

130/8.

L. N. TOLSTOJ

ANNA KARENINOVÁ

ROMÁN

DRUHÝ SVÄZOK

PRELOŽILA

DR. MÁRIA KLIMOVÁ

1947

ŽIVENA, VYDAVATELSKÉ DRUŽSTVO V T. SV. MARTINE

KNIHY ŽIVENY SVÄZOK 39

REDIGUJE ZORA JESENSKÁ

TRETIA ČASŤ

I.

Sergiej Ivanovič Koznyšev si chcel oddýchnuť od duševnej práce a namiesto toho, aby sa ako obyčajne vybral do cudziny, prišiel koncom mája na dedinu k bratovi. Bol presvedčený, že na dedine sa žije najlepšie. Prišiel sa teraz kochať týmto životom k bratovi. Konštantín Levin bol veľmi rád, že brat prišiel, tým väčšmi, lebo tohto leta už nečakal brata Nikolaja. Ale čo aj Konštantín Levin mal rád Sergieja Ivanoviča a ctil si ho, jednako mu s bratom na dedine nebolo príjemne. Nepozdával sa mu, ba ho až mrzel bratov pomer k dedine. Konštantínovi Levinovi bola dedina miestom života, teda radostí, starostí, roboty. Sergiejovi Ivanovičovi bola dedina jednak oddychom od práce, jednak užitočným liekom proti skazenosti, ktorý rád užíval a uznával jeho užitočnosť. Konštantín Levin videl krásu dediny v tom, že bola posťažou nesporne osožnej roboty. Sergiejovi Ivanovičovi sa na dedine páčilo najmä preto, že tam nemožno a netreba pracovať. Okrem toho Konštantínovi sa trochu protivil aj pomer Sergieja Ivanoviča k ľudu. Sergiej Ivanovič tvrdil, že ľúbí a pozná ľud a často besedoval so sedliakmi, čo vedel veľmi pekne, pričom sa nepretvaroval a nepremáhal, a z každého takéhoto rozhovoru zostavoval všeobecne platné úsudky na prospech ľudu, už

len aby dokázal, že pozná ľud. Takýto pomer k ľudu sa Konštantínovi Levinovi nepáčil. Konštantínovi bol ľud len hlavným činiteľom v spoločnej práci, a čo si ho aj veľmi ctil, čo ho aj veľmi ľúbil akousi pokrvnou láskou k sedliakovi, ktorú vsal do seba — ako sa vyjadroval — určite už s mliekom sedliačky-dojky, predsa, ako účastník v spoločnej práci, neraz oduševnený silou, pokorou a spravodlivosťou týchto ľudí, veľmi často, keď sa v spoločnej práci vyžadovaly iné vlastnosti, aj sa zlostil na ľud za jeho bezstarostnosť, neobanlivosť, opilstvo a klamstvo. Keby sa bol niekto spýtal Konštantína Levina, či má rád ľud, určite by nebol vedel, ako na to odpovedať. Mal ľud rád i nemal ho rád, ako vôbec ľudí. Pravda, ako dobrý človek, ľudí skôr miloval ako nemiloval, a preto aj ľud skôr ľúbil ako neľúbil. Ale nemohol milovať alebo nemilovať ľud ako čosi zvláštneho, lebo nielen že žil s ľudom, nielen že všetky jeho záujmy boli sviazané s ľudom, ale aj on sa pokladal za čiastku ľudu a nevidel ani v sebe ani v ňom nejakých neobyčajných vlastností a nedostatkov a nemohol si namýšľať, že je čosi viac ako niekto z ľudu. A veru, čo aj dlho žil v najužšom styku so sedliakmi ako gazda, sprostredkovateľ a najmä ako radca (sedliaci mu dôverovali a chodili až štyridsať vierst k nemu na radu), predsa nemal nijakého určitého úsudku o ľude a keby sa ho bol niekto spýtal, či pozná ľud, bol by býval práve v takom pomykove, ako keby sa ho boli spýtali, či má ľud rád. Povedať, že pozná ľud, bolo by mu rovnaké ako povedať, že pozná ľudí. Neprestajne pozoroval a pozná-

val rozmanitých ľudí, teda aj pospolitý ľud, ktorý pokladal za dobrý a zaujímavý a stále badal na ňom nové črty, menil si o ňom predošlú mienku a utváral si novú. Sergiej Ivanovič naopak. Práve tak, ako mal rád a chválil dedinský život ako opak toho života, ktorý nemiloval, práve tak ľúbil aj ľud len ako opak tej spoločenskej triedy, ktorú nemal rád, a práve tak poznal ľud len ako čosi, čo sa celkom odlišovalo od ostatných ľudí. V metodickom rozume si jasne vytvoril presný obraz života ľudu, čiastočne vyplývajúci zo skutočného života ľudu, ale predovšetkým z protív. Nikdy nemenil mienku o ľude a ani náklonnosť, ktorú cítil k nemu.

Keď sa zavše bratia neshodli v názoroch na ľud, Sergiej Ivanovič vždy víťazil nad mladším bratom najmä tým, že mal presné pochopy o ľude, jeho charaktere, vlastnostiach a záľubách. A veru Konštantín Levin nemal nijakého určitého a ustáleného názoru, takže v týchto škriepkach ho Sergiej Ivanovič neraz usvedčil, že si odporuje.

Sergiej Ivanovič hľadel na mladšieho brata ako na znamenitého šuhaja so srdcom „na pravom mieste“ (ako sa vyjadroval po francúzsky), ale s rozumom, keď aj dosť bystrým, jednako podliehajúcim chvíľkovým dojmom, a preto preplneným odporujúcimi si názormi. So zhovievavosťou staršieho brata vysvetľoval mu za všetky význam niektorých vecí, ale netešilo ho škriepiť sa s ním, lebo ho príľahko premáhal.

Konštantín Levin hľadel na brata ako na človeka náramne múdreho a vzdelaného, šľachetného v najvyš-

šom význame slova a obdareného schopnosťou pracovať za všeobecné blaho. Ale v hĺbke duše, čím bol starší a čím bližšie si poznával brata, tým častejšie a častejšie sa mu zázdalo, že táto bratova schopnosť pracovať za všeobecné blaho, ktorej on nemal ani byle, je možno ani nie prednosťou, ale naopak, nedostatkom čohosi, nie nedostatkom dobrých, čestných, šľachetných túžob a záľub, ale nedostatkom životnej sily, toho, čo nazývajú srdcom, nedostatkom toho úsilia, ktoré núti človeka vybrať si zo všetkých nespočetných životných ciest, ktoré sa mu núkajú, jednu a želať si len jedno. Čím lepšie poznával brata, tým lepšie pozoroval, že ani Sergieja Ivanoviča ani mnohých iných pracovníkov za všeobecné blaho nefahalo srdce k záujmu o všeobecné blaho, že len rozumom usúdili, že je pekne zaoberať sa tým a len preto sa zaoberali. V tejto domnienke utvrdzovalo Levina ešte aj pozorovanie, že si brat o nič väčšmi nepripúšťal k srdcu otázky o všeobecnom blahu a o nesmrteľnosti duše ako o šachovej partii alebo o vtipnom složení nového stroja.

Okrem toho Konštantínovi Levinovi bolo ešte aj preto neprijemne s bratom na dedine, že na dedine, najmä v lete, bol neprestajne zaujatý gazdovstvom a nestačil mu dlhý letný deň na vykonanie všetkého, čo bolo treba — a Sergiej Ivanovič oddychoval. No, čo aj teraz oddychoval, totiž nepracoval na svojom spise, tak navykol na duševnú prácu, že rád vyslovoval krásnou, shustenou formou myšlienky, ktoré mu prichodily na um a tešil sa, keď ho mal kto počúvať. Najzvyčajnejším a najprirodzenejším poslucháčom mu býval

brat. A preto, čo aj žili v priam družnom pomere, Konštantínovi Levinovi zdalo sa nepekné nechávať ho samého. Sergiej Ivanovič rád ležal na tráve, na slnci, teda ležieval tak, vypekal sa a lenivo rozprával.

„Ani by si neuveril,“ vravieval bratovi, „akou slasťou mi je táto chochliacka lenivosť. V hlave ani myšlienочки, všetko sa z nej vyparilo.“

Ale Konštantína Levina netešilo sedieť a načúvať ho, najmä preto, lebo vedel, že bez neho navozia hnoja na neskyprené pole a naváľajú ho naverímboha, ak nedozrie, ani lemeše nepripevnia na pluhy, ale ich posnímajú a potom povedia, že pluhy sú nanič výmysel, že drevený pluh Andriejevna je už čosi inšieho, a tak ďalej.

„Že sa ti chce chodiť po tej páli,“ vravieval mu Sergiej Ivanovič.

„Nechce, len si musím na chvíľočku zájsť do kancelárie,“ odpovedal mu Levin a bežal do poľa.

II.

V prvých júlových dňoch ňaña-gazdinká Agafia Michalovna niesla do pivnice sklenicu s hubami, ktoré práve nasolila, pokľzla sa, spadla a vytkla si ruku v zápästí. Prišiel mladý, shovorčivý okresný lekár, čo len nedávno skončil štúdiá. Prezrel jej ruku, povedal, že je nie vytknutá, potešil sa rozhovorom so slávnym Sergiejom Ivanovičom Koznyševom, vyrozprával mu všetky klebety z celého okresu, aby dokázal vlast-

né pokrokové názory a vyponosoval sa na zlé pomery v zemskej službe. Sergiej Ivanovič pozorne načúval, vypytoval sa a povzbudený novým poslucháčom, rozhovoril sa, vyslovil niekoľko výstižných a závažných poznámok, ktoré mladý doktor úctivo ocenil, a dostal sa do oživenej, bratovi takej známej duševnej nálady, do ktorej prichádzal obyčajne po skvostnom a živom rozhovore. Po doktorovom odchode zachcelo sa mu ísť s udicou k rieke. Sergiej Ivanovič rád chytal ryby a akosi sa vystatoval, že si mohol obľúbiť takú hlúpu zábavu.

Konštantín Levin, ktorý musel ísť na oračku a na lúky, ponúkol mu, že ho odvezie na bričke.

Bolo to o tom čase, keď vrcholí leto a keď sa už jasne ukazuje, aká bude úroda, keď sa začínajú starosti so siatím na budúci rok a nastáva kosenie lúk, keď sa už všetky raže nasýpajú a teraz sa sivozelené vlnia vo vetre nenaliatym, ešte ľahkým klasom, keď zelené ovsy, miestami poprerastané chumáčmi žltkavej trávy, rastú do nerovnakej výšky, podľa toho, kedy ich posiali, keď sa už rozrastá včasná pohánka a pokrýva zem, keď sú už úhory zpolovice zorané, okrem chodníčkov, ktoré statok udupkal na kameň a ktoré pluh neberie, keď prischnuté, vyvezené hromady hnoja rozvoniavajú na úsvite spolu s medovými trávami a na rovinách ako husté more stoja ohrazené lúky s černejúcimi sa chumáčmi stebiel vypáleného štiálu a čakajú kosu.

Bolo to o tom čase, keď v sedliackej robote nastáva krátky oddych pred začiatkom žatvy, každý rok sa

opakujúcej a každý rok vyžadujúcej napätie všetkých ľudských síl. Úroda bola utešená, letné dni boli stále jasné a sparné, krátke noci rosnaté.

Bratia sa museli previezť lesom, aby sa dostali na lúky. Sergiej Ivanovič sa celý čas kochal krásou hustého listnatého lesa, upozorňoval brata tu na starú lipu, chystajúcu sa kvitnúť, pestrú žltými lístočkami pukov a tmavú s tónistej strany, tu zas na smaragdovo-ligotavé mladé, tohoročné výhonky stromov. Konštantín Levin nerád rozprával a načúval o krásach prírody. Slová mu stieraly krásu s toho, čo videl. Prisviedčal bratovi, ale nevoľky začal rozmýšľať o inom. Keď prešli lesom, celú pozornosť mu upútaly úhory na vršku, tu žltnúce sa trávou, tu udupkané statkom, inde rozdelené na štvorce, miestami zavalené hromadami hnoja a niekde aj zorané. Po poli šly vozy v rade. Levin spočítal vozy a bol spokojný, že povezu všetko, čo treba, a pri pohľade na lúky prebehly mu myšlienky na kosenie lúk. Kosenie lúk prebúdzalo v ňom vždy živý záujem. Keď sa priblížili k lúke, Levin zastavil koňa.

Raňajšia rosa ešte vždy ležala na hustom podraсте trávy a Sergiej Ivanovič, aby si nezmáčal nohy, poprosil brata, aby ho doviezol na bričke po lúke k vrbovému kroviu, kde vždy braly okúny. Čo ako ľúto bolo Levinovi dláviť si trávku, predsa len zašiel s vozíkom na lúku. Vysoká tráva sa mäkko ovíjala okolo kolies a nôh koňovi a nechávala semená na mokrých bahroch a hlaviciach kolies.

Brat si sadol pod ker a rozložil udice, ale Levin od-

viedol koňa, uviazal ho a vošiel do ohromného, sivo-zeleného mora lúk, ktoré nečeril vietor. Hodvábna tráva s dozrievajúcim semenom bola mu na vlhkých miestach až po pás.

Keď Konštantín Levin prešiel priekom cez lúku, vyšiel na cestu a stretol starčeka s opuchnutým okom, ktorý niesol rešeto s včelami.

„Čože? Vari si chytil, Fomič?“ spýtal sa ho.

„Kdeže by som chytil, Konštantín Mitrič! Len by som si svoje uchránil. Ľafa, už druhý raz mi roj uletel . . . Vďaka Bohu, deti ho dohonily. U vás orú. Vypriahly koňa a dohonily ho . . .“

„No, Fomič, a čože povieš — kosiť, či ešte vyčkať?“

„Nuž čože! Podľa nás treba vyčkať do Petra-Pavla. Ale vy vždy včasnšie kosíte. Bude, ako Boh dá, tráva je dobrá. Statok bude mať pašu.“

„A čo myslíš, vydrží čas?“

„Ako Pán Boh dá. Možno aj vydrží.“

Levin sa vrátil k bratovi.

Sergiej Ivanovič nič nechtyl, ale nenudil sa, ba zdalo sa, že je najlepšej vôle. Levin videl, že rozhovorený s doktorom, chcel sa poshovárať. No Levin, naopak, rád by bol šiel čím skôr domov, aby zariadil všetko so svolávaním koscov na zajtra a konečne rozhodol otázku o kosení lúk, ktorá ho veľmi zaujímala.

„Mohli by sme vari ísť,“ povedal.

„Čo by sme sa ponáhľali? Posedíme si. Ako si sa jednako len namágal! Keď aj neberú, ale je tu krásne. Každá poľovačka je krásna, lebo sme v prírode. Pozri,

aká utešená je táto oceľová voda!“ povedal. „Tieto lúčnaté brehy,“ pokračoval, „mi vždy pripomínajú hádanku — vieš? Tráva vraví vode: potúlame sa spolu, potúlame...“

„Nepoznám tú hádanku,“ odpovedal Levin smutne.

III.

„A vieš, že som rozmýšľal práve o tebe?“ povedal Sergiej Ivanovič. „Je až neuveriteľné, čo sa robí tu u vás v okrese, ako mi rozprával doktor. Je to veru nie hlúpy šuhaj. Vravel som ti a vravím: nerobíš dobre, keď nechodievaš na schôdzky a vôbec sa odťahuješ od zemstva. Ak sa utiahnu poriadni ľudia, pravdaže pôjde všetko naverímboha. Platíme peniaze, strovia ich na platy, ale niet ani škôl, ani hojičov, ani pôrodných babiek, ani lekární; niet ničoho.“

„Veď som skúšal,“ odpovedal Levin ticho a neochotne, „nemôžem! Čože robiť?“

„A prečo nemôžeš? Priznám sa ti, toto nechápem. Nedopúšťam, že by si bol ľahostajný, alebo nemal porozumenia. Nie je to iba lenivosť?“

„Ani jedno, ani druhé, ani tretie. Skúsil som to a vidím, že tam nič nemôžem vykonať,“ povedal Levin.

Neveľmi rozmýšľal o tom, čo vravel brat. Zahľadený do oráčiny za riekou, pozoroval čosi čierneho, ale nemohol rozoznať, či je to kôň, a či správca na koni.

„Prečo tam nemôžeš nič vykonať? Skúsil si, nevydarilo sa, ako si chcel, a už sa vzdávaš. Nebážiš ani trochu po sláve?“

„Bažiť po sláve!“ povedal Levin, ktorému bratove slová zadrely do živého. „To ja nechápem. Keby mi na univerzite boli povedali, že iní chápu integrálne počty, a len ja nechápem, tam by sa mohlo vraviť o ctibažnosti. Ale tu by človek musel byť najprv presvedčený, že treba mať na tieto veci určité schopnosti a najmä by musel byť presvedčený, že sú to veci naozaj veľmi dôležité.“

„A čo myslíš? Vari sú nie dôležité?“ povedal Sergiej Ivanovič, skoro urazený už aj tým, že bratovi nebolo dôležité, čo jeho zaujímalo, a najmä tým, že ho brat zrejme načúval len na pol ucha.

„Mne sa to nezdá dôležité, nezaujíma ma to, teda čo chceš? ...“ odpovedal Levin, keď rozoznal, že to, čo videl, bol správca na koni a že správca iste poslal domov sedliakov z oračky. Prevracali pluhy. — Vari už všetko poorali? — pomyslel si.

„No, veď ma načúvaj,“ povedal starší brat a zachmúril krásnu, umnú tvár, „všetko má určité hranice. Je veľmi krásne byť čudákom a úprimným človekom a nemať rád falošnosť — toto všetko viem. Ale veď čo ty vravíš, alebo nemá smyslu, alebo má veľmi škaredý smysel. Ako sa ti môže zdať dôležitým, že ľud, ktorý ľúbiš, ako tvrdíš ...“

— Nikdy som to netvrdil, — pomyslel si Konštantín Levin.

„... umiera bez pomoci? Ohurné babky márnia deti a ľud zotrúva v nevedomosti a ovláda ho hocijaký pisárík, a ty máš v rukách spôsob odpomôcť tomu, ale nepomáhaš, lebo podľa teba je to nie dôležité.“

A Sergiej Ivanovič mu postavil dilemu: alebo si taký nevypelý, že nemôžeš vidieť všetko, čo by si mohol vykonať, alebo nechceš si obetovať pohodlie a pýchu a neviem čo ešte, aby si to vykonal.

Konštantín Levin cítil, že mu ostáva už len poddať sa alebo sa priznať k nedostatku lásky k verejným veciam. Urazilo ho to a roztrpčilo.

„Aj jedno, aj druhé,“ povedal rozhodne, „nevidím možnosti...“

„Ako? Že by nebolo možnosti dobre využiť peniaze, postarať sa o lekársku pomoc?“

„Mne sa zdá, že je to nie možné... Na štyritisíc kvadrátnych vierst nášho okresu, s našimi páľami, metelicami, najmä v čase roboty nevidím možnosti všade poskytovať lekársku pomoc. A potom, ja aj tak vôbec neverím v medicínu.“

„No, dovoľ, to je nespravodlivé... Môžem ti vymenovať tisíce príkladov... No a školy?“

„Načo školy?“

„Čo to vravíš? Či možno pochybovať o užitočnosti vzdelania? Ak je vzdelanie dobré tebe, je dobré aj ostatným.“

Konštantín Levin sa cítil mravne pritísnutý ku stene, preto sa rozohnil a nevoľky vyslovil hlavnú príčinu svojej ľahostajnosti k verejnej práci.

„Možno je to všetko pekné, ale čo sa ja mám starať o zakladanie lekárskeho staníc, ktoré nikdy nepoužijem, a o zakladanie škôl, do ktorých si nikdy nepošlem deti, kde ani sediaci nechcú poslať deti, keď

ani nie som pevne presvedčený, že ich treba posielat?“ povedal.

Sergieja Ivanoviča na chvíľku prekvapil takýto názor. Ale hneď si zostavil nový plán útoku.

MLčal chvíľku, vytiahol udicu, prehodil ju na iné miesto a potom sa s úsmevom obrátil k bratovi:

„No, dovoľ . . . Po prvé, lekárska stanica sa predsa len zavše zide. Veď sme aj Agafii Michalovne poslali po okresného lekára.“

„Nuž, ja myslím, že jej ruka aj tak ostane krivá.“

„To je ešte otázka . . . Potom, gramotný sedliak, robotník, ti je užitočnejší, cennejší.“

„Nie, opýtaj sa, koho chceš,“ rozhodne odpovedal Konštantín Levin, „gramotný človek je omnoho horší robotník. Ani cesty nemožno opraviť, a mosty, len čo ich postavia, hneď ich aj rozkradnú.“

„Vlastne,“ povedal Sergiej Ivanovič zachmúrený, lebo nemal rád, keď mu odporovali, najmä, keď mu odporovali tak, že neprestajne preskakovali s veci na vec a bez akejkoľvek súvislosti prichádzali s novými tvrdeniami, takže ani nevedel, na čo prv odpovedať, „vlastne tu nejde o toto. Dovoľ. Vari len uznávaš, že vzdelanie je ľudu prospešné?“

„Uznávam,“ povedal Levin prenáhlene a hneď si pomyslel, že nepovedal, čo si myslí. Cítil, keby sa priznal k tomu, čo si myslí, hneď mu dokážu, že vraví hlúposti, ktoré nemajú smyslu. Nevedel, ako mu to dokážu, ale vedel, že mu to dokážu určite a logicky, a čakal dôkaz.

Dôkaz vyznel omnoho prostejšie, ako očakával Konštantín Levin.

„Ak uznávaš prospech vzdelania,“ povedal Sergiej Ivanovič, „teda ako čestný človek nemôžeš sa neodusievať a nesúhlasíš s ním, a preto ani nemôžeš netúžiť pracovať za vzdelanie ľudu.“

„Veď ešte ani neuznávam, že je osožné,“ povedal Konštantín Levin a začervenal sa.

„Ako? Veď si práve povedal . . .“

„Totiž, neuznávam ho ani za dobré, ani za možné.“

„To nemôžeš vedieť, keď si sa o to nepokúsil.“

„No, pripuštme,“ povedal Levin, hoci to vôbec neprípúšťal, „povedzme, že je tak. Ale ešte vždy neviem, prečo by som sa mal o to starať.“

„Ako to myslíš?“

„Nuž, keď sme sa už o tom rozhovorili, vysvetli mi to s filozofického hľadiska,“ povedal Levin.

„Nechápem, načo tu potrebuješ filozofiu,“ povedal Sergiej Ivanovič, a Levinovi sa zdalo, že to povedal takým tónom, ako by neuznával, že aj brat má právo uvažovať o filozofii. A to Levina dráždilo.

„Hneď ti poviem, načo!“ rozvravel sa rozohnený. „Myslím, že hybnou silou každej našej činnosti je predsa len vlastný osoh. Ja ako šľachtic teraz v zemskom zriadení nevidím nič, čo by prispievalo k môjmu blahu. Cesty sú nie lepšie a nemôžu byť lepšie. Moje kone ma vozia aj po zlých cestách. Doktora a lekársku stanicu nepotrebujem. Nepotrebujem ani smierčieho sudcu — nikdy som sa neobracal na neho, ani sa nikdy neobrátim. Školy nielen že nepotrebujem,

ale mi ešte aj škodia, ako som ti už vravel. Mne zemské úrady značia len povinnosť platiť osemnásť kopejok od desiatiny, chodiť do mesta, spávať s plošticami a načúvať všelijaké hlúposti a táraniny, ale nepovzbudzuje ma osobný záujem.“

„Dovoľ,“ prerušil ho Sergiej Ivanovič s úsmevom, „osobný záujem nás nepovzbudzoval pracovať za oslobodenie sedliakov, a predsa sme pracovali.“

„Nie!“ prerušil ho Levin, ktorý sa vždy väčšmi rozohňoval. „Oslobodenie sedliakov bolo dačo inšie. Pritom bol osobný záujem. Chcelo sa nám shodiť so seba jarmo, ktoré gniavilo nás a všetkých dobrých ľudí. Ale byť členom zemskej rady, rozhodovať, koľko treba zametačov, alebo ako stavať komíny v meste, kde nebývam, byť porotcom a súdiť sedliaka, čo ukradol šunku, a šesť hodín načúvať hlúpe rečičky, ktoré meľú obhajcovia a štátni zástupcovia, načúvať, ako sa predseda súdu spytuje môjho starčeka Aľoška-sprostáčka: „Priznávate sa, pán obžalovaný, že ste ukradli šunku?“ — „Čože?““

Konštantín Levin sa už dal strhnúť a predstavoval predsedu súdu a Aľoška-sprostáčka. Zdalo sa mu, že to všetko patrí k veci.

Ale Sergiej Ivanovič pokrčil plecami.

„No teda, čo tým chceš povedať?“

„Len to chcem povedať, že práva, ktoré sa týkajú mňa... mojich záujmov, budem vždy brániť zo všetkých síl. Veď keď u nás, u študentov, robili domovú prehliadku a žandári čítali naše listy, bol som odhodlaný brániť si práva všetkými silami, chrániť si práva

vzdelania, slobody. Chápem vojenskú povinnosť, ktorá sa týka osudu mojich detí, bratov a aj mňa. Som ochotný uvážiť všetko, čo sa mňa týka. Ale rozhodovať, ako použiť štyridsaťtisíc zemských peňazí alebo súdiť Aľoška-sprostáčka, to nechápem a nemôžem.“

Konštantín Levin vrazil, ako by sa mu bola pretrhla hrádza so slovami. Sergiej Ivanovič sa usmial.

„A ak sa budeš zajtra súdiť, či by ti bolo milšie, keby ťa súdili podľa starého trestného zákona?“

„Nebudem sa súdiť. Nikoho nezavraždím, a preto nepotrebujem súdy. Nuž tak!“ pokračoval Levin a zas preskočil na predmet, ktorý celkom nesúvisel s vecou. „Naše zemské úrady a toto všetko — sa ponáša na briezky, ktoré sme napchali do zeme ako na Trojicu, aby sme mali dojem lesa, ktorý sám vyrástol v Európe, a ja nemôžem s presvedčením polievať a veriť v tieto briezky.“

Sergiej Ivanovič len pokrčil plecami, vyjadril týmto pohybom prekvapenie, odkiaľ sa do ich škriepky dostali briezky, aj keď hneď pochopil, čo tým brat chcel povedať.

„Dovoľ, ale takto sa nemá rozmýšľať,“ poznamenal. No Konštantín Levin sa chcel ospravedlniť za chybu, o ktorej vedel — za ľahostajnosť k verejnému blahu, a pokračoval:

„Myslím,“ povedal Konštantín, „že nijaká činnosť nemôže byť osočná, keď nemáme na nej osobného záujmu. To je všeobecná pravda filozofická,“ povedal a rozhodne sprízučkoval slovo filozofická, ako by

bol chcel dokázať, že aj on, ako každý iný, má právo hovoriť o filozofii.

Sergiej Ivanovič sa ešte raz usmial. — Teda aj on má svoju filozofiu, ktorá slúži jeho záľubám, — pomyslel si.

„No, nechaj už tú filozofiu,“ povedal mu. „Hlavným cieľom filozofie od nepamäti je práve nájsť nevyhnutnú spojitosť, ktorá existuje medzi osobným a verejným záujmom. Ale tu nejde o toto, ja som chcel len opraviť tvoje porovnanie. Briezky sú nie popchaté, ale niektoré vysadené, niektoré zasiate, a s týmito treba zaobchádzať opatrnejšie. Len tie národy majú budúcnosť, len tie národy možno nazvať historickými, ktoré vycítia, čo je vážne a dôležité v ich zriadení, a vážia si ho.“

A Sergiej Ivanovič preniesol otázku do oblasti filozoficko-historickej, nedostupnej Konštantínovi Levinovi, a poukázal mu na všetku nespravodlivosť jeho náhľadu.

„A že sa ti to nepáči, odpusť, ale to je len naša ruská lenivosť a panština, a som presvedčený, že je to u teba len chvíľkové poblúdenie, že to prejde.“

Konštantín mlčal. Cítil, že ho porazili na všetkých stranách, ale cítil aj, že to, čo chcel povedať, brat nepochopil. Nevedel len, prečo to brat nepochopil: či preto, že nedokázal jasne vysloviť, čo chcel, či preto, že ho brat nechcel pochopiť, a či preto, že ho nemohol pochopiť. Ale nevhľbil sa do týchto myšlienok a neodporoval bratovi. Zamyslel sa o celkom iných, vlastných, osobných veciach.

Sergiej Ivanovič skrútil poslednú udicu, odviazal koňa a pobrali sa domov.

IV.

Keď Levin pri rozhovore s bratom rozmýšľal o sebe, rozpomätal sa na nasledujúcu udalosť: raz lanského roku prišiel na lúky, kde kosili, nahneval sa na správcu a použil vlastný prostriedok na upokojenie — vzal od sedliaka kosu a začal kosiť.

Kosenie sa mu tak popáčilo, že sa potom niekoľko ráz pribral kosiť. Pokosil celú lúku pred domom a tohto roku už od jari bol pevne rozhodnutý kosiť so sedliakmi celé dni. Ale odvtedy, ako prišiel brat, začal rozmýšľať: kosiť, či nekosiť? Bolo mu trápne nechať brata celé dni osamote, aj sa bál, aby sa mu brat nevysmial. No keď sa prešiel po lúke, rozpomenul sa na dojmy z kosby a skoro sa už rozhodol, že bude kosiť. Po podráždenom rozhovore s bratom zas sa rozpomenul na tento úmysel.

— Potrebujem telesný pohyb, lebo sa mi povaha celkom pokazí, — pomyslel si a rozhodol sa, že pôjde kosiť, aj keď sa bude ostýchať pred bratom a pred ľuďmi.

Podvečer si Konštantín Levin zašiel do kancelárie, nariadil, čo sa bude na druhý deň robiť, a poslal po dedinách svolať koscov, aby zajtra začali kosť Kalinovú lúku, najväčšiu a najlepšiu.

„Aj moju kosu pošlite k Títovi, prosím vás, aby ju

pokul a zajtra doniesol, možno budem aj ja kosiť," povedal a usiloval sa povedať to celkom pokojne.

Správca sa usmial a povedal:

„Ako rozkážete.“

Večer pri čaji povedal to Levin aj bratovi.

„Zdá sa, že sa čas ustálil," vravel. „Zajtra začnem kosiť.“

„Mám veľmi rád kosenie," povedal Sergiej Ivanovič.

„Aj ja ho mám strašne rád. Zavše som aj kosil so sedliakmi a zajtra chcem celý deň kosiť.“

Sergiej Ivanovič zdvihol hlavu a zvedavo pozrel na brata.

„Ako to myslíš? Radom so sedliakmi a celý deň?"

„Áno, je to veľmi príjemné," povedal Levin.

„Je to krásne telesné cvičenie, lenže to sotva vydržíš," povedal Sergiej Ivanovič celkom bez posmechu.

„Skúsil som to už. Zprvu to ide ľahko ale potom sa vžiješ. Myslím, že nezaostanem..."

„Takto teda! Ale povedz mi, ako na to hľadia sedliaci? Možno sa posmievajú, aké čudáctvo vystrája pán.“

„Nie, nemyslím, veď je to taká veselá a pritom ťažká robota, že niet času na rozmýšľanie.“

„Ale akože budeš s nimi obedovať? Nebolo by pekné poslať ti ta Lafita a pečeného moriaka.“

„Nie, keď budú oddychovať, odskočím si na chvíľku domov.“

Na druhý deň ráno vstal Konštantín Levin včeraššie ako obyčajne, ale zdržaly ho gazdovské povinnosti, a keď prišiel na lúku, kosili kosci už druhý radok.

Už s vršku videl pod horou tónistú, už skosenú čiastku lúky so sivejúcimi radkami a čiernymi hromádkami halien, ktoré si kosci posobliekali na mieste, kde začali kosíť prvý radok.

Čím bližšie prichádzal, tým viac sedliakov videl. Šli druh za druhom v rozťahnutom rade a nerovnako sa rozháňali kosami, poniektorí v halenách, poniektorí len v košeliach. Napočítal štyridsaťdva koscov.

Pohybovali sa pomaličky po nerovnej ploche lúky, kde bola stará hrádza. Niektorých z domácej čeľade Levin poznal. Bol tu starček Jermil vo veľmi dlhej bielej košeli a nahnutý sa rozháňal kosou. Bol tu mladý šuhaj Vasko, bývalý Levinov pohonič, ktorý sa rozháňal pri každom radku. Bol tu aj maličký, chudý sedliak Tít, ktorý naučil Levina kosíť. Vystretý šiel vopred a kosil si široký radok, ako by sa len ihral s kosou.

Levin sišiel s koňa, priviazal ho pri ceste, šiel k Títovi, ktorý vytiahol z kríka druhú kosu a podával mu ju.

„Prichystaná, gazda: ostrá, sama kosí,“ povedal Tít s úsmevom, sňal čiapku a podával mu kosu.

Levin vzal kosu a začal ju skúšať. Kosci, čo si dokončili radky, vychodili spotení a veselí na cestu a s úsmevom sa pozdravovali pánovi. Všetci sa dívali na neho, ale nikto nič nepovedal, kým nevyšiel na cestu vysoký starček s vráskavou a bezbradou tvárou v ovčom kožušku, a neoslovil ho:

„Dbaj, gazda, aby si nezaostal, keď sa už dáš do

toho!“ povedal a Levin začul zdržiavaný smiech medzi koscami.

„Pousilujem sa nezaostať,“ povedal Levin, postavil sa za Títa a vyčkával, kým príde na neho rad začať.

„Dbaj,“ opakoval starček.

Tít postúpil a Levin sa pohol za ním. Tráva bola nízka pri ceste a Levin, ktorý dávno nekosil a ktorého matky pohľady, čo sa upieraly na neho, kosil v prvých minútach zle, čo sa aj mocne rozháňal. Za ním bolo počuť hlasy:

„Nie je dobre nasadená, rukoviatku má privysoko, vidíš, ako sa musí krčiť,“ povedal ktosi.

„Opri sa lepšie pätkou,“ povedal iný.

„To je nič, pôjde to, len čo sa vpraví,“ pokračoval starček. „Vidíš, ako sa rozbehol... Široký radok berieš, umoriš sa... Gazda, len čo je pravda, stará sa o seba! Ale kosiš privysoko! Za to sa nám kedysi na chrbát ušlo.“

Tráva bola ďalej mäkšia a Levin načúval, ale neodpovedal, len sa usiloval kosiť čo najlepšie a šiel za Títom. Prešli sto krokov. Tít stále šiel, nezastával a neprejavoval ani najmenšej ustatosti. No Levinovi bolo už hrozne, že nevydrží: tak ustal.

Cítil, že kosi z posledných síl, a rozhodol sa, že poprosí Títa, aby zastal. Ale práve v tej chvíli Tít už zastal, zohol sa, nabral si trávy, otreľ kosu a začal ju ostríť. Levin sa vystrel, vzdychol a poobzeral sa. Za ním šiel sedliak a zrejme tiež ustal, lebo nedošiel ani k Levinovi, zastal a začal kosu ostríť. Tít naostril svoju kosu, potom aj Levinovu, a šli ďalej.

Aj na druhom úseku bolo práve tak. Tít šiel rovnako krok za krokom, nezastával a neustával. Levin šiel za ním, usiloval sa nezaostať a bolo mu vždy ťažšie a ťažšie: prišla chvíľa, keď cítil, že už nemá sily, ale práve v tej chvíli Tít zastal a ostril kosu.

Tak prešli prvý radok. A tento dlhý radok bol Levinovi nezvyčajne ťažký. Ale zato, keď radok dokosili a Tít s kosou, prehodenou na pleci, začal sa pomalým krokom vracaf po stopách, ktoré vtískal opätkami na vykosenom páse, aj Levin práve tak prešiel po svojom páse a nedbal, že sa mu pot lial kropajami po tvári a kvapkal s nosa, že mal celý chrbát mokrý, ako vymá-ganý vo vode — bolo mu veľmi príjemne. Najmä ho tešilo, že už teraz vedel, že vydrží.

Radosť mu strpčovalo len, že radok nemal pekný. — Budem sa menej rozháňať rukou, zato väčšmi celým vrchným telom, — myslel si, keď porovnával ako nitkou odrezaný radok Títov so svojím rozhádzaným a nerovno ležiacim radkom.

Prvý radok, ako Levin zbadal, šiel Tít nezvyčajne chytro, iste chcel pána vyskúšať a radok bol náhodou veľmi dlhý. Nasledujúce radky boli už ľahšie, no Levin jednako len musel napäť všetky sily, aby nezaostal za sedliakmi.

Nerozmýšľal o ničom, neželal si nič, len nezaostať za sedliakmi a čo najlepšie sa s nimi shodnúť. Počul len hvižďať kosy a videl pred sebou vzdaľujúcu sa, vzpriamenú postavu Títovu, vypuklý polkruh skosenej trávy, pomaličky a vlnisto sa skláňajúcu trávu,

hlavičky kvetov okolo ostria svojej kosy a pred sebou koniec radku, kde nastane oddych.

Vprostred práce — ani nechápal, čo je to a odkiaľ to prišlo — pocítil zrazu príjemnú chládež na rozpálených, spotených pleciach. Pozrel na nebo, kým mu ostrili kosu. Prihnala sa nízka, ťažká chmára a pršalo veľkými kvapkami. Niektorí sedliaci šli k halenám a obliekali si ich. Iní, práve tak ako Levin, len radostne zohli plecia pod príjemným osviežením.

Pokosili radok a ešte radok. Prechodili dlhé aj krátke radky s dobrou aj so zlou trávou. Levin celkom stratil pochop o čase a vôbec nevedel, či je už neskoro alebo zavčasu. V robote mu teraz nastávala zmena, ktorá mu pôsobila ohromný pôžitok. Vprostred roboty prichádzaly na neho chvíle, keď zabúdal, čo robil, a bolo mu veľmi ľahko. A práve v týchto chvíľach bol jeho radok skoro taký rovný a krásny ako Títov. No len čo začal myslieť na robotu, len čo sa začal usilovať robiť čo najlepšie, hneď pocítil celú námahu ťažkej roboty a radok bol škaredý.

Keď skosili ešte radok, chcel Levin zas začať nový, ale Tít zastal, podišiel k starčekovi a čosi mu povedal. Obaja pozreli na slnce. — O čom sa shovárajú, prečo nezačínajú nový radok? — pomyslel si Levin a nedomyslel sa, že sedliaci kosili bez prestávky už dobré štyri hodiny, že je čas raňajkovať.

„Raňajkovať, pán môj,“ povedal starček.

„Či je už čas? Teda raňajkovať.“

Levin dal kosu Títovi a spolu so sedliakmi, ktorí si šli k halenám po chlieb pásom dlhej skosenej plochy,

ľahko pokropenej dažďom, šiel ku koňovi. Len teraz pochopil, že zle uhádol čas a že mu dážd' močí seno.

„Pokazí seno,“ povedal.

„To je nič, gazda, v daždi kos a v slnci svážaj!“ povedal starček.

Levin odviazal koňa a šiel domov vypiť si kávu.

Sergiej Ivanovič práve vstával. Keď si Levin vypil kávu, zas odišiel kosiť, prv ako sa Sergiej Ivanovič stihol obliecť a prísť do jedálne.

V.

Po raňajkách sa Levin už nedostal na predošlé miesto v rade, ale medzi šibala-starčeka, ktorý si ho zavolať za suseda, a mladého sedliaka, ženatého len od jesene, ktorý mu prišiel kosiť prvé leto.

Starček šiel vzpriamený vopred, rovnomerne a zo široka prekladal čaptavé nohy a presnými, pravidelnými pohybmi, ktoré ho zrejme nenamáhalo väčšmi ako kývanie rukami pri chôdzi, ako by sa ihral, ukladal stále rovnaký, vysoký radok. Ako by sa nerozháňal on, ale len ostrá kosa hviždala po šľavnatej tráve.

Za Levinom šiel mladý Miško. Prijemná, mladá tvár, s vlasmi, stiahnutými húžvou čerstvej trávy, vyjadrovala úsilné sústredenie pri práci. No len čo na neho dakto pozrel, hneď sa usmieval. Zrejme by bol radšej umrel, ako by sa mal priznať, že sa mu ťažko kosí.

Levin šiel medzi nimi. V najväčšej spare nezdalo sa mu kosenie také namáhavé. Chladil ho pot, ktorý sa

lial s neho, a slnce, ktoré mu pieklo chrbát, hlavu a ruku s rukávom, vysúkaným po lakeť, dodávalo mu sily a vytrvalosti v robote. A častejšie a častejšie prichádzaly chvíle úplného zabudnutia, keď mohol nemyslieť na robotu. Kosa kosila sama. Toto byly šfasi-né chvíle. A ešte radostnejšie byly chvíle, keď prichádzali k rieke, do ktorej ústily radky, a keď starček utieral kosu mokrou, hustou trávou, vyplákol jej oceľ vo sviežej riečnej vode, načrel vody do čachora a hostil ňou Levina.

„Nech sa páči môjho kvásku! Dobrý je, čo?“ vravel, žmurkajúc.

A naozaj, Levin nikdy nepil lepšieho nápoja, ako bola táto teplá voda, s plávajúcou zeleňou a s príchutou hrdze z plechového čachora. A hneď nato nastávala príjemná, pomalá prechádzka s rukou na kose, keď si mohol utrieť rinúci sa pot, vydýchnuť z plných pľúc a obzrieť si celý, rozťahnutý rad koscov a všetko, čo sa robilo naokolo v lese a v poli.

Čím dlhšie Levin kosil, tým častejšie a častejšie cítil chvíle zabudnutia, pri ktorom už nerozháňala ruka kosou, ale len kosa ťahala za sebcu telo, plné vedomia a života, a pravidelná a presná robota sa robila sama, ako by čarom, nebolo treba na ňu myslieť. Toto byly najblážennejšie chvíle.

Tažko bolo len vtedy, keď bolo treba prerušiť pohyb, ktorý si už ani neuvedomoval, keď bolo treba rozmýšľať a obkášať krtince alebo nevytrhaný konský štial. Starček to robil ľahko. Narazil na hrbček, premenil pohyb a hneď koncom, hneď pätkou kosy ob-

kosil krtinec s oboch strán krátkymi údermi. A pri robote neprestajne si obzeral a pozoroval všetko dookola. Raz si odtrhol štiar a zjedol ho alebo pohostil Levina, raz odhodil končekom kosy konárik, raz si obzeral prepeličie hniezdo, z ktorého mu rovno zpod kosy vyletela prepelica, raz chytil vretenicu, na ktorú naďabil cestou, a zdvihol ju kosou ako vidličkou, ukázal Levinovi a odhodil.

Aj Levinovi, aj mladému šuhajovi za ním boli ťažké tieto zmeny pohybu. Obidvaja sa už vžili len do jedného, napätého pohybu, oboch sa zmocnil zápal roboty a nestačili meniť pohyb a zároveň pozorovať, čo bolo pred nimi.

Levin nebadal, ako letel čas. Keby sa ho boli spýtali, ako dlho kosil, bol by povedal, že polhodinu — a už sa chýlilo k obedu. Keď chceli začať nový radok, starček upozornil Levina na dievčence a chlapcov, čo sa cestou a so všetkých strán blížili ku koscom, sotva ich bolo vidno vo vysokej tráve. Niesli batôžky s chlebom, ktoré im naťahovali ručičky, a krčiažky s kvasom, zakryté plátencom.

„Ľaľa, chrobáčky lezú!“ povedal, ukazujúc na deti, a zpod ruky pozrel na slnce.

Skosili ešte dva radky a starček zastal.

„No, gazda, obedovať!“ povedal rozhodne. A keď došli k rieke, kosci sa pobrali pomedzi radky k halenám, pri ktorých sedely a čakaly deti, čo im doniesly obed. Sedliaci sa sišli — čo boli zďaleka, pod vozy, a čo zblízka — pod vrbinu, na ktorú nahádzali trávy.

Levin si sadol k nim. Nechcelo sa mu odísť.

Už dávno sa pred pánom neokúňali. Chlapi sa chystali obedovať. Daktorí sa umývali, mladí chlapci sa kúpali v rieke, iní si chystali miesto na oddych, rozväzovali batôžky s chlebom a odväzovali krčiažky s kvasom. Starček nalámal chleba do misky, rozmrvil ho rúčkou lyžice, dolial vody z čachora, ešte nakrájal chleba, posypal ho soľou, obrátil sa na východ a pomodlil sa.

„Nech sa páči ochutnať z mojej polievočky, mladý pán,“ povedal a prikľakol si k miske.

Polievka bola taká chutná, že si Levin rozmyslel a nešiel domov obedovať. Naobedoval sa so starčekom a rozhovoril sa s ním živo a so záujmom o jeho gazdovanie a zdôveril sa mu so všetkými svojimi starosťami a radosťami, ktoré starčeka mohli zaujímať. Cítil, že mu je starček bližší ako brat a nevoľky sa usmieval nad nežnosťou, ktorú cítil k nemu. Keď starček zasa vstal, pomodlil sa a ľahol si hneď tu pod kríkom na trávnu, ktorú si položil pod hlavu, ľahol si práve tak aj Levin, nedbal na lepkavé, na slnci dotieravé muchy a chrobáčky, čo mu štekľily zapotenú tvár a telo, hneď zaspal a zobudil sa len, keď už slnce zašlo na druhú stranu kríka a začalo ho pripekať. Starček už dávno nespál, sedel a kul kosy mladým šuhajcom.

Levin sa poobzeral naokolo a nepoznával miesto: tak sa všetko zmenilo. Ohromná plocha skosenej lúky, s radkami už rozvoniavajúcimi, ligotala sa zvláštnym, novým ligotom vo večerných, košých lúčoch slnca. Aj obkosené krovie pri rieke, aj rieka, ktorú predtým nebolo vidno a ktorá sa teraz oceľovo jagala v zá-

krutách, aj pohybujúci sa a vstávajúci ľudia, aj strmá
lúka trávy na nedokosenej čiasťke lúky, aj jastraby,
čo krúžili nad pokosenou lúkou — všetko bolo cel-
kom nové. Keď sa Levin prebral, začal hútať, koľko
skosili a koľko ešte teraz môžu skosiť.

Na štyridsiatich dvoch chlapov skosili veľmi mnoho.
Celá veľká lúka, ktorú v časoch nevoľníctva kosievalo
tridsať chlapov dva dni, bola už skosená. Neskosené
ostaly len kúty s krátkymi radkami. No Levin chcel
ešte dnes pokosiť čo najviac a hneval sa na slnce, ktoré
sa tak chytro nízilo. Necítil ani trošku ustatosti. Chcelo
sa mu len ešte a ešte, čo najrýchlejšie a čo najviac
porobiť.

„No, čo myslíš, skosíme ešte Maškin vrch?“ opýtal
sa starčeka.

„Ako Pán Boh dá, slnce je už nevysoko. Dáte šuhaj-
com trošku pálenôčky?“

Pri olovraní, keď si zas sadli a fajčiari si zafajčili,
starček oznámil chlapcom, že ak skosia Maškin vrch
— bude pálenka.

„Ako by sme neskosili! Nastúp, Tít! Chytro to slo-
žíme! V noci sa doješ! Nastúp!“ ozvaly sa hlasy a kosci
začali nastupovať, dojedajúc chlieb.

„No, chlapci, držte sa!“ povedal Tít a skoro cvalom
sa rozbehol vopred.

„Choď, choď!“ vravel starček, ponáhlal sa za ním
a ľahko ho dohonil, „začiahnem ťa! Daj si pozor!“

A mladí aj starí kosili ako opreteky. Ale čo ako sa
ponáhľali, nekazili trávu, ukladali radky práve tak
rovno a starostlivo ako predtým. Nedokosený kút lúky

skosili za päť minút. Ešte poslední kosci končili radky a prví si už prehadzovali haleny na plecía a pobrali sa cez cestu k Maškinmu vrchu.

Slnce sa už spúšťalo k vrcholcom stromov, keď kosci, cvendžiac čachormi, vchádzali do lesnej dolinky pod Maškiným vrchom. Vprostred dolinky bola tráva po pás, bola jemná a mäkká, hybká a výdatná, tu a tam popri lese sa pestrela lúčnymi sirôtkami.

Po krátkej porade — či majú chodiť priekom, či pozdĺž — prvý začal kosiť Prochor Jermilin, tiež znamenitý kosec, ohromný, počerný chlap. Skosil prvý radok, vrátil sa nazad a odbočil — všetci sa začali vyrovnávať podľa neho, chodili dolinkou, potom zas nahor na vrštek, celkom pod horu. Slnce zašlo za les. Už padla rosa: kosci boli na slnci len na vršku, ale v dolinke, z ktorej sa už dvíhala hmľa, a na druhej strane šli vo sviežej rosnatej tóni. Robota len kypela.

Tráva, podkášaná so šľavnatým zvukom a voniaca medovo, kládla sa do vysokých radkov. Kosci, ktorí sa tisli so všetkých strán po krátkych radkoch, poháňali druh druhá raz s veselým krikom a štrnganím čachorov, raz zas s cvendžaním narážajúcich kôs, raz s hvižďaním osličky na ostrenej kose.

Levin šiel zas medzi mladým šuhajom a starčekom. Starček, už v ovčom kožúšku, bol práve taký veselý, žartovný a pohyboval sa práve tak voľne ako predtým. V lese ustavične nachodili hríby, zdravo napuchnuté v šľavnatej tráve, ktoré srezávali kosami. A keď starček našiel hubu, vždy sa zohol po ňu a položil si ju

do záhrenia. „Zas mám darček pre starkú,“ vavel za-
každým.

Nebolo síce ľahko kosiť mokrú a krátku trávú, ale
ťažšie bolo schádzať a driapať sa po strmých úbočiach
výmoľa. No starčekovi to neprekážalo. Stále rovnako
sa rozháňal kosou a drobným, pevným krokom, obutý
do veľkých krpcov, pomaly sa driapal na úboč a čo
sa aj triasol na celom tele, čo sa mu aj triasly noha-
vice, trčiace zpod košele, nevynechal cestou ani trá-
vičky, ani huby a vždy rovnako žartoval s chlapmi a
s Levinom. Levin šiel za ním a často myslel, že určite
spadne, keď sa škrabal s kosou na takú strmú úboč, kde
sa bolo ťažko vyškrabať aj bez kosal. Ale vyškrabal
sa a robil, čo bolo treba. Cítil, že ho nadnášala akási
vonkajšia sila.

VI.

Maškin vrch skosili, dokončili posledné radky, ob-
liekli si haleny a veselo sa pobrali domov. Levin vy-
sadol na koňa, ľutujúc, že sa musí rozlúčiť so sedliak-
mi, a šiel domov. S vĺšku sa obzrel: koscov už nebolo
vidno v hmle, ktorá sa dvíhala z dolinky. Bolo počuť
len veselé, hrubé hlasy, smiech a cvengot kosal o kosu.

Sergieľ Ivanovič sa už dávno naobedoval a pil vođu
s citrónom a ľadom vo svojej izbe. Prezeral si noviny
a časopisy, ktoré práve došli poštou, keď Levin, stra-
patý, s vlasmi spotenými a prílepenými na čelo a
s ohoreným mokrým chrbtom a hrudou, ale s veselou
vravou vtrhol k nemu do izby.

„Pokosili sme ti celú lúku! Ako bolo krásne, zá-
zračne! A ty si sa ako mal?“ vravel Levin a celkom
zabudol na včerajší neprijemný rozhovor.

„Preboha! Ako to vyzeráš!“ povedal Sergiej Ivano-
vič a v prvej chvíli si nespokojne obzeral brata. „A
dvere, dvere zatváraj!“ vykrikol. „Iste si ich zas sem
pustil plno.“

Sergiej Ivanovič nenávidel muchy, v izbe si otvá-
ral obloky len v noci a starostlivo zatváral dvere.

„Prisámbohu ani jednej. A ak som aj pustil, pochy-
tám ich. Neuveríš, aký to bol pôžitok! A ty si ako
strávil deň?“

„Nuž dobre. Ale vari si len nekosil celý deň? Mys-
lím, že si hladný ako vlk. Kuzmo ti už všetko pri-
chystal.“

„Nie, ani sa mi nechce jesť. Tam som jedol. Ale
pôjdem sa umyť.“

„No, choď, choď, a ja potom hneď prídem k tebe,“
povedal Sergiej Ivanovič, krútil hlavou a hľadel na
brata. „Choď len, choď skorej,“ doložil s úsmevom,
sbral si knihy a chystal sa ísť. Aj on sa zrazu akosi
rozveselil a nechcel sa rozísť s bratom. „No a kde si
bol, keď pršalo?“

„Veď to ani nepršalo, len kropilo. Teda hneď prí-
dem. Tak dobre si sa mal celý deň? No, znamenite,“
a Levin sa odišiel preobliecť.

O päť minút sa bratia sišli v jedálni. Čo sa Levinovi
aj zdalo, že sa mu nechce jesť, predsa si len sadol k ve-
čeri, už aj len preto, aby neurazil Kuzmu, ale keď za-

čal jesť, večera mu neobyčajne pochutila. Sergiej Ivanovič sa díval na neho s úsmevom.

„Ach, hej, máš list,“ povedal. „Kuzmo, prosím ťa, dones ho zdola. Ale bedli, zatvor dvere!“

List bol od Oblonského. Levin ho prečítal nahlas. Oblonský písal z Petrohradu: „Dostal som list od Dolly, je v Jergušove a nie je tam so všetkým spokojná. Zájdi k nej, prosím ťa, a pomôž jej radou. Ty sa vyznáš vo všetkom. Veľmi rada Ťa uvidí. Je tam celkom sama, nebožiatko. Testiná so všetkými je ešte v cudzine.“

„To je výborné! Určite pôjdem k nej,“ povedal Levin. „A mohli by sme ťa zájsť spolu. Je to taká skvostná žena! Dobre?“

„Nie je to ďaleko odtiaľto?“

„Tridsať vierst. Možno bude aj štyridsať. Ale cesta je znamenitá. Dobre sa nám pôjde.“

„Veľmi rád,“ ešte vždy s úsmevom povedal Sergiej Ivanovič.

Pohľad na mladšieho brata bezprostredne v ňom vyvolával veselosť.

„No, ale ti chutí!“ povedal a díval sa mu na tmavočervenú, ohorenú tvár, sklonenú nad tanierom, a na šiju.

„Znamenité! Ani by si neveril, aký je to užitočný prostriedok proti každej hlúposti. Chcem obohatiť medicínu novým termínom: Arbeitskur.“

„Ale zdá sa, že ty to nepotrebuješ.“

„Nie, ale dajedni nervove chorí.“

„Áno, treba to vyskúšať. A veď som aj chcel prísť

na lúku ťa pozrieť, ale bola taká neznesiteľná páľa, že som sa nedostal ďalej z lesa. Posedel som si a prešiel som lesom do dediny, stretol som sa s tvojou dojkou a vyzvedal som sa, ako sedliaci smýšľajú o tebe. Ako som pochopil, neodobrujú takéto počínanie. Povedala: „To je nie panská robota.“ Vôbec sa mi zdá, že v pochopoch ľudu sú veľmi presne vymedzené požiadavky na známu, takzvanú „panskú“ činnosť. Ani nedopúšťajú, aby páni prekračovali rámec, ktorý si oni okolo nich vytvorili podľa svojich pochopov.“

„Možno, ale ver, je to taký pôžitok, aký som ešte nezažil. Veď je to nie nič zlého. Však?“ odpovedal Levin. „Čože robiť, keď sa im to nepáči. Ale myslím, to je nič. Čo myslíš?“

„Ako vidím,“ pokračoval Sergiej Ivanovič, „si s dnešným dňom celkom spokojný.“

„Veľmi spokojný. Skosili sme celú lúku. A s akým starčekom som sa tam spriatelil! Ani si nemôžeš predstaviť, aká je to slasť.“

„Nuž teda, ty si spokojný so svojím dňom a ja so svojím. Najprv som rozriešil dve šachové úlohy, a jedna je veľmi chutná — začína sa sedliakom. Ukážem ti ju. A potom — rozmýšľal som o našom včerajšom rozhovore.“

„Čože? O včerajšom rozhovore?“ povedal Levin, blažene žmúriac a odľukujúc po skončenej večeri, a veru nemohol sa ani len rozpomätať na ten včerajší rozhovor.

„Uznávam, že máš čiastočne pravdu. Rôznosť našich mienok vyplýva z toho, že ty pokladáš za hybnú

silu osobný záujem a ja súdim, že záujem o všeobecné blaho musí mať každý človek, ktorý je na určitom stupni vzdelania. Možno máš pravdu, že lepšia by bola činnosť, ktorá má na zreteli hmotný osoh. Vôbec ty máš povahu veľmi primesautière, ako sa vyjadrujú Francúzi. Ty vyžaduješ alebo horlivú, energickú činnosť, alebo nič.“

Levin načúval brata a rozhodne nič nechápal, ani nechcel chápať. Len sa bál, aby sa ho brat nespýtal na niečo, z čoho by vybadal, že ho ani nenačúval.

„Teda čo, priateľko,“ povedal Ivan Sergiejevič a potľapkal ho po pleci.

„Áno, rozumie sa. Ale čo! Netrvám na tom,“ odpovedal Levin s detským, vinovatým úsmevom. — O čom som sa to s ním len škriepil? — pomyslel si. — Pravdaže, aj ja mám pravdu, aj on má pravdu, a všetko je v najlepšom poriadku. Len ešte musím zájsť do kancelárie vydať rozkazy. — Vstal a poprefahoval sa s úsmevom.

Aj Sergiej Ivanovič sa usmieval.

„Ak sa chceš prejsť, poďme spolu,“ povedal, lebo sa mu nechcelo rozísť s bratom, od ktorého vialo takou sviežosťou a bodrosťou. „Poďme, zájdeme aj do kancelárie, ak ti treba.“

„Ach, preboha!“ vykrikol Levin tak nahlas, že sa Sergiej Ivanovič preľakol.

„Čo, čo ti je?“

„Čo je s rukou Agafie Michalovny?“ povedal Levin, udierajúc sa do hlavy. „Celkom som zabudol na ňu.“

„Má sa omnoho lepšie.“

„No, jednako len sbehnem k nej. Ani si nestihnješ vziať klobúk, už som nazad.“

A ako rapkáč zrapkal opätkami, keď bežal dolu schodmi.

VII.

V tom čase, keď Štefan Arkadevič prišiel do Petrohradu, vybavil si najprirodzenejšiu povinnosť, známu všetkým štátnym úradníkom, čo aj nepochopiteľnú neúradníkom, povinnosť najpotrebnejšiu, bez ktorej sa neobídeš v štátnom úrade — totiž ukázať sa v ministerstve — a pri plnení tejto povinnosti vzal z domu skoro všetky peniaze a veselo a príjemne trávil čas tu na pretekoch, tu na letoviskách, Dolly s deťmi prešla bývať na dedinu, aby nakoľko len možno zmenšila výdavky. Šla na svoj majetok do Jergušova, ktoré dostala do vena, do toho Jergušova, kde na jar predali les a ktoré bolo päťdesiat vierst od Levinovho Pokrovského.

V Jergušove už dávno zrútili veľký starý dom a ešte knieža tam opravil a rozšíril bočný prístavok. Pred dvadsiatimi rokmi, v Dollinom detstve, bol tento prístavok priestranný a pohodlný, čo aj stál, ako všetky prístavky, bokom a južne od vchodovej aleje. Ale teraz bolo stavisko staré a prehnuté. Ešte na jar, keď Štefan Arkadevič šiel predávať les, poprosila ho Dolly, aby si prezrel dom a dal opraviť, čo treba. Štefan Arkadevič, ako všetci mužovia s rovášom, veľmi sa staral o ženino pohodlie, sám si poprezeral dom a za-

riadil všetko, čo uznal potrebným. Podľa jeho mienky bolo treba obtiahnuť kretónom všetko náradie, povešať záclony, vyčistiť záhradu, urobiť mostík pri rybníku a nasadiť kvetov. Ale zabudol na mnoho iných potrebných vecí, ktorých nedostatok potom veľmi trápil Darju Alexandrovnu.

Čo ako sa Štefan Arkadevič usiloval byť starostlivým otcom a mužom, nijako nemohol pochopiť, že má ženu a deti. Mal mládenecké chůtky a žil len podľa nich. Keď sa vrátil do Moskvy, hrdo oznámil žene, že je všetko prichystané, že dom bude ako z cukru a že jej naozaj veľmi radí ísť ta čím skôr. Štefanovi Arkadevičovi bol ženin odchod na dedinu príjemný v každom ohľade: aj deťom bude zdravo, aj výdavkov menej, aj on bude voľnejší. A zas Darja Alexandrovna bola presvedčená, že deti rozhodne potrebujú byť na dedine v lete, najmä dievčatko, ktoré sa nemohlo zotaviť po šarlachu, a napokon chcela odísť z mesta, aby sa zbavila drobných pokorení, drobných dlhov drevárovi, rybárovi, obuvníkovi, ktoré ju ustavične trápily. Nadovšetko bol jej odchod príjemný preto, lebo túžila zväbiť k sebe na dedinu sestru Kity, ktorá sa mala vprostred leta vrátiť z cudziny a ktorej predpísali kúpanie. Kity písala z kúpeľov, že na nič sa tak neteší ako na leto s Dolly v Jergušove, s ktorým ich obe spájalo plno detských rozpomienok.

Prvý čas dedinského života bol pre Dolly veľmi ťažký. V detstve často žila na dedine a z toho jej ostal dojem, že dedina je záchranou od všetkých mestských nepríjemností, že život na dedine je lacný a pohodlný,

keď aj nie krásny (s tým sa Dolly ľahko smierila). Jesto všetkého nadostač, všetko je lacné, všetko dostať a deťom to osoží. Ale teraz, keď prišla na dedinu ako domáca pani, videla, že všetko je inakšie, ako si myslela.

Na druhý deň po príchode sa lialo ako z krhly a v noci pretieklo na chodbu a do detskej izby, takže postieľky museli preniesť do hostovskej. Nebolo kuchárky pre čelaď. Podľa slov kraviarkiných boli z deviatich kráv jedny teľné, druhé prvôtky, tretie staré, štvrté sa tvrdo dojily. Ani masla ani mlieka nebolo dosť ani len pre deti. Vajec nebolo. Spiekok nebolo dostať. Piekli a varili starých, belasých, žilovatých kohútov. Nemohli dostať ženy na umývanie dlážky — všetky boli na okopávačkách zemiakov. Nemohli sa previezť na koči, lebo jeden kôň bol zanovitý a trhal sa v záprahu. Nemali sa kde kúpať — celý breh rieky zdĺavil statok a bol nechránený s cesty. Nemali sa ani len kde prechádzať, lebo statok hocikedy vošiel do záhrady cez polámaný plot a medzi statkom bol strašný býk, ktorý ručal a hádam teda aj klal. Nemali skriň na šaty. Tie, čo boli, alebo sa nezatváraly, alebo sa samy otváraly, keď šli popri nich. Nebolo hrncov a cedákov. V práčovni nebolo kotla a v čelaďnej izbe nemali dosky na hľadenie.

Zpočiatku teda, miesto oddychu a pokoja, bola Darja Alexandrovna celá zúfalá, keď prišla na tieto, podľa jej pochopov, strašné nedostatky: lopotila sa zo všetkých síl, cítila, že z tohto postavenia niet východiska a podchvíľou zdržiavala slzy, čo sa jej tisly do očí. Správca, bývalý strážmajster, ktorého si Štefan Arka-

devič obľúbil a povýšil z vrátnika na správcu len pre pekný a úctivý zovňajšok, ani si len nevšimol trampoty Darje Alexandrovny a vpravieval úctivo: „Neporadiš si s takým mizerným národom,“ a v ničom nepomáhal.

Postavenie bolo zúfale. No v dome Oblonských, ako vo všetkých rodinách, žilo skromné, ale najdôležitejšie a najužitočnejšie stvorenie — Matrena Filimonovna. Ona upokojovala paniu, presviedčala ju, že sa všetko napraví (toto bol jej výraz a Matej ho prevzal od nej) a pomaličky, bez rozčuľovania robila a pomáhala.

Hneď sa soznámila so správcovou ženou a už v prvý deň pila čaj s ňou a so správcom pod agátmi a uvažovala o všetkom. Čoskoro sa pod agátmi utvoril klub Matreny Filimonovny a potom, prostredníctvom tohto klubu, ktorý sa skladal zo správcovej ženy, starostu a pisára, začaly sa pomaly urovnávať životné ťažkosti a o týždeň sa naozaj všetko napravilo. Strechu opravili, kuchárku našli -- richtárkinu kmotru — sliedky kúpili, kravy začaly dávať mlieko, záhradu ohradili žídkami, tesár spravil valec na šaty, na skrine pribili závary a neotváraly sa už, kedy sa im zachcelo, a doska na hladenie, obalená vojenským súknom, ležala podopretá na operadle kresla a na bielizníku a v čeladnej izbe voňalo hladidlo.

„No vidíte! A jednoducho ste si zúfali!“ povedala Matrena Filimonovna, ukazujúc na dosku.

Ešte aj kúpeľňu im spravili zo slamených stienok. Lily sa začala kúpať a Darji Alexandrovne sa aspoň čiastočne splnily túžby, keď aj nie po pokojnom, ale

aspoň pohodlnom dedinskom živote. Darja Alexandrovna so šiestimi deťmi nemohla mať pokoja. Jedno prechorelo, druhé mohlo ochorieť, tretiemu čosi chýbalo, štvrté prejavovalo príznaky zlej povahy, a tak ďalej, a tak ďalej. Zriedka, len veľmi zriedka nastávalo niekoľko krátkych, pokojných dní. Ale lopota a nepokoj boli Darji Alexandrovne jediným možným šťastím. Keby tohto nebolo, bola by bývala sama so svojimi myšlienkami na muža, ktorý ju neľúbil. No čo aký ťažký bol matke strach z chorôb, choroby a žiaľ, keď videla u detí príznaky zlých náklonností — deti sa jej už teraz drobnými radosťami odvdáčovali za všetko utrpenie. Boly to také drobné radosti, často také nebadané ako zlato v piesku, a v zlých chvíľkach Darja Alexandrovna videla len ťažkosti, len piesok. Ale vyskytly sa aj pekné chvíle, keď videla len radosť, len zlato.

Teraz, v dedinskej osamelosti, uvedomovala si tieto radosti častejšie a častejšie. Keď hľadievala na deti, často sa úporne namáhala presvedčiť sa, že sa mýli, že ako matka nadŕža deťom. A jednako len nemohla neuznať, že má utešené deti, všetky, všetkých šesť, väčších aj menších, že má deti, aké sa len zriedkavo nájdú — a bola šťastná, že ich má, a bola hrdá na ne.

VIII.

Koncom mája, keď sa už všetko viac-menej usporiadalo, Dolly dostala odpoveď od muža na ponosy o dedinských nedostatkoch. Písal jej a prosil, aby mu

odpustila, že všetko nepremyslel, a sľuboval, že príde pri prvej príležitosti. No táto príležitosť sa nenaskytla a Darja Alexandrovna žila sama na dedine až do začiatku júna.

V pôste, raz v nedeľu, šla Darja Alexandrovna so všetkými deťmi na omšu, na prijímanie. Darja Alexandrovna v dôverných, filozofických rozhovoroch so sestrou, matkou a priateľmi často ich udivovala slobodným rozmýšľaním o náboženstve. Mala vlastné zvláštne náboženstvo metempsychózy, v ktoré pevne verila, a veľmi sa starala o cirkevné dogmy. Ale v rodine — a to nielen preto, aby predchádzala dobrým príkladom, ale z celej duše — prísne plnila všetky cirkevné predpisy a veľmi ju znepokojovalo, že deti už skoro rok neboly na prijímaní. Rozhodla sa teda so súhlasom Matreny Filimonovny, že to uskutoční teraz v lete.

Už niekoľko dní vopred si Darja Alexandrovna premyslela, ako deti vyoblieka. Pošily, poprešivaly a popraly šaty, povypúšťaly záložky a ovruby, poprišivaly gombičky a prichystaly stužky. Šaty pre Taňu, ktoré sa pribrala šif Angličianka, stály Darju Alexandrovnu mnoho zlosti. Keď ich Angličianka prešivala, zle ich posošivala pri hrdle, priveľmi vystrihla rukávy a celkom skazila šaty. Tani tak sťahovaly plecيا, že bolo žiaľ pozrieť na ňu. Ale Matrena Filimonovna vyhúťala všiľ klínky a ušiľ pelerínku. Šaty napravily, ale s Angličiankou sa skoro povadily. No ráno bolo všetko v najlepšom poriadku a pred deviatou — poprosily báfušku, aby do deviatej počkal so službami božími —

vyobliekané deti, žiariace radosťou, stály na podstení pri koči a čakaly matku.

Miesto zanovitého Vranca zapriahli do koča na príhovor Matreny Filimonovny správcovho Brnáka. Napokon vyšla z domu aj Darja Alexandrovna, ktorú zdržalo starostlivé obliekanie. Konečne si v bielych mušelínových šatách sadla do koča.

Darja Alexandrovna sa česala a obliekala starostlivo a rozčúleno. Kedysi sa obliekala pre seba, aby bola pekná a páčila sa. Potom, čím staršia bola, tým nepríjemnejšie jej bolo obliekanie. Videla, ako ošpatnela. Ale teraz sa zas obliekala s radosťou a s chuťou. Teraz sa neobliekala už pre seba, nie preto, aby bola krásna, ale preto, že bola matkou týmto utešeným deťom, aby teda nepokazila celkový dojem. A keď sa posledný raz nazrela do zrkadla, bola spokojná so sebou. Bola krásna. Nie taká krásna, aká krásna chcela byť kedysi na plese, ale krásna na cieľ, ktorý teraz mala na zreteli.

V kostole nebolo nikoho okrem sedliakov, sluhov a ich žien. Ale Darja Alexandrovna videla, alebo aspoň sa jej zdalo, že vidí obdiv, ktorý vzbudzovaly jej deti a aj ona. Deti nielen že boli krásne vo sviatočných šatočkách, ale boli aj milé, lebo sa pekne správaly. Aľoša, pravda, nestál celkom pokojne: ustavične sa vrtel, chcel si vidieť kabátik od chrbta, ale predsa bol neobyčajne milý. Taňa stála ako dospelá a dozerala na menšie deti. Ale mladšia, Lily, bola strašne milá naivným údivom nad všetkým, a ťažko bolo sa ne-

usmiať, keď po prijímaní povedala farárovi: „Please, some more“ — „Prosím si ešte trochu.“

Keď sa vracali domov, deti cítily, že prežily čosi slávnostného a boli veľmi krotké.

Aj doma šlo všetko dobre. Len pri raňajkách si Gríšo začal hvízdať, a čo bolo najhoršie, neposlúchol napomenutie Angličianky a za trest nedostal sladký koláč. Keby Darja Alexandrovna bola bývala pritom, nebola by ho v taký slávnostný deň potrestala. Ale rozhodnutie Angličianky bolo treba dodržať a matka potvrdila trest, že Gríšo nedostane múčnika. To všetkým trochu pokazilo radosť.

Gríško plakal, vravel, že to hvízdal Kóľo a že toho nepotrestali, a že on neplače pre koláč — že mu je to jedno — ale že plače preto, lebo mu krivdia. To už bolo prismutné a Darja Alexandrovna sa rozhodla poshovárať sa s Angličiankou, aby Gríšovi odpustila, a šla za ňou. Ale keď prechádzala veľkou izbou, uvidela scénu, ktorá jej preplnila srdce takou radosťou, že jej slzy vhrkly do očí a ona odpustila vinníkovi.

Potrestaný sedel vo veľkej izbe v rohovom obluku. Pri ňom stála Taňa s tanierikom. Predstierala, že chce bábkám dať obed a poprosila Angličianku, či môže zaniest svoj koláč do detskej izby, ale namiesto toho doniesla ho bratovi. Ešte vždy, v plači nad nespravodlivosťou vytrpeného trestu, jedol Gríšo donesený koláč a medzi fikaním prihováral sa sestričke: „Jedz aj ty, spolu ho zjeme . . . spolu.“

Na Taňu zprvu pôsobila ľútosť ku Gríšovi, potom

vedomie dobrého skutku a tiež mala plné oči slz. Ale neokúňala sa a jedla svoju polovicu.

Keď deti zazrely matku, zľakly sa, ale keď jej pozrely do tváre, pochopily, že dobre robia, zasmialy sa a s ústami, plnými koláča, začaly si utierať rukami usmievavé pery a zamazaly si rozžiarené tváričky slzami a lekvárom.

„Pre pánajána! Nové biele šaty! Taňa! Grišo!“ vravela matka a usilovala sa zachrániť šaty, ale so slzami v očiach usmievala sa blaženým, slávnostným úsmevom.

Nové šaty povyzliekali, kázali dievčatkám poobliekať halienky a chlapcom staré kabátiky, rozkázali zapriať do rebrovca, — na zlosť správcovi, zas zapriahli Brnáka miesto Vranca — lebo chceli ísť na huby a kúpať sa. V detskej izbe nastalo radostné a jasavé výskanie, a neutíchlo, kým sa nešli kúpať.

Húb nasbierali plný kôš, ešte aj Lily našla hríbik. Predtým to tak robili, že slečna Hullová našla hubu a ukázala jej ju. Ale teraz Lily sama našla veľký hríb a všetci slávnostne vykrikovali: „Lily našla hríb!“

Potom sa zaviezli k rieke, kone nechali pod briezami a šli sa kúpať. Pohonič Terentij priviazal o strom kone, oháňajúce sa od ovadov, ľahol si do trávy v tóni brezy a fajčil zapekačku a s kúpališťa počul až sem neutichajúce veselé detské výskanie.

Čo aj bolo namáhavé dozerať na všetky deti a krotiť ich šibalstvá, čo aj ťažko bolo zapamätať si a nepoprehadzovať všetky tie pančušky, nohavičky, topánočky s rôznych nôh a rozväzovať, rozopínať a zaväzovať

tkaničky a gombičky, Darja Alexandrovna, ktorá sa tiež vždy rada kúpala a vedela, že je kúpanie deťom zdravé, ničím sa tak nekochala ako týmto spoločným kúpaním so všetkými deťmi. Preberať sa v týchto tučnuškých nôžkach, obúvať na ne pančušky, brať na ruky a ponárať tieto holučky tielka a počuť hneď radosť, hneď bojazlivé pišťanie, vidieť tieto zadychčané tváričky, s rozšírenými, vyjašenými a veselými očami, vidieť týchto svojich čľupkajúcich sa anjelikov vždy jej bolo pôžitkom.

Keď už obliekli polovicu detí, blížily sa ku kúpaľišťu vyobliekané ženičky, ktoré boly na zelinkách, a placho zastávaly pri nich. Matrena Filimonovna zavolať jednu, aby jej vyžmýkala plachtičku a košieľku, čo spadly do vody, a Darja Alexandrovna sa dala so ženami do reči. Ženičky sa zpočiatku uškŕňaly do hrsti a nechápaly, čo sa ich spytovala, ale čoskoro sa osmelily a rozvravely. Hneď si získaly Darju Alexandrovnu úprimným obdivom detí, ktorý aj vyslovily.

„Hej, ty krásavica, bielučká ako cukor,“ vravela ktorási, obdivujúc Taničku a kývajúc hlavou. „Ale chudá je...“

„Hej. Bola chorá.“

„A toto ste vari tiež kúpali?“ povedala druhá o dojčiatku.

„Nie, ešte má len tri mesiace,“ hrdo odpovedala Darja Alexandrovna.

„Čo nepoviete!“

„A ty máš deti?“

„Mala som štvoro, dvoje mi ostalo: chlapec a dievčatko. O fašiangoch som ho odstavila.“

„A koľko má?“

„Veru dva rôčky.“

„A prečože si ho tak dlho pridávala?“

„U nás je obyčaj: tri pôsty...“

Toto bol najzaujímavejší rozhovor pre Darju Alexandrovnu: ako rodila, aké choroby mali deti, kde má muža, či často chodieval domov?

Darji Alexandrovne sa nechcelo odísť od žien: tak ju zaujal rozhovor s nimi, také celkom, ale celkom rovnaké mali záujmy. A najpríjemnejšie bolo Darji Alexandrovne, že jasne videla, ako ju všetky ženy obdivovali najväčšmi preto, že mala toľko a takých krásnych detí. Ženičky aj rozosmiali Darju Alexandrovnu, aj urazily Angličianku tým, že bola príčinou smiechu, ktorý nechápala. Ktorási z mladých žien pokukovala na Angličianku, čo sa obliekala posledná. A keď si Angličianka obliekala už tretiu sukňu, nemohla sa zdržať a ušla jej poznámka: „Len si navliekaj, navliekaj, aj tak nebudeš široká!“ povedala a všetky sa rozchichotaly.

IX.

Darja Alexandrovna v šatôčke na hlave, obkolesená všetkými vykúpanými deťmi s mokrými hlavičkami, už dochodila k domu, keď jej pohonič povedal: „Ide akýsi pán. Vari to bude pokrovský.“

Darja Alexandrovna pozrela vopred a zaradovala sa,

keď zazrela Levinovu známu postavu v sivom klobúku a sivom svrchníku kráčať im v ústrety. Vždy sa mu potešila, ale teraz bola neobyčajne rada, že ju Levin vidí v celej sláve. Nikto nemohol lepšie pochopiť jej vznešenosť ako Levin.

Keď ju zazrel, uvedomil si, že má pred sebou obraz z obrazov vlastného budúceho rodinného života, o ktorom sníval.

„Ste ako kvočka, Darja Alexandrovna.“

„Ach, aká som rada, že vás vidím!“ povedala a podávala mu ruku.

„Radi ste a nedali ste mi vedieť, že ste tu. Brat je teraz u mňa. Len Števo mi napísal, že ste tu.“

„Števo?“ spýtala sa prekvapená Darja Alexandrovna.

„Áno, píše, že ste prišli sem a myslí, že mi dovolíte vypomôcť vám v niečom,“ povedal Levin, no len čo to povedal, zarazil sa zrazu, zamĺkol a mlčky kráčať popri voze, trhal lipové výhonky a žuval ich. Prišiel do pomykova, lebo sa nazdával, že Darji Alexandrovne nebude príjemná pomoc cudzieho človeka v tom, čo mal vykonať jej muž. Darji Alexandrovne sa naozaj nepáčila obyčaj Štefana Arkadeviča — obťažovať rodinnými vecami cudzích ľudí. A hneď aj porozumela, že to Levin pochopil. Darja Alexandrovna mala rada Levina pre túto jemnosť a delikátnosť.

„Pravdaže, pochopil som,“ povedal Levin, „značí to len toľko, že ma chcete vidieť, a to ma veľmi teší. Pravdaže, viem, že vám, mestskej domácej panej, je

tu všetko divné a ak dačo potrebujete, vždy vám ochotne poslúžim.“

„Ale nie!“ povedala Dolly. „Zpočiatku tu síce nebolo príjemne, ale teraz sme si už všetko veľmi pekne zriadili, vďaka mojej starej ňanke,“ povedala Darja Alexandrovna, ukazujúc na Matrenu Filimonovnu, ktorá pochopila, že sa shovárajú o nej a priateľsky sa usmievala Levinovi. Poznala ho a vedela, že by bol slečne dobrým ženíchom, a želala si, aby sa to podarilo.

„Nech sa vám páči, sadnite si, potisneme sa vám,“ povedala Levinovi.

„Nie, radšej sa prejdem. Deti, kto chce so mnou bežať opreteký s koňmi?“

Deti Levina neveľmi poznaly, nepamätaly sa, kedy ho videly, ale neprejavily čudný pocit plachosti a odporu, ktorý tak často cítia deti k dospelým, pretvarujúcim sa ľuďom, a za ktorý často tak bolestne pykajú. Akoukoľvek pretvárkou možno oklamať aj najumnejšieho, najbystrejšieho človeka. Ale aj najobmedzenejšie dieťa vycíti pretváрку, čo ako umelecky skrývanú, a odvracia sa. Mohol mať Levin akékoľvek chyby, ale pretvářky v ňom nebolo ani za mačný mak, a preto mu deti prejavovaly také priateľstvo, aké vyčítaly z matkinej tváre. Keď ich zavolať, dve staršie deti hneď soskočily k nemu a rozbehly sa s ním práve tak proste, ako by sa boly rozbehly s ňankou, so slečnou Hullovou alebo s matkou. Aj Lily sa začala modlikať k nemu a matka mu ju podala. Posadil si ju na plece a bežal s ňou.

„Nebojte sa, nebojte, Darja Alexandrovna!“ vravel Levin a veselo sa usmieval matke, „určite sa nepotknem a nespadne mi.“

Matka sa upokojila, keď sa dívala na jeho obratné, mocné, opatrné a starostlivé, áno až priopatrné a pristarostlivé pohyby, hľadela na neho a veselo, súhlasne sa usmievala.

Tu na dedine, s deťmi a so sympatickou Darjou Alexandrovnou, dostal sa Levin do detsky veselej nálady, ktorá sa ho často zmocňovala a ktorú Darja Alexandrovna mala pri ňom tak rada. Behal s deťmi, učil ich telocvičné kúsky, rozosmieval slečnu Hullovú zlou angličtinou a rozprával Darji Alexandrovne, čím sa zamestnáva na dedine.

Po obede sedela s ním Darja Alexandrovna na balkóne a rozhovorila sa o Kity.

„Viete, že Kity príde sem a strávi so mnou leto?“

„Naozaj?“ spýtal sa, sčervenel, a aby zmenil rozhovor, hneď povedal: „Mám vám teda poslať dve kravy? Ak mi nechcete ostať dlžníčkou, tak mi, prosím vás, zaplaťte po päť rubľov na mesiac, ak si to môžete vziať na svedomie.“

„Nie, ďakujem vám. Už sa to u nás zlepšilo.“

„No, teda si obzriem vaše kravy a ak dovolíte, nariadim, ako ich majú kŕmiť. Všetko závisí od krmu.“

A len aby vravel o niečom inom, Levin vysvetľoval Darji Alexandrovne teóriu mliečneho hospodárstva, ktorá sa skladala z toho, že krava je len stroj na prepracovávanie krmu na mlieko, a tak ďalej.

Rozprával toto a túžobne si želal počuť podrobnosti

o Kity a zároveň sa toho bál. Hrozná mu bola myšlienka, že sa mu zrúti pokoj, ktorý si tak horko-ťažko zadovážil.

„Áno, ale veď na to všetko treba dozerať, kto to bude robiť?“ odpovedala Darja Alexandrovna neochotne.

S pomocou Matreny Filimonovny si teraz tak pohodlne zariadila domácnosť, že sa jej nechcelo už nič meniť. A ani veľmi neverila, že sa Levin vyzná v sedliackom gazdovstve. Výrok, že krava je stroj na výrobu mlieka, bol jej podozrivý. Zdalo sa jej, že takéto úsudky môžu len škodiť gazdovstvu. Jej sa všetko zdalo omnoho prostejšie: len vraj treba — ako vysvetlila Matrena Filimonovna — dávať Strake a Beluši viac krmu a nápoja, len treba, aby kuchár neodnášal pomyje z kuchyne práčkinej krave. Toto bolo jasné. Ale poučenia o múčnom a zelenom krme boli pochybné a nejasné. No najmä — chcelo sa jej teraz rozprávať o Kity.

X.

„Kity mi píše, že si nadovšetko želá samotu a pokoj,“ povedala Dolly po chvíľke mlčania.

„A ako sa má? Už je zdravšia?“ spýtal sa rozčúlený Levin.

„Chvalabohu, celkom sa zotavila. Nikdy som neverila, že by mala plúcnu chorobu.“

„Ach, to ma teší!“ povedal Levin a Dolly sa zdalo,

že sa mu v tvári zjavilo čosi dojímavého a bezmocného, keď to vrazil a potom mlčky hľadel na ňu.

„Počujte, Konštantín Dmitrič,“ povedala Darja Alexandrovna a usmievala sa dobráckym, nežno-posmešným úsmevom, „prečo sa hneváte na Kity?“

„Ja? Ja sa nehnevám,“ povedal Levin.

„Ba hneváte sa. Prečože ste nikdy nezašli ani k nám, ani k nim, keď ste boli v Moskve?“

„Darja Alexandrovna,“ povedal, červenajúc sa po korienky vlasov, „čudujem sa, že vy, s vašou dobrotivosťou, to necítite. Či ma ani trošku neľutujete, keď viete...“

„Čo viem?“

„Viete, že som ju pýtal a že ma odmietla,“ povedal Levin a všetka nežnosť, ktorú ešte pred chvíľkou cítil ku Kity, zmenila sa mu v duši na pocit hnevu a urážky.

„Prečo si myslíte, že to viem?“

„Preto, lebo to všetci vedia.“

„V tomto sa teda mýlite. Ja som to nevedela, hoci som si domýšľala.“

„Ach! Teda to teraz viete.“

„Vedela som len, že sa stalo čosi, čo ju úžasne trápilo, a že ma prosila, aby som jej to nikdy nepripomínala. Ale keď to mne nepovedala, nepovedala to iste nikomu. Čože sa stalo medzi vami? Povedzte mi.“

„Povedal som vám, čo sa stalo.“

„Kedy?“

„Keď som bol posledný raz u vás.“

„A viete, čo vám poviem,“ povedala Darja Alexan-

drovna, „ja ju strašne, strašne ľutujem. Vy trpíte len z hrdosti.“

„Možno,“ povedal Levin, „ale . . .“

Prerušila ho.

„Ale ju, neboža, strašne, strašne ľutujem. Teraz už všetko chápem.“

„No, Darja Alexandrovna, musíte mi už odpustiť,“ povedal a vstával. „Dobre sa majte, Darja Alexandrovna, do videnia.“

„Nie, počkajte,“ povedala a zachytila ho za rukáv. „Počkajte, sadnite si.“

„Prosím vás, pekne vás prosím, nevravme už o tom,“ povedal Levin, keď si sadal a zároveň cítil, že v srdci sa mu dvíha a ožíva nádej, ktorá sa mu zdala už pochovaná.

„Keby som vás nemala rada,“ povedala Darja Alexandrovna a oči sa jej zalialy slzami, „keby som vás nepoznala, ako vás poznám . . .“

Cit, ktorý sa zdal mŕtvy, ožíval vždy väčšími a väčšími, rástol a ovládal Levinovi srdce.

„Áno, teraz som všetko pochopila,“ pokračovala Darja Alexandrovna. „Vy to nemôžete pochopiť. Vy slobodní mužskí, ktorí si vyberáte, vždy celkom určite viete, koho ľúbite. Ale dievča, ktoré musí čakať, s tou ženskou, dievčenskou hanblivosťou, dievča, ktoré vidí vás mužských len zďaleka, verí všetkému na slovo — dievčaťu sa stáva a môže sa stať, že cíti čosi, ale nevie, čo povedať.“

„Pravda, keď sa srdce neozve . . .“

„Nie, srdce sa ozýva, ale len uvážte: vy mužskí si

vyberiete dievča, chodievate k nim do domu, približujete sa, obzeráte si, vyčkávate, či nájdete všetko, čo máte radi, a potom, keď ste presvedčení, že ľúbite, popýtate o ruku . . .“

„No, nie je to celkom tak.“

„To je jedno, vy popýtate za ženu alebo keď vaša láska dozrela, alebo keď ste si z dvoch vybrali jednu, ktorá sa vám lepšie páči. Ale dievčata sa nespýtajú. Chcú, aby si vyberalo, ale nemôže si vyberať, môže len odpovedať: „áno“ a „nie“.“

— Áno, volila si medzi mnou a Vronským, — pomyslel si Levin a mŕtvola, čo mu ožívala v duši, zas umrela a len mučivo mu gniavila srdce.

„Darja Alexandrovna,“ povedal, „takto sa vyberajú šaty, alebo neviem aký tovar, ale nie láska. Voľba je hotová a tým lepšie . . . A nemôže sa už opakovať.“

„Ach, hrdosť nad hrdosť!“ povedala Darja Alexandrovna, ako by ním pohŕdala za nízkosť tohto citu v porovnaní s tým iným citom, ktorý poznajú len ženy. „Vtedy, keď ste Kity pýtali za ženu, okolnosti zapríčinily, že nemohla odpovedať. Nemohla sa rozhodnúť. Rozmýšľala: vy, či Vronský. Toho vídala každý deň, vás nevidela dávno. Povedzme, keby bola staršia . . . Napríklad ja na jej mieste by som ani trochu neváhala. Mne bol vždy protivný a tak sa to aj skončilo.“

Levin sa rozpamätal na Kitinu odpoveď. Povedala: „Nie, to nemôže byť . . .“

„Darja Alexandrovna,“ povedal sucho, „ctím si vašu dôveru, ale myslím, že sa mýlite. Nuž či už mám prav-

du, či nie, hrdosť, ktorou tak pohŕdate, pôsobí, že už nemôžem ani len pomyslieť na Katarínu Alexandrovnu... pochopte, nijako nemôžem.“

„Len toľko vám ešte poviem: nezabúdajte, že vravím o sestre, ktorú ľúbim ako vlastné deti. Netvrdím, že vás ľúbila, chcela som len povedať, že jej odmietnutie v tej chvíli nič nedokazuje.“

„To neviem!“ povedal Levin a vyskočil. „Keby ste vedeli, ako ma mučíte! Je to práve tak, ako by vám umrelo dieťaťko a vraveli by vám: bol by z neho taký a taký človek a mohlo by žiť, boli by ste sa z neho tešili. Ale ono umrelo, umrelo, umrelo...“

„Aký ste smiešny,“ povedala Darja Alexandrovna a dívala sa so smutným úsmevom na Levinovo rozčúlenie. „Áno, teraz už všetko chápem lepšie a lepšie,“ pokračovala zádumčivo. „Teda neprídete k nám, keď tu bude Kity?“

„Nie, neprídem. Pravda, nebudem sa vyhýbať Kataríne Alexandrovne, — ale vynasnažím sa, — kde len budem môcť, — zbaviť ju svojej nepríjemnej spoločnosti.“

„Ste veľmi, veľmi smiešny,“ opakovala Darja Alexandrovna a nežne mu hľadela do tváre. „Dobre teda, ako by sme sa o tom ani neboli shovárali. Načo si prišla, Taňa?“ po francúzsky sa spýtala Darja Alexandrovna dievčatka, ktoré prišlo k nim.

„Kde mi je lopatka, mama?“

„Spytujem sa ťa po francúzsky, teda mi tak odpovedaj.“

Dievčatko chcelo povedať, ale zabudlo, ako je lopat-

ka po francúzsky. Matka jej pomohla a potom jej tiež po francúzsky povedala, kde má hľadať lopatku. Aj to bolo Levinovi nepríjemné.

Teraz mu už v dome Darje Alexandrovny nič nebolo také milé ako predtým, ani len deti.

— Prečo sa shovára s deťmi po francúzsky? — pomyslel si. — Aké je to neprirodzené a neúprimné! Aj deti to cítia. Naučí ich po francúzsky a odučí ich úprimnosti, — rozmýšľal v duchu a nevedel, že to už aj Darja Alexandrovna najmenej dvadsať ráz premyslela a jednako, keď aj na ujmu úprimnosti, uznala, že je nevyhnutné takto si učiť deti.

„No, kdeže sa tak ponáhľate? Posedzte si.“

Levin ostal na čaj, ale nebol už veselý a necítil sa už tak príjemne.

Po čaji vyšiel na chodbu kázať zapriať a keď sa vrátil, našiel Darju Alexandrovnu rozčúlenú, so zmučenou tvárou a slzami v očiach. Medzitým, čo Levin vyšiel, stalo sa čosi, čo Darji Alexandrovne celkom pokazilo dnešné šťastie a jej hrdosť z detí: Gríšo s Taňou sa pobili o loptu. Darja Alexandrovna počula krik z detskej izby, bežala ta a videla strašný výjav: Taňa držala Gríša za vlasy a on s tvárou, znetvorenou zlosťou, bil ju päťami, kde začiahol. Pri tomto pohľade sa v srdci Darje Alexandrovny čosi pretrhlo. Ako by jej čierny oblak bol zastrel život: pochopila, že jej deti, na ktoré bola taká hrdá, boly nielen najobyčajnejšie, ale aj nedobré, zle vychované deti s hrubými, zver-skými náklonnosťami, slovom zlé deti.

O ničom inšom nemohla už rozprávať a rozmýšľať a nemohla sa nezdôveriť Levinovi so svojím nešťastím.

Levin videl, že je nešťastná, usiloval sa ju potešiť a presviedčal ju, že to ešte nedokazuje nič zlého, že sa všetky deti bijú. Ale keď to vravel, myslel si v duši: — Nie, ja sa nebudem zosmiešňovať a sľovárať so svojimi deťmi po francúzsky. Ale ja budem mať inakšie deti. Len neslobodno deti kažiť, kaličiť, a budú utešené. Áno, ja budem mať inakšie deti.

Rozlúčil sa a odišiel a ona ho už nezdržiavala.

XI.

V polovici júla prišiel k Levinovi starosta zo sestrinej dediny, ktorá bola dvadsať vierst od Pokrovského, a doniesol zpravu o gazdovaní a o sene. Hlavný dôchodok zo sestrinho majetku dostávali práve za zavodňované lúky. V minulých rokoch si lúky rozobrali sedliaci po dvadsať rubľov za desiatinu. Keď Levin prevzal majetok do správy, obzrel si lúky, presvedčil sa, že sú viac hodny a naznačil cenu dvadsaťpäť rubľov za desiatinu. Sedliaci nedali toľko a ako ich Levin upodozrieval, odradili aj iných nájomníkov. Levin sa ta teda vybral sám a zariadil to tak, že čiastočne prenajal lúky a čiastočne sa dojednal zpolovice. Domáci sedliaci ako mohli brojili proti tejto novote, ale vec sa podarila a už prvý rok lúky vyniesly skoro raz toľko. Predvlani a vlani pokračovali sedliaci práve v takom odpore a sená sobrali ako prv. Tohto roku si sedliaci najali všetky lúky z tretiny a teraz starosta pri-

šiel oznámiť, že lúky sú skosené, ale že sa bál dažďa a preto si vraj zavolať pisára a pod jeho dozorom rozdelili a už složili do jedenástich stohov čiastku sena, ktorá pripadla pánovi. Ale z neurčitých odpovedí na otázku, koľko sena bolo na najväčšej lúke, z toho, že sa starosta tak poponáhľal rozdeliť seno bez opýtania, ba z celého sedliakovho tónu Levin pochopil, že v tomto rozdelení sena je čosi nie celkom v poriadku, a rozhodol sa zájsť si ta a osobne sa presvedčiť.

Levin prišiel do dediny na poludnie, koňa nechal u priateľa-starčeka, muža bratovej dojky, vošiel k starčekovi do včelína, lebo sa od neho chcel dozvedieť podrobnosti o kosení lúk. Shovorčivý, prívetivý starček Parmenyč radostne privítal Levina, ukázal mu celé gazdovstvo, porozprával mu všetky podrobnosti o svojich včelách a tohoročnom rojení. Ale keď sa ho Levin spytoval na kosbu, odpovedal neurčite a neochotne. To Levina ešte väčšmi utvrdilo v domnienkach. Šiel na lúky a poobzeral si stohy. V stohoch nemohlo byť po päťdesiat vozov a Levin, aby sedliakov usvedčil, kázal hneď a zaraz svoláť záprahy, strhnúť jeden stoh a previezť ho do humna. Zo stoha vyšlo len tridsaťdva vozov. Hoci starosta uisťoval a božil sa, že všetko robili spravodlivo, ale seno že je jemné a že sa v stohoch uľahlo, Levin nepopúšťal, hneval sa, že seno rozdelili bez jeho rozkazu a že preto neprijíma toto seno za päťdesiat vozov na stoh. Po dlhých škriepkach sa rozhodli, že sedliaci prijmú týchto jedenásť stohov na svoju čiastku a budú ich počítať po päťdesiat vozov, a panskú čiastku sena že vydelia znova. Tieto vyjed-

návačky a delenie sa pretiahly do olovrantu. Keď rozdelili posledné seno, Levin sveril ďalší dozor pisárovi, sadol si na kopy, označenú vrbovým prútikom, a kochal sa pohľadom na hemžiacich sa ľudí.

Pred ním v zákrute rieky za močiarom pohybovala sa pestrá reťaz žien, veselo štebotajúcich zvuknými hlasmi, a z roztraseného sena chytro sa stavaly na jasno zelenej mládzi popolavé, vlnisté hradby. Vzápätí za ženami šli chlapi s vidlami a z hradieb vyrastaly široké, vysoké, napuchnuté kopy. Vľavo po pohrabanej lúke prihrmely vozy a kopy mizly, kopa za kopou, naložené v ohromných náručiach, ktoré nabrali na vidly, a na ich mieste sa krútily ťažké vozy voňavého sena, previsnutého až nad zadky koní.

„Len aby sme posväžali bez dažďa! Bude seno, páru mu nebude!“ povedal starček, ktorý si sadol k Levinovi. „Čaj — nie seno! A činia sa s ním, ako kačiatka so zrnom!“ dodal, ukazujúc na nakladané kopy. „Od obeda sviezli dobrú polovicu.“

„Po poslednú dnes, čo?“ zakričal starček na šuhaja, ktorý šiel okolo. Stál na predku voza a rozháňal sa koncami konopných oprát.

„Po poslednú, otec!“ kričal šuhaj, zdržiavajúc koňa, a s úsmevom sa obzrel na veselú, tiež usmiatu, rumennú ženu, čo sedela vo voze, a pohnal koňa ďalej.

„Ktože je to? Syn?“ spýtal sa Levin.

„Môj najmladší,“ povedal starček s láskavým úsmevom.

„Aký je hodný!“

„Veru poriadny šuhaj.“

„Už ženatý?“

„Hej, na Filipa bude už tretí rok.“

„A čo, majú deti?“

„Kdežeby deti! Celý rok sa nemal do ničoho, veď sa aj hanbíme,“ odpovedal starček. „Ale to je seno! Naozajstný čaj!“ opakoval, lebo chcel zmeniť predmet rozhovoru.

Levin sa pozornejšie prizrel Vaňkovi Parmenovi a jeho žene. Neďaleko neho nakladali kopu. Ivan Parmenov stál na voze, odoberal, ukladal a udupkával ohromné hĺby sena, ktoré mu obratne podávala mladá sedliačka-krásavica najprv náručiami a potom vidlami. Mladá žena pracovala ľahko, veselo a obratne. Hrubé, uľahnuté seno sa nedalo hneď nabrať vidlami. Najprv ho našuchorila, potom zapichla vidly, potom pružným a bystrým pohybom naľahla na ne celou váhou tela, potom hneď prehla nazad chrbát, prepásaný červeným opaskom, vystrela sa, vypäla plnú hrud' pod bielou halienkou, obratným pohybom prevrátila vidly hore koncom a nadhadzovala kôpku vysoko na voz. Ivan sa náhlil zachytiť seno široko rozťahnutými rukami, zrejme jej chcel usporiť každú minútu zbytočnej námahy, a ukladal ho na voz. Keď mu žena podala hrabľami posledné seno, otriasla si mrvu, čo sa jej namrvila za šiju, napravila si sklznutú, červenú šatôčku nad bielym, neohoreným čelom a vopchala sa pod voz uviazať pavúz. Potom ju Ivan učil, ako priviazať klanicu, a hlasno sa rozchichotal nad čímisi, čo povedala. Obe tváre vyjadrovaly mocnú, mladú, nedávno prebudenú lásku.

XII.

Voz uviazali. Ivan soskočil a viedol za uzdu dob-
rého, sýteho koňa. Žena vyhodila hrable na voz a
rezkým krokom, rozháňajúc rukami, šla k ženám,
ktoré sa schádzaly ako v tanci. Ivan vyšiel na cestu,
pripojil sa do radu ostatných vozov. Ženy s hrablami
na pleciach, blýskajúc pestrými farbami a švitoriac
zvonivými, veselými hlasmi, šly za vozmi. Hrubý,
krikľavý babský hlas zanôtil pieseň a spieval ju po
opakovaní, potom odrazu, družne podchytilo tú istú
pieseň od začiatku asi päťdesiat rôznych, hrubých a
jemných, zdravých hlasov.

Spievajúce ženy sa blížili k Levinovi, ktorému sa
zdalo, že sa na neho valí čierňava s veselým hrmením.
Zavalila ho čierňava, pochytila ho a kopa, na ktorej
ležal, aj ostatné kopy, aj vozy, aj celá lúka so vzdia-
leným poľom — všetko sa rozhýbalo a rozkolembalo
v rytme divej, preveselej pesničky, poprevíjanej vý-
krikmi, hvízdaním a výskaním. Levin im začal závi-
dieť túto zdravú veselosť, chcelo sa mu zúčastniť sa
na tomto prejave životnej radosti. Ale nemohol nič
robiť, musel len ležať, dívať sa a načúvať. Keď sa mu
spievajúci ľudia stratili z dohľadu, keď ich už nebolo
počuť, zmocnil sa Levina ťažký pocit smútku z vlast-
nej osamelosti, z telesnej prázdnoty, z nepriateľstva
k tomuto svetu.

Niektorí práve tí sedliaci, čo sa s Levinom najväč-
šmi škriepili o seno, práve tí, ktorých urazil, alebo
ktorí ho chceli oklamať — práve tí sedliaci sa mu ve-

seľo pozdravovali a zrejme necítili a nemohli cítiť nijakú zlosť k nemu a zrejme ani trošku neľutovali, ba ani len nepomysleli, že ho chceli oklamať. Všetko sa ponorilo do mora veseľej spoločnej lopoty. Boh dal deň, Boh dal aj sily. Aj deň, aj silu posvätili robote, v ktorej bola už odmena. A pre koho sa lopotili? Aké bude ovocie tejto roboty? To boly len vedľajšie a bezvýznamné úvahy.

Levin často obdivoval tento život, často prežíval pocit závesti k ľuďom, ktorí žili takýmto životom, ale teraz prvý raz, najmä pod vplyvom toho, čo videl v pomere Ivana Parmenova k jeho mladej žene, Levinovi prvý raz jasne prišlo na um, že je len na ňom zmeniť ťažký, prázdny, neskutočný a zbytočný život, ktorým žil, na tento lopotný, čistý, družný a utešený.

Starček, ktorý s ním sedel, už dávno odišiel domov. Ľudia sa porozchádzali. Čo boli zblízka, odišli domov, a čo zďaleka, schodili sa večerať a prenocovať na lúke. Levin, ktorého si nikto nevšímal, ešte vždy ležal na kope sena a díval sa, načúval a rozmýšľal. Ľudia, čo ostali nocovať na lúke, nespali skoro celú krátku, letnú noc. Zpočiatku bolo počuť družnú veselú vravu a chichotanie pri večeri, potom zas piesne a smiech.

Celý dlhý, lopotný deň nezanechal v nich nijakej stopy okrem veselosti. Pred raňajšou zorou všetko zatíchlo. Ozývalo sa len nočné kŕkanie žiab, ktoré ani na chvíľku nestíchly v močiari, a erdžanie koní, fŕkajúcich na lúke, v hmle, čo sa dvíhala na úsvite. Keď sa Levin zobudil, vstal s kopy, pozrel na hviezdy a videl, že noc prešla.

— Nuž teda čože spravím? Ako to spravím? — povedal si a usiloval sa vyjadriť všetko, čo premyslel a precítil tejto krátkej noci. Všetko, čo premyslel a precítil, rozdeľovalo sa na tri osobitné myšlienkové pochody. Prvým bolo — zrieť sa svojho doterajšieho života, zrieť sa svojej celkom nepotrebnnej vzdelanosti. Toto zrieknutie mu pôsobilo pôžitok a zdalo sa mu ľahké a prosté. Iné myšlienky týkali sa života, ktorým chcel teraz žiť. Jasne cítil prostotu, čistotu a zákonitosť tohto života a bol presvedčený, že nájde v ňom ukojenie, uspokojenie a dôstojnosť, ktorých nedostatok cítil tak bolestne. Ale tretí rad myšlienok krútil sa okolo otázky, ako uskutočniť tento prechod zo starého života do nového. A tu sa mu neukazovalo nič jasného. — Mať ženu. Mať robotu a nevyhnutnosť roboty. Odísť z Pokrovského? Kúpiť zem? Zapísať sa medzi dedinčanov? Vziať si za ženu sedliačku? Akože to spravím? — spytoval sa vždy znova a nenachádzal odpovede. — Ale veď som nespál celú noc, nemôžem teda jasne rozhodovať, — povedal si. — Neskoršie si to ujasním. No isté je, že táto noc rozhodla o mojom osude. Všetky moje predošlé sny o rodinnom živote boli hlúpe a nepravé, — povedal si. — Všetko je omnoho prostejšie a lepšie...

— Aké je to krásne! — pomyslel si, zahľadený na čudnú, ako by perleťovú mušľu z bielych barančekovitých obláčikov, ktorá mu zastala práve nad hlavou vprostred neba. — Aké je všetko utešené tejto utešenej noci! Kedyže sa stihla vytvoriť táto mušľa? Veď som sa len nedávno díval na nebo a nebolo na ňom ničoho,

okrem dvoch bielych pásov. Áno, takto nebadane zmenily sa aj moje názory na život!“

Sišiel s lúky a širokou cestou sa pobral k dedine. Dvíhal sa vetrik, bolo vlhko a pochemúrne. Nastala pochemúrna chvíľa, aká býva tesne pred úsvitom, pred úplným víťazstvom svetla nad tmou.

Levina drvila zima, kráčal chytro a hľadel do zeme. — Čo je to? Ktože to ide? — pomyslel si, keď začul zvonce, a zdvihol hlavu. Na štyridsať krokov od neho po širokej, zarastenej ceste, ktorou kráčal, šiel mu v ústrety koč so štvorkou koní a batožinou. Zadné kone sa tisly z koľají k oju, ale obratný pohonič, čo bokom sedel na prednom sedlisku, držal oje pozdĺž koľají, takže kolesá bežaly po hladkom.

Levin sotva zazrel koč — ani nerozmýšľal, kto to môže cestovať — a pozrel do koča celkom bez záujmu.

V kúte koča driemala akási starká, ale pri obloku sedelo mladé dievča, ktoré sa zrejme len teraz prebudilo. Držalo sa obidvoma rukami za stužtičky bieleho čepčka. Jasná a zádumčivá tvár, celá presvietená pôvabom a složitým, vnútorným, Levinovi neznámym životom, hľadela ponad neho na východné zore.

Práve vo chvíli, keď sa už zjav strácal, úprimné oči pozrely na Levina. Poznala ho a radostné prekvapenie jej osvietilo tvár.

Nemohol sa mýliť. Takéto oči boli na svete len jedny. Len v jednom stvorení na svete mohol sa mu sústrediť celý svet a smysel života. To bola ona. To bola Kity. Pochopil, že išla do Jergušova zo železnič-

nej stanice. A všetko, čo Levina rozčúlilo v tejto bezsennej noci, všetky riešenia, na ktorých sa rozhodol — všetko zrazu zmizlo. S odporom sa rozpomenul na túžbu vziať si za ženu sedliačku. Len tam, v tom koči, čo sa tak chytré vzdáľoval, čo už prešiel na druhú stranu cesty — len tam bola možnosť rozriešiť hádanku jeho života, ktorá ho v poslednom čase tak ťažko mučila.

Kity už nevyzrela z koča. Nebolo už počuť výzgať perá, len-len že bolo počuť zvonce. Psí brechot svedčil, že koč už prešiel aj dedinou — a naokolo ostaly len pusté polia, pred ním dedina a on sám, samotár, cudzí všetkému, osamelý pútnik na opustenej, širokej ceste.

Pozrel na nebo, dúfal, že tam ešte nájde mušľu, ktorou sa bol kochal a ktorá mu stelesňovala celý myšlienkový pochod a pocity tejto noci. Ale na nebi nebolo ničoho, čo by sa ponášalo na mušľu. Tam, v nedostupnej výšave, sa už dovŕšila tajomná premena. Nebolo ani stopy po mušli, bol tam len rovný pokrovec zo stále sa tratiacich a tratiacich barančekov, rozostlaný po celej polovici neba. Nebo zbelselo a rozžiarilo sa a práve tak nežne a práve tak nedostupne odpovedalo sa jeho spytujúci sa pohľad.

— Nie, — odpovedal si Levin, — nech je akýkoľvek krásny ten prostý a lopotný život, nemôžem sa vrátiť k nemu. Lúbim len ju.

XIII.

Okrem ľudí Alexejovi Alexandrovičovi najbližších nikto nevedel, že tento, na pohľad najchladnejší a najrozvážnejší človek, mal slabosť, ktorá sa priečila celému složeniu jeho povahy: Alexej Alexandrovič nemohol ľahostajne vidieť a počuť plač dieťaťa alebo ženy. Pohľad na slzy ho miatol a tak rozčuľoval, že celkom strácal schopnosť úsudku. Riaditeľ jeho kancelárie a tajomník vedeli o tom a vystrihali žiadateľky, aby len preboha neplakaly, ak si nechcú všetko pokaziť. „Nazlostí sa a nebude vás počúvať,“ vravievali. A skutočne, v takýchto prípadoch duševné rozčúlenie, ktoré v Alexejovi Alexandrovičovi vyvolaly slzy, prejavovalo sa netrpezlivým hnevom. „Nemôžem pre vás nič urobiť. Ráďte odísť!“ obyčajne vtedy kričieval.

Keď mu pri návrate z pretekov Anna rozpovedala o svojom pomere s Vronským a hneď nato si zakryla rukami tvár a rozplakala sa, Alexej Alexandrovič pocítil hneď a zaraz známe duševné rozčúlenie, ktoré v ňom vyvolávaly slzy, hoci sa v ňom dvíhala zlosť na ženu. Vedel to a vedel aj, že vyjadriť city v tejto chvíli by nezodpovedalo jeho postaveniu, preto sa námáhal zdržať sa každého prejavu života a ani sa nepohol, ani nepozrel na ženu. To vyvolalo aj zvláštny mŕtvolný výraz v jeho tvári, ktorý tak ohromil Annu.

Keď došli k domu, vysadil ju z koča, natoľko sa premohol, že sa s ňou rozlúčil so zvyčajnou zdvorilosťou

a vyslovil slová, ktoré ho nezaväzovaly k ničomu. Povedal, že jej zajtra oznámi svoje rozhodnutie.

Ženine slová, ktoré mu potvrdily najhoršie obavy, vyvolaly v srdci Alexeja Alexandroviča prudkú bolesť. Túto bolesť ešte zväčšoval čudný pocit fyzického súcitu s ňou, vyvolaný jej slzami. No keď Alexej Alexandrovič osamel v koči, na svoj najväčší údiv a radosť pocítil úplné oslobodenie od tohto súcitu a od pochybností a múk žiarlivosti, ktoré ho trápily v poslednom čase.

Cítil sa ako človek, ktorému vytrhli zub, ktorý ho dlho bolel. Po strašnej bolesti a pocite čohosi ohromného, väčšieho ako hlava, čo mu vytiahli z čeľuste, chorý neverí vlastnému šťastiu, keď zrazu cíti, že už niet toho, čo mu tak dlho otravovalo život a púťalo všetku pozornosť, že zas môže žiť, rozmýšľať a nezaujímať sa už len o zub. Takto sa cítil aj Alexej Alexandrovič. Bolesť bola nezvyčajná a strašná, ale teraz prešla. Cítil, že zas môže žiť a nerozmýšľať len o žene.

— Je to skazená ženská, bez cti a bez srdca, bez náboženstva! Vždy som to vedel a videl, čo som sa aj z ľútosti chcel klamať, — povedal si. A naozaj sa mu zdalo, že to vždy videl: pripomínal si podrobnosti ich minulého života, ktoré sa mu predtým nezdaly ani trošku nepekné. Teraz tieto podrobnosti jasne dokazovali, že žena bola vždy skazená. „Schybil som, keď som spojil jej život so svojím. Ale v mojom omyle niet nič zlého, preto ja nesmiem byť nešťastný. Neprevinil som sa ja,“ povedal si, „ale ona. Čo ma po nej. Pre mňa je už nie na svete.“

Prestalo ho zaujímať všetko, čo bude s ňou a so synom, ku ktorému sa zmenily jeho city práve tak ako k nej. Teraz ho zaujímal už len, ako by sa najlepšie, najslušnejšie, najpohodlnejšie pre seba a preto najspravodlivejšie striasol tej špiny, ktorou ho offrkala pri svojom páde, a potom pokračoval vlastnou cestou činného, čestného a užitočného života.

— Ja nesmiem byť nešťastný preto, že sa prehrešila žena, ktorá si zaslúži pohrdanie. Musím len nájsť najlepšie východisko z toho ťažkého postavenia, do ktorého ma dostala. A ja ho nájdem, — vravel si, vždy zachmúrenejší. — Nie som prvý, ani posledný. — A okrem historických príkladov, počínajúcich Menelaom, ktorého všetkým ustavične znova pripomínala Krásna Helena, zjavil sa v pamäti Alexeja Alexandroviča celý rad klamaných mužov v súčasnej vyššej spoločnosti. — Darialov, Poľtavský, knieža Karibanov, gróf Paskudin, Dram . . . Áno, aj Dram . . . taký čestný, pričinnivý človek . . . Semionov, Čagin, Sigonin, — rozpomínal sa Alexej Alexandrovič. — Pravda, na týchto ľudí padá akýsi nerozumný ridicule, ale ja som v tom nikdy nevidel inšie, len nešťastie, a vždy som ich ľutoval, — povedal si Alexej Alexandrovič, hoci to nebolo pravda, veď nikdy nikoho neľutoval v podobnom nešťastí, ale práve tým vyššie sa cenil, čím viac bol žien, neverných svojim mužom. — Je to nešťastie, ktoré môže postihnúť každého. A nešťastie teraz postihlo mňa. Teraz je najdôležitejšie, ako najlepšie zniesť toto postavenie. — A začal podrobne rozoberať, ako si po-

čínali ľudia, ktorí boli práve v takých ťažkostiach ako on.

— Darialov sa bil v súboji...

Za mladi sa Alexej Alexandrovič veľmi zaujímal o súboj, najmä preto, že bol fyzicky veľmi nesmelý a že to vedel. Alexej Alexandrovič nemohol ani len pomyslieť bez hrôzy na pištoľu, namierenú na seba, a nikdy v živote nepoužil nijakej zbrane. Táto hrôza ho za mladi často nútila rozmýšľať o súboji a vžívať sa do postavenia, v ktorom treba vystavovať život nebezpečenstvu. Ale keď v živote dosiahol úspech a pevné postavenie, dávno zabudol na tieto pocity. No pocit, ktorý sa ho vtedy zmocňoval, teraz prevládol a strach pred vlastnou zbabelosťou sa teraz prejavil tak mocne, že Alexej Alexandrovič dlho a so všetkých strán uvažoval a láskal v duši myšlienku na súboj, čo aj vopred vedel, že sa v nijakom prípade nebude biť.

— Niet pochyby, že je naša spoločnosť ešte taká barbarská (nie tak ako v Anglicku), že sa ešte mnohí, — a medzi týmito mnohými boli nejedni z tých, ktorých mienka bola Alexejovi Alexandrovičovi veľmi vzácna, — veľmi mnohí dívajú na súboj s najlepšej stránky. Ale aký výsledok možno tým dosiahnuť? Povedzme, že ho vyzvem na súboj, — pokračoval v duchu Alexej Alexandrovič a živo si predstavil, ako strávi noc po vyzvaní, a pištoľu, namierenú na neho, strhol sa a pochopil, že to nikdy nespraví, — povedzme, že ho vyzvem na súboj. Povedzme, že ma poučia, čo robiť, — pokračoval v myšlienkach, — ako sa postavíť, že stisnem kohútik, — vravel si a zakrýval si oči, — ukáže sa, že som

ho zabil, — povedal si Alexej Alexandrovič a potriasol hlavou, aby odohnal tieto hlúpe myšlienky. — Aký smysel by malo zabiť človeka len preto, aby som si objasnil pomer k nevernej žene a k synovi? Aj tak by som sa musel rozhodnúť, čo s ňou spraviť. Ale, čo je pravdepodobnejšie, čo by sa nepochybne stalo, mňa by v súboji zabili alebo ranili. Mňa, nevinného človeka, obeť by mali zabiť alebo raníť! To je ešte nesmyselnejšie. Ba čo viac: vyzvanie na súboj by bolo odo mňa nečestné. Či neviem už vopred, že moji priatelia nikdy nedopustia, aby som sa bil v súboji — nedopustia, aby sa život štátnika, potrebného Rusku, vystavoval nebezpečenstvu? Čo sa stane? Stane sa toto: nazdajú sa, že som si vyzvaním na súboj chcel len dodať určitého, klamlivého lesku, lebo som dobre vedel, že sa nevystavujem nijakému nebezpečenstvu. To je nečestné, to je neúprimné, to je klamanie iných aj seba. Súboj je nesmysel a nikto ho odo mňa nečaká. Mojim cieľom je len zabezpečiť si česť, potrebnú na nerušené pokračovanie v činnosti. — Úradná činnosť, ktorá aj predtým mala v očiach Alexeja Alexandroviča veľký význam, zdala sa mu teraz ešte významnejšia.

Keď Alexej Alexandrovič odsúdil a zavrhol súboj, začal rozmýšľať o rozsobáši — druhom východisku, ktoré si vybrali niektorí z mužov, ako sa rozpomínal. Alexej Alexandrovič preberal v duchu všetky známe prípady rozsobášov (bolo ich veľmi mnoho aj v najvyššej, jemu dobre známej spoločnosti), ale nenašiel ani jedného, kde by sa bol dosiahol cieľ, aký on mal na zreteli. Vo všetkých týchto prípadoch muž ustupo-

val alebo sa zriekal nevernej ženy a práve stránka, ktorá pre previnenie nemala práva na nové manželstvo, vstupovala do vytúženého, skoro ako by zákonného pomeru s tým druhým. Vo svojom prípade Alexej Alexandrovič videl, že nemôže dosiahnuť zákonného, teda takého rozsobáša, ktorým by bola zavrhnutá len hriešna žena. Videl, že složitú životnú prostredie, v ktorom žil, nedopúšťalo možnosť takých surových dôkazov, aké požadoval zákon na usvedčenie nevernej ženy. Videl, že známa prejemnosť tohto života nedopúšťala použitie takých dôkazov, aj keby boli poručky, že použitie takýchto dôkazov by mu vo verejnej mienke väčšmi poškodilo ako jej.

Pokus o rozsobáš mohol vyvolať len škandálny proces, ktorý by bol smäčným kúskom pre nepriateľov, pre klebety a snižovanie jeho vysokého spoločenského postavenia. A ani rozsobášom by nedosiahol hlavného cieľa — objasnenie postavenia s čo najmenším rozčúlením. A veď rozsobáš, ba už aj žiadosť o rozsobáš, potvrdzovala, že žena pretrhala sväzky s mužom a spojila sa s milencom. Ale v duši Alexeja Alexandroviča, aj pri úplnej, a ako sa mu zdalo pohŕdavej ľahostajnosti k žene, ostávalo ešte želanie: — nechcel, aby sa mohla bez prekážky spojiť s Vronským, aby jej hriech bol pre ňu výhodný. Už aj myšlienka na to tak podráždila Alexeja Alexandroviča, že len čo si to pomyslel, už aj zbedákal z vnútornej bolesti, nadvihol sa, presadol si v koči, a potom zachmúrený ešte dlho si ukrúcal zimomravé a kostnaté nohy do mäkkej prikrývky.

— Okrem formálneho rozsobáša dalo by sa postupovať tak, ako spravil Karibanov, Paskudin a ten dobrák Dram, totiž rozísť sa so ženou, — pokračoval v myšlienkach a upokojil sa. Ale aj tento spôsob mal práve také nevýhody, aj tu bol človek vystavený potupe ako pri rozsobáši a najmä, — toto práve tak ako formálny rozsobáš vrhalo jeho ženu do náručia Vronského. — Nie, toto je nemožné, nemožné! — a zas sa začal ukrúcať do prikrývky a povedal nahlas: — Ja nesmiem byť nešťastný, ale ani ona s ním nesmú byť šťastní.

Pocit žiarlivosti, ktorý ho trápil, kým ešte nemal istoty, stratil sa hneď, ako mu s bolesťou vytrhly zub ženine slová. Ale tento pocit vymenil iný — želanie, aby ona nielen nevyšla z tohto víťazne, ale aby sa jej dostalo odplaty za hriech. Nepriznával sa k tomuto citu, ale v hĺbke duše si žiadal, aby trpela za narušenie jeho pokoja a cti. A keď zas preberal podmienky súboja, rozsobáša a rozluky a zas ich zavrhol, Alexej Alexandrovič sa presvedčil, že tu bolo možné len jedno východisko — udržať ju pri sebe, zatajiť všetko, čo sa stalo, a použiť všetky prostriedky, ktoré má, na prerušenie pomeru s Vronským, a najmä — k čomu sa síce nepriznával — potrestať ju. — Musím jej oznámiť svoje rozhodnutie, že po úvahách o ťažkom postavení, do ktorého vtiahla rodinu, všetky iné východiská boli by horšie pre obe strany, ako terajší status quo, že som náklonný tento status quo udržať, ale pod prísnou podmienkou, že vyplní moju vôľu a preruší styky s milencom. — Na potvrdenie tohto riešenia, keď Alexej Alexandrovič bol preň už pevne roz-

hodnutý, prišla mu na um ešte jedna myšlienka. — Len pri takomto riešení postupujem v duchu náboženstva, — povedal si, — len takýmto rozhodnutím nezavrhujem hriešnu ženu, ale dávam jej možnosť nápravy a aj — čo ako ťažko mi bude — posväťím čiastku svojich síl na jej nápravu a záchranu. — Aj keď Alexej Alexandrovič vedel, že nemôže mať na ženu mravného vplyvu, že z celého toho pokusu o nápravu nebude nič, okrem klamstva, a že keď prežíval tieto ťažké chvíle, nepomyslel ani len raz, aby hľadal oporu v náboženstve, — teraz, keď sa jeho rozhodnutie shodovalo s náboženskými predpismi, ako sa mu zdalo, táto náboženská sankcia dodávala jeho rozhodnutiu úplnú útechu a čiastočné uspokojenie. Tešilo ho, keď si pomyslel, že mu nikto nebude môcť vyčítať ani v takejto vážnej životnej udalosti, že nepostupoval podľa zásad toho náboženstva, ktorého zástavu nosil vždy tak vysoko uprostred všeobecného chladu a ľahostajnosti. Keď si premyslel ostatné podrobnosti, Alexej Alexandrovič veru nevidel, prečo by jeho pomer k žene nemohol ostať skoro taký ako predtým. Určite jej už nikdy nebude môcť vrátiť predošlú úctu. Ale nebolo a nemohlo byť príčiny skaziť si život a trpieť preto, že Anna bola zlá a neverná žena. — Áno, prejde čas, čas, ktorý všetko zhojí, a zas bude všetko, ako bývalo, — povedal si Alexej Alexandrovič, — totiž, urovná sa to aspoň do určitého stupňa a ja nepocítim, že sa mi čosi pokazilo v prúde života. Ona síce bude nešťastná, ale ja som sa neprevinil, a preto nemôžem byť nešťastný.

XIV.

Neďaleko Petrohradu Alexej Alexandrovič bol už nielen pevne rozhodnutý, ale si aj v hlave zostavil list, ktorý napíše žene. Keď Alexej Alexandrovič vošiel do vrátnice, prezrel si listy a listiny, ktoré doniesli z ministerstva, a kázal si ich doniesť do pracovne.

„Položiť a nikoho neprijímať,“ odpovedal na vrátnikovú otázku s určitým uspokojením, ktoré označovalo dobrú náladu, a prízvukoval slovo „neprijímať“.

Potom sa Alexej Alexandrovič prešiel dva razy hore-dolu po pracovni a zastal pri ohromnom písomnom stole, na ktorom už pred chvíľkou sluha zažal šesť sviec, zapukal prstami a sadol si a porozkladal písomné náčinie. Oprel sa lakťami o stôl, sklonil hlavu nabok, pohútal chvíľku, začal písať a neprestával už ani na sekundu. Písal jej bez oslovenia a po francúzsky, používajúc zámeno „vy“, ktoré vo francúzštine nevyznievalo tak chladno ako v ruštine.

„Pri poslednom našom rozhovore povedal som Vám, že Vám oznámim svoje rozhodnutie, týkajúce sa predmetu toho rozhovoru. Po pozornom premyslení všetkého píšem Vám teraz, aby som splnil sľub. Moje rozhodnutie je nasledujúce: akokoľvek ste sa prevínili, nepokladám sa za oprávneného rozviazať sväzok, ktorým nás spojila vyššia moc. Rodinu nesmie zničiť ani chúťka ani nerozvážnosť, ba ani len hriech jedného z manželov, musíme teda žiť tak, ako sme žili predtým. Je to nevyhnutné pre mňa, pre Vás a pre nášho syna. Som úplne presvedčený, že ste oľu-

tovali a lutujete, čo je príčinou tohto môjho listu, a že sa s mojou pomocou pričinite vytrhnúť aj s koreňom príčinu nášho rozhovoru a zabudnúť na minulosť. Iste si domyslíte, čo by v opačnom prípade čakalo Vás a Vášho syna. Dúfam, že sa o tomto všetkom podrobnejšie poshovárame pri osobnom stretnutí. Keďže sa už aj tak končí letná sezóna, prosil by som Vás, aby ste sa preniesli do Petrohradu čo najskôr, najneskoršie v utorok. Zariadim všetko potrebné na prenášanie. Prosím Vás, všimnite si, že splneniu tejto prosby pripisujem zvláštny význam. A. Karenin.“

„P. S. K listu prikladám peniaze, ktoré sa Vám môžu zísť na výdavky.“

Prečítal list a bol s ním spokojný, najmä s tým, že mu prišlo na um pripojiť peniaze. V liste nebolo ani príkreho slova, ani výčitky, ale ani zhovievavosti. A čo bolo najdôležitejšie — bol tam zlatý most k návratu. Alexej Alexandrovič složil list, uhladil ho veľkým masívnym nožom zo slonovej kosti, vložil do obálky s peniazmi a zacengal s veľkým uspokojením, ktoré cítil vždy, keď používal svoje krásne a vkusné písomné náčinie.

„Odovzdať rýchlemu poslovi, aby to zajtra doručil Anne Arkadevne do vily,“ povedal a vstal.

„Ako rozkážete, Vaša Excelencia. Čaj rozkážete v pracovni?“

Alexej Alexandrovič rozkázal si doniesť čaj do pracovne a ihrajúc sa s masívnym nožom na rozrezávanie, šiel ku kreslu, kde už mal prichystanú lampu a

rozčítanú francúzsku knihu o eugubských nápisoch. Nad kreslom visel oválny obraz v zlatom ráme, utešený portrét Anin od znamenitého maliara. Alexej Alexandrovič pozrel naň. Nevyspytateľné oči hľadely na neho posmešne a bezočivo, ako v ten posledný večer, keď chcel od nej vysvetlenie. Nezniesiteľne bezočivo a vyzývavo pôsobily na Alexeja Alexandroviča majstrovsky namaľované čierne čipky na hlave, čierne vlasy a biela, utešená ruka s prstienkovým prstom, pokrytým prsteňmi. Alexej Alexandrovič hľadel chvíľku na portrét, ale potom sa tak strhol, že sa mu pery zachvely a vyslovily zvuk „břř“, a odvrátil sa. Náhlivo si sadol do kresla a otvoril knihu. Skúsil čítať, ale nijako si nemohol obnoviť bývalý, veľmi živý záujem o eugubické nápisy. Díval sa do knihy a rozmýšľal o inom. Nerozmýšľal o žene, ale o istej komplikácii, ktorá vznikla v poslednom čase v jeho úradnej činnosti a ktorá ho teraz v úrade najväčšmi zaujímal. Cítil, že teraz začal hlbšie vnikáť do tejto veci ako kedykoľvek predtým a že sa mu v hlave rodí — mohol to povedať bez prepínania — významná myšlienka, ktorá určite objasní celý prípad, dopomôže mu k postupu v úradnej kariére, poškodí nepriateľov, a preto bude veľmi prospešná štátu. Len čo vyšiel z izby sluha, ktorý doniesol čaj, Alexej Alexandrovič vstal a šiel k písomnému stolu. Potiahol si doprostred stola aktovku s bežnými úradnými spismi a s náznakom úsmevu, znamením spokojnosti so sebou, vyňal zo stojančeka ceruzku a pohrúžil sa do čítania složitých listín, ktoré si vyžia-

dal a ktoré súvisely s nastávajúcou komplikáciou. Komplikácia bola nasledujúca: zvláštnosť Alexeja Alexandroviča ako štátnika, tá vrodená charakteristická črta, ktorú má každý významný úradník, zvláštnosť, ktorá mu spolu s úpornou ctibažnosťou, zdržanlivosťou, čestnosťou a namyslenosťou prispela ku kariére, skladala sa z pohrdania papierovým úradovaním, z obmedzenia písomností, z pomeru k skutočnej veci nakoľko možno priameho, a z úspornosti. Stalo sa, že v povestnej komisii 2-ho júna prišlo náhodou na pretras zavodňovanie polí Zarájskej gubernie, ktorého plány ležaly v ministerstve Alexeja Alexandroviča a ktoré bolo krikľavým príkladom neosožného plytvania peniazmi a papierového úradovania. Alexej Alexandrovič vedel, že usudzuje správne. Zavodňovanie polí v Zarájskej gubernii začal prerokúvať už predchodca predchodcu Alexeja Alexandroviča. A naozaj na túto vec už premárnili a ešte aj teraz márnili mnoho peňazí, a to celkom bezvýsledne, a zrejme z celej veci nemohlo byť nijakého osohu. Keď Alexej Alexandrovič nastúpil do úradu, hneď to pochopil a chcel vec vybaviť. Ale v tom čase cítil, že nemá ešte natoľko pevné postavenie, vedel, že by to ohrozilo primného záujmov, že by to bolo nerozumné. Potom sa zaoberal inými vecami a proste zabudol na túto. Ako všetko ostatné v úrade, aj táto vec sa vyvíjala ďalej len silou vlastnej zotrvačnosti. (Mnoho ľudí z nej žilo, najmä istá veľmi mravná a muzikálna rodina: všetky dcéry hraly na strunových nástrojoch. Alexej Alexandrovič poznal túto rodinu a ktorejsi zo starších dcér bol aj

starosvatom.) Podľa mienky Alexeja Alexandroviča bolo nečestné, že sa do veci zadrápilo nepriateľské ministerstvo, veď v každom ministerstve boli aj veci, ktoré z úradnej slušnosti nikto nevyťahoval na svetlo božie. Ale teraz, keď mu už hodili túto rukavičku, smelo ju zdvihol a žiadal, aby vymenovali osobitnú komisiu na vyšetrenie a preskúmanie prác komisie pre zavodňovanie polí Zariajskej gubernie, ale zato nič neodpustil pánom z druhého ministerstva. Vyžiadal si vymenovanie osobitnej komisie aj pre preskúmanie, v akých pomeroch žije v Rusku neruské obyvateľstvo. Náhodou v komitáte 2-ho júna prišli na pretras aj životné pomery neruského obyvateľstva a Alexej Alexandrovič sa hneď energicky pustil do tohto problému, veď biedne pomery týchto ľudí už nestrpely odkladu. Táto vec zapríčinila v komitáte škriepku niekoľkých ministerstiev. Ministerstvo, nepriateľské Alexejovi Alexandrovičovi, dokazovalo, že neruské obyvateľstvo tu žije v priam skvostných pomeroch a že nastávajúca prestavba jeho životných podmienok by mu mohla zničiť rozkvet, a ak je pritom dačo zlého, že to zapríčiňuje len ministerstvo Alexeja Alexandroviča, ktoré sa nepridríža predpísaných zákonov v dostatočnej miere. Teraz Alexej Alexandrovič zamýšľal žiadať: po prvé: aby zostavili novú komisiu, ktorej by nariadili preskúmať na mieste pomery neruského obyvateľstva. Po druhé: ak sa ukáže, že pomery neruského obyvateľstva sú naozaj také, ako opisujú oficiálne zprávy, ktoré má komitát v rukách, aby vymenovali ešte jednu vedeckú komisiu, ktorá by preskúmala

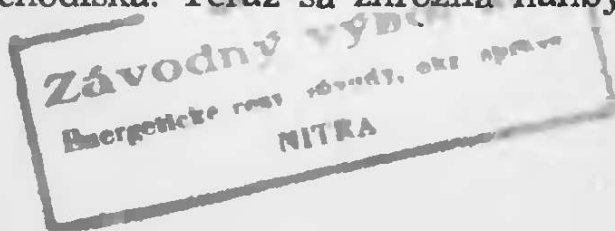
príčiny týchto neradosných pomerov neruského obyvateľstva s hľadiska: a) politického, b) administratívneho, c) hospodárskeho, d) národopisného, e) materiálneho, f) náboženského. Po tretie: aby si komitét vyžiadal od nepriateľského ministerstva zprávy, čo toto ministerstvo podujalo v poslednom desaťročí na zlepšenie nevýhodných životných podmienok, v ktorých žije neruské obyvateľstvo, a napokon po štvrté: aby si od ministerstva vyžiadali vysvetlenie, prečo postupovalo priamo proti smyslu základného a platného zákona, Všeob. zák. ... str. 18 a poznámka na str. 36, ako vidno zo správ, ktoré dostal komitét pod č. 17915 a 18308 z 5-ho decembra r. 1863 a zo 7-ho júna r. 1864. Živá červeň zaliala tvár Alexejovi Alexandrovičovi, keď si chytro zapisoval tento myšlienkový pochod. Popísal hárok papiera, potom vstal, zacengal a poslal riaditeľovi kancelárie lístok, aby mu doniesol potrebné spisy. Vstal, prešiel sa po izbe a zas pozrel na portrét. Zachmúril sa a pohrdavo sa usmial. Ešte chvíľu čítal o eugubských nápisoch s obnoveným záujmom. O 11-tej šiel Alexej Alexandrovič spať a keď sa, už v posteli, rozpomenul na ženino priznanie, nezdalo sa mu už také hrozné.

XV.

Anna síce neústupne a roztrpčene odporovala Vronskému, keď jej vrazil, že žije v nemožnom postavení, ale v hĺbke duše vedela, že je to postavenie lživé, nečestné, a želala si z celej duše, aby sa zmenilo. Keď

na s mužom vracala z pretekov, povedala mu všetko vo chvíľke rozčúlenia, a čo ju to aj bolelo, bola rada, že mu to povedala. Potom, keď muž odišiel, navrávala si, že je rada, že sa teraz už všetko vyjasní, že už nebude musieť žiť v klamstve a pretváрке. Ani chvíľku nepochybovala, že odteraz už navždy bude vedieť, na čom je. Možno toto nové postavenie nebude pekné, ale bude aspoň určité a nebude v ňom nejasností a klamu. Bolest', ktorú spôsobila sebe aj mužovi, keď mu všetko povedala, jej teraz vynahradí to, že sa všetko vyjasní, ako sa nazdávala. Ešte v ten večer sa stretla s Vronským, ale nepovedala mu, čo sa stalo medzi ňou a mužom, hoci mu to mala povedať, aby sa jej postavenie celkom vyjasnilo.

Keď sa na druhý deň ráno zobudila, prvé, na čo pomyslela, boly slová, ktoré včera povedala mužovi, a tie slová sa jej zdaly také hrozné, že teraz nemohla pochopiť, ako sa mohla odhodlať vypovedať tieto hrubé, čudné slová, a nemohla ani len pomyslieť, čo z toho bude. Ale vyslovila ich a Alexej Alexandrovič bez slova odišiel. — Stretla som sa s Vronským a nepovedala som mu to. Ešte aj keď odchádzala, som mu to chcela povedať, ale rozmyslela som si, lebo bolo čudné, prečo som mu to nepovedala hneď ako prišiel. Prečo som mu to chcela povedať a nepovedala? — A ako odpoveď na túto otázku zaliala jej tvár pálivá farba hanby. Pochopila, čo ju zdržiavalo. Pochopila, že sa hanbila. A postavenie, ktoré sa jej včera večer zdalo také jasné, zdalo sa jej teraz zrazu nielen nejasné, ale celkom bez východiska. Teraz sa zhrozila hanby, na

ktorú predtým nepomyslela. Už pri myšlienke, čo spraví muž, prichodily jej na um najstrašnejšie veci. Prišlo jej na um, že hneď príde správca a vyženie ju z domu, že celý svet bude vedieť o jej hanbe. Spytovala sa, kde pôjde, keď ju vyženú z domu, a nenachádzala odpovede.

Keď myslela na Vronského, zdalo sa jej, že ju už neľúbi, že mu už začína byť na ťarchu, že sa mu nemôže natískať, a preto cítila k nemu nenávisť. Zdalo sa jej, že slová, ktoré povedala mužovi a ktoré si v myšlienkach neprestajne opakovala, povedala všetkým a všetci ich počuli. Nemohla sa odhodlať nazrieť do očí tým, s ktorými žila. Nemohla sa rozhodnúť zavolať dievča, a tým menej sísť dolu k synovi a vychovávateľke.

Dievča už dávno načúvalo pri dverách a napokon bez volania prišlo k nej do izby. Anna mu prekvapene pozrela do očí a začervenala sa, naľakaná. Dievča sa ospravedlnilo, že prišlo, a povedalo, že sa jej zdalo, že cengali. Doniesla šaty a lístok. Lístok bol od Betsy. Betsy jej pripomínala, že dnes ráno prídu k nej na partiu kriketa Líza Merkalová a mladá grófka Štolcová so svojimi učiteľmi, Kalužským a starým Stremovom. „Príďte, aspoň uvidíte ukážku nových mravov. Čakám vás,“ končila Betsy.

Anna si prečítala lístok a ťažko vzdychla.

„Nič, nič nepotrebujem,“ povedala Aničke, ktorá predstavovala skleničky a kefôčky na toaletnom stolíku. „Choď len, hneď sa oblečiem a prídem. Nič, nič nepotrebujem.“

Anička odišla, ale Anna sa nezačala obliekať, len sedela ako predtým, so sklonenou hlavou a ovisnutými rukami a zavše jej trhlo celým telom, ako by sa bola chcela pohnúť, povedať dačo, ale zas len znehybnela. Neprestajne opakovala: „Bože môj! Bože môj!“ Ale ani „Bože“, ani „môj“ nemalo pre ňu nijakého smyslu. Myšlienka hľadať si pomoc v náboženstve — aj keď nikdy nepochybovala o náboženstve, v ktorom ju vychovali — bola jej taká cudzia, ako hľadať pomoc u Alexeja Alexandroviča. Vedela, že by jej náboženstvo mohlo poskytnúť pomoc len pod podmienkou, že sa zriekne toho, čo jej bolo smyslom života. Bolo jej nielen ťažko, ale začala sa obávať svojho nového duševného rozpoloženia, v akom doteraz nikdy nebývala. Cítila, že sa jej v duši všetko začína rozdvajať, ako sa zavše dvojmo ukazujú predmety ustatým očiam. Chvilami nevedela, čoho sa bojí, čo by chcela. Či sa obáva a či si želá zas to, čo bolo, alebo to, čo bude, ale nevedela, čo si vlastne želala.

— Ach, čo to robím! — povedala si, keď zrazu pocítila bolesť na oboch stranách hlavy. Keď sa spamätala, videla, že si oboma rukami drží vlasy na sluchách a trhá sa za ne. Vyskočila a začala chodiť.

„Káva je hotová a vychovávateľka so Seriožkom čakajú,“ povedala Anička, ktorá sa vrátila a zas našla Annu sedieť ako predtým.

„Seriožko? Čo je so Seriožkom?“ spýtala sa Anna a zrazu ožila, lebo sa tohto rána prvý raz rozpamätala, že má syna.

„Myslím, že čosi vykázal,“ odpovedala Anička s úsmevom.

„Čo vykázal?“

„Mali ste v rožnej izbe broskyne, tak vari potajomky zjedol jednu.“

Rozpomienka na syna zrazu vyviedla Annu z bezvýhodného postavenia, v ktorom bola od rána. Prípomenukla si čiastočne úprimnú, čo aj často zveličovanú úlohu matky, žijúcej len pre syna, ktorú si osvojila v posledných rokoch, a s radosťou pocítila, že v terajšom nešťastnom postavení má oporu, nezávislú od pomeru, v ktorom bude odteraz k mužovi a k Vronskému. Touto oporou jej bol syn. Čokoľvek s ňou bude, syna nemôže opustiť. Aj keď ju muž zahanbí a vyhodí, aj keď Vronský k nej ochladne a zas bude žiť nezávislým životom (zas pomyslela na neho s trpkou výčitkou), ona nemôže opustiť syna. Má životný cieľ. Musí teda dačo poduľať, postarať sa, aby si zabezpečila postavenie so synom, aby jej ho neodňali. A musí to poduľať rýchle, čo najrýchlejšie, kým jej ho nevzali. Treba vziať syna a odísť s ním. Toto teraz určite musí vykonať. Musí sa upokojiť a vyslobodiť z tohto trápneho postavenia. A upokojila ju myšlienka na to, čo hneď musí vykonať, aby ostala so synom, myšlienka, že hneď musí s ním niekde odísť.

Chytro sa obliekla, sišla dolu a rozhodným krokom vošla do hosťovskej, kde ju, ako obyčajne, čakala káva a Seriožo s vychovávateľkou. Seriožo, celý v bielom, stál pri stole pod zrkadlom a s nachýleným chrbtom a hlavou, s výrazom napätej pozornosti, ktorý jej bol

luký známy a ktorým sa ponášal na otca, robil čosi
■ kvetmi, ktoré si doniesol.

Vychovávateľka sa tvárila nezvyčajne prísne. Seriožo vykrikol prenikavo, ako často robieval: „Ach, mama!“ a zarazil sa; nevedel, či ísť k matke, pozdraviť sa jej a nechať kvety kvetmi, alebo či dokončiť venček a ísť k matke s kvetmi.

Vychovávateľka sa Anne pozdravila a zoširoka a dopodrobna jej začala rozprávať o Seriožovom previnení, ale Anna ju nenačúvala. Rozmýšľala, či ju má vziať so sebou. — Nie, nevezmem, — rozhodla sa. — Odídem len so synom.

„Veru je to veľmi mrzko,“ povedala Anna a chytila syna za plece. Pozrela na neho nie prísny, ale plachým pohľadom, ktorý chlapca zmiatol a potešil, a bozkala ho. „Nechajte ho tu so mnou,“ povedala prekvapenej vychovávateľke a nepúšťajúc synovu ruku sadla si za prestretý stolík s kávou.

„Mama, ja ... ja ... ne ...“ povedal a z jej výrazu namáhal sa pochopiť, čo ho čaká za previnenie.

„Seriožko,“ povedala mu, len čo vychovávateľka vyšla z izby, „to je mrzko, však to už nikdy neurobíš? ... Máš ma rád?“

Cítila, že sa jej slzy tisnú do očí. — Či ho môžem neľúbiť? — vravela si, nespúšťajúc očí s jeho bojazlivého a zároveň radostného pohľadu. — Veď vari sa len nespolčí s otcom a nebude ma chcieť trestať? Či ma ani on nepoľutuje? — Slzy jej už tiekly po tvári a aby ich skryla, prudko vstala a skoro vybehla na terasu.

Po búrlivých dažďoch v posledných dňoch nastal chladný a jasný čas. Aj na jasnom slnci, čo sa predie-
ralo vyumývaným listím, bolo povetrie chladné.

Striasla sa zimou a vnútornou hrôzou, ktorá sa jej
s novou silou zmocnila na čistom povetrí.

„Choď, choď k Mariete,“ povedala Seriožovi, ktorý
vyšiel za ňou, a začala chodiť po slamenom pokrovci
na terase. — Či mi vari neodpustia, nepochopia, že to
všetko nemohlo byť inak? — povedala si.

Keď zastala a zahľadela sa na vetrom rozkolembané
vrcholce osík, s vyumývanými lístkami, čo sa jasne li-
gotaly v slnci, pochopila, že jej neodpustia, že teraz
už vždy a všetci budú k nej neľútostní ako to nebo,
ako tá zeleň. A zas pocítila, že sa jej duša začína roz-
dvojovať. — Nesmiem, nesmiem rozmýšľať, — pove-
dala si. — Musím sa chystať. Ale kde? Kedy? Koho
vziať so sebou? Áno, do Moskvy, večerným vlakom.
Len s Aničkou a so Seriožkom a vezmeme len najpo-
trebnejšie veci. Ale najprv im musím oboť napísať
listy. — Chytro vošla do domu, do svojej izby, sadla
si za stôl a napísala mužovi:

„Po tom, čo sa stalo, nemôžem dlhšie ostať vo Va-
šom dome. Odchádzam a beriem so sebou syna. Ne-
poznám zákony, preto neviem, s ktorým z rodičov má
syn žiť. Ale beriem ho so sebou, lebo nemôžem žiť bez
neho. Buďte veľkodušný a nechajte mi ho.“

Potiaľto písala chytro a prirodzene, ale keď sa od-
volala na jeho veľkodušnosť, ktorú v ňom neuznávala,
a keď videla, že musí list zakončiť niečím dojímavým,
zháčila sa.

„Nemôžem hovoriť o svojej vine a svojej ľútosti, lebo...“

Zas prestala písať, myšlienky boli nesúvislé. — Nie, — povedala si, — nič netreba, — roztrhala list, prepísala ho, vynechala odvolávanie sa na veľkodušnosť a zapečatila ho.

Druhý list mala písať Vronskému. „Povedala som všetko mužovi,“ napísala a potom dlho sedela, lebo nemala sily písať ďalej. Bolo to také surové, také neženské. — A potom, čože mu môžem napísať? — povedala si. Farba hanby jej zas zaliala tvár, rozpomenula sa, aký je vždy pokojný, pocítila zlosť na neho a to ju donútilo na drobné kúsky roztrhať list s napísanou vetou. — Nič netreba, — povedala si zas, složila písomnú mapu a šla do hornej izby, oznámila vychovávateľke a sluhom, že dnes cestuje do Moskvy a hneď si začala baliť veci.

XVI.

Po všetkých izbách vo vile chodili sluhovia, záhradníci a lokaji a vynášali veci. Skrine a bielizníky boli pootvárané. Dva razy bežali do sklepa po motúz. Po dlážke sa váľal novinový papier. Dva kufre, balíky a skrútené prikrývky sniesli do chodby. Koč a dva nájomné vozy stály pred vchodom. Anna pri balení zabudla na vnútorný nepokoj, stála vo svojej izbe za stolom a balila si cestovnú kapsu, keď ju Anička upozornila na hrkot blížiaceho sa koča. Anna pozrela ob-

lokom a pred vchodom videla cengaf pri dverách posla od Alexeja Alexandroviča.

„Choď sa spýtať, čo chce,“ povedala a s pokojnou odhodlanosťou na všetko složila ruky na kolenách a sadla si do kresla. Sluha doniesol hrubý list, adresovaný rukou Alexeja Alexandroviča.

„Poslovi kázali doniesť odpoveď,“ povedal.

„Dobre,“ povedala Anna a len čo sluha vyšiel, trasľavými prstami roztrhla list. Vypadol z neho balíček páskou zalepených, novučkých bankoviek. Vytiahla list a začala ho čítať od konca. „Zariadim všetko potrebné na prenášanie, pripisujem neobyčajný význam splneniu tejto prosby,“ čítala Anna. Potom prebehla list ďalej, z konca, a ešte raz si ho prečítala celý, zo začiatku. Keď dočítala, pocítila, že ju prechodí zima a že sa na ňu sosypalo také strašné nešťastie, aké nečakala.

Ráno lutovala, že mužovi všetko povedala, a želala si len, aby tie hrozné slová nebola vyslovila. A hľa, tento list uznával slová za nevyslovené a núkal jej, čo si želala. Ale teraz sa jej tento list zdal najhroznejším zo všetkého, na čo si len mohla pomyslieť.

— Pravdu má! Pravdu! — povedala. — Pravdaže, on má vždy pravdu, je kresťan, je milostivý! Ach, taký nízky, hnusný človek! A okrem mňa to nikto nechápe, ani nepochopí, a ja to nemôžem roznášať po svete. Vra-
via: nábožný, mravný, čestný, umný človek. Ale nevidia, čo som ja videla. Nevedia, ako osem rokov dusil vo mne život, hrdúsil všetko, čo bolo vo mne živého — že ani len raz nepomyslel, že som živá žena, ktorá po-

trebuje lásku. Nevedia, ako ma urážal na každom kroku a aký bol spokojný so sebou. Či som sa neusilovala, neusilovala zo všetkých síl, aby som si ospravedlnila takýto život? Nesnažila som sa ho ľúbiť, ľúbiť syna, keď som už nemohla ľúbiť muža? Ale prišiel čas, pochopila som, že sa už nemôžem dlhšie klamať, že som živá, že nemôžem zato, že ma Boh stvoril takou, že musím ľúbiť a žiť. A čo bude teraz? Keby ma zabil, keby zabil jeho, všetko by som zniesla, všetko odpustila, ale nie, on . . .

— Ako som len mohla neuhádnuť, čo spraví? Robí vždy, čo je vrodené jeho nízkej povahe. On bude mať vo všetkom pravdu, ale mňa, zničenú, znivočí ešte horšie, hodí ešte hlbšie do skazy . . . „Môžete si domyslieť, čo čaká Vás a Vášho syna“, — rozpomenula sa na slová z listu. — Vyhráža sa mi, že mi vezme syna a podľa ich hlúpych zákonov je to určite možné. Nuž, či neviem, prečo to vraví? Neverí, že mám syna rada, alebo pohŕda mojou láskou (veď sa vždy z nej posmieval), pohŕda týmto mojím citom, ale vie, že neopustím syna, že ho nemôžem opustiť, že bez syna nemôžem žiť ani len s tým, koho ľúbim. Vie aj, keby som opustila syna a ušla od neho, že by som bola najhanebnejšia a najhnusnejšia žena a on veľmi dobre vie, že nebudem mať sily vykonať dačo takého.

„Musíme žiť, ako sme žili predtým,“ rozpomenula sa Anna na inú vetu z listu. — Tento život bol mukou už aj predtým, ale v poslednom čase bol priam hrozný. A aký život bude teraz? A on to všetko vie, vie, že nemôžem oľutovať, že dýcham, že ľúbim. Vie, že by to

bolo len klamstvo a pretváрка. Ale potrebuje ma mučiť ďalej. Poznám ho, viem, že pláva v klamstve ako ryba vo vode a kochá sa tým. Ale nie, neposkytnem mu tejto slasti, roztrhám tú jeho pavučinu klamstva, do ktorej ma chce opantať. Nech sa stane, čo chce! Všetko je lepšie, ako klamstvo a pretváрка.

— Ale ako? Bože môj! Bože môj! Bola už niekedy niektorá žena taká nešťastná ako ja? . . .

„Nie, roztrhám, roztrhám!“ vykrikla a vyskočila, zdržiavajúc slzy. Šla k písomnému stolu, chcela mu napísať druhý list. Ale v hĺbke duše už cítila, že nezvládze nič roztrhať, že nedokáže vyslobodiť sa z doterajšieho postavenia, čo je aj klamárske a nečestné.

Sadla si za písomný stôl, ale namiesto písania složila si ruky na stôl, položila na ne hlavu a rozplakala sa, fíkala, až sa jej hrud' dvíhala, plakala, ako plačú deti. Plakala preto, že je navždy zmarená jej túžba po vyjasnení a upevnení jej postavenia. Vedela vopred, že ostane všetko pri starom, ba že všetko bude ešte o mnoho horšie, ako bývalo. Cítila, že spoločenské postavenie, ktoré zaujímala a ktoré sa jej ráno zdalo takým bezvýznamným, jej je drahé, že nebude mať sily vymeniť ho za hanebné postavenie ženy, ktorá ušla od muža a opustila syna, ktorá sa spojila s milencom, a čo by sa akokoľvek namáhala, že nedokáže premôcť seba. Nikdy nezažije slobodu lásky a navždy ostane nevernou ženou, ktorej podchvíľou hrozí prezradenie, ženou, čo klame muža zahanbujúcim pomerom s človekom cudzím, slobodným, s ktorým nemôže spoločne

žiť. Vedela, že to tak bude, a zároveň jej to bolo také hrozné, že ani nemohla pomyslieť, ako sa všetko skončí. Nemohla sa zdržať, plakala, ako plačú potrestané deti.

Musela sa ovládnuť, keď začula sluhove kroky. Skryla pred ním tvár a robila sa, že píše.

„Posol prosí odpoveď,“ povedal sluha.

„Odpoveď? No,“ povedala Anna, „nech počká. Zacengám.“

— Čo mu môžem napísať? — rozmýšľala. — Čo ja sama môžem rozhodnúť? Čo ja viem? Čo chcem? Čo by som rada? — A zas pocítila, že sa jej duša rozdvaja. Zas sa predesila tohto pocitu a zachytila sa prvej zádrapky, ktorá sa jej naskytla, prvej činnosti, ktorá by ju mohla odvrátiť od myšlienok o sebe. — Musím sa stretnúť s Alexejom (tak v duchu volala Vronského), len on mi môže povedať, čo mám robiť. Pôjdem k Betsy, možno príde aj on a tam sa stretneme, — povedala si a celkom zabudla, že ešte včera, keď mu vracala, že nepôjde ku kňážnej Tverskej, povedal, že teda ani on nepríde. Šla k stolu, napísala mužovi: „Dostala som Váš list. A.“, zacengala a dala ho sluhovi.

„Neodcestujeme,“ povedala Aničke, keď prišla k nej.

„Vôbec neodcestujeme?“

„Nie, nechajte do zajtra pobalené, aj koč nech ma počká. Pôjdem ku kňážnej.“

„Ktoré šaty prichystať?“

XVII.

Kriketová spoločnosť, do ktorej kňažná Tverská pozvala Annu, mala sa skladať z dvoch dám a ich ctiteľov. Tieto dve dámy boli hlavnými predstaviteľkami nového, vznešeného petrohradského krúžku, ktorý sa bohvie prečo volal Les sept merveilles du monde. Tieto dámy patrily síce do krúžku vyššej spoločnosti, ale celkom nepriateľskej kruhom, v ktorých sa pohybovala Anna. Okrem toho starý Stremov, jeden z najvplyvnejších ľudí v Petrohrade a ctiteľ Lízy Merkalovej, bol aj v úrade nepriateľom Alexeja Alexandroviča. Keď Anna všetko uvážila, nechcela ísť do tejto spoločnosti a náražky kňažnej Tverskej sa týkali jej odmietnutia. Ale teraz sa Anne chcelo ísť medzi nich, lebo dúfala, že sa tam stretne s Vronským.

Anna prišla ku kňažnej Tverskej prv, ako ostatní hostia.

Práve keď vchádzala do domu, prišiel aj sluha Vronského, s rozčesanými bokombriadkami, podobný komornému junkerovi. Zastal pri dverách, sňal čiapku a nechal ju prejsť. Anna ho poznala a len teraz jej prišlo na um, že Vronský včera povedal, že nepríde. Iste to teraz kňažnej písal.

Keď si na chodbe vyzliekala kabát, počula, ako sluha, ktorý ešte aj „r“ vyslovoval po junkersky, povedal: „Gróf posielal kňažnej,“ a odovzdal lístok.

Chcelo sa jej spýtať sa ho, kde mu je pán. Chcelo sa jej vrátiť sa domov a poslať mu list, aby prišiel k nej, alebo že ona príde k nemu. Ale nemohla spraviť ani

jedno, ani druhé, ani tretie: už počula, že zvonec v dome oznamuje jej príchod a lokaj kňážnej Tverskej stál už pri otvorených dverách, obrátený k nej, a čakal, kým vojde do vnútorných izieb.

„Kňážná je v záhrade, hneď vás oznámia. Nepáčilo by sa unúvať sa za ňou do záhrady?“ povedal jej iný lokaj v inej izbe.

Cítila sa práve tak nerozhodne a neisto ako doma. Ba ešte horšie, lebo tu nemohla nič podujať, nemohla sa stretnúť s Vronským, ale musela ostať tu, v cudzej spoločnosti, ktorá sa tak priecila jej nálade. Ale mala oblečené šaty, o ktorých vedela, že jej svedčia, a nebola tu sama: okolo nej bolo vznešené prostredie nečinnosti a bolo jej tu jednako len ľahšie ako doma. Nemusela rozmýšľať, čo má robiť. Všetko sa robilo samo. Keď sa stretla s Betsy, ktorá jej šla v ústrety v bielych šatách, prekvapivo elegantných, usmiala sa jej Anna ako vždy. Kňážná Tverská šla s Tuškievičom a istou slečnou z rodiny, ktorá na veľkú radosť vidieckych rodičov letovala u slávnej kňážnej.

V Anne bolo dnes iste čosi nezvyčajného, lebo to Betsy hneď zbadala.

„Zle som spala,“ povedala Anna a dívala sa na lokaja, ktorý im šiel naproti, a ako sa domnievala, nie, sol lístok od Vronského.

„Aká som rada, že ste prišli,“ povedala Betsy. „Som ustatá a práve som si chcela vypíť šáločku čaju, kým prídu hostia. Vy by ste mohli ísť s Mašou vyskúšať kriketový trávnik, či ho dobre sostrihali,“ povedala Tuškievičovi. „A my sa zas pekne poshovárime pri

čaji, we'll have a cosy chat, však?" s úsmevom oslovila Annu a stískala jej ruku, v ktorej držala slnečník.

„Tým lepšie, lebo nemôžem ostať u vás dlho, musím rozhodne zájsť k starej Wredovej. Už som sa jej sto ráz sľúbila,“ povedala Anna, veď klamstvo, také cudzie jej povahe, bolo v spoločnosti nielen celkom prosté a prirodzené, ale ju aj tešilo. Nijako by nebola mohla vysvetliť, prečo teraz povedala tieto slová, na ktoré pred chvíľkou ani len nepomyslela. Povedala ich akiste len preto, lebo sa domnievala, že si nejako musí zabezpečiť voľný odchod, ak Vronský nepríde, a že sa musí usilovať nejako sa s ním stretnúť. No nebola by mohla vysvetliť, prečo menovala práve starú dvornú dámu Wredovú, ku ktorej musela zájsť práve tak, ako k mnohým iným, ale neskôr sa ukázalo, že si nemohla vymyslieť nič lepšieho, keď vymýšľala, ako by sa čo najobratnejšie mohla sísť s Vronským.

„Nie, nepustím vás, ani za neviem čo,“ odpovedala Betsy a pozorne sa zadívala Anne do tváre. „Naozaj by som sa urazila, keby som vás nemala tak rada. Ako by ste sa báli, že vás moja spoločnosť môže kompromitovať. Prosím vás, doneste nám čaj do malého salónu,“ povedala s očami prižmúrenými, ako vždy, keď sa shovárala so sluhom.

Vzala od neho lístok a prečítala si ho.

„Alexej nás zas raz pekne-krásne prekabátil,“ povedala po francúzsky: „píše, že nemôže prísť,“ dodala takým prirodzeným, prostým tónom, ako by nikdy ani len nepomyslela, že Vronský značí Anne aj trochu viac, ako len kriketového spoluhráča. Anna vedela, že

Betsy vie všetko, ale keď načúvala, ako sa s ňou šovárala o Vronskom, bola vždy na chvíľku presvedčená, že Betsy nevie o ničom.

„Ach!“ ľahostajne povedala Anna, ako by ju to nevelmi zaujímalo, a pokračovala s úsmevom: „Ako môže vaša spoločnosť niekoho kompromitovať?“

Táto hra so slovami, toto skrývanie tajnosti malo pre Annu, ako pre všetky ženy, veľký pôvab. Nevábila ju ani tak nevyhnutnosť tajenia, ani jeho cieľ, ako už vlastný proces tajenia.

„Nemôžem byť katolíckejšia ako pápež,“ povedala Anna. „Stremov a Líza Merkalová sú smotánkou spoločenskej smotánky. Potom, prijímajú ich všade a ja,“ osobitne prizvukovala toto „ja“, „som nikdy nebola prisna a nesnášanlivá. Proste nemám času.“

„Nie, vy sa iste nechcete stretnúť so Stremovom? Nech si s Alexejom Alexandrovičom lámu kopije v komitáte — čo nás po tom. Ale v spoločnosti je to najmilší človek, akého poznám, a náruživý hráč kriketu. Veď uvidíte. Je síce smiešny v úlohe starca, záľúbeného do Lízy, ale je zaujímavé, ako sa vie vymotať z tohto smiešneho postavenia! Je veľmi milý. Sapfo Štolcovú poznáte? To je nový — celkom nový zjav.“

Medzitým, čo Betsy toto všetko hovorila, vycítila Anna z jej veselého, umného pohľadu, že čiastočne chápe jej postavenie a že sa chystá na čosi. Boly v malom kabinete.

„Predsa len musím napísať Alexejovi,“ a Betsy si sadla za stôl, napísala niekoľko riadkov a vložila

list do obálky. „Píšem mu, aby prišiel na obed. Jedna dáma pri obede by ostala bez gavaliera. Pozrite, či som to napísala dosť presvedčivo? A odpusťte, odídem na chvíľočku. Prosím vás, zapečatíte list a odošlite ho,“ povedala už vo dverách, „musím si čosi zariadiť.“

Anna nerozmýšľala ani minútku, sadla si s Betsiným listom za stôl, ani ho neprečítala, len pripísala dolu: „Rozhodne sa musím síť s Vami. Príďte k záhrade dvornej dámy Wredovej. Budem tam o šiestej“. Zapečatila list a keď sa Betsy vrátila, pred ňou dala list sluhovi.

Pri čaji, ktorý im doniesli na servírovacom stolíku do chladného salónika, naozaj sa medzi týmito dvoma ženami nadpriadol rozhovor, ktorý kňazná Tverská sľúbila, kým prídu hostia. Omieľaly očakávaných hostí a rozhovor sa krútil najmä okolo Lízy Merkalovej.

„Je veľmi milá a vždy mi bola sympatická,“ povedala Anna.

„Musíte ju mať radi. Blúzni o vás. Včera po pretekoch si zašla ku mne a bola zúfalá, že vás tu ne našla. Vraví, že ste skutočná románová hrdinka a keby vraj bola mužským, vystrájala by pre vás tisíce hlúpostí. Stremov jej povedal, že ich vystrája aj tak dosť.“

„Ale povedzte mi, prosím vás, nikdy som nemohla pochopiť,“ povedala Anna po chvíľke mlčania a tónom, ktorý jasne dokazoval, že sa nespýtuje len tak podaromnici, že to, na čo sa spytovala, bolo jej váž-

nejšie, ako sa svedčalo, „povedzte mi, prosím vás, aký je jej pomer ku Kalužskému, k takzvanému Miškovi? Málokedy som sa s nimi stretla. Povedzte mi, ako je to?“

Betsy sa usmiala očami a pozorne pozrela na Annu.

„Nový spôsob,“ povedala. „Všetky si vybraly tento spôsob. Odhodily čepce do žita. Ale je spôsob a spôsob, ako ich odhodiť.“

„Ale v akom pomere je ku Kalužskému?“

Betsy sa zrazu zasmiala veselo, na celé ústa, čo bývalo u nej zriedkavé.

„Týmto zachádzate do oblasti kňážnej Mäkkej. Je to otázka nevychovaného decka,“ a Betsy sa zrejme usilovala zdržať a nerozosmiať sa tým chytľavým smiechom, ktorým sa zavše rozosmejú ľudia, ktorí sa len zriedkavo smejú, ale nemohla sa zdržať. „Musíme sa ich spýtať,“ povedala v slzách smiechu.

„Nuž, smejete sa,“ povedala Anna a nevoľky sa tiež rozosmiala, „ale ja som to nikdy nemohla pochopiť. Nerozumiem, akú úlohu hrá pritom muž.“

„Muž? Muž Lízy Merkalovej nosí za ňou prikrývky a vždy je hotový jej poslúžiť. A vlastne nikto nechce hlbšie nazrieť do toho. Viete, v dobrej spoločnosti sa nevraví a nerozmýšľa ani o niektorých podrobnostiach toalety. Tak je to aj s týmto.“

„Prídete na slávnosť k Rolandakovej?“ spýtala sa Anna, aby premenila rozhovor.

„Nemyslím,“ odpovedala Betsy a nehľadiac na priateľku, začala opatrne nalievať voňavý čaj do priehľadných šáločiek. Pritiahla Anne šáločku, vytiahla si

drobnú cigaretku, vložila ju do striebornej rúčky a začala fajčiť. „Vidíte teda, aká som ja šťastlivá,“ začala už bez smiechu a chytila čiašku. „Chápem aj vás a chápem aj Lízu. Líza je taká naivná povaha, ktorá — ako deti — nechápe, čo je dobré a čo je zlé. Aspoň to nechápala, kým bola mladučka. A teraz už vie, že jej táto nechápavosť svedčí. Teraz teda už možno aj náročky nechápe,“ vravela Betsy s jemným úsmevom. „A predsa len jej to svedčí. Vidíte teda, že na tú istú vec môžeme hľadieť tragicky a spraviť z nej muky, a môžeme na ňu hľadieť proste, ba aj veselo. Možno ste náchylná hľadieť na veci pritragicky.“

„Ako by som si želala poznať iných tak, ako poznám seba,“ povedala Anna vážne a zádumčivo. „Či som horšia ako iní, a či lepšia? Myslím, že horšia.“

„Vy ste strašné decko, strašné decko!“ opakovala Betsy. „Ale idú hostia.“

XVIII.

Bolo počuť kroky a mužský hlas, potom ženský hlas a smiech a vzápätí vošli očakávaní hostia: Sapfo Štolcová a mladý šuhaj, prekypujúci zdravím, ktorého volali Vasko. Bolo vidno, že mu bola na úžitok krvavá hovädzina, lanýže a burgundské. Vasko sa poklonil dámmam a pozrel na ne, ale len na sekundu. Vošiel do hosťovskej za Sapfo a prešiel izbou za ňou, ako by bol k nej prikutý, nespúšťajúc s nej rozžiarených očí, ako by ju bol chcel zjesť. Sapfo Štolcová bola plavovláska

s čiernymi očami. Vošla drobnými, smelými krôčikmi, v topánočkách s vysokánskymi opätkami, a tuho, po chlapsky, stisla dámam ruky.

Anna sa ešte ani raz nestretla s touto novou znamenitosťou a bola prekvapená aj jej krásou, aj krajnou výstrednosťou toalety, aj smelosťou spôsobov. Na hlave mala vyčesanú takú kopulu z vlastných aj cudzích vlasov nežno zlatistej farby, že sa jej hlava vyrovnala veľkosťou strojne vyklenutému a zpredu veľmi odhalenému poprsiu. Tak chytro sa pohybovala, že sa jej pri každom pohybe označovali pod šatami tvary kolien a stehien a nevoľky sa natískala otázka, kde sa v tejto pristavenej, kolembavej hore naozaj končí skutočné, drobné a strojné tielko, také obnažené zhora a také zahalené od chrbta a zdola.

Betsy sa ponáhľala soznámiť ju s Annou.

„Pomyslite si, len-len že sme neprešli dvoch vojakov,“ hneď začala Sapfo rozprávať, pritom žmurkala, usmievala sa a prehadzovala si za chrbát vlečku, ktorú si zrazu prehodila priveľmi nabok. „Šla som s Vaskom... Ach, veď sa vy ešte nepoznáte.“ Potom predstavila mladého šuhaja priezviskom a celá červená, nahlas sa rozosmiala nad neslušnosťou, totiž, že ho pred neznámymi nazvala proste Vasko. Vasko sa ešte raz poklonil Anne, ale nič nepovedal. Oslovil Sapfo: „Prehrali ste stávkku. Prišli sme prví. Zaplaťte,“ vravel s úsmevom.

Sapfo sa rozosmiala ešte veselšie.

„Vari len nie teraz,“ povedala.

„Dobre, dostanem to potom.“

„Dobre, dobre. Ach, áno!“ obrátila sa zrazu k domácej panej, „som ja len dobrá... Celkom som zabudla... Doviedla som vám hosťa. Tu je.“

Nečakaný, mladý hosť, ktorého doviedla Sapfo a na ktorého pozabudla, bol taký významný, čo aj bol mladý, že obe dámy vstaly privítať ho.

To bol nový ctiteľ Sapfo. Ako Vasko, aj on jej teraz ustavične chodil za päťami.

Onedlho prišli aj knieža Kalužský a Líza Merkalová so Stremovom. Líza Merkalová bola chudá černo-vláška s východným, lenivým typom tváre a utešenými, ako všetci hovorili, záhadnými očami. Strih tmavých šiat dokonale zodpovedal jej kráse. (Anna to hneď zbadala a ocenila.) Nakoľko bola Sapfo tvrdá, upätá, natoľko bola Líza mäkká a všetečná.

Ale podľa Aninho vkusu bola Líza omnoho vábi-vejšia. Betsy vravela o nej Anne, že si osvojila tón nevedomého decka. Ale keď ju Anna uvidela, pocítila, že je to nie pravda. Bola to naozaj nevedomá, skazená, ale veľmi milá a nezodpovedná žena. Pravda, správala sa práve tak ako Sapfo. Práve tak, ako za Sapfo, aj za ňou behali dvaja ctitelia ako prílepení a hltali ju očami. Jeden bol mladý, druhý starý. Ale bolo v nej čosi takého, čo ju povyšovalo nad okolie — ligotala sa ako skutočný rýdzi diamant medzi sklíčkami. Takto sa ligotaly najmä jej utešené, skutočne záhadné oči. Ustatý a zároveň náruživý pohľad týchto očí, okrážených tmavými podkovami, prekvapoval čírou úprimnosťou. Každému, kto nazrel do týchto očí, sa zdalo, že ju poznal celú, a keď ju poznal, nemohol

ju neľúbil. Keď zazrela Annu, celá tvár sa jej rozjasnila radostným úsmevom.

„Ach, aká som rada, že vás vidím,“ povedala, blížiac sa k nej. „Včera na pretekoch som práve chcela ísť k vám, keď ste odchádzali. Tak som túžila vidieť vás najmä včera. Však to bolo úžasné?“ povedala a dívala sa na Annu pohľadom, ktorý ako by odhaľoval celú dušu.

„Áno, nečakala som, že to tak rozčuľuje,“ povedala Anna a začervenala sa.

V tej chvíli spoločnosť vstala a chcela ísť do záhrady.

„Ja nepôjdem,“ povedala Líza s úsmevom a sadala si k Anne. „Ani vy nepôjdete, však? Aká je to zábava, hrať kriket!“

„Nie, ja rada hrám,“ povedala Anna.

„Povedzte mi, povedzte, čo robíte, že sa nenudíte? Len sa človek na vás pozrie — hneď mu je veselo. Vy žijete, a ja sa nudím.“

„Čože by ste sa len nudili! Veď chodíte do najveselejšej spoločnosti v Petrohrade,“ povedala Anna.

„Možno sa tí, čo nechodia do našej spoločnosti, nudia ešte väčšmi. Ale verte, nie nám je veselo, aspoň mne nie, zato strašne, strašne nudno.“

Sapfo si vyfajčila cigaretu a odišla do záhrady s dvoma mladými šuhajmi. Betsy a Stremov ostali pri čaji.

„Nevravte, že sa nudíte!“ povedala Betsy. „Sapfo rozprávala, že ste sa včera u vás veľmi dobre zabávali.“

„Ach, aká to bola nuda!“ povedala Líza Merkalová.

„Po pretekoch šli všetci ku mne. Vždy tí istí, vždy len tí istí! Vždy všetko rovnaké. Celý večer sme sa povalovali po pohovkách. Čo je pritom veselého? Nie, už povedzte, čo robíte, aby ste sa nenudili?“ zas sa spýtala Anny. „Len čo na vás pozriem, už vidím — hľa, to je žena, ktorá — či je šťastná, či nešťastná, — nikdy sa nenudí. Poučte ma, ako to robíte!“

„Nijako,“ odpovedala Anna, celá červená pri takýchto dotieravých otázkach.

„Vidíte, to je najlepší spôsob,“ zamiešal sa do rozhovoru Stremov.

Stremov bol asi päťdesiatnik, zpola šedivý, ale ešte svieži, veľmi nepekný, ale s výraznou a inteligentnou tvárou. Líza Merkalová bola rodina jeho žene a on trávil všetky voľné chvíle s ňou. Keď sa sišiel s Annou Kareninovou — čo aj v úrade bol nepriateľom Alexeja Alexandroviča — ako spoločenský a rozumný človek usiloval sa byť veľmi milý k protivníkovej žene.

„Nijako,“ opakoval s jemným úsmevom, „to je najlepší prostriedok. Dávno vám vravím,“ obrátil sa k Líze Merkalovej, „keď sa nechcete nudiť, nesmiete myslieť na to, že sa budete nudiť. To je práve tak, ako sa netreba báť, že nezaspíme, keď sa obávame, že v noci nebudeme spať. Práve toto vám povedala Anna Arkadevna.“

„Bola by som rada, keby som to bola povedala, lebo je to nielen umné — ale je to naozaj pravda,“ povedala Anna s úsmevom.

„Nie, povedzte mi radšej, prečo niekedy nemôžeme zaspáť a zavše sa nemôžeme nenudiť?“

„Keď chceme spať, musíme pracovať a keď sa nechceme nudiť, tiež musíme pracovať.“

„Načo by som pracovala, keď moja robota je nikomu nie na osoh? A schválne pretvarovať sa neviem a ani nechcem.“

„Ste nepolepšiteľná,“ povedal Stremov, ale neďíval sa na ňu, zas sa už obracal na Annu.

S Annou sa stýkal len zriedkavo, preto jej nemohol povedať nič okrem prázdnych slov, ale tieto ošúchané a bezvýznamné slová, — kedy sa prenesie z vily do Petrohradu, ako ju má rada grófka Lýdia Ivanovna, — vravel s výrazom, ktorý dokazoval, že si z celej duše želá byť jej príjemný a dokázať jej svoju úctu, ba možno ešte čosi viac.

Prišiel Tuškievič a oznámil, že celá spoločnosť čaká hráčov.

„Nie, prosím vás, neodchádzajte,“ prosila Liza Merkalová, keď sa dozvedela, že Anna odchádza. Stremov sa pripojil k nej.

„To je priveľký kontrast,“ povedal jej, „ísť odtiaľto, z tejto spoločnosti k starej Wredovej. Veď jej dáte len príležitosť klebetiť, a tu, naopak, vyvolávate iné, najkrajšie, celkom opačné city, a nie klebety,“ povedal Anne.

Anna sa na chvíľočku nerozhodne zamyslela. Líškavé slová tohto inteligentného človeka, naivná, detská sympatia, ktorú jej prejavovala Liza Merkalová, celé toto zvyčajné, spoločenské prostredie — všetko bolo

také ľahké a ju očakávalo čosi takého ľažkého, že bola chvíľku nerozhodná: nemala by radšej ostať a ešte oddialiť ľažkú chvíľu vysvetlenia? Ale potom jej prišlo na um, čo ju čaká doma, ak sa nenájde riešenie, rozpomenula sa na strašný, ešte aj v rozpomienkach strašný pohyb, keď sa oboma rukami trhala za vlasy — rozlúčila sa a odišla.

XIX.

Vronský nenávidel neporiadok, čo aj žil ľahtikársky a na pohľad veľmi svetácky. Ešte za mladi, keď slúžil v pluku, zažil pokorujúce odmietnutie, keď sa raz dostal do nepříjemnej situácie a chcel si požičať peniaze. Od toho času bedľil, aby sa nikdy nedostal do podobného postavenia.

Aby mal vždy všetko v poriadku, zavíeral sa podľa okolností, častejšie alebo zriedkavejšie, obyčajne asi tak päť ráz do roka, a všetko si usporiadal. Volal to účtovanie alebo faire la lessive.

Na druhý deň po pretekoch sa zobudil neskoro, ani sa neoholil, neokúpil, len si obliekol domáci kabátik, rozložil na stole peniaze, účty a listy a pribral sa do roboty. Petrický, ktorý vedel, že pri tejto robote býval Vronský srditý, len sa tíško obliekol, keď sa zobudil a videl priateľa za písomným stolom, a odišiel, aby mu nezavadzal.

Každý človek, ktorý do najmenších podrobností pozná celú složitosť vlastných životných pomerov, ne-

voľky si namýšľala, že len on žije v takýchto složitých pomeroch, že len jemu je také ťažké ich vyjasnenie, že je to len jeho osobná, náhodná zvláštnosť — a ani nepomyslí, že aj ostatní ľudia sú zahrnutí práve takými složitými osobnými životnými podmienkami ako on. Tak sa zdalo aj Vronskému. Namýšľal si nie bez hrdosti a nie bez oprávnenia, že každý iný by sa bol dávno zapantal, ba bol by vykonal všeličo nepekného, keby žil v takých ťažkých pomeroch. Ale Vronský cítil, že najmä teraz rozhodne si musí všetko usporiadať a ujasniť postavenie, aby sa nezaplietol úplne.

Najsamprv — čo sa mu zdalo najľahšie — začal si Vronský dávať do poriadku peňažné veci. Vypísal si drobným písmom na počítacom papieri všetky dlžoby, spočítal ich a dozvedel sa, že je dlžen sedemnásťtisíc a niekoľko sto rubľov, ale stovky vynechal, aby mal lepší prehľad. Keď si spočítal peniaze a bankovú knižku, videl, že mu ostáva 1800 rubľov a že do Nového roku už nemá výhľadu na nejaký príjem. Vronský si ešte raz prečítal súpis dlžôb a prepísal ho do troch stĺpcov. V prvom stĺpci boli dlžoby, ktoré musel hneď zaplatiť alebo aspoň rozhodne musel mať na ich vyplatenie peniaze v hotovosti, aby sa nemusel oneskoriť ani na chvíľočku, keby ich požadovali. Takýchto dlžôb bolo okolo štyroch tisíc: 1500 rubľov za koňa a 2500 rubľov záruky za mladého priateľa Venevského, ktorý v prítomnosti Vronského prehrál tieto peniaze s falošným hráčom. Vronský to chcel hneď vtedy zaplatiť (mal pri sebe peniaze), ale Venevský s Jašvinom nástojili, že to zaplatia oni, a nie Vronský, ktorý

ani nehral. Toto všetko bolo veľmi pekné, ale Vronský vedel, že na túto špinavú vec, i keď sa na nej zúčastnil len vyhlásením, že ručí za Venevského, musel mať 2500 rubľov v hotovosti, aby ich mohol šmariť klamárovi a nemusel sa s ním ani len shovárať. A tak teda, na tento prvý, najdôležitejší oddiel dlžôb bolo treba mať 4000 rubľov v hotovosti. V druhom stĺpci — osemtisíc — boli len väčšie dlžoby. Boly to väčšinou dlžoby za pretekársku stajňu, dodavateľovi ovsa a sena, Angličanovi, sedlárovi a tak ďalej. Aj na tieto dlžoby bolo treba splatiť aspoň dvetisíc, aby mal načas úplný pokoj. Posledný stĺpec dlžôb, — dlžoby v obchodoch, hostincoch a u krajčira — bol taký, že naň nemusel ani len myslieť. Potreboval teda na bežné výdavky aspoň 6000 rubľov a mal len 1800 rubľov. Človeka so 100.000-rubľovým ročným dôchodkom, ako hodnotili Vronského príjmy, nemohly takéto dlžoby na pohľad znepokojovať. Ale háčik bol v tom, že nemal ani zďaleka 100.000 rubľov ročného dôchodku. Ohromné otcovské imanie, ktoré len samo nieslo ročite 200.000 rubľov čistého dôchodku, si bratia ešte nepodelili. Keď sa starší brat, po uši zadĺžený, ženíl s kňážnou Varjou Čirkovou, dcérou dekabristu, chudobnou ako kostoľná myš, Alexej postúpil bratovi celý dôchodok z otcovského imania a vymienil si len 25.000 rubľov ročite. Alexej povedal vtedy bratovi, že s touto sumou vystačí, kým sa neožení, a to vari nebude nikdy. A brat, veliteľ jedného z najnákladnejších plukov — len nedávno ženatý — nemohol neprijať tento dar. Matka, ktorá mala vlastný majetok, dávala Ale-

xejovi okrem vyjednaných 25.000 rubľov ešte 20.000 ročite a Alexej ich strovil všetky. V poslednom čase sa matka s ním pohnevala pre jeho pomer a odchod z Moskvy a prestala mu posilať peniaze. A preto Vronský, ktorý už navykol stroviť ročite 45.000 rubľov a dostal tohto roku len 25.000 rubľov, mal teraz finančné ťažkosti. Nemohol žiadať peniaze od matky, aby sa z nich vymotal. Posledný list od nej, ktorý dostal včera večer, nazlostil ho najmä pre náračky, že by bola ochotná mu pomáhať, aby mal úspechy v spoločnosti a v službe, ale že ho nechce podporovať v živote, nad ktorým sa škandalizuje celá dobrá spoločnosť. Matkino želanie podplatiť ho, urazilo ho do hĺbky duše a ešte väčšmi k nej ochladol. Ale nemohol odvolať ani veľkodušné slovo, ktoré raz vyslovil, aj keď teraz už cítil — veď nejasne predvídal niektoré udalosti, ktoré vzniknú v pomere s Kareninovou — že to veľkodušné slovo vyslovil Ťahtikársky a že by sa mu, aj neženatému, zavše zišlo tých 100.000 rubľov dôchodku. Ale nedalo sa to odvolať. Bolo mu treba len pomyslieť na bratovu ženu, rozpamätať sa, ako mu táto skvostná Varja pri každej príležitosti pripomínala, že mu nikdy nezabudne dobrotu a láskavosť, že ju vie oceniť — a hneď pochopil, že nemôže vziať, čo raz dal. Bolo to práve také nemožné, ako zbiť ženu, kradnúť alebo klamať. Len jedno bolo možné a nevyhnutné, a Vronský sa na to rozhodol bez chvíľky váhania: požičať si peniaze od úžerníka, desaftisíc, s tým nebude mať nijakých ťažkostí, keď popritom obmedzí výdavky a predá pretekové kone. Keď sa takto rozho-

dol, hneď napísal lístok Rolandakovi, ktorý sa už neraz núkal, že mu odkúpi kone. Potom poslal po Angličana a po úžerníka a rozdelil na niektoré účty peniaze, ktoré mal doma. Keď toto skončil, napísal chladnú a ostrú odpoveď matke. Potom vytiahol z peňaženky tri listy od Anny, prečítal si ich, spálil, rozpomenul sa na včerajší rozhovor s ňou a zamyslel sa.

XX.

Život Vronského bol šťastný najmä tým, že Vronský mal naporúdzi hrsť životných pravidiel, ktoré neomylné určovali, čo treba a čo netreba robiť. Týchto niekoľko pravidiel vystačilo síce len na veľmi malý okruh životných otázok, ale zato boli to pravidlá spoľahlivé a Vronský, ktorý nikdy nevychádzal z okruhu ich pôsobenia, nikdy ani na chvíľočku neváhal vykonať, čo vyžadovaly. Tieto pravidlá pevne určovali: že treba zaplatiť falošnému hráčovi, ale netreba krajčírovi, že mužským nemožno cigániť, ale ženám je dovolené, že neslobodno nikoho klamať, ale muža áno, že neslobodno odpúšťať urážky, ale možno urážať, a tak ďalej. Všetky tieto pravidlá mohli byť nerozumné, nepekné, ale boli neomylné, a keď sa ich Vronský pridŕžal, cítil sa spokojný a mohol nosiť hlavu vysoko. Len v najposlednejšom čase, pre pomer k Anne, Vronský začínal cítiť, že s touto hrstkou pravidiel nevystačí vo všetkých životných okolnostiach a cítil, že ho v bu-

dúcnosti postihnú ťažkosti a pochybnosti, v ktorých už nenachádzal nite, čo by ho viedla.

Terajší pomer k Anne a k jej mužovi bol Vronskému celkom prostý a jasný. Bol jasný a presne určený v súhrne pravidiel, podľa ktorých sa správal.

Anna bola slušná pani, ktorá ho obdarila svojou láskou a on ju ľúbil, preto mu bola ženou, ktorá si zaslúži aspoň takú, ba ešte väčšiu úctu, ako zákonitá žena. Dal by si skôr ruku odťať, ako by si dovolil, uraziť ju čo len slovom, nárazkou, alebo neprejavíť jej takú úctu, s akou len môže počítať žena.

Aj pomer k spoločnosti mu bol jasný. Všetci to mohli vedieť, upodozrievať ho, ale nikto nesmel o tom hovoriť. V opačnom prípade bol odhodlaný umlčať klebetníka a donútiť ho ctiť si pochybnú česť ženy, ktorú ľúbil.

Najjasnejší mu bol pomer k Aninmu mužovi. Od tej chvíle, čo sa Anna zaľúbila do Vronského, Vronský cítil, že mu nikdy nikto nemôže odňať právo na ňu. Muž bol len zbytočný a zavadzal. Vronský nepochyboval, že muž bol v žalostnom postavení, ale čo sa dalo robiť? Muž mal právo len na jedno, na to, aby si vyžiadal zadosťučinenie so zbraňou v ruke, a na to bol Vronský prichystaný od prvej chvíle.

No v poslednom čase zjavily sa nové, vnútorné sväzky medzi ním a Annou, ktoré ťakaly Vronského svojou neurčitou. Len včera mu prezradila, že je farchavá. A Vronský pocítil, že táto novina a to, čo Anna čakala od neho, vyžadovalo čosi, čo presne neurčoval kódex pravidiel, ktoré Vronského viedly v ži-

vote. A naozaj, zpráva ho veľmi prekvapila a v prvej chvíli, keď mu povedala, v čom je, srdce mu šepkalo žiadať od nej, aby opustila muža. Aj jej to povedal, ale teraz, keď o tom rozmýšľal, jasne videl, že by bolo lepšie zaobísť sa bez toho, a keď si to vrazil, bál sa zároveň, či je to nie škaredé.

— Keď som jej povedal, aby opustila muža, značí to, aby spojila svoj život s mojím: som na to odhodlaný? Akože ju teraz odvediem odtiaľto, keď nemám peňazí? Povedzme, toto by sa dalo zariadiť... Ale ako odídem s ňou, keď som v službe? Keď som to už povedal, musím byť prichystaný, totiž musím mať peniaze a musím žiadať o prepustenie z vojska.

A Vronský sa zamyslel. Otázka, žiadať či nežiadať o prepustenie, doviedla ho k inému, tajnému, len jemu známemu a možno aj najdôležitejšiemu, keď aj utajenému záujmu celého jeho života.

Túžba po sláve bola náruživou túžbou jeho detstva a mladosti — túžbou, ku ktorej sa nepriznával, ale ktorá bola taká mocná, že ešte aj teraz táto náruživosť zápasila s jeho láskou. Prvé kroky Vronského v spoločnosti a pri vojsku boli úspešné, ale pred dvoma rokmi Vronský hrubo schybil: chcel ukázať svoju nezávislosť a vyšvihnúť sa sám a zriekol sa ponúknutého postavenia, lebo dúfal, že toto zrieknutie mu pridá na cene. Ale ukázalo sa, že bol prismelý a už sa o neho nestarali. Keď si už teda voľky-nevoľky zadovážil postavenie nezávislého človeka, správal sa vždy veľmi jemne a umne, ako by sa preto na nikoho nehneval, ako by bol presvedčený, že ho nikto neurazil a chcel

len, aby ho nechali na pokoji, lebo mu je takto dobre. Ale v skutočnosti, už od vlani, keď odišiel do Moskvy, prestalo mu byť dobre. Cítil, že toto nezávislé postavenie človeka, ktorý by mohol chcieť všetko a nechce nič, začína sa už prežívať, že mnohí si začínajú myslieť, že by aj tak nebol dokázal inšie, ako byť čestným a dobrým šuhajom. Pomer s Kareninovou, ktorý narobil toľko šumu a vzbudil pozornosť celej spoločnosti, pridal mu nového lesku a uspokojil na čas červíka cti-bažnosti, ktorý vrtal v ňom, ale nedávno tento červík zas sa prebudil s novou silou. Vronského priateľ z detstva, z rovnakých kruhov a z rovnakej spoločnosti, priateľ z dôstojníckej školy, Serpuchovský, s ktorým naraz skončili akadémiu, s ktorým sa pretekali aj v učení aj v telocviku aj v šalení aj v túžbach po sláve, vrátil sa pred niekoľkými dňami zo Strednej Ázie, kde ho povýšili o dva stupne a vyznačili radom, ktorý len zriedka dostávajú takí mladí generáli.

Len čo prišiel do Petrohradu, už sa o ňom rozpravali ako o vychodiacej hviezde prvej veľkosti. Tento rovesník a spolužiak Vronského bol už generálom a čakal postavenie, ktoré mohlo byť veľmi vplyvné v štátnych veciach, ale Vronský, aj keď bol nezávislý a skvostný, aj keď ho ľúbila utešená žena, bol ešte len jazdeckým kapitánom, ktorému nechávali toľko samostatnosti, koľko len chcel. — Pravdaže, nezávidím a nemôžem závidieť Serpuchovskému. Ale jeho povýšenie mi dokazuje, že sa vyplatí vyčkať času a že človek ako ja môže chytrou spraviť kariéru. Ešte pred tromi rokmi mal len také postavenie ako ja. Keby

som žiadal o prepustenie, spálil by som za sebou všetky mosty. A keď ostanem v službe, nič nestratím. Veď aj ona povedala, že nechce meniť svoje postavenie. Ale ja s jej láskou nemôžem závidieť Serpuchovskému. — Krútiac si pomalým pohybom fúzy, Vronský vstal zpoza stola a prešiel sa po izbe. Oči sa mu ligotaly nezvyčajne jasno, cítil sa pevný, pokojný a veselý, čo bývalo vždy, keď si objasnil postavenie. Ako po každom účtovaní, aj teraz mu bolo všetko zrejmé a jasné. Oholil sa, obliekol sa, vykúpal sa v chladnej vode a sberal sa odísť.

XXI.

„Práve idem po teba. To tvoje pranie trvalo akosi dlho,“ povedal mu Petrický. „A čo, skončil si?“

„Skončil,“ odpovedal Vronský a usmial sa len očami. Vykrúcal si končeky fúzov tak opatrne, ako by teraz, keď mal už všetky veci v poriadku, mohol tento poriadok narušiť každý prismelý a prirýchly pohyb.

„Po tejto robote vyzeráš vždy, ako by si vyšiel z kúpeľa,“ povedal Petrický. „A ja idem od Gricka (tak volali veliteľa pluku), čakajú ťa tam.“

Vronský neodpovedal, díval sa síce na priateľa, ale rozmýšľal o inom.

„To tam u neho hrá hudba?“ spýtal sa, keď začul doletujúce známe zvuky basových trúb, čo hraly polky a valčíky. „Čože dnes oslavuje?“

„Serpuchovský prišiel.“

„Ale, ale!“ povedal Vronský. „Ani som nevedel.“

Úsmev v očiach sa mu rozžiaril ešte jasnejšie.

Keď sa raz rozhodol, že je šťastný svojou láskou, ktorej obetoval túžbu po sláve — alebo aspoň hral takúto úlohu — Vronský už nemohol závidieť Serpuchovskému, ani sa nehneval na neho, že prišiel navštíviť pluk a neprišiel najsamprv k nemu. Serpuchovský bol dobrý priateľ a Vronský bol rád, že prišiel.

„Som veľmi rád.“

Veliteľ pluku, Demin, býval vo veľkom panskom dome. Celá spoločnosť bola na priestrannom dolnom balkóne. Prvé, čo Vronský zazrel na dvore, boli speváci v ľahkých kabátikoch, ktorí stáli okolo súdka s pálenkou, a zdravá, veselá postava veliteľa pluku, obkoleseného dôstojníkmi. Veliteľ vyšiel na prvý schodík k balkónu, prekrikoval hudbu, hrajúcu Offenbachovu štvorylku, čosi rozkazoval a kýval vojakom, čo stáli trochu bokom. Skupina vojakov, jazdecký rotník a niekoľko poddôstojníkov, blížili sa zároveň s Vronským k balkónu. Veliteľ pluku šiel ku stolu, potom sa so skleničkou vrátil na schody a zvolal pripitok: „Na zdravie nášho bývalého druha, chrabrého generála, kniežaťa Serpuchovského. Hurrá!“

Za veliteľom pluku vyšiel aj usmiaty Serpuchovský so skleničkou v ruke.

„Ty ustavične mladneš, Bondarenko,“ oslovil priam pred ním stojaceho, mlado vyzerajúceho strážmajstra, ktorý slúžil už druhý raz pri vojsku.

Vronský nevidel Serpuchovského tri roky. Zmuž-

nel, dal si narásť bokombriadky, ale bol ešte vždy strojný, budil obdiv ani nie tak krásou, ako jemnosťou a šľachetnosťou tváre a celej postavy. Jedinou zmenou, ktorú na ňom Vronský vybadal, bolo to ustavičné tiché žiarenie, ktoré sa ustaľuje v tvárach ľudí, čo mali úspech v živote, ľudí presvedčených, že každý uznáva tento úspech. Vronský poznal toto žiarenie a hneď ho zbadal na Serpuchovskom.

Keď Serpuchovský schodil dolu schodmi, zazrel Vronského. Úsmev radosti mu osvietil tvár. Hodil hlavou dohora, nadvihol pohár Vronskému na privítanie, a prejavil týmto pohybom, že najprv musí ísť k strážmajstrovi, ktorý už stál v pozore a špúlil ústa na bozkanie.

„Tu ho máme!“ vykrikol veliteľ pluku. „A Jašvin mi povedal, že si zas zlej vôle.“

Serpuchovský bozkal na vlhké a čerstvé pery mládenca-strážmajstra, utrel si ústa šatôčkou a šiel k Vronskému.

„Ach, aký som rád!“ povedal, stískal mu ruku a už ho aj odvádzal nabok.

„Postarajte sa o neho!“ zakričal Jašvinovi veliteľ pluku, ukazujúc na Vronského, a sišiel dolu medzi vojakov.

„Prečo si včera neprišiel na preteky? Myslel som, že sa tam sídeme,“ povedal Vronský a obzeral si Serpuchovského.

„Prišiel som, ale neskoro. Odpusť,“ dodal a obrátil sa k pobočníkovi: „dajte im odo mňa, nech sa rozdelia.“

Náhľivo vybral z peňaženky tri storubľové bankovky a začervenal sa.

„Vronský, chceš si dačo zajesť, alebo zapíť?“ spýtal sa Jašvin. „Hej, dones grófovi dačo zajesť! A tu máš — pi!“

Veselá zábava u veliteľa pluku trvala dlho.

Pili veľmi mnoho. Serpuchovského nosili na pleciach a vyhadzovali do povetria. Potom nosili na pleciach veliteľa pluku. Potom tancoval pred spevákmi veliteľ pluku s Petrickým. Potom si veliteľ pluku, už trochu ustatý, sadol vonku na lavičku a začal Jašvinovi dokazovať prevahu Ruska nad Pruskom najmä v jazdeckom útoku a zábava stíchla na chvíľku. Serpuchovský vošiel do domu, do šatnice, chcel si umyť ruky a našiel tam Vronského. Vronský sa oblieval vodou. Sobliekol si ľahký kabátik, vopchal si zarastenú, červenú šiju pod sprchu a trel si vodou hrdlo a hlavu. Keď sa Vronský doumýval, prisadol si k Serpuchovskému. Sedeli obaja na pohovke v šatnici a začal sa rozhovor, ktorý oboch veľmi zaujímal.

„Vedel som o tebe všetko od ženy,“ povedal Serpuchovský. „Rád som, že si sa s ňou často stýkal.“

„Priateli sa s Varjou a len s týmito dvoma ženami z celého Petrohradu je príjemné sa stýkať,“ povedal Vronský s úsmevom. Usmieval sa, lebo už šípil tému, na ktorú sa zvrtnie rozhovor, a bolo mu to príjemné.

„Len s týmito dvoma?“ spýtal sa Serpuchovský s úsmevom.

„Áno, aj ja som vedel o tebe, a nielen od ženy,“ povedal Vronský, zakazujúc si túto náražku prísny

výrazom tváre. „Veľmi som sa tešil z tvojich úspechov a nijako ma neprekvapily. Čakal som ešte viac.“

Serpuchovský sa usmial. Zrejme mu bola príjemná takáto mienka a vedel, že sa s tým nemusí tajiť.

„Ja zas naopak, priznám sa ti otvorene, nečakal som ani toľko. Ale som rád, veľmi rád. Som ctibažný, to je už moja slabosť a priznávam sa k nej.“

„Možno by si sa nepriznával, keby si nebol mal úspech,“ povedal Vronský.

„Nemyslím,“ povedal Serpuchovský a zas sa len usmial. „Netvrdím, že by sa nevyplatilo žiť bez toho, ale nudil by som sa. Pravda, možno sa mýlim, ale zdá sa mi, že mám určité schopnosti v tej oblasti činnosti, ktorú som si vybral, a že akákoľvek moc v mojich rukách, ak ju dostanem, bude lepšia ako v rukách mnohých mojich známych,“ povedal Serpuchovský so žiarivým vedomím úspechu. „Preto, čím som k tomu bližšie, tým som spokojnejší.“

„Možno je to síce pre teba, ale iste nie pre každého. Aj ja som tak rozmýšľal, a teraz vidím a som presvedčený, že sa neoddá žiť len pre toto,“ povedal Vronský.

„To je to! To je práve to!“ povedal Serpuchovský v smiechu. „Veď som už začal o tom, čo som počul o tebe, o tvojom odmietnutí... Pravdaže, schvaľoval som ho. Ale na všetko je spôsob. A myslím si, že si postupoval správne, ale nespravil si to tak, ako bolo treba.“

„No, čo sa stalo, stalo sa. A vieš, že nikdy neodvolám, čo raz vykonám. A potom, už mi je veľmi dobre.“

„Veľmi dobre — načas. Ale neuspokojíš sa s tým. Tvojmu bratovi to nevravím. Je to — milé dieťa. také, ako tento náš hosťiteľ. Počuješ ho?“ dodal, načúvajúc výkriky „Hurrá!“ „Jemu je veselo, ale teba to neuspokojuje.“

„Netvrdím, že ma uspokojuje.“

„Áno, a nielen toto. Potrebujeme ľudí, ako si ty.“

„Kto potrebuje?“

„Kto? Verejnosť, Rusko. Rusko potrebuje ľudí, potrebuje stranu, inak všetko ide a pôjde v čerty.“

„Čo tým myslíš? Vertenovu stranu proti ruským komunistom?“

„Nie,“ povedal Serpuchovský a smúrštil sa nevrlo, že ho upodozrievajú z takej hlúposti. „Tout ça c'est une blague. To vždy bolo a bude. Niet nijakých komunistov. Ale intrigánski ľudia vždy musia vymyslieť škodlivú, nebezpečnú stranu. To je stará vec. Nie, vlast potrebuje stranu ľudí nezávislých, ako si ty alebo ja.“

„Ale načo?“ Vronský menoval niekoľko vládncích ľudí. „Prečo sú títo nie nezávislí?“

„Len preto, že nemajú alebo od narodenia nemali nezávislého majetku, neboli z rodu, nenarodili sa tak blízko k slncu ako my. Dajú sa podplatiť alebo získať zaliečaním. A aby sa udržali, musia si vymýšľať smer. A uplatňujú akúkoľvek myšlienku, akýkoľvek smer, v ktorý ani neveria a ktorý narobí mnoho zla. Im je presvedčenie len prostriedkom získať štátny byt a čím najvyšší plat. Cela n'est pas plus fin que ça, keď im nazrieš do karát. Možno som horší, sprostejší ako oni, hoci neviem, prečo by som mal byť horší. Ale

aj ja, aj ty máme celkom určite istú dôležitú prednosť: — nedáme sa tak ľahko podplatiť. Preto dnes potrebujeme takýchto ľudí väčšmi ako inokedy.“

Vronský pozorne načúval a nezaujímal ho ani tak obsah Serpuchovského slov, ako jeho názor na vec. Veď Serpuchovský už pomýšľal zápasiť s vládou a mal už vo vládnych kruhoch aj sympatie aj antipatie, kým jeho zaujímaly len udalosti v pluku. Vronský pochopil aj, aký vplyvný sa mohol stať Serpuchovský svojou nepochybnou schopnosťou všetko uvážiť a všetko pochopiť, svojím umom a darom výrečnosti, takým zriedkavým v kruhoch, v ktorých sa pohyboval. A čo sa aj hanbil, predsa mu závidel.

„A jednako, mne na to predsa len chýba čosi, čo je pritom hlavné,“ odpovedal, „chýba mi túžba po moci. Túžil som kedysi po moci, ale už to prešlo.“

„Odpusť, ale to je nie pravda,“ povedal Serpuchovský s úsmevom.

„Ba pravda, pravda... teraz už pravda, aby som bol úprimný,“ dodal Vronský.

„Áno, teraz už pravda, to je už inšie. Ale toto teraz nebude vždy.“

„Možno,“ odpovedal Vronský.

„Vravíš možno,“ pokračoval Serpuchovský, ako by mu hádal myšlienky, „ale ja ti vravím iste. A preto som sa chcel s tebou stretnúť. Vykonaj si, čo si musíš. To chápem, ale nemôžeš v tom zotrvať. Len ťa prosím, daj mi carte blanche. Nechcem ťa protežovať... Hoci, prečo vlastne by som ťa aj neprotežoval: ty si ma toľko ráz protežoval! Dúfam, že naše priateľ-

stvo je nad to povznesené. Áno," povedal a usmial sa mu nežne ako žena. „Daj mi carte blanche, vystúp z pluku a ja ťa nebadane vtiahnem so sebou.“

„Ale rozumej, ja nič nepotrebujem," povedal Vronský, „chcem len, aby všetko ostalo pri starom.“

Serpuchovský vstal a stal si proti nemu.

„Povedal si, aby všetko ostalo pri starom. Chápem, čo to značí. Ale počuj ma: sme rovesníci, možno si poznal viac žien ako ja.“ Serpuchovského úsmev a pohyby prezrádzaly, že sa Vronský nemusí obávať, že sa bolestnej veci dotkne nežne a opatrne. „Ale som ženatý, a ver, keď poznáš len jednu, svoju ženu (ako ktosi napísal), ktorú ľúbiš, poznáš všetky ženy lepšie, ako keby si ich poznal tisíce.“

„Hneď prideme!" zakričal Vronský dôstojníkovi, ktorý nakukol do miestnosti a volal ich k veliteľovi pluku.

Vronský chcel už teraz vypočuť a dozvedieť sa, čo mu povie Serpuchovský.

„Teda tu máš moju mienku: ženy sú hlavným kameňom úrazu v mužovej činnosti. Ťažko je ľúbiť ženy a pritom pracovať. Na to je len jeden prostriedok, aby si mohol pohodlne a bez prekážky ľúbiť — oženiť sa. Ako, ako by som ti len povedal, na čo myslím," vravel Serpuchovský, ktorý mal rád porovnania, „počkaj, počkaj! Áno, to je tak, ako nieš fardeau a chceš dačo robiť rukami, to môžeš, len keď máš fardeau uviazaný na chrbte — a to je ženba. Aj o tomto som sa presvedčil, keď som sa oženil. Zrazu sa mi oslobodily ruky. Ale keď sa človek neožení, vlečie za sebou tento

fardeau — a má také plné ruky, že nemôže nič robiť. Len si všimni Mazankova, Krupova. Zničili si kariéry pre ženy.“

„A ešte aké ženy!“ povedal Vronský, keď sa rozpomenul na Francúzku a herečku, s ktorými mali pomer menovaní ľudia.

„Tým horšie, čím pevnejšie postavenie má žena v spoločnosti, tým horšie. To je už ani nie ťahať fardeau rukami, ale trhať ho inému z rúk.“

„Nikdy si neľúbil,“ ticho povedal Vronský, hľadel vopred a myslel na Annu.

„Možno. Ale nezabudni, čo som ti povedal. A ešte dačo: všetky ženy sú materiálnejšie ako mužskí. My robíme z lásky čosi ohromného, a ony vždy len terre-à-terre.“

„Hneď, hneď,“ obrátil sa k vchodiacemu sluhovi. Ale sluha ich neprišiel zas volať, ako si myslel. Sluha doniesol Vronskému list.

„Doniesol to sluha kňaznej Tverskej.“

Vronský otvoril list a začervenal sa.

„Hlava ma rozbolela, pôjdem domov,“ povedal Serpuchovskému.

„Teda sbohom. Dáš mi carte blanche?“

„Ešte sa poshovárame, vyhládám ťa v Petrohrade.“

XXII.

Šlo už na šiestu, preto, aby prišiel načas na miesto a aby nešiel na svojich koňoch, ktoré všetci poznali, sadol si Vronský na Jašvinov najatý koč a kázal po-

honičovi, aby sa ponáhlal, ako len môže. Starý štvormiestny nájomný koč bol priestranný. Vronský si sadol do kúta, vystrel nohy na predné sedliisko a zamyslel sa.

Nejasné vedomie, že má peňažné veci v poriadku, nejasné rozpomienky na priateľstvo a líškanie Serpučovského, ktorý hľadel na neho ako na potrebného človeka, a najmä nadchádzajúce stretnutie vyvolaly v ňom celkový radostný pocit života. Tento pocit bol taký mocný, že sa Vronský nevoľky usmieval. Spustil nohy, prehodil si nohu cez nohu, chytil ju rukou a omakával pružné lýtko, poudierané pri včerajšom páde. Oprel sa o operadlo a vydýchol niekoľko ráz z plných pľúc.

— Dobre, veľmi dobre! — povedal si v duchu. Už aj predtým často a s radosťou si uvedomoval vlastné telo, ale ešte nikdy sa nemal tak rád, ešte nikdy nemal tak rád svoje telo ako teraz. Bolo mu príjemne cítiť slabú bolesť v mocnej nohe, príjemne mu bolo cítiť pohyb svalov v hrudi pri dýchaní. Tento jasný augustový deň, ktorý tak beznádejne účinkoval na Annu, zdal sa mu občerstvujúcim a oživujúcim a osvežoval mu tvár a šiju, rozhorúčenú z oblievania. V tomto čerstvom povetrí bola mu nezvyčajne príjemná vôňa brilantíny, ktorou si potrel fúzy. Všetko, čo videl z obloka koča, všetko v tomto chladnom, čistom povetrí, v tomto bledom svetle západu bolo práve také čerstvé, veselé a mocné ako on: aj strechy domov, ligotavé v lúčoch zapadajúceho slnca, aj ostrá kresba plotov a rohov stavísk, aj postavy chodcov, ktoré

chvíľami stretával, aj koče, aj nehybná zeleň stromov a rastlín, aj polia s pravidelne zoranými brázdami zemiakov, aj kosé tône, padajúce od domov a stromov, od krikov, ba aj od brázd zemiakov — všetko bolo krásne, ako krásna, len práve domaľovaná a nalakovaná krajinka.

„Chytrejšie, chytrejšie!“ povedal pohoničovi, vychýlený z obloka. Potom vytiahol z vrecka trojrubľovú bankovku a vopchal ju pohoničovi do ruky, keď sa na neho obzrel. Pohoničova ruka ohmatala čosi pri lampáši, ozvalo sa pukanie biča a koč sa chytro hnol po širokej ceste.

— Nič, nič nepotrebujem, len toto šťastie, — rozmýšľal Vronský s očami, upretými na šuštičku zvonca na stienke medzi oblokmí, a predstavil si Annu takú, ako ju videl posledný raz. — Lúbim ju čím ďalej tým väčšmi. Laľa, veď je to už záhrada štátnej vily, v ktorej býva Wredová. Kde len môže byť? Kde? Ako? Prečo ma zavolała sem a píše mi v Betsinom liste? — začal ešte len teraz rozmýšľať. Ale už nebolo času na rozmýšľanie. Kázal zastať pred alejou, otvoril dvierka, vyskočil z idúceho koča a šiel do aleje, ktorá viedla k domu. V aleji nebolo nikoho. Ale obzrel sa napravo a zazrel Annu. Tvár jej zakrýval závoj, ale Vronský nespúšťal radostného pohľadu s jej zvláštnej chôdze, so sklonu pliec a držania hlavy — nikto iný sa tak nepohyboval pri chôdzi — a hneď mu prebehlo telom čosi ako by elektrický prúd. S novou silou si pocítil telo od pružných pohybov nôh do pohybu pľúc pri dýchaní a čosi mu poštekľilo pery.

Keď sa s ním sišla, tuho mu stisla ruku.

„Nehneváš sa, že som ťa zavolala? Musela som sa sísť s tebou,“ povedala Anna a vážny prísny výraz okolo úst, ktorý videl pod závcjom, mu zrazu celkom zmenil náladu.

„Ja a hnevať sa? Ale ako si prišla, odkiaľ?“

„To je jedno,“ povedala a chytila ho za ruku. „Poďme, musím sa s tebou poshovárať.“

Pochopil, že sa čosi stalo, že toto stretnutie nebude radostné. V Aninej prítomnosti nemal Vronský vlastnej vôle: ešte nevedel, čo ju znepokojuje, a už cítil, že jej nepokoj nevoľky prechádza aj na neho.

„Čože je, čo sa stalo?“ spytoval sa, pritiskajúc jej lakťom ruku, a usiloval sa vyčítať jej myšlienky z tváre.

Prešla mlčky niekoľko krokov, aby nabrala odvahy, a zrazu zastala.

„Včera som ti nepovedala,“ začala chytro a ťažko dýchala, „že som Alexejovi Alexandrovičovi povedala všetko, keď som sa s ním vracala z pretekov . . . povedala som mu, že mu nemôžem byť ženou, že . . . povedala som mu všetko.“

Načúval ju, nevoľky nachýlený celým driekom, ako by jej bol chcel obľahčiť ťarchu postavenia. No len čo to vyslovila, vystrel sa a v tvári sa mu zjavil hrdý a prísny výraz.

„Áno, áno, takto je to lepšie, tisíc ráz lepšie! Chápem, ako ťažko ti bolo,“ povedal. Ale ona nepočúvala jeho slová, ona mu čítala myšlienky z výrazu tváre. Nemohla vedieť, že sa Vronskému v tvári zračila prvá

myšlienka, ktorá mu prišla na um — myšlienka, že už teraz určite dôjde k súboju. Anna nikdy ani len nepomyslela na súboj, preto si tento letmý výraz príslosti vysvetľovala inakšie.

Hneď, ako dostala mužov list, vedela v hĺbke duše, že všetko ostane pri starom, že nebude mať sily vzdaf sa postavenia, opustiť syna a spojiť sa s milencom. Ráno, strávené u kňažnej Betsy, ju v tom len utvrdilo. Ale jednako táto schôdzka s ním bola jej neobyčajne dôležitá. Dúfala, že táto schôdzka zmení jej postavenie a zachráni ju. Ak jej pri tejto zpráve povie rozhodne, náruživu a bez chvíľky váhania: opusť všetko a ujdí so mnou, opusti aj syna a pôjde s ním. Ale zpráva nepôsobila na neho tak, ako Anna čakala: bol len akýsi urazený.

„Nebolo mi to ani trošku ťažké. Povedala som mu to, ani som nevedela ako,“ povedala podráždená, „a hľa...“ vytiahla z rukavičky mužov list.

„Chápem, chápem,“ prerušil ju, vzal od nej list, ale nečítal ho, len sa ju snažil upokojiť, „želal som si len, prosil som len, aby sa skončilo toto postavenie, aby som mohol posvätiť život tvojmu šťastiu.“

„Prečo mi to vravíš?“ povedala Anna. „Či môžem o tom pochybovať? Keby som pochybovala...“

„Kto to ide?“ povedal zrazu Vronský a ukázal na dve dámy, ktoré šly oproti nim. „Možno nás poznajú!“ a chytro sa skrútil na bočný chodníček a ťahal Annu za sebou.

„Ach, mne je to jedno!“ povedala Anna. Pery sa jej zachvely. A jemu sa zdalo, že sa jej oči zpod

závoja dívajú na neho s čudným hnevom. „Vravím ti, že o to nejde, že o tom nemôžem pochybovať. Ale pozri, čo mi píše. Prečítaj si.“ A zas zastala.

Ako v prvej chvíli, keď mu povedala, že sa vlastne rozišla s mužom, tak aj teraz, keď čítal list, Vronský zas nevoľky podľahol zvyčajnému dojmu, ktorý v ňom vyvolával pomer k urazenému mužovi. Keď teraz držal v ruke jeho list, nevoľky myslel na vyzvanie na súboj, ktoré už iste dnes alebo zajtra nájde doma. Myslel na súboj, pri ktorom, práve s takým chladným a hrdým výrazom v tvári, ako mal teraz, vystrelí do povetria a postaví sa pred výstrel urazeného muža. A tu sa mu hlavou mihla myšlienka o tom, čo mu pred chvíľkou vravel Serpuchovský a na čo aj on myslel už ráno: že je lepšie neviazať sa. Ale vedel, že s touto myšlienkou sa jej nemôže zdôveriť.

Keď prečítal list, zdvihol k nej oči, ale v jeho pohľade nebolo rozhodnosti. Hneď pochopila, že už predtým, osamote o tomto rozmýšľal. Keby jej čokoľvek povedal, vedela, že jej nepovie všetko, čo si myslí. A pochopila, že sa sklamala v poslednej nádeji. Toto nebolo to, čo očakávala.

„Vidíš, aký je to človek,“ povedala trasľavým hlasom, „je...“

„Odpusť, ale teším sa,“ prerušil ju Vronský. „Preboha, daj mi dokončiť,“ doložil a úpenlivo prosil pohľadom, aby mu dožičila času, aby jej mohol vysvetliť svoje slová. „Teším sa, lebo to nemôže, rozhodne nemôže ostať tak, ako sa domnieva.“

„Prečo nemôže?“ povedala Anna, zdržiavajúc slzy.

Zrejme už jeho slovám nepripisovala ani trošku významu. Cítila, že jej osud je rozhodnutý.

Vronský chcel povedať, že po súboji, ktorý, podľa jeho mienky, nevyhnutne musí prísť, nemohlo všetko ostať, ako bolo, ale povedal čosi celkom inšie.

„Takto to už nemôže ostať. Dúfam, že teraz už ideš od neho. Dúfam,“ zmiatol sa a začervenal, „že mi dovoľíš usporiadať a premyslieť náš život. Zajtra...“ začal zas.

Ale nedala mu dovraviť.

„A syn?“ vykrikla. „Vidiš, čo píše: musela by som ho opustiť, a ja ho nemôžem, nechcem opustiť.“

„Ale preboha, čo je lepšie: opustiť syna, či žiť ďalej v tom ponižujúcom postavení?“

„Pre koho ponižujúcom?“

„Pre všetkých a najväčšmi pre teba.“

„Vravíš, ponižujúce postavenie... nevrav tak. Tieto slová nemajú pre mňa smyslu,“ povedala chvejivým hlasom. Nechcela, aby teraz vravel nepravdu. Ostávala jej už len jeho láska a chcela ho ľúbiť. „Pochop, že odo dňa, čo som sa zaľúbila do teba, všetko sa zmenilo. Mám už len jedno, len jedno — tvoju lásku. Ak ju mám, cítim sa takou povznesenou, takou istou, že ma nič nemôže ponížiť. Som hrdá na svoje postavenie, lebo... som hrdá... hrdá...“ Nedokončila, na čo je hrdá. Slzy hanby a zúfalstva jej udusily hlas. Zastala a žalostne sa rozplakala.

Aj on pocítil, že sa mu čosi dvíha do hrdla, štekli ho v nose — a prvý raz v živote cítil, že mu je do plaču. Nebol by mohol povedať, čo ho vlastne tak dojalo. Lu-

toval ju a cítil, že jej nemôže pomôcť, a zároveň vedel, že on zavinil jej nešťastie, že vykonal čosi nepekneho.

„Či je rozsobáš nemožný?“ povedal slabo. Neodpovedala mu, len pokrútila hlavou. „Či si nemôžeš vziať syna a predsa ho opustiť?“

„Áno, ale to všetko závisí od neho. Teraz musím ísť k nemu,“ povedala sucho. Nesklamalo ju tušenie, že všetko ostane po starom.

„V utorok budem v Petrohrade a všetko sa rozhodne.“

„Áno,“ povedala Anna. „Ale nehovorme už o tom.“

Anin koč, ktorý poslala preč a ktorému kázala prísť k bráne záhrady slečny Wrede, teraz sa blížil. Anna sa rozlúčila s Vronským a odišla domov.

XXIII.

V pondelok bolo zvyčajné zasadnutie komisie z 2-ho júna. Alexej Alexandrovič vošiel do zasadacej dvorany, pozdravil sa s členmi a predsedom ako obvyčajne, sadol si na svoje miesto a položil ruku na listiny, prichystané pred ním. Medzi týmito listinami boli aj potrebné doklady a náčrtok prehľadu zprávy, ktorú chcel predniesť. Pravda, nepotreboval takúto pomoc. Pamätal sa na všetko a nepotreboval si zopakovať v pamäti, čo povie. Vedel, že sa rozreční plynnejšie a lepšie, ako by sa teraz mohol na reč prichystať, keď nastane čas a uvidí pred sebou protivníka, ktorý sa darmo namáha tváriť sa ľahostajne. Cítil, že obsah jeho

reči je taký mohutný, že každé slovo bude mať význam. Medzitým, keď načúval zvyčajné zprávy, tváril sa čo najnevinnejšie a najpokojnejšie. Pri pohľade na biele ruky s nabehnutými žilami, čo tak nežne omakávaly dlhými prstami obidva kraje hárku bieleho papiera, ležiaceho pred ním, a na hlavu, sklonenú nabok s výrazom ustatosti, nikto nemyslel, že onedlho potečú z úst Alexeja Alexandroviča reči, čo vyvolajú strašnú búrku, prinútia členov vykrikovať a prekrikovať sa, prinútia predsedu žiadať zachovanie poriadku. Keď skončili zvyčajné zprávy, oznámil Alexej Alexandrovič zvyčajným tichým, jemným hlasom, že by chcel vysloviť niektoré vlastné názory, týkajúce sa zlepšenia pomerov neruského obyvateľstva. Pozornosť sa uprela na neho. Alexej Alexandrovič si odkašľal a začal vysvetľovať svoju mienku. Pri reči nehľadel na protivníka, ale vybral si, ako vždy, keď rečnil, tvár najbližšej osoby, čo sedela pred ním — malého, pokojného starčeka, ktorý v komisii nikdy neotvoril ústa. Keď sa dostali až k základnému a platnému zákonu, protivník vyskočil a začal odporovať. Stremov, ktorý bol tiež členom komisie a ktorého vec tiež zaľahla do živého, začal sa ospravedlňovať, a vôbec zasadnutie bol veľmi búrlivé. No Alexej Alexandrovič zvíťazil, prijali jeho návrh, vymenovali tri nové komisie a na druhý deň sa v známych petrohradských kruhoch hovorilo len o tomto zasadnutí. Alexej Alexandrovič dosiahol ešte väčší úspech, ako očakával.

Na druhý deň, v utorok ráno, keď sa Alexej Alexandrovič zobudil, radostne sa rozpomenul na včera-

Ne víťazstvo a čo aj chcel byť ľahostajný, nemohol sa neusmiať, keď mu riaditeľ kancelárie, ktorý sa mu chcel zališkať, rozprával, čo všetko počul o včerašom zasadnutí komisie.

Teda Alexej Alexandrovič, zamestnaný riaditeľom kancelárie, celkom zabudol, že je dnes utorok — deň, ktorý určil na návrat Anne, a začudoval sa, neprijemne prekvapený, keď mu sluha prišiel oznámiť, že došla.

Anna prišla do Petrohradu včasráno. Na telegrafickú žiadosť poslali po ňu koč, preto Alexej Alexandrovič mohol vedieť, že príde. Ale keď prišla, nešiel ju privítať. Povedali jej, že ešte nevyšiel zo svojej izby a že prišiel k nemu riaditeľ kancelárie. Kázala oznámiť mužovi, že prišla, šla do svojej izby, začala si vybaľovať veci a čakala, že príde za ňou. Ale prešla hodina a veru nechodil. Anna vyšla do jedálne pod zámienkou vydať rozkazy a schválne hovorila nahlas, čakajúc, že príde sem. Ale neprišiel, hoci Anna počula, že vyšiel až po dvere pracovne vyprevadiť riaditeľa kancelárie. Vedela, že teraz už, ako obvyčajne, onedlho odíde do úradu, a chcela sa s ním ešte dovtedy stretnúť, aby bolo medzi nimi jasno.

Prešla sa po dvorane a potom rozhodne sa pobrala k nemu. Keď vošla k nemu do pracovne, sedel za stolíkom, už v úradnej uniforme, zrejme prichystaný odísť. Sedel, lakťami podopretý o stolík, a smutne hľadel vopred. Videla ho prv ako on ju a hneď pochopila, že rozmýšľa o nej.

Keď ju zbadal, chcel vstať, ale rozmyslel si, potom sa začervenal, čo Anna nikdy predtým pri ňom nevi-

dela, chytro vstal a šiel jej v ústrety, no neďíval sa jej do očí, ale vyššie, na čelo a účes. Prišiel až k nej, podal jej ruku a poprosil, aby si sadla.

„Som veľmi rád, že ste prišli,“ povedal, keď si sadal k nej. Zrejme chcel ešte čosi povedať, ale zarazil sa. Niekoľko ráz chcel začať hovoriť, ale slová mu viazly v hrdle. Anna sa síce chystala na toto stretnutie a učila sa pohrdať ním a obviňovať ho, ale teraz nevedela, čo mu povedať a ľutovala ho. A tak mlčanie trvalo dosť dlho. „Seriožko je zdravý?“ povedal, ale ani nevyčkal odpoveď a dodal: „Dnes nebudem obedovať doma a hneď musím odísť.“

„Chcela som odcestovať do Moskvy,“ povedala Anna.

„Nie, spravili ste veľmi, veľmi dobre, že ste prišli,“ povedal a zas zatíchol.

Videla, že nemá síl začať rozhovor, začala teda ona.

„Alexej Alexandrovič,“ povedala, hľadiac na neho a nesklopila oči pod jeho pohľadom, upreným na jej účes, „som hriešna žena, som zlá žena, ale som taká, aká som bola a prišla som vám povedať, že nemôžem nič zmeniť na tom, čo som vám povedala.“

„Nespytoval som sa vás na to,“ povedal Alexej Alexandrovič a teraz jej už rozhodne a nenávisťne pozrel do očí, „šípil som to.“ Zrejme teraz pod vplyvom hnevu sa zas úplne ovládal. „Ale, ako som vám vtedy povedal a napísal,“ rozvravel sa ostrým, tenkým hlasom, „aj teraz opakujem, že som nie povinný vedieť o tom. Ja to ignorujem. Nie všetky ženy sú také dobré, ako vy, aby sa tak ponáhľaly oznámiť mužom takú príjemnú novinku.“ Veľmi zdôraznil slovo „príjemnú“.

„Ignorujem to dovtedy, kým sa to nedozvie svet a kým to nevála hanbu na moje meno. A preto vás len vystríham, že náš pomer musí byť taký, ako vždy, a že len keby ste sa kompromitovali, musel by som podujaf všetko na obhájenie svojej cti.“

„Ale náš pomer už nemôže byť, ako býval,“ povedala Anna plachým hlasom a v strachu hľadela na neho.

Keď zas videla tieto pokojné pohyby, keď zas začula tento prenikavý, detský a posmešný hlas, odpor k nemu zničil v nej predošlú ľútosť, teraz sa ho už len bála, ale za každú cenu chcela mať istotu, na čom je.

„Nemôžem vám byť ženou, keď...“ začala zas.

Zasmial sa zlostným a chladným smiechom.

„Vidno, že spôsob života, ktorý ste si vybrali, už sa odráža aj vo vašich názoroch. Ja si natoľko vážim alebo pohrdam aj jedným aj druhým... vážim si vašu minulosť a pohrdam prítomnosťou... že som bol ďaleko od interpretácie, ktorú ste dali mojim slovám.“

Anna vzdychla a sklonila hlavu.

„Pravda, nechápem, ako vy, ktorá ste mali toľko samostatnosti,“ pokračoval rozhorčene, „že ste oznámili mužovi rovno do očí svoju neveru a nevideli ste v tom vari nič hodného odsúdenia, — ako vy môžete v plnení povinností voči mužovi vidieť niečo, čo odsudzujete?“

„Alexej Alexandrovič! Čo odo mňa chcete?“

„Chcem, aby som sa tu nestretol s tým človekom, aby ste sa správali tak, aby ani spoločnosť, ani služobníctvo nemohli vás obviňovať... aby ste sa s ním neschádzali. To je vari nie mnoho. A zatiaľ budete po-

užívať práva čestnej ženy, aj keď neplníte jej povinnosti. To je všetko, čo som vám chcel povedať. Teraz už musím ísť. Neobedujem doma.“ Vstal a pošiel ku dverám.

Aj Anna vstala. Mlčky sa jej poklonil a pustil ju vopred.

XXIV.

Noc, ktorú Levin strávil na kope sena, neostala na neho bez vplyvu: sprotivilo sa mu vlastné gazdovstvo a celkom ho prestalo zaujímať. Čo aj úroda bola skvostná, nikdy nebolo toľko škody, alebo sa mu aspoň zdalo, že jej nikdy nebolo toľko, že nikdy nebolo toľko nepriateľstva medzi ním a sedliakmi, ako tohto roku. Teraz už úplne chápal príčinu týchto neúspechov a nepriateľstva. Slasť, ktorú prežíval pri robote, a sblíženie so sedliakmi, ktoré pri nej nastávalo, závisť, ktorú cítil k nim, k ich životu, túžba žiť ich životom, ktorá mu tej noci nebola už vlastne túžbou, ale úmyslom — a Levin už aj premýšľal o podrobnostiach jeho uskutočnenia — všetko toto tak zmenilo náhľad na doma zavedené gazdovstvo, že už nijako nemohol nájsť bývalého záujmu oň a nemohol nevidieť svoj nepriateľský pomer k robotníkom, ktorý bol základom celého hospodárstva. Stáda čistokrvných kráv, práve takých ako Páva, dobre hnojené, pluhmi zorané zeme, deväť rovných polí, obsadených vrbami, deväťdesiat desiatin hlboko zaoraného hnoja, stroje na siatie a tak ďalej — všetko by bolo pekné, keby to obrábal

nam, alebo s druhmi, ktorí by ho chápali. Ale teraz jasne videl (práca na knihe o sedliackom gazdovstve, v ktorej tvrdil, že robotník mal by byť hlavným činiteľom v gazdovstve, mu pritom veľmi pomohla), teraz jasne videl, že spôsob, akým viedol toto gazdovstvo, bol len divou a úpornou borbou medzi ním a robotníkmi, v ktorej na jednej strane, na jeho strane, bolo napäté úsilie prerobiť všetko podľa vzoru, ktorý sa mu zdal najlepši, ale na druhej strane — priečil sa mu zavedený poriadok vecí. A v tejto borbe videl, že pri najväčšom napätí síl s jeho strany a bez akéhokoľvek úsilia, alebo len snahy na strane druhej — dosiahol len to, že gazdovstvo šlo dolu vodou, že celkom podaromníci kazili krásne stroje, krásny statok a zem. A najmä — že sa celkom nadarmo plytvalo na toto vynaloženou energiou. Ale teraz, keď sa mu takto úplne odhalil smysel jeho gazdovania, nemohol necítiť, že cieľ jeho energie bol veľmi nedôstojný. Veď v skutočnosti, z čoho vlastne sa skladal tento zápas? Bránil si každý groš (a nemohol nebrániť, lebo len čo by trochu popustil, už by nemal čím vyplácať robotníkov) a im bolo hlavné, len aby pracovali pokojne a príjemne, teda tak, ako boli navyknutí. V jeho záujme bolo, aby každý robotník spravil čo najviac, aby pritom pracoval opatrne, aby sa staral nepolámať vejačky, hrabačky, mláňačky, aby myslel na to, čo robí. Ale robotník chcel robiť čo najpríjemnejšie, s oddychom, a najmä — bezstarostne, bezmyšlienkovite. Tohto leta to Levin videl na každom kroku. Poslal skosiť ďatelinu na suchý krm, vybral horšie desiatiny,

prerastené trávou a burinou, nesúce na semä — a pokosili mu rad-radom najlepšie desiatiny, ktoré chcel nechať na semä, a vyhovárali sa, že správca tak rozkázal a potešovali ho tým, že krm bude skvostný. Ale on vedel, že sa to stalo len preto, že sa tieto desiatiny ľahšie kosily. Poslal stroj na roztriasanie sena — pólámali ho už pri prvých radkoch, lebo sedliakovi bolo smutno sedieť samému pod mávajúcimi krídlami stroja. A vraveli mu: „Neráčte sa znepokojovať, ženy to chytro roztrasú.“ Pluhy sa neosvedčily, lebo robotníkoví neprišlo na um spustiť zdvihnutý lemeš, tisol ho do zeme silou, trýznil kone a kazil zem. A Levina prosili, aby sa nerozčuľoval. Kone pustili do pšenice, lebo sa ani jednému robotníkovi nechcelo ísť na obnôcku a hoci to výslovne zakázal, robotníci sa striedali na obnôcke a Vaňko po celodennej práci zaspal a kajal sa zo svojho hriechu slovami: „Spravte so mnou, čo chcete.“ Tri najlepšie jalovice sa zduly, lebo ich bez nápoja pustili na ďatelinisko a nijako nechceli veriť, že ich zdula ďatelina a na útechu mu rozprávali, že susedovi zahynulo sto dvanásť kusov za tri dni. Všetko toto sa robilo, nie že by dakto nežičil Levinovi alebo jeho gazdovstvu, — naopak, Levin vedel, že ho majú radi, že ho volajú „prostým pánom“ (čo bolo najväčšou pochvalou). Ale stávalo sa to, lebo chceli pracovať veselo a bezstarostne a jeho záujmy im boli nielen cudzie a nepochopiteľné, ale priam osudné ich vlastným, spravodlivým záujmom. Levin už dávno cítil nespokojnosť so svojím gazdovaním. Videl, že mu tečie do loďky, ale nenachádzal, ba ani nehľadal štrbinu, možno

sa náročky klamať. (Neostávalo by mu už nič, keby sa bol sklamal v robote.) Ale teraz sa už nemohol dlhšie klamať. Nielen že stratil záujem o gazdovstvo, ktoré viedol, ale bolo mu až odporné, a Levin sa už nemohol naďalej ním zapodievať.

K tomuto sa ešte pridružila prítomnosť Kity Ščerbackej, ktorá žila len tridsať vierst od neho, ktorú chcel a nemohol vidieť. Darja Alexandrovna Oblonská ho pozvala, keď bol u nich, aby prišiel: aby prišiel a znova popýtal sestru o ruku. Dala mu vycítiť, že mu sestra teraz nedá košík. A Levin, keď uvidel Kity Ščerbackú, pochopil, že ju neprestal ľubiť. Ale nemohol ísť do Oblonských, keď vedel, že je tam. Veď ju pýtal a ona ho odmietla, to kládlo medzi neho a ju neprekročiteľnú prehradu. — Nemôžem ju prosiť, aby mi bola ženou len preto, že sa nemôže vydať, za koho sa chcela, — navrával si. A táto myšlienka ho robila chladným a nepriateľským k nej. — Nedokázal by som shovárať sa s ňou bez pocitu výčitky, hľadiť na ňu bez hnevu, a ona ma ešte väčšmi znenávidí a musí znenávidieť. A potom, akože môžem ísť vôbec k nim po tom všetkom, čo mi povedala Darja Alexandrovna? Či môžem neprejavíť, že viem, čo mi povedala? Prídem jej veľkodušne odpustiť a zmilovať sa nad ňou. Mal by som hrať pred ňou úlohu odpúšťajúceho a preukazovať jej milosť svojej lásky! . . . Prečo mi to Darja Alexandrovna len povedala? Bol by som sa mohol stretnúť s ňou náhodou a vtedy by to hádam bolo šlo celkom prirodzene, ale teraz je to nemožné, nemožné.

Darja Alexandrovna mu poslala lístok, v ktorom

ho prosila, aby požičal Kity dámske sedlo. — „Vra-
veli mi, že máte dámske sedlo,“ písala mu. „Dúfam,
že nám ho donesiete sám.“

To už nemohol zniesť. Ako mohla taká umná, jemná
žena takto ponížovať sestru! Napísal desať listov a vše-
tky roztrhal a poslal sedlo bez odpovede. Nemohol na-
písať, že príde, lebo nemohol prísť. Napísať, že ne-
môže prísť, že mu čosi bráni alebo že odchádza kamsi,
bolo by ešte horšie. Poslal sedlo bez odpovede a uve-
domil si, že vykonal čosi, za čo sa musí hanbiť. Preto
na druhý deň odovzdal správcovi gazdovstvo, ktoré sa
mu sprotivilo, a odcestoval do ďalekého újazdu k pria-
teľovi Sviažskemu, ktorý mal utešené slatiny, plné
slúk a ktorý mu nedávno písal a prosil ho, aby splnil
dávnejší sľub a prišiel ho navštíviť. Močiare so sluka-
mi v Surovskom újazde dávno vábily Levina, ale pre
gazdovské starosti vždy odkladal cestu. Teraz bol rád,
že môže odísť zo susedstva Ščerbackovcov, a najmä
z gazdovstva, ale hlavne, že môže ísť na poľovačku,
čo mu bolo najlepšou útechou vo všetkých trampo-
tách.

XXV.

Do Surovského újazdu nechodil ani vlak, ani poš-
tový voz, preto šiel Levin na vlastných koňoch v ces-
tovnom koči.

V polovici cesty stavil sa u bohatého sedliaka kŕmiť.
Plešivý, svieži starček so širokou ryšavou bradou, še-
divou na lícach, otvoril vráta, pritisol sa k pántom,

aby prepustil trojku. Ukázal pohoničovi miesto pod kolnôu na veľkom, čistom, vyzametanom dvore s obhorenými pluhmi a poprosil Levina, aby sa mu páčilo do svetlice. Čisto oblečená mladica v galošiach na boso krčila sa a umývala dlážku v novej chodbe. Nakukala sa psa, ktorý vbehol za Levinom, a vykrikla, ale hneď sa rozosmiala, keď videla, že pes nehryzie. Ukázala rukou s vysúkaným rukávom Levinovi na dvere, zas sa zohla, skryla krásnu tvár a umývala ďalej.

„Doniesť samovar?“ spýtala sa.

„Áno, prosím vás.“

Svetlica bola veľká, s holandskou pecou a prístenkom. Pod svätými obrazmi stál stôl, pomaľovaný pestrými vzormi, lavička a dve stoličky. Pri vchode bola skrinka s riadom. Okenice boli zavreté, múch bolo málo a všade bolo tak čisto, že sa Levin bál, aby Laska, čo bežala po ceste a kúpala sa v kalužiach, nepošpinila dlážku, a ukázal jej miesto v kútiku pri dverách. Keď si poobzeral svetlicu, vyšiel Levin na zadný dvor. Chutná mladica v galošiach bežala pred ním po vodu ku studni a kolembala prázdnyimi vedrami na váhach.

„Ponáhľaj sa!“ zakričal jej starček veselo a šiel k Levinovi. „Vari idete k Nikolajovi Ivanovičovi Sviažskemu? Chodievajú zavše aj k nám,“ začal vravne a ochotne, opretý lakťami o zábradlie schodíkov. Vprostred starčekovho rozprávania o známosti so Sviažskym zas sa otvorily vráta a do dvora prišli robotníci s poľa, s pluhmi a bránami. Kone, zapriahnuté

do brán a pluhov, boli dobre chované a mocné. Robotníci boli zrejme z rodiny: dvaja boli mladí, v košeliach z jemného domáceho plátna a čiapkach so strieškami, druhí dvaja v konopných košeliach boli najatí, jeden starý a druhý mladý.

Starček sišiel so schodíkov, pošiel ku koňom a začal vypriaľovať.

„Čo ste orali?“ spýtal sa Levin.

„Zemiačky sme oborávali. Máme zem aj v prenájme. Ty, Fedot, žrebca nechaj doma, postav k válovu, druhého zapriaľneme.“

„Čo, ňanka, kázal som vziať lemeše na pluhy, doniesli ich?“ spýtal sa vysoký, zdravý šuhaj, zrejme starčekov syn.

„V... v saniach sú,“ odpovedal mu starček, skrúcal sňaté opraty a hádzal ich na zem. „Prichystaj, kým sa naobedujú.“

Chutná mladica, s plecami ovisnutými, pod plnými vedrami, vošla do domu. Odkiaľsi sa zjavily ešte ženy — mladé, červené, stredného veku, aj staré, škaredé, s deťmi, aj bez detí.

Zahučalo v rúre samovaru. Robotníci a domáci obriadili kone a šli obedovať. Levin si vytiahol z voza zásoby a pozval starčka, aby sa s ním napil čaju.

„Veď sme len pred chvíľkou pili,“ povedal starček, ale zrejme veľmi rád prijal pozvanie. „Iba ak pre spoločnosť.“

Pri čaji sa Levin dozvedel celú históriu starčekovho gazdovstva. Pred desiatimi rokmi si starček najal od statkárky sto dvadsať desiatin, vlani si ich odkúpil a

najal si ešte tristo desiatin od susedného statkára. Čistku zeme — najhoršiu — dával do prenájmu, ale štyridsať desiatin rolí obrábal on s rodinou a dvoma najatými robotníkmi. Starček sa ponosoval, že sa mu nedarí. Ale Levin chápal, že sa ponosoval len zo slušnosti a že mu gazdovstvo prekvitalo. Keby sa mu bolo nedarilo, nebol by kupoval zem po sto päť rubľov, nebol by oženil troch synov a synovca, nebol by si dva razy po vyhorení postavil nový dom a vždy krajší. Čo sa starček aj žaloval, bolo vidno, že je oprávnené hrdý na svoju majetnosť, hrdý na synov, na synovca, na nevesty, na kone, kravy a najmä hrdý, že sa celé toto gazdovstvo drží. Z rozhovoru so starčekom sa Levin presvedčil, že starček nebol proti novotám. Sadil mnoho zemiakov a zemiaky, ktoré si Levin všimol cestou, už odkvitaly a zaväzovaly sa, kým Levinove ešte len začínaly zakvitať. Oral pod zemiaky „pluhou“, ako volal pluh, ktorý si kúpil od statkára. Sial pšenicu. Maličká podrobnosť, že starček plel raže a vypletou ražou krmil kone, Levina veľmi prekvapila. Koľko ráz Levin videl, ako berie skazu tento znamenitý krm, koľko ráz ho aj on chcel sobrať, ale vždy akosi nestihol. A sedliak to robil a nemohol si prena-chváliť tento krm.

„Čože majú ženičky robiť? Vynesú hromádky na cestu a voz ich posberá.“

„Ale u nás statkárov je zle s robotníkmi,“ povedal Levin, keď mu podával sklenicu s čajom.

„Ďakujem,“ odpovedal starček, vzal si sklenicu, ale cukor si nevzal, len ukázal na obhryzený kúsok, čo

mu ostal minule. „Čože dokážete s robotníkmi?“ povedal. „To je len na zlosť. Vidíte, aj ten Sviažsky. Vieme, akú má zem — čiernu a žírnu, ale tiež sa veľmi nechváli úrodou. Všetko preto, že nedozerá.“

„Ale veď, ľala, aj ty gazduješ s robotníkmi.“

„Gazdujeme po sedliacky. Do všetkého sa priberieme aj my. A keď je robotník slabý — vyhodíme ho. A porobíme so svojimi.“

„Ňanka, Finogen ma posielal po kolomaž,“ povedala vchodiaca žena v galošiach.

„Tak je to, pán statkár!“ povedal starček. Vstal, prežehnal sa niekoľko ráz, poďakoval sa Levinovi a odišiel.

Keď Levin prišiel do čeladnej izby zavolať pohoniča, videl za stolom celú sedliacku rodinu. Ženy obsluhovaly postojačky. Mladý, zdravý syn, s plnými ústami kaše, rozprával čosi smiešneho a všetci sa chichotali. Najveselšie sa smiala žena v galošiach, ktorá dolievala šči do misky.

Je celkom možné, že pôvabná tvár ženy v galošiach veľmi podporila dojem usporiadanosti, ktorým na Levina pôsobil tento sedliacky dom, ale dojem bol taký mocný, že Levin nikdy nemohol zabudnúť naň. Celou cestou od starčeka k Sviažskemu sa ho nemohol zbaviť a neprestajne sa rozpomínal na toto gazdovstvo, ako by si čosi v tomto dojme vyžadovalo nezvyčajnú pozornosť.

XXVI.

Sviažsky bol zástupcom šľachty v okrese. Bol o päť rokov starší ako Levin a dávno ženatý. U neho bývala aj mladá švagriná, dievča Levinovi veľmi sympatické. A Levin vedel, že aj Sviažsky so ženou by boli veľmi radi vydali toto dievča za neho. Vedel to tak isto, ako to vždy vedia mladí ľudia, súci na ženie, i keď sa to neosmelil nikomu povedať, a vedel aj, že na síce chce ženiť a že podľa všetkého bude z tohto príťažlivého dievčaťa iste rúča žena, ale predsa, ani keby nebol zaľúbený do Kity, práve tak si ju nemohol vziať za ženu, ako nemohol odletieť do neba. A toto vedomie mu kalilo radosť z návštevy u Sviažskeho.

Keď Levin dostal od Sviažskeho list s pozvaním, hneď porozmýšľal aj o tomto, ale napokon sa rozhodol, že si len namýšľa takéto úmysly Sviažskeho, že je to celkom neopodstatnené a že predsa len pôjde. Okrem toho v hĺbke duše cítil, že sa musí vyskúšať, presvedčiť sa, či by si pristali s tým dievčaťom. Domáci život Sviažskeho bol veľmi príjemný a Sviažsky bol najkrajší typ zemskeho činiteľa, aký len Levin poznal, a vždy Levina veľmi zaujímal.

Sviažsky bol z ľudí, ktorých Levin vždy obdivoval, z ľudí, ktorých úsudok je vždy veľmi bystrý, hoci nie vždy samostatný, ale prirodzený. Ich život, vari nezvyčajne istý a tvrdý, plynie tiež prirodzene, celkom nezávisle a je skoro vždy v rozpore s ich názormi. Sviažsky bol neobyčajne liberálny človek. Pohrďal šľachtou a o väčšine šľachticov si myslel, že sú taj-

nými prívržencami nevoľníctva a len z bojazlivosti skrývajú presvedčenie. Pokladal Rusko za biednu zem asi na úrovni Turecka a ruskú vládu za takú zlú, že si nikdy nedovolil ani len vážne kritizovať jej činnosť, ale pritom bol v službách štátu, bol vzorným zástupcom šľachty a na cesty si vždy brával čiapku s kokardou a červenou ovrubou. Tvrdil, že po ľudsky sa dá žiť len v cudzine, strožil sa využiť prvú príležitosť žiť v cudzine a zároveň zaviedol si v Rusku veľmi složitú a dokonalú gazdovosť a s nezvyčajným záujmom sledoval všetko a vedel všetko, čo sa tu robilo. Ruského sedliaka pokladal podľa jeho duševného rozvoja za prechodný stupeň medzi opicou a človekom, ale zároveň v zemských výboroch stískal sedliakom ruky ochotnejšie ako každý iný a vypočul ich mienku. Neveril v peklo ani v posmrtný život, ale veľmi sa staral o otázku zlepšenia duchovného stavu a o zmenšenie počtu farností, pričom sa veľmi usiloval, aby kostol ostal v jeho dedine.

V ženskej otázke sa hlásil ku krajným prívržencom úplnej slobody žien a zastával najmä ich právo na prácu. Ale so ženou žil tak, že sa všetci kochali ich družným, bezdetným rodinným životom a žene tak zariadil život, že nikdy nič nerobila, ani nemohla robiť, len sa vždy s mužom spoločne starala, ako najlepšie a najveselšie stráviť čas.

Keby Levin nebol mal schopnosť chápať ľudí len s najlepšej stránky, nebol by mu charakter Sviažskeho pôsobil nijakých ťažkostí, nebol by ho skúmal. Bol by si proste povedal: „Je hlupák alebo oplan,“ a vše-

tko by bolo bývalo jasné. Ale nemohol povedať „hlupák“, lebo Sviažsky bol určite nielen veľmi umný, ale aj veľmi vzdelaný človek, ktorý sa nevystatoval vzdelaním. Nebolo predmetu, v ktorom by sa nebol vyznal, lenže svoje znalosti prejavoval, len keď ho prinútili. Tým menej ho Levin mohol nazvať oplanom, lebo Sviažsky bol nepochybne človek čestný, dobrý, umný, ktorý veselo a horlivo a ustavične pracoval, ktorého prácu si vysoko cenili okolití statkári a ktorý celkom určite nikdy vedome nevykonával a ani nemohol vykonať nič zlého.

Levin sa usiloval pochopiť ho, ale nechápal ho, a vždy hľadel na neho a na jeho život ako na živú hádanku.

Priatelili sa s Levinom, preto si Levin dovolil vy-
pytovať sa Sviažskeho, vnikáť až do základu jeho ná-
zorov na život. Ale bolo to vždy márne. Vždy, keď sa
Levin namáhal preniknúť ďalej z prijímajúcich kom-
nat Sviažskeho rozumu, otvorených všetkým, badal,
že Sviažsky sa dostáva do pomykova. V pohľade sa
mu mihol sotva badateľný strach, ako by sa bol obá-
val, že ho Levin pochopí, a vtedy dobrácky a veselo
odporoval.

Teraz, po svojom sklamaní v gazdovstve, bolo Le-
vinovi neobyčajne príjemne u Sviažskeho. Proste ho
rozveseľoval už aj pohľad na týchto šťastných holúb-
kov, spokojných so sebou a so všetkými, a na ich pek-
ne vystrojené hniezdo. Chcelo sa mu teraz, keď sa
cítil taký nespokojný so svojím životom, vniknúť do
tajnosti Sviažskeho, ktorá mu dávala v živote toľko

jasnosti, istoty a veselosti. Okrem toho Levin vedel, že sa u Sviažskeho síde so susednými statkármi, a najmä teraz ho veľmi zaujímal pošhovárať sa, načúvať o gazdovstve, o úrode, o najímaní robotníkov atď. — tie isté rozhovory, ktoré, ako Levin vedel, pokladajú za čosi veľmi všedného, ale ktoré sa teraz Levinovi zdaly najdôležitejšie. — Možno to nebolo dôležité v čase nevoľníctva alebo v Anglicku. Aj vtedy boli, aj tam sú všetky podmienky celkom jasné. Ale u nás v Rusku teraz, keď sa to všetko prevrátilo a len sa ešte upravuje, jedinou dôležitou otázkou je otázka, ako sa usporiadajú všetky podmienky, — rozmýšľal Levin.

Poľovačka bola horšia, ako Levin čakal. Slatiny vyschly a slúk vôbec nebolo. Prechodil celý deň a doniesol len tri. Ale zato, ako vždy, z poľovačky si doniesol výtečnú chuť do jedenia, skvostnú náladu a rozumovú bystrotu, pohotovosť, ktorú vždy v ňom vyvolával mocný telesný pohyb. Aj na poľovačke, keď sa zdalo, že nemyslel na nič, nie a nie sa striasť rozpomienok na starčeka a jeho rodinu, a tento dojem ako by bol vyžadoval nielen pozornosť, ale aj rozhodnutie o čomsi, čo s ním súviselo.

Večer pri čaji, v prítomnosti dvoch statkárov, čo prišli v akejsi poručníckej veci, naviazal sa práve taký zaujímavý rozhovor, aký očakával Levin.

Levin sedel za čajovým stolom pri domácej panej a musel sa shovárať s ňou a so švagrinou, ktorá mu sedela naproti. Domáca pani bola okrúhlejšej tváre, pobelavá a nevysoká, s jamôčkami v lícach a s jasným

domnevom. Levin sa namáhal jej prostredníctvom rozlútiť vážnu hádanku, ktorou mu bol jej muž, ale akosi nemohol slobodne rozmýšľať, lebo mu bolo mučivo neprijemne. Preto mu bolo tak mučivo neprijemne, lebo naproti nemu sedela švagríná v šatách, ktoré si iste obliekla len kvôli nemu — aspoň Levin si to myslel — v šatách s nezvyčajným výstrihom v podobe lichobežníka na bielej hrudi. Tento štvoruhlastý výstrih, čo aj hrud' bola veľmi biela, alebo práve preto, že bola veľmi biela, nedovolil Levinovi slobodne rozmýšľať. Domnieval sa, iste mýlne, že tento výstrih spravili pre neho a myslel, že nemá práva dívať sa naň a namáhal sa nedívať naň. Ale cítil sa vinný už len preto, že spravili tento výstrih. Levinovi sa zdalo, že kohosi klame, že by mal komusi čosi objasniť, ale že to nemôže nijako objasniť, a preto sa ustavične červenal, bol nepokojný a nemotorný. Tento nepokoj prechádzal aj na chutnú švagrínú. Ale domáca pani ako by to ani nepozorovala a náročky ho vľahovala do rozhovoru.

„Vravíte,“ pokračovala domáca pani v začatom rozhovore, „že muža nemôže zaujímať nič ruského. Naopak, v cudzine býva síce veselý, ale nikdy nie tak ako tu. Tu sa cíti vo svojom živle. Má toľko roboty a má dar zaujímať sa o všetko. Ach, neboli ste ešte v našej škole?“

„Videl som ju ... To je ten domček, zarastený brečtanom?“

„Áno, to je Nastina robota,“ povedala, ukazujúc na sestru.

„Vy aj učíte?“ spýtal sa Levin a namáhal sa hľadiť ponad výstrih, ale cítil, že môže hľadiť, kde len chce v tú stranu, a vždy uvidí len výstrih.

„Áno, učila som, aj učím, ale máme výbornú učiteľku. Zaviedli sme aj telocvik.“

„Nie, ďakujem, nebudem už čaju,“ povedal Levin a cítil, že je neslušný, ale nijako už nemohol pokračovať v tomto rozhovore, preto vstal, celý červený. „Počujem veľmi zaujímavý rozhovor,“ doložil a šiel na druhý koniec stola, kde sedel domáci pán s dvoma statkármi. Sviažsky sedel bokom k stolu, rukou, podopretou o lakeť, krútil čiašku, druhou si chytal do hrsti bradu, dvíhal ju k nosu, ako by ju voňal a zas ju púšťal. Jasnými čiernymi očami hľadel rovno na rozhorleného statkára so šedivými fúzmi a zrejme sa zabával na jeho rečiach. Statkár sa ponosoval na ľud. Levinovi bolo jasné, že Sviažsky vie odpoveď na statkárove ponosy, ktorcu by naraz vyvrátil jeho reči, ale že pre svoje postavenie nemôže vysloviť takú odpoveď a len načúva — nie bez pôžitku — smiešne reči starčekove.

Statkár so šedivými fúzmi bol zrejme zaťatý prívrženec nevoľníctva a starosvetský dedinčan, náruživý sedliacky gazda. Levin to videl aj z jeho obleku, starosvetského, ošúchaného kabáta, ktorý statkár zrejme nebol navyknutý nosiť, aj z jeho umných, nachmúrených očí, aj z plynnej ruštiny, aj z panovačného tónu, ktorý si iste osvojil dlhým užívaním, aj z rozhodných pohybov veľkých, krásnych, ohorených rúk len so starou obrúčkou na prstienkovom prste.

XXVII.

„Keby mi len nebolo ľúto nechať všetko, čo som tu vykonal... na čom som sa nalopotil... hodil by som rukou na všetko, predal by som majetok a šiel by som ako Nikolaj Ivanovič... načúvať Helenu,“ povedal statkár a príjemný úsmev mu ožiaril umnú tvár.

„A že to nespravíte,“ povedal Nikolaj Ivanovič Sviažsky, „teda určite máte z neho osoh.“

„Osoh mám len, že žijem doma, nejem kúpené a nebyvam v najatom. A ešte vždy dúfam, že ľud zmúdre. Ale, verte mi, sú to len korheli a ľahtikári!... Všetko prehajdákali, nemajú ani koníčka, ani kravičky. Zdochýnajú hladom, ale vezmite, nájmite si ho za robotníka — navystrája vám mrzutostí a napokon vás ešte poženie pred súd.“

„Veď sa aj vy požalujete sudcovi,“ povedal Sviažsky.

„Ja sudcovi? Ani za celý svet! Tak by ma omleli, že by som oľutoval žalobu! Pozrite, v továrni — poberali si závdavky a ušli. A čo spravil okresný sudca? Oslobodil. Ešte zavše sa ľa zastane obecný súd, starosta. Vyplatí ho po starosvetsky. Keby tohto nebolo — môžeš nechať všetko! A bež na kraj sveta!“

Statkár zrejme dráždil Sviažskeho, ale Sviažskeho nielen že to nehnevalo, ale naopak, zabávalo.

„Ale veď my tuto s Levinom a s viacerými nepotrebujeme takéto prostriedky pri gazdovaní,“ povedal s úsmevom.

A ukázal na druhého statkára.

„Áno, aj Michalovi Petrovičovi to ide, ale spýtajte sa ho, ako. Či je toto racionálne gazdovstvo?“ povedal zeman a zrejme sa vystatoval slovom „racionálne“.

„Ja veru gazdujem celkom proste,“ povedal Michal Petrovič. „Vďaka Bohu. Mne je gazdovstvo len na to, aby som mal podjeseň peniažky na dane. Prídu sedliaci: báfuška, otec, pomôž! No, všetci sedliaci sú známi, susedia, ľutuješ ich. Nuž dáš na tri mesiace, len im povieš: nezabudnite, šuhajci, že som vám pomohol, aj vy mi pomôžte, keď budem potrebovať — či na siatie ovsa, či k senu, či v žatve, no a dohodneš sa s nimi, koľko budú odrábať. Lenže aj medzi nimi sa nájdú nesvedomití, to je tiež pravda.“

Levin dávno poznal tieto patriarchálne spôsoby, vymenil si pohľad so Sviažskym a prerušil Michala Petroviča, obracajúc sa zas k statkárovi so šedivými fúzmi:

„Teda akože súdite?“ spýtal sa ho. „Ako treba teraz gazdovať?“

„Nuž tak, ako gazduje Michal Petrovič: alebo dať do prenájmu zpolovice, alebo všetko prenajať sedliakom. Takto sa to môže robiť, lenže tým upadá celkové bohatstvo štátu. Kde mi zem za nevoľníctva dávala deväťnásobnú úrodu, keď ju nájomom zpolovice, dá mi len trojnásobnú. Rusko skazila emancipácia!“

Sviažsky pozrel na Levina usmiateymi očami, ba dal mu nebadane aj posmešný znak. No Levinovi sa statkárove slová nezdaly smiešne — chápal ich lepšie, ako chápal Sviažskeho. Mnohé z toho, o čom statkár rozprával ďalej, dokazujúc, prečo emancipácia zničila

Rusko, zdalo sa mu až veľmi pravdivé, nové a nezvratné. Statkár zrejme vyslovoval vlastnú myšlienku — čo býva tak zriedka — a to myšlienku, ktorú v ňom nevyvolala túžba zamestnať čímsi prázdnotu v hlave, ale myšlienku, ktorá vyrástla z jeho životných okolností, ktorú vysedel vo svojej dedinskej samote a ktorú prehútal so všetkých strán.

„Ráčte si láskavo všimnúť, že každý pokrok sa do-
vŕši len mocou,“ vravel a zrejme chcel dokázať, že mu
nechýba vzdelanie. „Vezmite reformy Petra, Kataríny,
Alexandra. Vezmite si európsku históriu. A tým skôr
pokrok v hospodárskych otázkach. Či už zemiaky —
aj tie sa u nás zavádzali násilím. Veď ani pluhom vždy
neorali. Tiež ho zaviedli, možno v časoch nevoľníctva,
ale určite násilím. Teraz, kým ešte v našich časoch
bolo nevoľníctvo, sme si my statkári neprestajne do-
konaľovali gazdovstvo. Aj sušiarne, aj vejačky, aj vo-
zenie hnoja, aj všetky stroje — všetko sme zavádzali
z vlastnej moci a sedliaci sa zprvu aj protivili, ale po-
tom sa podrobili. Ale teraz, po zrušení nevoľníctva,
nám odňali moc, — a preto naše gazdovstvo, aj tam,
kde dosiahlo vysokú úroveň, musí klesnúť na najza-
ostalejší pôvodný stav. Tak ja to chápem.“

„Ale prečo? Keď je gazdovstvo racionálne, môžete
ho obrábať s najatými silami,“ povedal Sviažsky.

„Nemáme moci. Dovoľte, aby som sa opýtal, koho si
mám najat?“

— A už sme pri pracovnej sile, najdôležitejšom
činiteľovi v gazdovstve, — pomyslel si Levin.

„Robotníkov.“

„Robotníci nechcú dobre pracovať, ani robiť s dobrými strojmi. Náš robotník vie len jedno — spiť sa ako sviňa a ožratý pokaziť všetko, čo mu dáte. Kone nenapojí, roztrhá dobrý postroj, koleso s obručou predá, prepije, do mláfačky pustí svorník, aby sa polámala. Je mu odporné, čo sa nerobí, ako on chce. A preto všade poklesla úroveň gazdovania. Zeme ležia úhorom, zarástly burinou alebo ich rozdali sedliakom, a kde sa predtým urodilo milión štvrtáčok, urodí sa ich teraz len niekoľko stotisíc. Zmenšilo sa obecné bohatstvo. Keby toto všetko robili, ale rozumne...“

A začal rozvíjať svoj plán oslobodenia, pri ktorom by boli odstránené tieto nevýhody.

Toto už Levina nezaujímal, ale keď statkár skončil, vrátil sa Levin k jeho prvému tvrdeniu, obrátil sa na Sviažskeho a chcel ho prinútiť, aby vyslovil svoju vážnu mienku. Teda povedal:

„Je naozaj pravda, že klesla úroveň gazdovstva a že pri našom pomere k robotníkom niet možnosti gazdovať výhodne a racionálne.“

„Nesúhlasím s vami,“ odpovedal Sviažsky už celkom vážne, „ja len vidím, že my nevieme gazdovať a že naopak, za nevoľníctva sme veru negazdovali príliš vysoko, ale príliš nízko. Nemáme ani strojcov, ani dobrého statku na robotu, ani skutočného vedenia a nevieme ani počítať. Spýtajte sa gazdu, — nevie vám povedať, z čoho má ošoh a z čoho nie.“

„Talianske účtovníctvo,“ ironicky povedal statkár. „Tam môžeš akokoľvek počítať, keď vám raz všetko pokazia, nebude zisku.“

„Prečo by pokazili! Zlú mláťačku alebo váš ruský cepík polámu, ale moju parnú mláťačku nepolámu. Ruského koníčka — akože to vravia? — z plemena takých, ktorých od narodenia ťahali za chvost, — vám zničia, ale robte s percheronskými koňmi alebo aspoň len s ťažkými koňmi, tie vám nezničia. A tak je so všetkým. Musíme povzniesť gazdovstvo na vyššiu úroveň.“

„Dobre, keby bolo za čo, Nikolaj Ivanovič! Vám sa dobre vraví, ale ja mám syna na univerzite, menších na gymnáziu, teda za čo si mám kúpiť percherony?“

„Ale veď sú na to banky.“

„Aby mi aj posledné, čo mám, vyšlo na bubon? Nie, pekne ďakujem!“

„Nesúhlasím s vami, že by sa ešte mohla zvýšiť úroveň gazdovstva,“ povedal Levin. „Zaoberám sa tým, mám aj prostriedky — a nemohol som nič vykonať. A banky veru neviem komu sú na osoh. Aspoň ja som mal vždy len škodu, keď som utrácal peniaze na zdokonalenie gazdovstva: aj pri statku — škodu, aj pri strojoch len škodu.“

„To je pravda,“ potvrdil statkár so šedivými fúzmi, a až sa zasmial zo spokojnosti.

„A nie som to len ja,“ pokračoval Levin, „odvolávam sa na všetkých gazdov, čo vedú racionálne gazdovstvo. Všetci, okrem zriedkavých výnimiek, doplácajú na gazdovstvo. No, povedzte len — vyplatí sa vám gazdovať?“ povedal Levin, ale v pohľade Sviažskeho zbadal zas ten letný výraz strachu, ktorý pozor-

roval vždy, keď chcel preniknúť až za prijímacie izby jeho rozumu.

Okrem toho táto Levinova otázka nebola celkom dobráčka. Veď len pred chvíľkou pri čaji mu rozprávala hostiteľka, že si teraz v lete pozvali z Moskvy Nemca, čo sa vyzná vo vedení kníh a v účtovníctve, ktorý im za päťsto rubľov odmeny vypočítal celé gazdovanie, a výsledok bola strata tritisíc a niekoľko rubľov. Nepamätala sa už presne, koľko to bolo, vedela len, že im to Nemec vypočítal presne na štvrt kopejky.

Keď Levin spomenul osov z gazdovstva Sviažskeho, statkár sa usmial, iste dobre vedel, aký zisk mal sušed a zástupca šľachty.

„Možno ani nevyplatí,“ odpovedal Sviažsky. „Ale to len dokazuje, že som alebo zlý gazda, alebo že utrácam kapitál na zvýšenie výnosu.“

„Ach, výnos!“ s hrôzou vykrikol Levin. „Možno je výnos v Europe, kde vynaložená práca naozaj zlepšila zem, ale u nás sa zem len zhoršila vynaloženou lopotou, totiž vycicali ju — teda niet nijakého výnosu.“

„Akože niet výnosu? Veď je to zákon.“

„Teda sme mimo zákona: nám výnos nič nevysvetlí, ba naopak, všetko zapance. Nie, povedzteže, ako môže náuka o výnose...“

„Chcete kyslého mlieka? Maša, pošli nám sem kyslého mlieka, alebo malín,“ povedal žene. „Tohto roku sa maliny držia nezvyčajne dlho.“

A Sviažsky vstal v najpríjemnejšej nálade a odišiel, iste si myslel, že sa rozhovor skončil, práve tam, kde sa Levinovi ešte len začal.

Po odchode domáceho pána Levin pokračoval v rozhovore so statkárom a usiloval sa mu dokázať, že všetky ťažkosti vychodia z toho, že nechceme poznať vlastnosti a obyčaje svojho robotníka. Ale ako všetci ľudia, čo rozmýšľajú samostatne a osamelo, ani statkár nechápal cudziu myšlienku a húževnato sa pridržal svojej. Tvrdil, že ruský sedliak je sviňa a rád má svinstvo, že treba moci, aby sa dal vyviešť z tohto svinstva a tejto moci niet, že treba palice, ale sme vraj už natoľko liberálni, že sme zrazu zamenili tisícročnú palicu za akýchsi advokátov a väznice, kde niktošov, smradlavých sedliakov krmia dobrou polievkou a vypočítujú im kubické metre povetria.

„Prečo myslíte,“ povedal Levin, ktorý sa namáhal vrátiť k otázke, „že nemožno nájsť taký pomer k pracovnej sile, pri ktorom by práca bola výnosná?“

„To s ruskými ľuďmi nikdy nedokázate! Niet moci,“ odpovedal statkár.

„Akože by sa dali nájsť nové podmienky?“ povedal Sviažsky, ktorý sa vrátil k škriepnikom, keď sa napil kyslého mlieka a vyfajčil si cigaretu. „Každý možný pomer k pracujúcej sile je už presne určený a preskúmaný,“ vřavel. „Posledný pozostatok barbarstva — pôvodná obec so vzájomným ručením sa rozpadla sama, nevoľníctvo je zrušené, ostáva len slobodná práca, a jej formy sú určené a vypracované a musíme ich prijať. Sluha, robotník, nájomca — z toho sa nevymocete.“

„Ale Európa je nespokojná s týmito formami.“

„Nespokojná a hľadá nové. A určite aj nájde.“

„Veď vám to len preto vravím,“ odpovedal Levin.
„Prečo by sme si my nemohli nájsť vlastný spôsob?“

„Preto, lebo je to práve tak, ako vymýšľať nové plány na stavanie železníc. Sú už hotové a vymyslené.“

„Ale ak sú nesúce pre nás, ak sú hlúpe?“ povedal Levin.

A zas zbadal v očiach Sviažskeho výraz strachu.

„Hej, to je to: potom budeme vyhadzovať čiapky do povetria, natešení, že sme našli, čo hľadá Európa! Toto všetko viem, ale, odpusťte, viete o všetkom, čo sa v Európe vykonalo v robotníckej otázke?“

„Nie, len zbežne.“

„Táto otázka teraz zaujíma najlepšie hlavy v Európe. Smer Schulze-Delitschovský... Potom celá ohromná literatúra o robotníckej otázke najliberálnejšieho, Lassalovského smeru... Mühlhausenovo zriadenie — je už faktom, o ktorom iste viete.“

„Viem čosi, len sa mi tak marí.“

„Nie, to len vravíte, iste to viete práve tak dobre ako ja. Pravda, nie som sociálny profesor, ale zaujímala ma táto otázka, a ak aj vás zaujíma, preštudujte si ju.“

„A k akému výsledku došli?“

„Odpusťte...“

Statkári vstali a Sviažsky zas odišiel od Levina, ktorého zarazil v nepríjemnom zvyku nazerať za prijímacie izby priateľovho rozumu, a šiel vyprevadiť hostí.

XXVIII.

Levin sa v ten večer strašne nudil s dámami: ako ešte nikdy rozčuľovala ho myšlienka, že nespokojnosť s gazdovstvom, ktorú teraz cítil, necíti len on, že je to s týmto teraz rovnako všade, v celom Rusku, že najšť nejaký pomer k robotníkom, aby pracovali tak, ako u sedliaka, u ktorého sa stavil na pol ceste, je nielen túžbou, ale úlohou, ktorú rozhodne treba rozriešiť. A zdalo sa mu, že sa táto úloha dá rozriešiť, že sa treba pokúsiť ju rozriešiť.

Rozlúčil sa s dámami, sľúbil, že ostane ešte zajtra celý deň a že všetci spolu pôjdu na koňoch pozrieť si zaujímavú priepasť v štátnom lese. Pred spaním zašiel Levin do pracovne domáceho pána vziať si knihy o robotníckej otázke, ktoré mu Sviažsky ponúkol. Sviažskeho pracovňa bola ohromná izba, kde okolo stien stály police s knihami. Boly tu dva stoly — jeden masívny, písomný, ktorý stál vprostred izby, a druhý okrúhly, na ktorom byly okolo lampy do hviezdy pokladané posledné čísla novín a časopisov v rozličných rečiach. Pri písomnom stole stála polica s priehradkami, označenými zlatými značkami. Boly v nej rozličné spisy.

Sviažsky vybral knihy a sadol si do hojdačky.

„Čo si prezeráte?“ povedal Levinovi, ktorý stál pri okrúhlom stole a prezeral si časopisy. „Ach, hej, tu je veľmi zaujímavý článok,“ povedal Sviažsky o časopise, ktorý Levin držal v rukách. „Dokazuje,“ doložil

veselo a oživeno, „že hlavným vinníkom na rozdelení Poľska nie je Fridrich. Dokazuje...“

A s vrodenuou zreteľnosťou v krátkosti rozpovedal Levinovi o týchto nových, veľmi dôležitých a zaujímavých výskumoch. Levina teraz síce najväčšmi zaujímala myšlienka o gazdovstve, ale predsa načúval domáceho pána a spytoval sa v duchu: — Čo to len v ňom trčí? Prečo, prečo sa vôbec zaujíma o delenie Poľska? — Keď Sviažsky dokončil, spýtal sa Levin nevoľky: „A čo z toho vyplýva?“ A nevyplývalo vlastne nič. Len bolo zaujímavé, že to „vyskúmali“. Ale Sviažsky nevysvetlil a neuznal potrebným vysvetliť, prečo ho to zaujímalo.

„Ale mňa veľmi zaujal ten srditý statkár,“ povedal Levin so vzdychom. „Je umný a vraví mnoho pravdy.“

„Ach, choďte! Veď je to zaťatý, tajný prívrženec nevoľníctva, ako aj všetci ostatní!“ povedal Sviažsky.

„Ktorých vy vediete...“

„Áno, lenže ja ich vediem na inú stranu,“ povedal Sviažsky v smiechu.

„Mňa zaujíma najmä toto,“ povedal Levin. „Má pravdu, že sa nám nedarí to naše racionálne gazdovanie, že úžitok nesie len gazdovanie vydieračské, akým gazduje ten tichučký statkár, alebo len gazdovanie najprimitívnejšie... Kto to zaviniť?“

„Pravdaže, len my. A nie je pravda, že gazdovstvo nejde. U Vasilčikova ide.“

„Ale má továreň...“

„No jednako ešte vždy nevidím, čo vás prekvapuje. Ľud je na takom nízkom stupni aj hmotného aj mrav-

neho rozvoja, že určite musí odporovať všetkému, čo by mu osožilo. V Európe prosperuje racionálne gazdovanie, lebo ľudia sú vzdelaní. Teda musíme aj u nás vzdelávať ľud — a to je všetko.“

„A akože ho vzdeláte?“

„Aby sa ľud vzdelal, sú potrebné tri veci: školy, školy a školy.“

„Ale veď ste práve povedali, že ľud je na nízkom stupni hmotného rozvoja: akože tu teda pomôžu školy?“

„Viete, pripomínate mi anekdotu o radách chorému: „Mali by ste vziať dačo na prečistenie.“ Dávali a bolo horšie. „Skúste pijavice.“ Skúsili, a bolo horšie. Tak je to aj s nami. Ja vravím — politická ekonomia, vy vravíte — horšie. Ja vravím socializmus — horšie. Vzdelanie — horšie.“

„V čom teda pomôžu školy?“

„Naučia ho iným požiadavkám.“

„Toto teda som nikdy nechápal,“ horlivo odporoval Levin. „Akože môžu školy zlepšiť hmotné postavenie ľudu? Vravíte: školy, vzdelanie naučí ho iným požiadavkám. Tým horšie, veď ich nezvládze ukojiť. A nikdy som nemohol pochopiť, ako by sa mu mohlo zlepšiť hmotné postavenie, keby vedel spočítovať, odpočítovať a keby sa naučil katechizmus. Predvčerom večer som stretol sedliačku s dojčiatkom na rukách a spýtal som sa jej, kde ide. Vraví mi: „Bola som u babky, chlapec dostal akési krče, šla som ho vyliečiť.“ Spýtal som sa: „A ako babka lieči krče?“ — „Posadí dieťaťko k sliepkam na pánky a čosi pritom vraví.“

„Vidíte, aj vy to vravíte. Aby nechodili s deckom liečiť krčie na pánty, na to treba . . .“ povedal Sviažsky s veselým úsmevom.

„Ach, nie!“ povedal Levin s hnevom, „mne toto liečenie bolo len podobenstvom na liečenie ľudu školami. Ľud je biedny a nevzdelaný — to my vidíme práve tak, ako baba vidí krč, lebo decko plače. Ale ako by z tohto nešťastia — z chudoby a nevzdelanosti mohli pomôcť školy, je práve také nepochopiteľné, ako je nepochopiteľné, ako môžu pomáhať proti krčom sliepky na pánte. Treba odstrániť príčinu biedy.“

„No, v tomto sa aspoň shodujete so Spencerom, ktorého tak nemáte radi. Aj on tvrdí, že vzdelanosť môže byť výsledkom veľkého blahobytu, životného pohodlia a častého umývania sa, ako sa vyslovil, ale nie výsledkom vedomostí v čítaní a počítaní.“

„No vidíte, som veľmi rád, alebo opačne, veľmi nerád, že som sa shodol so Spencerom. Lenže ja toto dávno viem. Školy nepomôžu, ale pomôže taký hospodársky poriadok, pri ktorom by ľud bol bohatší, mal viac slobodného času — a potom budú aj školy.“

„A predsa v celej Európe sú teraz školy povinné.“

„Či vy v tomto tiež súhlasíte so Spencerom?“ spýtal sa Levin.

No Sviažskemu sa zas mihol v očiach výraz strachu a povedal s úsmevom:

„Ale ten váš krč je skvostný! Vari sa to naozaj stalo?“

Levin videl, že takto veru nenájde spojitosti medzi životom tohto človeka a jeho myšlienkami. Zrejme

mu bolo celkom jedno, kde ho dovedie rozumovanie. On potreboval len proces rozmýšľania. A bolo mu nepríjemne, keď ho tento proces rozumovania doviedol do slepého kúta. Toto nemal rád a vyhýbal sa tomu, nďšej previedol rozhovor na niečo príjemne veselého.

Levina veľmi rozrušili všetky dojmy tohto dňa, začínajúc dojmom u sedliaka na pol ceste, ktorý bol vari hlavným základom všetkých dnešných dojmov a myšlienok. Dojem, ktorý urobil na neho tento milý Sviažsky, ktorý má pohotove len myšlienky, čo sa dajú uplatniť v spoločnosti, a ktorý má zrejme celkom inakšie názory na život a tají ich pred Levinom — ale ktorý s množstvom podobných ľudí, zvaných „légion“, vedie verejnú mienku podľa cudzích myšlienok; dojem, ktorý na neho urobil ten zlostný statkár, s úplne správnym úsudkom, ktorý si život vynútil na ňom, ale s nespravodlivým hnevom na celú ľudskú triedu, a to najlepšiu triedu v Rusku a napokon nespokojnosť s vlastnou činnosťou a nejasná nádej napraviť to všetko — slievaly sa v Levinovi do pocitu vnútorného nepokoja a očakávania blízkeho rozhodnutia.

Keď Levin osamel vo svojej izbe, ležiac na perovanom matraci, ktorý mu pri každom pohybe neočakávane nadhadzoval ruky aj nohy, dlho nespál. Ale nič z rozhovoru so Sviažskym už Levina nezaujímal, hoci Sviažsky povedal mnoho umného. No statkárove výroky vyžadovaly premýšľania. Levin sa nevoľky rozpomínal na jeho slová a v duchu si opravoval, čo mu odpovedal.

— Áno, mal som mu povedať: vravíte, že nám gaz-

dovstvo neprospieva, lebo sedliak nenávidí každé zdokonaľovanie, že sedliakov treba viesť násilím. Mali by ste pravdu, keby sa vôbec nedalo gazdovať bez toho zdokonaľovania. Ale gazdovstvo nesie úžitok len tam, kde robotník pracuje, ako navykol pracovať, ako u toho starčeka v polovici cesty. Vaša a naša spoločná nespokojnosť s gazdovstvom dokazuje, že sme na vine my, a nie robotníci. My sa dávno zaľato lopotíme po svojom, po europsky, a nespýtujeme sa na vlastnosti pracovnej sily. Skúsme uznať, že pracovná sila je nie ideálnou pracovnou silou, ale ruským sedliakom, so všetkými jeho pudmi, a podľa toho začnime gazdovať. Pomyslite si len, — mal som mu povedať, — že gazdujete ako ten starček, že ste našli prostriedok vzbudiť záujem robotníkov o úspech v práci, že ste našli strednú cestu v zavádzaní zdokonalení v gazdovstve, ktoré oni uznávajú, a bez vyciciavania zeme získate dvojnásobnú, ba trojnásobnú úrodu. Rozdeľte zem na polovice a dajte polovicu pracujúcej sile. Vám ostane väčší zisk a aj pracovná sila dostane viac. A aby sme to mohli spraviť, treba gazdovať prostejšie a vzbudiť u robotníkov záujem o výnos gazdovstva. Ako to spraviť, to je už otázka podrobností. Ale určite je to možné.

Táto myšlienka Levina veľmi rozčúlila. Nespál polovicu noci, rozmýšľal o podrobnostiach, pomocou ktorých by mohol uskutočniť svoje myšlienky. Nesberal sa odísť na druhý deň, ale teraz sa rozhodol, že zavčas rána odíde domov. Okrem toho, tá švagriná s výstrihom na šatách vyvolávala v ňom pocit, podobný han-

blivosti a pokániu po najťažšom previnení. A najmä — musel sa pustiť do roboty a neodkladať: musí sa poponáhľať a navrhnúť sedliakom nový plán ešte prv, ako posejú oziminy, aby mohli posiať už podľa nových podmienok. Rozhodol sa, že celkom zmení bývalé gazdovanie.

XXIX.

Splnenie Levinovho plánu malo mnoho ťažkostí. Ale bojoval, ako len vládol, a keď aj nedosiahol všetko, čo si želal, predsa len dosiahol, že mohol veriť, a nekľamať sa, že táto vec je hodna námahy. Vari najväčšou ťažkosťou bolo, že gazdovstvo už bolo zavedené, že sa nedalo všetko zastaviť a všetko začať odznova, že bolo treba prerábať stroj v pohybe.

Keď Levin hneď v ten večer, čo sa vrátil domov, oznámil správcovi svoje plány, správca so zrejmou radosťou súhlasil s tou čiastkou Levinovej reči, ktorá dokazovala, že všetko, čo robili doteraz, bolo hlúpe a nevýhodné. Správca povedal, že to už dávno vravel, ale že ho nechceli poslúchnuť. No pri Levinovom návrhu — aby správca spolu s robotníkmi bol tiež len podielnikom vo všetkých podujatiach v gazdovstve — iba ovesil hlavu a nevyslovil určitú mienku, len sa hneď rozvravel, že zajtra naisto musia sviežť posledné križe raži a poslať orať, takže Levin vycítil, že je teraz nie príhodný čas na rozhodnutie.

Keď sa o tomto začal shovárať so sedliakmi a keď im navrhoval nové podmienky na prevzatie zemí, tiež

narážal najmä na túto ťažkosť. Boli totiž tiež takí zaujatí bežnou dennou robotou, že nemali kedy premýšľať o výhodách a nevýhodách Levinovho návrhu.

Naivný sedliak, pastier Ivan, vari najlepšie pochopil pánov návrh — aby sa s rodinou zúčastnil na zisku z kravských stajní — a celkom s ním súhlasil. Ale keď ho Levin poučal, aké z toho bude mať výhody, zračil sa v Ivanovej tvári nepokoj a ľútosť, že ho nemôže vypočuť do konca a v náhlivosti si vynašiel akúsi neodkladnú robotu: alebo chytal vidly a prehadzoval seno z humna, alebo nalieval vodu, alebo kydal hnoj.

Druhou ťažkosťou bola nepremožiteľná nedôvera sedliakov. Sedliaci neverili, že by statkár mohol mať aj iný cieľ, okrem túžby využiť ich čo najväčšmi. Boli presvedčení, že jeho skutočným cieľom (môže im navrávať, čo len chce), bude vždy to, čo im neprezradí. A keď sa mali určite vysloviť, začínali zoširoka, ale nikdy nevyslovili, čo zas bolo ich cieľom. Okrem toho (Levin cítil, že zlostný statkár mal pravdu) sedliaci žiadali ako prvú a nezmeniteľnú podmienku akejkoľvek dohody, aby im v gazdovstve nevnucovali nijaké novoty a aby nemuseli používať nové stroje. Uznávali, že pluh orie lepšie, že stroje pracujú chytrejšie, ale vymýšľali si tisíce príčin, pre ktoré nemohli používať ani jedno ani druhé a čo aj Levin bol presvedčený, že musí gazdovať prostejšie, predsa len mu bolo ľúto zrieť sa všetkých výdobytkov, ktoré boly zrejme osožené. Ale aj pri všetkých týchto ťažkostiach dosiahol svoje a v jeseni sa už všetko rozhybalo podľa nového plánu — aspoň Levinovi sa tak zdalo.

Zprvu Levin zamýšľal oddať sedliakom, robotníkom a správcovi gazdovstvo vcelku, tak ako bolo, podľa nových družstevných podmienok. Ale veľmi chytrý sa presvedčil, že je to nemožné a rozhodol sa gazdovstvo podeliť na častky. Stajne, sady, záhrady, lúky, polia, rozdelené na niekoľko častok, mali tvoriť oddelené celky. Naivný pastier Ivan, ktorý, ako sa Levinovi zdalo, najlepšie pochopil, v čom je vec, vytvoril si družinu robotníkov zväčša z rodiny a stal sa podielníkom stajní. Najvzdialenejšie pole, ktoré už osem rokov ležalo úhorom, vzalo si podľa nových družstevných podmienok šesť sedliackych rodín, na čele s umným tesárom, Fedorom Riezunovom, a sedliak Šurajev prevzal sady a záhrady tiež za takýchto podmienok. Ostatné ostalo ešte po starom, ale tieto tri časti boli začiatkom nového gazdovania a Levina celkom zamestnávaly.

Pravda, v stajniach sa doteraz nezlepšilo nič proti predošlému gazdovaniu. Ivan sa celou silou vzpíral proti teplým stajniam a proti múteniu masla zo smotany. Tvrdil, že kravy potrebujú menej krmu, keď stoja v chladnej stajni, že smotanové maslo toľko nevydá a požadoval aj plat, ako predtým, a ani trošku ho nezaujímal, že peniaze, ktoré dostáva, neboly vlastne platom, ale už preddavkom na zisk.

Pravda, družina Fedora Riezunova nepoorala pluhmi zem pod siatie, ako sa s Levinom dohovorili. Vyhovárali sa, že už nestihli. Pravda, sedliaci tejto družiny, čo sa aj zaviazali obrábať zeme podľa nových podmienok, nevolali pole spoločným, ale len najatým

a aj jednotliví sedliaci z družiny, ba aj Riezunov vraveli Levinovi: „Radšej by ste mali prijať peniažky za zem, aj vy by ste mali pokoj, aj my na vôľu.“ Okrem toho všetci títo sedliaci so všelijakými výhovorkami odkladali stavbu stajní a stodoly na tejto zemi, ktorú mali podľa dohovoru s Levinom vystaviť, a odťahovali s ňou do zimy.

Pravda, Šurajev chcel prevzaté sady rozdeliť na čiastočky medzi sedliakov. Zrejme pochopil podmienky, podľa ktorých mu oddali zem, celkom opačne a vari schválne opačne.

Pravda, v častých rozhovoroch so sedliakmi, v ktorých im vysvetľoval všetky výhody takéhoto gazdovania, Levin cítil, že sedliaci počúvajú len zvuk jeho hlasu a sú pevne presvedčení, že sa mu nedajú oklamať, môže si vraviť, čo len chce. Toto cítil najmä, keď sa shováral s najumnejším sedliakom Riezunovom a badal v Riezunovových očiach hru, ktorá jasne ukazovala aj výsmech nad Levinom, aj pevné presvedčenie, že ak bude ktosi oklamáný, veru to nebude on, Riezunov.

Ale aj pri tomto všetkom si Levin myslel, že sa vec darí a keď bude viesť prísne účty a nepopustí, že im v budúcnosti dokáže výhody takéhoto gazdovania a potom že už všetko pôjde samo.

Tieto veci spolu s ostatným gazdovstvom, ktoré si podržal, a spolu s prácou v izbe nad knihou Levina tak zamestnávaly celé leto, že skoro ani nechodil na poľovačku. Koncom augusta sa dozvedel, že Oblonskovci odišli do Moskvy. Povedal mu to sluha, čo doniesol

vrátiť sedlo. Cítil, že spálil za sebou všetky mosty, keď neodpovedal Darji Alexandrovne na list a dopustil sa nezdvorilosti, na ktorú nemohol ani len pomyslieť, aby sa nezačervenal, a cítil, že už nikdy nepôjde k nim. Práve taký nezdvorilý bol aj k Sviažskemu, od ktorého odišiel bez rozlúčenia. Ale veď k nemu tiež už nikdy nepôjde. Teraz mu to už bolo jedno. Nové usporiadanie gazdovstva ho tak zaujímalo, ako ešte nič v živote. Prečítal knihy, ktoré mu dal Sviažsky, poznačil si, ktoré nemá, prečítal aj národohospodárske aj socialistické knihy o tejto veci, ale, ako očakával, nenašiel v nich nič takého, čo by súviselo s jeho plánom. V knihách národohospodárskych, v Millovi napríklad, — ktorého začal prvého veľmi horlivo študovať, lebo dúfal, že v ňom už-už nájde rozriešenie otázok, ktoré ho zaujímaly — našiel len zákony, vyplývajúce z európskeho hospodárstva. A nijako nemohol pochopiť, prečo by tieto zákony, také nepriliehavé pre Rusko, mali mať všeobecnú platnosť. Práve toto nachodil aj v socialistických knihách: alebo to boli utešené, no nepriliehavé fantázie, ktoré ho oduševňovali ešte za študentských čias, alebo to boli opravy a nápravy skutočného hospodárskeho stavu v Európe, s ktorými ruské hospodárstvo nemalo nič spoločného. Národné hospodárstvo tvrdilo, že zákony, podľa ktorých sa rozvíjalo a rozvíja bohatstvo Európy, sú zákony všeobecné a nepochybné. Socialistické učenie tvrdilo, že rozvoj podľa týchto zákonov vedie do záhuby. A ani jedno ani druhé mu nielen neodpovedalo, ale ani len v najmenšom nenaznačovalo, čo si

má on, Levin, spolu so všetkými ruskými sedliakmi a majiteľmi pôdy, počať so svojimi miliónmi rúk a de-siatín, aby boli čo najlepšie využité na všeobecný blahobyť.

Keď sa Levin už pribral do toho, svedomite prečítal všetko, čo súviselo s jeho predmetom, a zamýšľal cestovať na jeseň do cudziny, aby si všetko preštudoval na mieste a aby sa mu v tejto otázke už nikdy nestalo, čo sa mu stávalo v rozličných iných otázkach: len čo totiž začal chápať myšlienku svojho odporcu, už aj mu vraveli: „A Kaufmann a Johns a Dubois a Michaelis? Nečítali ste ich. Prečítajte si: oni dôkladne prepracovali túto otázku.“

Teraz Levin jasne videl, že ani Kaufmann, ani Michaelis mu nemajú čo povedať. Vedel, čo chcel. Videl, že Rusko má utešené zeme, skvostných robotníkov, a že zavše — ako u toho sedliaka na pol ceste — robotníci a zem dokážu mnoho, ale že väčšinou, kde sa kapitál ukladá podľa európskeho vzoru, dáva málo osohu, a že je to všetko len preto, lebo robotníci chcú pracovať a dobre pracujú iba vtedy, keď robia po svojom, a že je to nie náhodný odpor, ale odpor stály, ktorý pramení z ducha národa. Levin myslel, že ruský ľud, určený na osídlenie a obrábanie nesmierneho, neobývaného priestranstva, vedomo sa pridŕža týchto spôsobov, potrebných až do času, kým nezaujme všetky zeme, a že tento spôsob je veru nie taký zlý, ako obyčajne myslia. A chcel to dokázať teoreticky vo svojej knihe a prakticky vo svojom gazdovstve.

XXX.

Koncom septembra navozili dreva na stavbu stajní na poli, ktoré dal družstvu sedliakov, predali aj kravské maslo a rozdelili zisk. V gazdovstve, v praxi, šlo všetko znamenite, alebo aspoň tak sa zdalo Levinovi. A aby mohol aj teoreticky objasniť celú vec a dokončiť knihu, ktorá podľa Levinovej túžby nemala len urobiť prevrat v národnom hospodárstve, ale celkom zničiť túto náuku a položiť základ náuke novej — náuke o pomere ľudu k pôde, bolo treba už len cestovať do cudziny a preštudovať na mieste všetko, čo tam vykonali v tomto smere a nájsť presvedčivé dôkazy, že všetko, čo tam vykonali — nie je to, čo je potrebné. Levin vyčkával len predaj pšenice, aby dostal peniaze a mohol ísť do cudziny. Ale nastaly dažde, pre ktoré nemohli sviežť s poľa posledné obilie a vykopať zemiaky a ktoré zastavily všetku robotu, ba ešte aj dodávku pšenice. Na cestách bolo bezdné blato, povodeň strhla dva mlyny a nečas bol stále horší a horší.

30-ho septembra zarána sa ukázalo slnce a Levin dúfal, že zas bude pekne a začal sa rozhodne chystať na cestu. Kázal nasýpať pšenicu, poslal správcu ku kupcovi po peniaze a chodil po celom gazdovstve, aby porobil posledné poriadky pred odchodom.

Keď bol so všetkým hotový, vracal sa Levin domov celý premoknutý z pramienkov dažďa, čo sa mu lialy dolu koženým kabátom hneď za hrdlo, hneď do sár, ale bol v najlepšej nálade. Podvečer sa nečas ešte

zhoršil: krúpy tak bolestne bičovali premoknutého koňa, trasúceho ušami a hlavou, že musel ísť bokom. Ale Levinovi bolo dobre pod kapucňou a veselo sa obzeral naokolo, raz na mútne potôčiky, bežiacie po koľajach, raz na kvapôčky, čo ovisly na každom opršanom konáriku, potom zas na bielu škvrnu neroztopených krúпов na doštinách mosta, hneď zas na šľavnaté, ešte mäsité listie bieleho bresta, čo sa v hustej vrstve váľalo okolo oprchnutého stromu. Čo aj okolitá príroda bola smutná, cítil sa Levin nezvyčajne oživený. Rozhovory so sedliakmi v ďalekej dedine dokazovali, že sedliaci už začínajú privykať na nové pomery. Starček-dvorník, ku ktorému zašiel usušiť sa, zrejme odobroval Levinov plán a zamýšľal vstúpiť do družstva na nákup statku.

— Musím len vytrvale kráčať ku cieľu a dosiahnem všetko, — rozmýšľal Levin, — veď sa tu oddá pracovať a lopotiť sa. Toto je už nie moja osobná vec, to je už otázka všeobecného blahobytu. Celý spôsob gazdovania, teda hlavného zamestnania celého národa, sa musí celkom zmeniť. Namiesto chudoby nastane všeobecný blahobyť, namiesto nepriateľstva spokojnosť — jednota a spoločné záujmy. Slovom, revolúcia bez krvi, ale revolúcia najväčšia. Najprv to bude revolúcia len na kúsku nášho okresu, potom v gubernii, potom v Rusku a napokon na celom svete. Lebo spravodlivá myšlienka nemôže byť neplodná. Áno, to je cieľ, za ktorý hodno pracovať. A že to myslím ja, Košto Levin, ten Levin, čo prišiel na ples v čiernej kravate a ktorému dala košík Kity Ščerbacká, ktorý sa cíti taký

úbohý a bezvýznamný — to ešte nič nedokazuje. Som presvedčený, že sa Franklin cítil práve taký bezvýznamný a práve tak si nedôveroval, keď rozmýšľal o sebe. To nič neznačí. Aj on mal svoju Agafiu Michalovnu, ktorej sa zdôveroval s tajnosťami.

V takýchto myšlienkach došiel Levin domov už za tmy.

Vrátil sa aj správca od kupca a doniesol čiastku peňazí za pšenicu. Spravili smluvu s dvorníkom a cestou správca videl, že všade pomoklo obilie na poli, takže 160 krížov, čo oni nesobrali, nebolo nič proti tomu, čo iným ostalo na poli.

Keď sa Levin navečeral, sadol si ako obyčajne s knihou do kresla a pri čítaní ustavične rozmýšľal o nastávajúcej ceste v súvislosti s knihou. Neobyčajne jasne videl teraz význam svojej práce a v hlave sa mu celkom nevoľky skladaly celé odseky, vyjadrujúce podstatu jeho myšlienok. — To si musím zapísať, — pomyslel si. — Z tohto musím spraviť krátky úvod, hoci som predtým myslel, že je zbytočný. — Vstal, chcel ísť k písomnému stolu a Laska, čo mu ležala pri nohách, tiež vstala, poprefahovala sa a obzerala sa na neho, ako by sa spytovala, kde má ísť. Ale nestihol si zapísať myšlienky, lebo prišli vedúci družstiev po rozkazy a Levin vyšiel k nim na chodbu.

Po vydaní rozkazov, vlastne po rozdelení roboty na zajtra a po vypočutí všetkých sedliakov, ktorých sa to týkalo, šiel Levin do pracovne a začal pracovať. Laska si ľahla pod stôl. Agafia Michalovna s pančuchou si sadla na zvyčajné miesto.

Levin chvíľku písal a zrazu sa neobyčajne živo rozpamätal na Kity, na jej odmietnutie a na posledné stretnutie. Vstal a začal chodiť po izbe.

„Nemali by ste sa nudiť,“ povedala mu Agafia Michalovna. „Čože naveky sedíte doma? Mali by ste ísť do kúpeľov, dobre by ste sa zotavili.“

„Veď už pozajtre idem, Agafia Michalovna. Musím robotu dokončiť.“

„A akú robotu! Vari ste už sedliakom málo dali! A už aj tak vravia: vášho pána cár odmení. A čudné: čo sa vy máte starať o sedliakov?“

„Veď sa ja nestarám o nich, robím to pre seba.“

Agafia Michalovna vedela všetky podrobnosti Levinových gazdovských plánov. Levin jej často podrobne vysvetľoval svoje myšlienky a neraz sa s ňou škriepil a nesúhlasil s jej názormi. Ale teraz Agafia Michalovna pochopila celkom inakšie, čo jej povedal.

„Vieme, že treba najviac rozmýšľať o vlastnej duši,“ povedala mu so vzdychom. „Ľaľa, Parfen Denisyč nevedel ani čítať, ani písať a umrel tak, že by si každý želal od Boha takú smrť,“ povedala o sluhovi, ktorý nedávno umrel. „Dostal prijímanie aj posledné pomazanie.“

„Nevravím o tom,“ povedal Levin. „Vravím, že robím, aby som mal z roboty osch. Je výhodnejšie pre mňa, keď sedliaci lepšie pracujú.“

„Môžete robiť, čo len chcete, keď je chlap raz lenivý, ani za deň brvno neodvalí. A keď je svedomitý, bude robiť. Keď nie, nič s ním nespravíš.“

„Ale veď aj vy vravíte, že sa Ivan teraz lepšie stará o statok.“

„Ja len toľko poviem,“ odpovedala Agafia Michalovna, zrejme nie náhodou, ale s prísnyim postupom myšlienok: „treba sa vám oženiť, to je to!“

Levina trochu nahnevalo a urazilo, že Agafia Michalovna spomenula práve to, na čo tiež myslel. Zachmúril sa a neodpovedal jej, zas si sadol k robote a zopakoval si všetko, čo si myslel o význame tejto roboty. Len zavše načúval v tichu cengať ihlice Agafie Michalovny a mŕštil sa, keď sa rozpomenul, na čo sa nechcel rozpomínať.

O deviatej bolo počuť zvončky a čvachtanie voza po blatnatej ceste.

„Ľaľa, hostia vám prišli, prestane nuda,“ povedala Agafia Michalovna a už aj vstávala a šla ku dverám. No Levin ju predbehol. Robota mu nešla od ruky a tešil sa, že prišiel hosť, nech to bol ktokoľvek.

XXXI.

Keď Levin sbehol do polovice schodišťa, začul z chodby známy zvuk pokašliavania. Ale počul ho nezreteľne v hrmote vlastných krokov a dúfal, že sa mýli. Potom zazrel aj celú vysokú, kostnatú, známu postavu a zdalo sa, že sa už nemôže mýliť, ale ešte vždy dúfal, že sa mýli a že vysoký človek, čo si soblieka kožuch a odkašliava, je nie brat Nikolaj.

Levin mal rád brata, ale vždy bolo utrpením byť

dlhší čas s ním. A teraz, keď Levin pod dojmom myšlienky, ktorá mu prišla na um a ktorú mu pripomenula Agafia Michalovna, bol v akejsi nejasnej, zmätenej nálade, nastávajúce stretnutie s bratom sa mu zdalo neobyčajne ťažké. Namiesto veselého, zdravého, neznámeho hosťa, ktorý — ako dúfal — mu rozptýli duševnú neistotu, musel sa stretnúť s bratom, ktorý ho dopodrobna pozná, vyvolá z neho aj najtajnejšie myšlienky a prinúti ho, aby ich vyslovil naplno. A toto sa Levinovi nechcelo.

Zlostil sa na seba za takýto škaredý pocit a sbehol na chodbu. No len čo videl brata zblízka, hneď zmizol pocit osobného sklamaní a zmenil sa na pocit ľútosť. Už predtým bol brat Nikolaj strašne vychudnutý a chorý, ale teraz ešte väčšmi vychudol a bol ešte biednejší. Bola to už len kostra, pokrytá kožou.

Stál na chodbe, trhal dlhým, chudým hrdlom, snímal s neho šatku a usmieval sa čudne žalosťne. Keď Levin zazrel tento mierny a pokorný úsmev, cítil, že sa mu krčovito stíska hrdlo.

„Prišiel som teda k tebe,“ povedal Nikolaj dutým hlasom a ani na chvíľočku nespúšťal očí s brata. „Chcel som prísť už dávno, ale stále som bol chorý. Teraz som sa veľmi zotavil,“ vravel a stieral si bradu veľkými, chudými dlaňami.

„Áno, áno,“ odpovedal Levin. A bolo mu ešte strašnejšie, keď brata bozkal, pocítil na perách suchú kožu a videl mu zblízka veľké, čudne lesklé oči.

Pred niekoľkými týždňami Konštantín Levin písal bratovi, že po predaji maličkkej čiastky, ktorú mali na

dome ešte nerozdelenú, mal teraz brat dostať za svoju časťku okolo 2000 rubľov.

Nikolaj povedal, že si teraz prišiel po tieto peniaze a najmä, aby bol zas načas vo svojom hniezde, dotkol sa zeme, aby, ako bohatieri, nabral sily na nastávajúcu robotu. Bol síce shrbenejší ako predtým, bol síce taký vychudnutý, že to pri jeho postave až ohromovalo, ale pohyboval sa ako zvyčajne, chytro a prudko. Levin ho zaviedol do pracovne.

Brat sa preobliekol neobyčajne starostlivo, čo predtým nerobieval, pričesal si riedke, rovné vlasy a s úsmevom prišiel hore.

Bol vo veľmi láskavej a veselej nálade, ako býval v Levinových rozpomienkach z detstva. Ešte aj Sergeja Ivanoviča spomínal bez hnevu. Keď zazrel Agafiu Michalovnu, zažartoval si s ňou a vypytoval sa jej na starých sluhov. Zpráva o smrti Parfena Denisyča sa ho dotkla neprijemne. Na tvári sa mu zjavil strach, ale hneď sa ovládol.

„Ved' už bol starý,“ povedal a zmenil rozhovor. „Teda, ostanem u teba mesiac-dva a potom pôjdem do Moskvy. Vieš, Miagkov mi sľúbil miesto, pôjdem do úradu. Teraz si zariadim život celkom inakšie,“ pokračoval. „Vieš, zbavil som sa tej ženskej.“

„Márie Nikolajevny? A prečo, začo?“

„Ach, je to protivná žena! Narobila mi mnoho neprijemností.“ Ale nepovedal, aké to boli neprijemnosti. Nemohol povedať, že vyhнал Máriu Nikolajevnu, lebo mu varila slabý čaj a najmä preto, lebo sa starala o neho ako o chorého. „A potom, aj tak si teraz

chcem inakšie zariadiť život. Pravda, aj ja som robil hlúposti, ako každý, ale majetok — to je u mňa posledné, neľutujem. Len aby zdravia bolo, a zdravie, chvalabohu, sa mi zlepšilo.“

Levin načúval a rozmýšľal, ale nemohol vymyslieť, čo povedať. Iste aj Nikolaj cítil práve tak. Začal sa brata vypytovať, čo robí. A Levin bol rád, že mohol rozprávať o sebe, lebo takto mohol rozprávať bez pretvárinky. Rozpovedal bratovi o svojich plánoch a o svojej činnosti.

Brat načúval, ale zrejme ho to nezaujímal.

Títo dvaja ľudia si boli takí blízki, tak sa chápali, že najmenší pohyb, najjemnejší tón hlasu hovoril im obom viac, ako mohly vyjadriť slová.

Teraz obidvaja mysleli len na jedno: na chorobu a na Nikolajovu blízku smrť, a táto myšlienka dusila v nich všetko ostatné. Ani jeden ani druhý neosmelili sa hovoriť o nej, a preto všetko, o čom sa shovárali, vyjadrovalo všetko ostatné, len nie to, čo ich zaujímal, a všetko bolo klamstvo. Nikdy sa Levin tak netešil, že sa už minul večer, že bolo treba ísť spať. Nikdy s nijakým cudzím človekom, na nijakej oficiálnej návšteve nebol Levin taký neprirodzený a nepravdivý, ako bol teraz. A vedomie tejto neprirodzenosti a ľútosť, že sa musí pretvarovať, robily ho ešte neprirodzenejším. Chcelo sa mu plakať nad umierajúcim, milovaným bratom, a musel načúvať a udržiavať rozhovor, ako si tento brat zariadi život.

Pretože v dome bolo vlhko a kúrili len v jednej izbe, Levin uložil brata vo svojej spálni za stienkou.

Brat si ľahol a spal alebo nespál, ale hádzal sa ako chorý, kašľal a keď si nemohol odkašľať, čosi si hundral. Chvíľkami ťažko vzdychal a vravel: „Ach, Bože môj!“ Zavše, keď ho hliený dusily, hromžil zlostne: „Ach, čert!“ Levin dlho nespál, načúval ho. Rozmýšľal o všetkom možnom, a výsledkom všetkých myšlienok bola — smrť.

Smrť, nevyhnutný koniec všetkého, prvý raz mu prišla na um s neprekonateľnou silou. A tá smrť, ktorá bola tu, v tomto milovanom bratovi, čo z driemot stenal a zo zvyku ľahostajne volal raz Boha, raz čerta, nebola vôbec tak ďaleko, ako sa mu zdalo predtým. Bola aj v ňom — teraz to cítil. Ak nie dnes — tak zajtra, ak nie zajtra — tak o tridsať rokov. Veď je to jedno! A čím bola táto nevyhnutná smrť, Levin nielen nevedel, ale nikdy o tom ani nerozmýšľal, ba ani len nemohol a neodvážil sa o tom rozmýšľať.

— Pracujem, chcem vykonať to i to, a zabudol som, že sa všetko skončí, že je — smrť.

Sedel v tme na posteli skrčený, objímal si kolená a zdržiaval dych, čo tak napäto rozmýšľal. Ale čím väčšmi napínal myseľ, tým jasnejšie mu bolo, že je to celkom určite tak, že zabudol, nevšimol si v živote maličkú okolnosť — že totiž príde smrť a všetko sa skončí, že sa nevyplatí nič začínať a že sa tomu nedá odpomôcť. Áno, je to hrozné, ale je to tak.

— Ale veď ešte žijem. Čože si už teraz počať, čo si len počať? — vravel si v zúfalstve. Zažal sviečku, opatrne vstal, šiel k zrkadlu a začal si obzerať tvár a vlasy. Áno, na sluchách mal už šediny. Otvoril ústa.

Zadné zuby sa začínaly kaziť. Obnažil si svalnaté ruky. Áno, sily má mnoho. Ale aj Nikolenko, ktorý tam dýcha zvyškami pľúc, mal kedysi zdravé telò. A zrazu sa rozpomenul, ako v detstve chodievali spolu spávať a čakali len, aby už Fedor Bogdanyč čím skôr zavrel dvere, aby sa mohli hádzať poduškami a chichotať, chichotať na plné ústa, takže ani len strach pred Fedorom Bogdanyčom nemohol zastaviť toto prekypujúce a penivé šťastie zo života. — A teraz tá škriplavá, prázdna hrud'... a ja, ktorý neviem, načo som tu a čo so mnou bude...

„K-cha! K-cha! Ale čert! Čo sa hniezdiš, čo nespíš?“ okríkol ho bratov hlas.

„Tak. Neviem, nemôžem spať.“

„A ja som dobre spal, teraz sa už ani nepotím. Poď, presvedč sa, opáč košeľu. Nepotím sa?“

Levin opáčil, vyšiel zpoza stienky, zahasil sviečku, ale ešte dlho nespál. Len čo sa mu trošičku ujasnila otázka, ako žiť, hneď sa naskytla nová, neriešiteľná otázka — smrť.

— Áno, umiera, na jar umrie a akože mu pomôcť? Čo mu môžem povedať? Čo o tom viem? Zabudol som aj na to, že je smrť.

XXXII.

Levin už dávno vybadal, že ľudia, s ktorými býva nepríjemne pre ich priveľkú ústupčivosť a pokoru, bývajú onedlho na nevystátie priveľkou požadovač-

nosťou a hašterivosťou. Cítil, že tak bude aj s bratom. A skutočne, brat Nikolaj neostal dlho mierny. Už od nasledujúceho rána býval dráždivý, bez prestania sa škriepil s bratom a dotýkal sa mu najboľavejších miest.

Levin sa cítil vinný a nemohol tomu odpomôcť. Cítil: keby sa obaja nepretvarovali, ale shovárali sa, ako sa vraví, z duše, totiž keby si povedali len to, čo si naozaj myslia a cítia, tak by sa len dívali vzájomne do očí a Konštantín by vravel len: „Umrieš, umrieš!“ a Nikolaj by odpovedal len: „Viem, že umriem, ale bojím sa, bojím, bojím!“ A nič inšie by si nepovedali, keby sa shovárali úprimne, z duše. Ale takto sa nedalo žiť, a preto sa Konštantín namáhal robiť, čo sa namáhal robiť celý život a čo nikdy nedokázal, čo mnohí vedeli tak dobre robiť, ako sa neraz presvedčil, a bez čoho sa nedá žiť: namáhal sa rozprávať všetko inšie, len nie, čo myslel, a stále bol presvedčený, že to bolo neúprimné, že to brat vycífuje a preto že je podráždený.

Na tretí deň vyzval Nikolaj brata, aby mu zas vyrozprával svoj plán, no začal ho nielen odsudzovať, ale aj úmyselne spájať s komunizmom.

„Vzal si proste cudziu myšlienku, ale dokaličil si ju a chceš ju použiť na nesprávnom mieste.“

„Ale veď ti vravím, že to nemá nič spoločného s komunizmom. Oni zavrhnújú oprávnenosť osobného vlastníctva, kapitálu, dedičného práva, a ja sa nezriekam tohto hlavného stimula (Levin sa zlostil na seba, že používal takéto slová, ale odvtedy, ako ho oduševnila

táto práca, začal nevoľky vždy častejšie a častejšie požívať cudzie slová), ja chcem len regulovať prácu.“

„Tak, tak je to; prevzal si cudziu myšlienku, odrezal si od nej všetko, v čom spočíva jej sila, a chceš nás presvedčiť, že je to čosi nového,“ povedal Nikolaj a zlostne sa trhal za kravatu.

„Ale moja myšlienka nemá nič spoločného . . .“

„Tam,“ vravel Nikolaj Levin, ktorý zlostne blýskal očami a ironicky sa usmieval, „tam aspoň je určitá krása, aby som povedal, geometrická krása — jasná, nepochybná. Možno je to utópia. Pripusťme, že z celej minulosti môžeme spraviť tabulam rasam: niet vlastníctva, niet rodiny, a aj práca sa upraví. Ale u teba niet ničoho . . .“

„Prečo to spájaš? Nikdy som nebol komunistom.“

„Ale ja som bol a myslím, že je to predčasné, ale rozumné a má budúcnosť, ako kresťanstvo v prvých storočiach.“

„Ja proste tvrdím, že sa na pracovnú silu treba dívať s prirodzeného hľadiska, teda preštudovať ju, uznať jej vlastnosti a . . .“

„To je celkom daromné. Táto sila si už nájde určitý spôsob činnosti, podľa stupňa svojho rozvoja. Všade boli najprv otroci, potom metayers. Aj u nás máme obrábanie zpolovice, nájom a nádennícku robotu — čo ešte hľadáš?“

Pri týchto slovách sa Levin zrazu rozohnil, lebo v hĺbke duše sa bál, že je to pravda — že naozaj chce balansovať medzi komunizmom a vžitými formami — a že toto je sotva možné.

„Hľadám prostriedky pracovať osožne aj sebe, aj robotníkovi. Chcem zriadiť...“ odpovedal horlivo.

„Nič nechceš zriadiť. Proste chceš byť originálny, veď si vždy tak žil, chceš dokázať, že sedliakov nevykorisťuješ len proste, ale s ideou.“

„No, keď tak myslíš, nechajme to!“ odpovedal Levin a cítil, že sa mu sval na ľavom líci nezadržiateľne trhá.

„Nemal si a nemáš presvedčenia, chceš si iba ukojiť vlastnú nafúkanosť.“

„Nuž, dobre teda, nechaj ma!“

„Aj ťa nechám! Dávno je na čase, veru ber sa v čer-ty! A aj ľutujem, že som prišiel!“

Levin sa potom všelijako namáhal upokojiť brata, ale Nikolaj už nechcel nič počuť, vravel, že bude o-mnoho lepšie, keď sa rozídu, a Konštantín videl, že bratovi je proste život neznesiteľný.

Nikolaj bol už celkom schystaný na cestu, keď Levin zas prišiel k nemu a núteno ho prosil, aby mu od-pustil, ak ho niečím urazil.

„Ach, veľkodušnosť!“ povedal Nikolaj a usmial sa. „Keď už chceš za každú cenu mať pravdu, maj si tú radosť! Máš pravdu — ale ja aj tak odídem!“

Len tesne pred odchodom sa Nikolaj bozkal s bra-
tom. Zrazu pozrel na brata čudne a vážne a povedal:

„A jednako ma nespomínaj po zlom, Košto!“ a hlas sa mu zatriasol.

To byly jediné úprimné slová, vyslovené z duše. Levin pochopil, že brat týmito slovami rozumel: „Vidiš a vieš, že je so mnou zle, možno sa už nikdy neuvi-díme.“ Levin to pochopil a slzy mu vyhrkly z očí. Ešte

raz bozkal brata, ale nemohol a nedokázal mu povedať ani slova.

Na tretí deň po bratovom odchode aj Levin odcestoval do cudziny. Vo vlaku sa stretol so Ščerbackým, Kitiným bratancom, ktorého veľmi prekvapilo, že bol Levin taký zamračený.

„Čo je s tebou?“ spýtal sa Ščerbacký.

„Ale nič, veď na svete je tak málo radosti.“

„Akože málo? Vidiš, poď so mnou radšej do Paríža, a nie do akéhosi Mühlhausena. Uvidíš, ako bude veselo!“

„Nie, ja som už skončil. Je čas umrieť.“

„No, to je hlúposť!“ povedal Ščerbacký v smiechu. „A ja sa ešte len chystám žiť.“

„Áno, aj ja som ešte nedávno tak rozmýšľal, ale teraz viem, že onedlho umriem.“

Levin povedal, čo si v poslednom čase naozaj myslel. Vo všetkom videl len smrť a priblíženie k nej. Ale tým väčšmi ho zaujímala práca, ktorú začal. Veď musel akosi dožívať život, kým neprišla smrť. Všetko mu pokrývala temnota. Ale práve pre túto temnotu cítil, že jedinou niťou, ktorá ho povedie v tejto temnote, bude jeho práca, preto sa jej zachytil z posledných síl a držal sa jej.

ŠTVRTÁ ČASŤ

I.

Kareninovci, muž a žena, žili aj ďalej v jednom dome, vídali sa každý deň, ale boli si celkom cudzí. Alexej Alexandrovič si určil siť sa s Annou pravidelne každý deň, aby služobníctvo nemalo práva namýšľať si všeličo, ale vyhýbal sa obedovať doma. Vronský nikdy nechodil do domu Alexeja Alexandroviča, ale Anna sa schádzala s ním mimo domu a muž o tom vedel.

Postavenie bolo trápne všetkým trom a nikto z nich by nebol dokázal prežiť ani deň v týchto okolnostiach, keby nebol čakal, že sa to zmení, že je to len dočasná, bolestná ťažkosť, ktorá prejde. Alexej Alexandrovič čakal, že sa táto náruživosť raz skončí, ako sa končí všetko, že všetci na to zabudnú a jemu ostane čisté meno. Anna, od ktorej vlastne všetko záviselo a ktorá trpela omnoho väčšmi ako ostatní dvaja, vydržala preto, lebo nielen čakala, ale bola pevne presvedčená, že sa všetko už veľmi chytro rozuzlí a vysvetlí. Nevedela presne, čo rozuzlí toto postavenie, ale bola pevne presvedčená, že sa už onedlho čosi stane. Vronský sa jej nevoľky podroboval a tiež očakával čosi, na čo on nemohol prispieť, ale čo malo rozuzliť všetky ťažkosti.

Vprostred zimy prežil Vronský veľmi nudný týždeň. Pridelili ho za spoločníka istému princovi, ktorý pri-

šiel z cudziny na návštevu do Petrohradu a Vronský mu mal poukazovať všetky petrohradské pamätnosti. Veď Vronský bol veľmi reprezentatívny, okrem toho ovládal umenie správať sa dôstojne a úctivo a bol zvyknutý stýkať sa s takýmito osobnosťami. Preto ho prideliť princovi za sprievodcu. Ale táto povinnosť mu bola veru veľmi ťažká. Princ nechcel upustiť od ničoho, o čom by sa ho mohli doma spýtať, či to videl v Rusku. Ba chcel aj, nakoľko len mohol využiť, všetky ruské zábavy. Vronský ho musel sprevádzať aj v tom aj v onom. Cez deň si chodili obzerať pamätné miesta a večer sa zúčastnili na ľudových radovánkach. Princ bol zdravý ako buk, čo je veru medzi princami zriedkavé. Telesným cvičením a veľkou bedlivosťou o telo si získal takú silu, že čo aj veľmi prepínal tieto zábavy, bol vždy svieži ako veľká, zelená, lesklá, holandská uhorka. Princ mnoho cestoval a bol presvedčený, že z hlavných výhod, ktoré poskytuje terajšie pohodlné cestovanie, je aj ľahký prístup na ľudové zábavy. Bol v Španielsku, dával tam serenády a sblížil sa so Španielkou, čo hrala na mandolíne. Vo Švajčiarsku zastrelil kamzíka. V Anglicku preskakoval ploty v červenom fraku a na poľovníckych pretekoch postrieľal dvesto bažantov. V Turecku bol v háreme, v Indii sa vozil na slonovi a teraz v Rusku chcel ochutnať všetky špeciálne ruské zábavy.

Vronskému, ktorý mu bol ako by hlavným ceremoniárom, dalo mnoho námahy vybrať princovi írečité ruské zábavy zpomiedzi mnohých návrhov rôznych osobností. Boly aj jazdy, aj bliny, aj poľovačky na

medvede, aj trojky, aj Cigáni, aj pitky s ruským rozbíjaním skleníc. A princ si neobyčajne ľahko osvojil ruské zvyky, rozbíjal táce so sklenicami, bral si do lona Cigánku a zdalo sa, ako by sa spytoval, čo mu ešte ukážu alebo či len v tomto sa prejavuje ruský duch?

V skutočnosti zo všetkých ruských zábav najlepšie sa princovi páčili francúzske herečky, baletné tanečnice a šampanské s bielou pečatou. Vronský bol navyknutý na princov. Ale — či už preto, že v poslednom čase sa zmenil, či pre priblížky styk s týmto princom — zdal sa mu tento týždeň veľmi ťažký. Celý týždeň ani na chvíľočku sa nestriasol pocitu, podobného pocitu človeka, ktorého postavia k nebezpečnému bláznovi. Človek sa blázna bojí a zároveň sa v jeho blízkosti obáva o vlastný rozum. Vronský stále cítil, že ani na chvíľočku nesmie prekročiť tón prísnej oficiálnej úctivosti, aby ho neurazil. Princov spôsob zaobchádzania s osobami, ktoré, napodiv Vronského, mali z kože vyskočiť, len aby mu poskytli číro ruské radovánky, bol pohŕdavý. Vronský sa neraz červenal, keď počul princa vyjadrovať sa o ruských ženách, ktoré chcel dôkladne poznať; tak nemilo sa ho to dotýkalo. Ale najmä preto bol princ Vronskému tak na ťarchu, že sa Vronský v ňom nevoľky videl. A čo videl v tomto zrkadle, nelichotilo veru jeho namyslenosti. Princ bol veľmi hlúpy, veľmi nafúkaný, veľmi zdravý a veľmi čistokrvný človek — ale nič viac. Pravda, bol gentleman, to Vronský nemohol zapierať. Bol priamy, nenútený k vyšším, slobodný a prostý

v styku s rovnými a pohrdavo láskavý k nižšie postaveným. Vronský bol práve taký a hľadel na to ako na veľkú prednosť. Ale v styku s princom bol on tým nižšie postaveným a rozčuľovala ho princova pohrdavá láskavosť.

— Hlúpe hovädo! Nuž či som ja taký? — rozmýšľal.

Nech už bolo akokoľvek, keď sa na siedmy deň rozlúčil s princom pred jeho odchodom do Moskvy a keď mu princ za všetko ďakoval, Vronský bol šťastný, že sa striasol nepríjemnej povinnosti a nemilého zrkadla. Rozlúčil sa s ním na stanici po návrate z poľovačky na medvede, kde mu celú noc ukazovali ruskú odvážnosť.

II.

Keď sa Vronský vrátil domov, našiel si lístok od Anny. Písala mu: „Som chorá a nešťastná. Nemôžem vyjsť z domu, ale nemôžem Vás dlhšie nevidieť. Príďte večer. O siedmej ide Alexej Alexandrovič do rady a bude tam do desiatej.“ Vronský chvíľku premýšľal a čudoval sa, že ho volá priamo k sebe a nedbá na mužov zákaz neprijímať ho doma. Ale rozhodol sa, že pôjde.

Vronského povýšili tejto zimy na plukovníka, nebýval už v pluku, ale vo vlastnom byte. Keď sa naraňajkoval, hneď si ľahol na pohovku a o päť minút sa mu pomotaly rozpomienky na neslušné scény, ktoré videl v posledných dňoch, a spojily sa s myšlienkami na Annu a sedliaka-honca, dôležitú osobnosť na poľo-

vačke na medvede a — zaspal. Zobudil sa za tmy, trasúc sa strachom, a chytro zažal sviečku. — Čo to bolo? Čo? Čo sa mi snívalo takého strašného? Hej, hej! Sedliak-honec vari, taký maličký, špinavý, s rozčuchranou bradou a shrbený, čímisi sa zapodieval a zrazu vyslovil po francúzsky akési čudné slová. Áno, nič viac sa mi neprisnilo, — povedal si. — Ale prečo to bolo také strašné? — Zas sa živo rozpomenul na sedliaka a na francúzske slová, ktoré sedliak vyslovil, a mráz hrôzy mu prebehol po chrbte.

— Aká hlúposť! — pomyslel si Vronský a pozrel na hodinky.

Bolo už pol deviatej. Zacengal na sluhu, náhlivo sa obliekol a vyšiel pred dom. Celkom zabudol na sen, trápilo ho len, že sa oneskoril. Keď sa blížil k bráne Kareninovského domu, pozrel na hodinky a videl, že bolo o desať minút deväť. Pred vchodom do domu stály vysoké, úzke sane, v ktorých boli zapriahnuté dva sivky. Poznal Anine sane. — Ide ku mne, — pomyslel si Vronský, — a bolo by veru lepšie. Nie mi je príjemné vojsť do tohto domu. Ale nech je už, ako chce, nemôžem sa schovávať, — povedal si, a od detstva navyknutý správaj sa ako človek, ktorý sa nemá za čo hanbiť, sišiel so saní a kráčal ku dverám. Dvere sa otvorily a vrátnik s prikrývkou na ruke zavolał sane. Vronský obyčajne si nevšímal podrobností, ale teraz jednako len zbadal prekvapený výraz, ktorým vrátnik pozrel na neho. Už vo dverách len-len že sa Vronský nebuchol do Alexeja Alexandroviča. Plynová lampôčka priamo osvetľovala bledú, strhanú tvár

pod čiernym klobúkom a bielu kravatu, ktorá sa ligo-
tala zpod bobrového goliera. Kareninove nehybné, kal-
né oči sa uprely Vronskému do tváre. Vronský sa po-
klonil a Alexej Alexandrovič si zahryzol pery, zdvihol
ruku ku klobúku a šiel ďalej. Vronský videl, ako si
sadol do saní, ani sa neobzrel, vzal si oblokom pri-
krývku a binokel a zmizol v saniach. Vronský vošiel
do chodby. Obrvy mal nachmúrené a oči sa mu blýs-
kaly zlostným a hrdým bleskom.

— Ale som v krásnom postavení! — rozmýšľal. —
Keby sa chcel biť v súboji, hájiť si česť, mohol by som
sa pustiť do neho, ukázať, čo cítim. Ale táto slabosť
alebo podlosť... Vnucuje mi úlohu klamára, ktorým
som nechcel a ani nechcem byť.

Od rozhovoru s Annou v záhrade Wredovej zmenily
sa názory Vronského. Nevoľky podľahol slabosti An-
ny, ktorá sa mu celkom oddala a čakala len od neho
rozhodnutie svojho osudu, a bol už vopred odhodlaný
na všetko. Dávno prestal myslieť, že sa tento pomer
skončí, ako sa vtedy nazdával. Jeho ctibažné plány
zas ustúpily do úzadia a Vronský chápal, že sa vyšinul
z tohto okruhu činnosti, kde všetko bolo jasné a určité,
a úplne sa poddával citu, ktorý ho k nej pútal vždy
väčšmi a väčšmi.

Ešte z chodby začul jej vzdáľujúce sa kroky. Po-
chopil, že ho čakala, načúvala, kedy príde a teraz že sa
vrátila do salónu.

„Nie!“ vykrikla, keď ho zazrela a pri prvom zvuku
jeho hlasu sa jej slzy vtisly do očí, „nie, ak to takto
pôjde ďalej, stane sa to ešte omnoho, omnoho skôr!“

„Čo, duša moja?“

„Čo? Čakám, trápim sa, hodinu, dve . . . Nie, už sa nebudem! . . . Nemôžem sa s tebou vadiť. Iste si nemohol prísť. Nie, už nebudem!“

Položila mu obe ruky na plecía a dlho sa dívala na neho hlbokým, oduševneným a zároveň skúmavým pohľadom. Skúmala mu tvár, či sa zmenila, odkedy ho nevidela. Ako pri každom stretnutí, Anna aj teraz spájala si predstavu o ňom (neporovnateľne krajšiu, nemožnú v skutočnosti) s ním, aký naozaj bol.

III.

„Stretol si ho?“ spýtala sa Anna, keď si sadli za stôl pod lampou. „Vidiš, to je trest za to, že si sa oneskoril.“

„Áno, ale akože je to? Veď mal byť v rade?“

„Bol a vrátil sa a zas kdesi odišiel. Ale to je nič. Už nevrav o tom. Kde si bol? Stále s princom?“

Vedela všetky podrobnosti jeho života. Chcel jej povedať, že nespál celú noc a zaspal, ale keď jej hľadel do rozčúlenej a šťastnej tváre, začalo ho trápiť svedomie. A povedal jej, že musel ísť so správou o princovom odchode.

„Teda sa to už skončilo? Odcestoval?“

„Chvalabohu, skončilo. Ani by si neverila, aké mi to bolo protivné.“

„Prečože? Veď vy mladí mužskí obyčajne všetci tak žijete,“ povedala Anna s naježenými obrvami, chytila

háčkovanie, ležiace na stole, a začala vyfahovať z neho háčik, nehľadiac na Vronského.

„Ja som už dávno prestal takto žiť,“ povedal Vronský, prekvapený zmenou výrazu v jej tvári, namáhajúc sa uhádnuť jeho význam. „Priznávam sa,“ povedal s úsmevom, ktorý mu odhalil husté biele zuby, „díval som sa tento týždeň ako by do zrkadla, keď som videl ten život, a bolo mi veľmi neprijemne.“

Držala v rukách háčkovanie, ale neháčkovala, len hľadela na neho čudným, blýskavým a nepriateľským pohľadom.

„Dnes ráno zašla ku mne Líza — ešte vždy sa neboja chodiť ku mne — nedbajú na grófkú Lýdiu Ivanovnu,“ dodala Anna, „a rozprávala mi o vašich orgiách na večierku. Aké je to hnusné!“

„Práve som ti chcel povedať, že...“

Prerušila mu reč:

„Bola to tá Thērèse, ktorú si kedysi poznal?“

„Chcel som povedať...“

„Akí ste hnusní, vy mužskí. Ako len môžete nemyslieť, že to žena nemôže zabudnúť,“ vravela Anna, vždy väčšmi a väčšmi roztrpčená, a takto mu odhalila príčinu podráždenia. „A najmä žena, ktorá nemôže poznať tvoj život. Čo ja viem o ňom? Čo som vedela?“ vravela, „viem len, čo mi povieš. A ako môžem vedieť, že mi vravíš pravdu?...“

„Anna! Urážaš ma. Či mi neveríš? Či som ti nepovedal, že nemám myšlienky, o ktorej by si nevedela?“

„Áno, áno,“ povedala Anna a bolo vidno, že sa namáhala odohnať žiarlivé myšlienky. „Ale keby si ve-

del, ako mi je ťažko! . . . Verím, verím ti . . . Teda, čo si vravel?“

Ale Vronský sa nemohol hneď rozpamätať, čo jej chcel povedať. Záchvaty žiarlivosti, ktoré sa jej v poslednom čase zmocňovali vždy častejšie a častejšie, budily v ňom hrôzu a čo ako sa namáhal neprejaviť to, ochladzovaly ho k nej, aj keď vedel, že žiarli len z lásky k nemu. Koľko ráz si vravel, akým šťastím mu je jej láska. Hľa, ľúbila ho, ako len môže ľubiť ženu, ktorej je láska nadovšetko v živote — ale bol teraz od šťastia omnoho ďalej, ako vtedy, keď cestoval za ňou z Moskvy. Vtedy sa cítil nešťastný, ale mal šťastie pred sebou. A teraz cítil, že najväčšie šťastie má už za sebou. Anna už nebola taká, akou ju vídaval v prvom čase. Zmenila sa, upadla mravne aj telesne. Celá stučnela a keď teraz vravela o herečke, mala v tvári čosi zlostného, čo ju špatilo. Díval sa na ňu, ako sa díva človek na kvet, ktorý odtrhol a ktorý mu zvädol. Už len s námahou poznáva v ňom krásu, pre ktorú ho odtrhol a zničil. A predsa cítil, že vtedy, keď jeho láska bola mocnejšia, bol by si ju mohol vytrhnúť zo srdca, keby to bol úporne chcel, ale teraz, keď sa mu zdalo — ako v tejto chvíli —, že už necíti k nej lásku, vedel, že sväzok s ňou nemôže pretrhnúť.

„Nuž teda, čože si mi to chcel rozprávať o princovi? Zahнала, zahнала som diabla,“ dodala. Diablom volali medzi sebou žiarlivosť. „Hej, čo si to začal vraviť o princovi? Prečo ti bolo tak ťažko?“

„Ach, nevýslovne ťažko!“ povedal a namáhal sa zachytiť niť stratenej myšlienky. „Nezískava, keď ho

blížšie poznáme. Ak ho mám presne opísať, je to — skvostne vykrmené zviera, aké na výstavách dostávajú medaily prvej ceny, ale nič viac,“ vravel zlostne, čo upútalo jej pozornosť.

„Ale nevrav, akože to?“ odporovala. „Veď predsa len mnoho videl, je vzdelaný?“

„To ich vzdelanie — je celkom inakšie vzdelanie. Zrejme sa vzdelával len preto, aby mal právo pohrdáť vzdelaním, ako pohrdajú všetkým, okrem zverských radovánok.“

„Ale veď vy všetci máte radi tieto zverské rado-vánky,“ povedala Anna a zas zbadal zamračený pohľad, ktorý sa mu vyhýbal.

„Prečo ho tak zastávaš?“ povedal s úsmevom.

„Nezastávam, mne je celkom ľahostajný. Len si myslím, keby si nemal rád tieto zábavy, že by si sa im bol mohol vyhnúť. Ale tebe je pôžitkom vidieť Thērēse v Evinom rúchu...“

„Zas, zas ten diabol,“ povedal Vronský, chytil jej ruku, ktorú položila na stôl, a bozkával ju.

„Hej, ale nemôžem zato! Nevieš, ako som sa mučila, keď som ňa čakala! Myslím, nie som žiarlivá. Nie som žiarlivá. Verím ti, keď si tu, so mnou. Ale keď kdesi inde žiješ svojím záhadným životom...“

Odvrátila sa od neho a napokon vyslobodila háčik z háčkovania a pomocou ukazováčika začala chytro nahadzovať očko za očkom z bielej, vlnenej priadze, čo sa ligotala vo svetle lampy, a rýchlo a nervózne sa jej začalo pohybovať jemné zápästie vo vyšívanom rukáve.

„A čo? Kde si stretol Alexeja Alexandroviča?“ ozvala sa zrazu neprirodzeným hlasom.

„Srazili sme sa vo dverách.“

„A takto sa ti pozdravil?“

Pretiahla tvár, privrela oči, chytro zmenila výraz tváre, složila ruky a Vronský v jej krásnej tvári videl zrazu práve taký výraz, s akým sa mu pozdravil Alexej Alexandrovič. Vronský sa usmial, ale Anna sa veselo rozosmiala milým, prsným smiechom, ktorý patrila medzi jej najväčšie pôvaby.

„Toto už naozaj nechápem,“ povedal Vronský. „Keby sa bol po tvojom priznaní vo vile rozišiel s tebou, keby ma bol vyzval na súboj, bol by som chápal, ale toto už nechápem: ako môže strpieť takéto postavenie? No, vidno na ňom, trápi sa.“

„On?“ posmešne povedala Anna. „On je celkom spokojný.“

„Prečo sa len všetci mučíme, keď nám všetkým mohlo byť tak dobre?“

„Len on sa nemučí. Vari ho nepoznám, nepoznám klamstvo, ktorým je celý presiaknutý? ... Keby mal len trošku citu, či by mohol žiť so mnou tak, ako žije? Ale on nič nechápe, nič necíti. Či človek, v ktorom je čo len kúšтик citu, môže žiť so svojou nevernou ženou v jednom dome? Či sa môže s ňou shovárať? Vravieť jej: ty?“

A zas ho nevoľky napodobnila: „Ty, ma chère, ty, Anna!“

„To je nie mužský, to je nie človek, to je pajác. Nikto to nevie, ale ja viem. Ach, keby som bola na

jeho mieste, bola by som tú ženu dávno zabila, roztrhala na kúštičky ženu, ako som ja, a nevravela by som jej: ty, ma chère, ty, Anna. To je nie človek, to je — ministerský stroj. Nechápe, že som tvoja žena, že mi je cudzí, zbytočný . . . Ale, nevravme, nevravme už o tom! . . .“

„Krivdíš, krivdíš mu, duša moja!“ povedal Vronský, ktorý ju chcel upokojiť. „No, dobre, nebudeme sa o ňom shovárať! Porozprávaj mi, čo si robila? Čo je vlastne s tebou? Aká je to choroba, čo povedal doktor?“

Dívala sa na neho s posmešnou radosťou. Zrejme našla ešte na mužovi nejednu smiešnu a znetvorenú črtu a čakala len, aby ju vyslovila.

Ale Vronský pokračoval:

„Nazdávam sa, že je to nie choroba, ale tvoj stav. Kedy to bude?“

Posmešný blesk jej zhasol v očiach a predošlý výraz jej zamenil iný úsmev — úsmev, v ktorom sa odrážalo čosi, o čom on nevedel, a zároveň úsmev tichého smútku.

„Skoro, skoro. Vravel si, že sme v trápnom postavení, že to treba rozuzliť. Keby si vedel, ako ťažko sa mi žije takto, čo by som dala za to, aby som ťa mohla ľúbiť slobodne a smelo! Nemučila by som sa a nemučila by som ani teba žiarlivosťou . . . Ale bude to už skoro, no nie tak, ako si myslíme.“

Pri myšlienke, ako to bude, cítila takú ľútosť so sebou, že jej slzy vhrkly do očí a nemohla pokračo-

vať. Položila mu na rukáv ruku, ktorá sa pod lampou jagala prsteňmi a belotou.

„Veru to nebude tak, ako si myslíme. Nechcela som ti to povedať, ale prinútil si ma. Skoro, skoro sa všetko rozuzlí a my všetci, všetci sa upokojíme a nebudeme sa už mučiť.“

„Nechápem,“ povedal, ale dobre ju chápal.

„Spýtal si sa — kedy to bude? Onedlho. A ja to neprežijem. Počkaj, neprerušuj!“ A rozvravela sa náhlivo. „Viem to, a viem to iste. Umriem a som rada, že umriem a oslobodím vás od seba.“

Slzy sa jej lialy z očí. Nahol sa jej k ruke a začal ju bozkávať, namáhajúc sa skryť rozčúlenie, ktoré, ako vedel, nemalo nijakého podkladu, ale ktoré nemohol premôcť.

„Nuž tak, tak to bude lepšie,“ vravela a mocným pohybom mu stískala ruku. „Veď nám už ostalo len toto, len toto.“

Vronský sa spamätal a zdvihol hlavu.

„Aké sú to hlúposti! Aké nesmysly a hlúposti vra-
viš!“

„Nie, to je pravda.“

„Čo, čo je pravda?“

„Že umriem. Snívalo sa mi.“

„Snívalo?“ spýtal sa Vronský a hneď sa rozpomenul na sedliaka vo svojom sne.

„Áno, snívalo,“ povedala Anna. „Už dávno sa mi to snívalo. Prisnilo sa mi, že som vbehla do svojej spálne, že som si chcela odtiaľ čosi vziať, čosi pozrieť:

vieš, ako to vo sne býva,“ vravela s očami, rozšírenými hrôzou, „a v spálni, v rohu stojí čosi...“

„Ach, aká hlúposť! Ako môžeš veriť...“

Ale nedala sa prerušiť. Bolo jej privážne, čo mu vravela.

„A toto čosi sa obrátilo a vidím, je to sedliak s rozčuchranou bradou, maličký a strašný. Chcela som ujsť, ale on sa nahol nad vrecom a rukami sa tam v čomsi prehŕňal...“

Ukazovala, ako sa prehŕňal vo vreci. V tvári sa jej zračila hrôza. A Vronský, rozpomínajúc sa na svoj sen, cítil práve takú hrôzu, ktorá mu prepľňala dušu.

„Prehŕňa sa a prihovára po francúzsky: Il faut le battre le fer, le broyer, le pétrir... A zo strachu som sa chcela prebudiť a prebudila som sa... ale prebudila som sa vo sne. A začala som sa spytovať, čo to značí? A Kornej mi vravel: „Umriete pri pôrode, pri pôrode, pri pôrode umriete, matička...“ A zobudila som sa...“

„Aká hlúposť, aká hlúposť!“ vravel Vronský, ale aj on cítil, že v hlase nemal presvedčivosti.

„No nevravme už o tom. Dovoľ, rozkážem doniesť čaj. Nuž vyčkaj len, teraz už onedlho, ja...“

Ale zrazu zastala. Výraz tváre sa jej vo chvíľočke zmenil. Hrôza a rozčúlenie náhle ustúpilo výrazu tichej, vážnej a blaženej pozornosti. Vronský nemohol pochopiť, čo značí táto zmena. Anna cítila v sebe pohyb nového života.

IV.

Po stretnutí s Vronským doma pri vchode šiel Alexej Alexandrovič, ako zamýšľal, do talianskej opery. Presedel tam dve dejstvá a videl sa so všetkými, ktorých chcel vidieť. Keď sa vrátil domov, pozorne si poobzeral vešiak, videl, že tam už nevisí vojenský plášť, a ako obyčajne, šiel do svojej izby. Ale proti obyčaji neľahol si spať a prechádzal sa hore-dolu po svojej pracovni do tretej rána. Nedal mu pokoja hnev na ženu, ktorá nechcela zachovávať slušnosť a splniť jedinú podmienku, ktorú jej dal: neprijímať milenca doma. Nesplnila, čo od nej žiadal, musel ju teda potrestať a splniť svoju hrozbu: zažiadať o rozsobáš a vziať jej syna. Poznal všetky ťažkosti s týmto spojené, ale povedal, že to spraví a teraz musel splniť hrozbu. Grófká Lýdia Ivanovna mu nadhodila, že by to bolo najlepšie východisko z terajšieho postavenia a v poslednom čase sa rozsobášová prax natoľko zdokonalila, že Alexej Alexandrovič videl možnosť premôcť formálne ťažkosti. Okrem toho nešťastie nechodí samo a práca s upravením pomerov neruského obyvateľstva a so zavodňovaním polí Zariajskej gubernie narobila Alexejovi Alexandrovičovi v úrade mnoho neprijemností, takže v poslednom čase bol ustavične podráždený.

Nespál celú noc a hnev, ktorý v ňom rástol ohromnou rýchlosťou, dosiahol nad ránom krajné hranice. Náhlivo sa obliekol a ako by niesol plnú čašu hnevu a bál sa, že ju rozleje, a zároveň ako by sa bál, že

v hneve stratí energiu, ktorú potrebuje na vysvetlenie, pobral sa k žene, len čo mu povedali, že už vstala.

Anna, ktorá si myslela, že si tak dobre pozná muža, bola ohromená jeho výzorom, keď k nej vošiel. Čelo mal svraštené, oči hnevivo hľadely vopred a vyhýbaly sa jej pohľadu. Ústa mal tvrdo a pohrdavo stisnuté. V chôdzi, v pohyboch, v zvuku hlasu mal rozhodnosť a tvrdosť, akých žena nikdy v ňom nepoznala. Vošiel do izby, ani sa jej nepozdravil, len hneď rovno kráčal k jej písomnému stolu, vzal kľúče a otvoril zásuvku.

„Čo chcete?“ vykrikla Anna.

„Listy vášho milenca,“ povedal jej.

„Nie sú tam,“ povedala a zatvorila zásuvku. Ale práve z tohto pohybu pochopil, že správne hádal, tvrdo jej odtisol ruku a chytro schytil mapu, do ktorej, ako vedel, odkladala najdôležitejšie listiny. Chcela mu mapu vytrhnúť, ale odsotil ju.

„Sadnite si! Musím sa s vami poshovárať,“ povedal, položil si mapu pod pazuchu a tak pevne ju pritisol lakťom, až sa mu nadvihlo plece.

Dívala sa na neho prekvapeno, placho a mlčky.

„Povedal som vám, že nedovolím, aby ste si milenca prijímali v mojom dome.“

„Musela som ho vidieť, lebo...“

Zarazila sa, lebo nenašla výhovorky.

„Nie som zvedavý na podrobnosti, prečo žena musí vidieť milenca.“

„Chcela som, len som...“ povedala Anna, celá červená. Táto jeho hrubosť ju podráždila a dodala jej

smelosti. „Či necítite, ako vám je ľahko ma urážať?“ povedala.

„Uraziť možno čestného mužského a čestnú ženu, ale povedať zlodejovi, že je zlodej, je len la constata-tion d'un fait.“

„Nepoznala som ešte vo vás túto novú črtu suro-vosti.“

„Nazývate surovosťou, keď muž dá žene slobodu, dáva jej čestný krov svojho mena len pod podmienkou, aby zachovávala slušnosť. Je to surovosť?“

„To je horšie ako surovosť, to je podlosť, keď už chcete vedieť!“ vykrikla Anna v prudkej zlosti. Vstala a chcela odísť.

„Nie!“ zakričal piskľavým hlasom, ktorý sa teraz ešte zdvihol o notu vyššie ako obyčajne, schytil ju veľkými prstami za ruku tak tuho, že jej na nej ostaly červené odtlačky od náramnice, ktorú pritisol, a násilím ju posadil na miesto. „Podlosť? Keď už chcete použiť to slovo, teda podlosť je — nechať muža a syna pre milenca a jesť mužov chlieb!“

Sklonila hlavu. Nielen že nepovedala, čo včera povedala milencovi, že on je jej mužom, a tento muž tu že je zbytočný, ale ani len na to nepomyslela. Cítila všetku spravodlivosť jeho slov a len ticho povedala:

„Nemôžete mi moje postavenie opísať horšie, ako ho ja chápem. Ale načo vravíte toto všetko?“

„Načo to vravím? Načo?“ pokračoval stále v hneve. „Aby ste vedeli, že podujmem všetko, aby sa toto postavenie skončilo, lebo ste nesplnili moju vôľu.“

„Skoro, skoro sa ono aj tak skončí,“ povedala Anna a pri myšlienke na blízku smrť, ktorú si teraz tak želala, slzy jej zalialy oči.

„Všetko sa skončí chytrejšie, ako ste si vymysleli so svojím milencom! Vy potrebujete len ukojenie živočíšnej náruživosti...“

„Alexej Alexandrovič! Nevravím, že je nešťachetné, ale je neslušné — biť ležiaceho.“

„Áno, vždy myslíte len na seba! Ale nedbáte na utrpenie človeka, ktorý vám bol mužom. Vám je jedno, či sa mu celý život zrúti, jedno, čo som ple... plepr... pletrpel.“

Alexej Alexandrovič vravel tak chytro, že sa poplietol a nijako nemohol vysloviť to slovo. Napokon ho vyslovil: pleprpel. Bolo jej to smiešne a zároveň sa hanbila, že jej mohlo byť niečo smiešne v takejto chvíli. A teraz prvý raz vžila sa na chvíľku do jeho postavenia, cítila s ním a ľutovala ho. Ale čo mohla povedať alebo vykonať? Sklonila hlavu a mlčala. Aj on chvíľku mlčal a potom sa rozvravel už nie takým piskľavým, ale stále chladným hlasom, zdôrazňujúc náhodne niektoré slová, ktoré nemaly nijakého zvláštného významu.

„Prišiel som vám povedať...“ vravel.

Pozrela na neho. — Nie, to sa mi len zdalo, — pomyslela si, keď sa rozpomenula na výraz, aký mal v tvári, keď sa zaplietol pri slove pleprpel, — nie, veď či môže človek s takýmito mútnymi očami, či môže takýto nafúkaný a pokojný človek niečo cítiť?

„Nemôžem nič zmeniť,“ zašepkala.

„Prišiel som vám oznámiť, že zajtra odchádzam do Moskvy a nevrátim sa už do tohto domu. Zpravu o mojom rozhodnutí dostanete prostredníctvom advokáta, ktorému sverím žalobu o rozsobáš. Môj syn pôjde bývať k sestre,“ povedal Alexej Alexandrovič a s námahou sa rozpomínal, čo chcel ešte povedať o synovi.

„Vy chcete Seriožka, len aby ste ma mučili,“ povedala Anna a zagánila na neho. „Neľúbite ho... Nechajte mi Seriožka!“

„Áno, stratil som aj lásku k synovi, lebo s ním je spojený môj odpor k vám. Ale predsa len si ho vezmem. Sbohom!“

Chcel odísť, ale teraz ho ona zadržala.

„Alexej Alexandrovič, nechajte mi Seriožka!“ zašepkala ešte raz. „Nemôžem vám inšie povedať. Nechajte mi Seriožka, kým... Onedlho porodím, nechajte mi ho!“

Alexej Alexandrovič sa začervenal, vytrhol si ruku z jej ruky a bez slova vyšiel z izby.

V.

Prijímacia izba povestného petrohradského advokáta bola plná, keď ta vošiel Alexej Alexandrovič. Tri dámy: stará, mladá a akási kupcova žena, traja páni: prvý — bankár Nemec, s prsteňom na prste, druhý: bradatý kupec a tretí: zlostný úradník v úradnom obleku s krížom na hrdle, čakali zrejme už veľmi

dlho. Dvaja pisári písali za stolmi a škripali perami. Písomné náčinie, ktorého znalcom bol Alexej Alexandrovič, bolo neobyčajne krásne. To Alexej Alexandrovič nemohol nezbadat'. Jeden z pisárov prižmúril oči, nevstal a zlostne oslovil Alexeja Alexandroviča:

„Čo si želáte?“

„Mám prácu s advokátom.“

„Advokát je zamestnaný,“ prísne odpovedal pisár, ukázal perom na čakajúcich a písal ďalej.

„Nemohol by si nájsť chvíľku času?“ povedal Alexej Alexandrovič.

„Nemá ani chvíľočky voľnej, ustavične je zamestnaný. Ráčte počkať.“

„Buďte taký láskavý a zaneste mu moju navštívenku,“ dôstojne povedal Alexej Alexandrovič, vidiac, že musí odhaliť inkognito.

Pisár vzal navštívenku, zrejme neodobril jej obsah a vošiel do dverí.

Alexej Alexandrovič bol v zásade prívržencom verejného súdu, ale neschvaľoval úplne niektoré podrobnosti jeho použitia u nás, pre jemu známe vyššie úradné ohľady, a odsudzoval ich, nakoľko, pravda, mohol odsudzovať niečo, čo schvaľovali najvyššie miesta. Celý život strávil v administratívnej činnosti, preto, keď aj s niečím nesúhlasil, zmierňovalo tento nesúhlas uznanie, že v každej veci sa možno zmýliť, ale každá vec sa dá aj napraviť. V nových súdnych poriadkoch neschvaľoval práva, udelené advokátom. Ale doteraz nemal dočinenia s advokátmi, preto ich práva neschvaľoval čisto teoreticky. Teraz tento jeho nesúhlas

ešte vzrástol pre neprijemný dojem, aký v ňom vyvolala advokátova čakáreň.

„Hneď príde,“ povedal pisár a naozaj o niekoľko minút zjavila sa vo dverách vysoká postava starého právnika zároveň s advokátom, s ktorým sa radil.

Advokát bol nízky, územčistý, plešivý, s čiernoryšavou bradou, s plavými, dlhými obrvami a vypuklým čelom. Bol vystrojený ako mladý zať od kravaty a dvojitej retiazky až po lakové topánky. Tvár mal umnú, sedliacku, ale oblek švihácky, nevkusný.

„Nech sa páči,“ povedal advokát Alexejovi Alexandrovičovi. Zachmúrený prepustil ho popri sebe a zavrel dvere. „Neráčite si sadnúť?“ Ukázal na kreslo pri písomnom stole, založenom spismi, a sadol si za vrchstola. Šuchal si maličké ruky s krátkymi prstami, zarastenými belavými chlpkami, a sklonil hlavu nabok. No len čo sa uhniesdil na mieste, preletel nad stolom moľ. Advokát natiahol ruky, tak chytro, že by to nik nebol čakal, chytil moľu a zas si sadol ako predtým.

„Prv, ako začnem, po čo som prišiel,“ povedal Alexej Alexandrovič, ktorý prekvapene sledoval pohľadom advokátov pohyb, „musím podotknúť, že vec, o ktorej sa chcem s vami shovárať, musí zostať tajnosťou.“

Advokát sa usmial popod fúzy.

„Nebol by som advokát, keby som nemohol uchrániť sverenú tajnosť. Ale ak sa vám páči potvrdenie...“

Alexej Alexandrovič mu pozrel do tváre a videl, že

sa mu sivé, umné oči smialy, ako by už o všetkom vedely.

„Viete, kto som?“ pokračoval Alexej Alexandrovič.

„Poznám vás aj vašu osožnú,“ zas chytil moľa, „činnosť, ako každý Rus,“ povedal advokát a uklonil sa.

Alexej Alexandrovič vzdychol a naberal odvahy. Ale keď sa už raz rozhodol, teda aj pokračoval pisklavým hlasom, neostýchal sa, nejachtal a zdôrazňoval niektoré slová.

„Mám nešťastie,“ začal Alexej Alexandrovič, „byť klamaným mužom a chcem zákonite roztrhať sväzky so ženou, teda rozsobášiť sa, ale pritom tak, aby syn neostal s matkou.“

Sivé advokátove oči sa namáhaly nesmiať sa, ale maly mu vyskočiť z radosti, ktorú nemohol zatajiť, a Alexej Alexandrovič videl, že v nich nebola len radosť z dobrého klienta — že v nich bolo víťazstvo a oduševnenie, bol blesk, podobný zlostnému blesku, ktorý vídaval aj v ženiných očiach.

„Želáte si moju spoluprácu pri dosiahnutí rozsobáša?“

„Áno, správne, ale musím vás vopred upozorniť, že možno zneužijem vašu pozornosť. Predbežne som sa prišiel len poradiť. Chcem rozsobáš, ale dôležitý mi je postup, podmienky, ktorými ho môžem dosiahnuť. Lahko sa môže stať, ak tieto podmienky nebudú súhlasiť s mojimi požiadavkami, že sa zrieknem zákonnitého postupu.“

„Ach, to je vždy tak,“ povedal advokát, „v tom vždy máte slobodnú vôľu.“

Advokát sklopil oči na nohy Alexejovi Alexandrovičovi, lebo cítil, že by mohol klienta uraziť zrejmom neskrotnou radosťou. Pozrel na moľa, čo mu preletel popod nos, trhol rukou, ale nechytal ho z úcty k postaveniu Alexeja Alexandroviča.

„Poznám síce zhruba zákonitý postup v tejto veci,“ pokračoval Alexej Alexandrovič, „ale chcel by som poznať podmienky, podľa ktorých sa podobné prípady robia v praxi.“

„Želáte si,“ odpovedal advokát, nedvíhajúc očí a s potešením vpadnúť do tónu reči svojho klienta, „aby som vám vysvetlil cesty, ktorými možno dôjsť k vyplneniu vašej žiadosti.“

A na súhlasné prikývnutie Alexeja Alexandroviča pokračoval a len zriedkavo letkom mu pozrel do tváre, pokrytej červenými škvrnami.

„Podľa našich zákonov,“ povedal s ľahkým odtienkom nesúhlasu s našimi zákonmi, „ako viete, je rozsobáš možný v takýchto prípadoch... Počkajte!“ obrátil sa na pisára, ktorý sa pchal do dverí, ale predsa len vstal, povedal mu niekoľko slov a zas si sadol. „Prípady sú teda nasledovné: fyzické nedostatky manželov, potom päťročné rozlúčenie, keď niet správ o jednom z manželov,“ povedal a skrčil chĺpkami zarastený krátky prst, „potom cudzoložstvo (toto slovo vyslovil so zrejým pôžitkom). Tieto prípady sa ešte delia nasledovne (krčil ďalej tučné prsty, čo aj prípady a ich rozdelenie zrejme nemohly sa rovnako posudzovať): fyzické nedostatky muža alebo ženy, potom cudzoložstvo muža alebo ženy.“ Keďže mal už

skrčené všetky prsty, vystrel ich a pokračoval: „To je názor teoretický. Ale nazdávam sa, že ste ma ráčili poctiť a obrátiť sa na mňa, aby ste sa dozvedeli praktický postup. Preto podľa svojich doterajších praktických skúseností musím vám oznámiť, že všetky prípady rozsobášov vychodia z nasledujúceho: fyzických nedostatkov, ako vidím, vo vašom prípade niet? A niet ani päťročnej nezvestnosti?“

Alexej Alexandrovič prikývol na súhlas.

„Teda vychodia z nasledujúceho: cudzoložstvo jedného z manželov a usvedčenie previnilej strany po vzájomnom súhlase a aj bez takéhoto súhlasu, usvedčenie nedobrovoľné. Musím vám povedať, že posledný prípad je v praxi veľmi zriedkavý,“ povedal advokát a letmo pozrel na Alexeja Alexandroviča. Potom zatíchol ako predavač pištolí, keď už vychválil všetky druhy zbraní a teraz len čaká, čo si kupujúci vyberie. No Alexej Alexandrovič mlčal, preto advokát pokračoval: „Najzvyčajnejšie, najprostejšie a najrozumnejšie je podľa mojej mienky cudzoložstvo po vzájomnom súhlase. Nedovolil by som si takto sa vyjadrovať, keby som sa shováral s človekom nevzdelaným,“ povedal advokát, „ale nazdávam sa, že ma rozumiete.“

No Alexej Alexandrovič bol taký rozčúlený, že hneď nepochopil rozumnosť cudzoložstva po vzájomnom súhlase a toto nepochopenie vyjadril pohľadom. Ale advokát mu hneď pomohol.

„Ľudia už nemôžu ďalej žiť spolu — to je fakt. A keď s tým obaja súhlasia, sú podrobnosti a formality

celkom bezvýznamné. A zároveň je to najprostejší a najistejší prostriedok.“

Alexej Alexandrovič teraz už úplne pochopil. Ale náboženské presvedčenie mu bránilo použiť tento prostriedok.

„To je vylúčené v mojom prípade,“ povedal. „Tu je možné len jedno: nedobrovoľné usvedčenie, dotvrdené listami, ktoré sú u mňa.“

Pri spomenutí listov advokát stisol pery a vydal jemný, ľútostivý a pohrdavý zvuk.

„Ráčte si uvedomiť,“ začal, „že o takýchto prípadoch potom rozhodujú duchovné úrady, čo iste ráčite vedieť. A otcovia protopopi sa v takýchto prípadoch s pôžitkom paprú v najmenších podrobnostiach,“ povedal s úsmevom, ktorý dokazoval, že chápe vkus protopopov. „Isteže listy to čiastočne tiež môžu dokázať. Ale usvedčenie musí sa dosiahnuť priamo, totiž svedkami. Slovom, ak mi preukážete česť a poctíte ma dôverou, dovoľte mi aj vybrať prostriedky, ktoré treba použiť. Kto chce mať výsledok, musí pripustiť aj prostriedky.“

„Keď je tak...“ začal Alexej Alexandrovič, zrazu celý bledý. Ale práve vtedy advokát vstal a šiel ku dverám k pisárovi, ktorý ich zas vyrušil.

„Povedzte jej, že sa u nás nejednáme!“ povedal a vrátil sa k Alexejovi Alexandrovičovi.

Cestou na miesto chytil nebadane ešte jedného muža. — Pekne bude v lete vyzeráť môj rips! — pomyslel si a svraštil čelo.

„Teda, ráčili ste povedať...“ vravel.

„Oznámim vám písomne svoje rozhodnutie,“ povedal Alexej Alexandrovič, vstávajúc, a chytil sa stola. Postál chvíľku mlčky a potom povedal: „Z vašich slov môžem teda usudzovať, že rozsobáš je možný. Prosím, keby ste mi tiež oznámili svoje podmienky.“

„Všetko je možné, ak mi vo všetkom necháte voľnú ruku,“ povedal advokát a neodpovedal na otázku: „Keď môžem počítať so správou od vás?“ spýtal sa advokát, ktorý odprevádzal klienta ku dverám a blýskal očami a lakovými topánkami.

„O týždeň. A vy mi zas láskave oznámite odpoveď, či prijímate zastúpenie a pri akých podmienkach.“

„S najväčšou radosťou.“

Advokát sa úctivo poklonil, odprevadil klienta zo dveri a keď osamel, oddal sa radostným citom. Bolo mu tak veselo, že proti pravidlám spustil jednajúcej sa panej a prestal chytať mole, lebo sa pevne rozhodol, že si na budúcu zimu dá obťiahnuť náradie zamatom, ako má Sigonin.

VI.

Alexej Alexandrovič si dobyl ohromné víťazstvo v zasadnutí komisie zo sedemnásteho augusta, ale následky tohto víťazstva ho zničily. Novú komisiu na preskúmanie pomerov neruského obyvateľstva s každej stránky zostavili a vyslali na miesto, a to, na nátlak Alexeja Alexandroviča, neobyčajne rýchlo a energicky. Už o tri mesiace komisia podala zpravu. Pre-

skúmala pomery neruského obyvateľstva s hľadiska politického, administratívneho, hospodárskeho, národopisného, materiálneho a náboženského. Na všetky otázky získala presné a jasné odpovede, odpovede, ktoré nepripúšťaly pochybností, lebo neboly výslednicou ľudských dohadov, vždy podliehajúcich omylom, ale do jednej byly výsledkom úradného skúmania. Všetky odpovede byly sostavené z úradných údajov, získaných od gubernátorov a biskupov, ktorí mali zprávy od okresných náčelníkov a duchovenstva, a tým zas poskytli potrebné údaje dedinskí starostovia a farní kňazi — preto sa o týchto odpovediach nemohlo ani trochu pochybovať. Všetky otázky, napríklad otázka, prečo bývajú neúrody, prečo sa obyvatelia pridržajú svojej viery, a tak ďalej — otázky, ktoré by sa nemohly rozriešiť bez pomoci úradného stroja a ktoré nemohli rozriešiť za storočia — rozriešily sa teraz jasne a nepochybne. A toto riešenie bolo na prospech Alexeja Alexandroviča. Ale Stremov, ktorý sa cítil v poslednom zasadnutí seknutý do živého, po donešení zpráv použil taktiku, ktorú Alexej Alexandrovič neočakával. Stremov si získal niekoľkých členov komisie a zrazu prešiel s nimi na stranu Alexeja Alexandroviča a horlivo hájil nielen všetky kroky, navrhované Kareninom, ale aj navrhoval nové, prehnane nariadenia v tom duchu. Tieto nariadenia, ešte omnoho ostrejšie, ako ich v základe zamýšľal Alexej Alexandrovič, byly prijaté, a vtedy sa odhalila Stremovova taktika. Nariadenia, dovedené do krajnosti, zrazu sa ukázaly také hlúpe, že sa na ne naraz všetko

oborilo: aj štátni činitelia, aj verejná mienka, aj múdre dámy, aj noviny — a vyjadrili nespokojnosť nielen s nimi, ale aj s ich uznaným otcom, Alexejom Alexandrovičom. Stremov sa utiahol, robil sa, že len slepo nasledoval Kareninov plán, a teraz že je aj on prekvapený a zmätený tým, čo sa z neho vykľulo. Toto zničilo Alexeja Alexandroviča. No i keď bol Alexej Alexandrovič chorľavý, i keď mal rodinné starosti, predsa sa nevzdával. V komisii nastal rozkol. Niektorí členovia na čele so Stremovom ospravedlňovali svoju chybu tým, že verili revíznej komisii, ktorú viedol Alexej Alexandrovič a ktorá podala zpravu, a vraveli, že zpráva tejto komisie bola len hlúposť a popísaný papier. Alexej Alexandrovič so skupinou ľudí, ktorí videli nebezpečenstvo v takomto revolučnom stanovisku k úradným listinám, aj naďalej hájil návrhy, ktoré vypracovala revízna komisia. Výsledok bol taký, že vo vyšších vrstvách, ba aj v spoločnosti nastal zmätok, a aj keď to každého veľmi zaujímalo, nikto sa už nevyznal, či neruské obyvateľstvo skutočne trie biedu a hynie, alebo či prekvitá. Toto všetko, a čiastočne aj pohrdanie, ktoré padlo na neho pre ženinu neveru, otriaslo postavením Alexeja Alexandroviča. A v takýchto ťažkostiach spravil Alexej Alexandrovič vážne rozhodnutie. Na podiv komisie oznámil, že si vyžiada povolenie ísť na dotyčné miesto a osobne vec vyšetriť. A Alexej Alexandrovič si aj vyžiadal dovolenie a vybral sa do ďalekých gubernií.

Odchod Alexeja Alexandroviča narobil mnoho šumu, tým skôr, že celkom pred odchodom oficiálnym

úradným prípisom vrátil peniaze, ktoré dostal na dvanásť koní na cestu do určeného miesta.

„Zdá sa mi to veľmi šľachetné,“ shovárala sa o tom Betsy a kňažnou Mäkkou. „Načo zbytočne utrácať na poštové kone, keď všetci vedia, že teraz sú už všade železnice?“

Ale kňažná Mäkká s tým nesúhlasila, ba rozčuľovala ju mienka kňažnej Betsy.

„Vám sa dobre vraví,“ povedala, „keď máte neviem koľko miliónov, ale ja som veľmi rada, keď muž ide v lete na revízie. Jemu je to veľmi zdravé, príjemne sa popreváža a ja to mám tak zariadené, že si za tie peniaze vydržiam koč a kočiša.“

Cestou do ďalekých gubernií stavil sa Alexej Alexandrovič na tri dni v Moskve.

Na druhý deň po príchode do Moskvy viezol sa na návštevu ku generálnemu gubernátorovi. Na križovatke pri Novinárskej uličke, kde sa vždy hromadia vozy a nájomné sane, Alexej Alexandrovič si zrazu začul meno, vykrikované takým mocným a veselým hlasom, že sa nemohol neobzrieť. Na rohu chodníka, v krátkom modernom kabáte a nízkom modernom klobúku na uchu, svietiac úsmevom bielych zubov medzi červenými perami, veselý, mladý, rozžiarený, stál Štefan Arkadevič a úporne a nástojčivo vykrikoval a domáhal sa, aby sane zastaly. Držal sa jednou rukou o oblok krytých saní, čo stály na rohu ulice. Zo saní vykúkala ženská hlava v zamatovom klobúku a dve detské hlavičky. Štefan Arkadevič sa usmieval a kýval švagrovi rukou. Dáma sa usmievala láskavým

úsmevom a tiež kývala Alexejovi Alexandrovičovi. Bola to Dolly s deťmi.

Alexej Alexandrovič sa v Moskve nechcel s nikým stretnúť, a tým menej so ženiným bratom. Nadvihol klobúk a chcel sa previezť popri nich, ale Štefan Arkadevič kázal jeho pohoničovi zastať a bežal k nemu po snehu.

„Nuž, nemáš ty hriech, keď si neodkázal? Dávno si prišiel? Veď som včera bol u Dusseta a videl som na tabuli: „Karenin“, ale ani na um mi neprišlo, že si to ty!“ vravel Štefan Arkadevič a pchal hlavu do obloka v saniach. „Bol by som zašiel k tebe. Aký som rád, že ťa vidím!“ vravel a búchal nohou o nohu, aby striasol s nich sneh. „Nemáš ty hriech, že si nedal znať?“ opakoval.

„Nestihol som, mám veľmi mnoho roboty,“ sucho odpovedal Alexej Alexandrovič.

„Poďme k žene, tak rada ťa uvidí.“

Alexej Alexandrovič rozkrútil prikrývku, do ktorej mal ukutrané preziabnuté nohy, vyšiel zo saní a pobral sa po snehu k Darji Alexandrovne.

„Akože je to, Alexej Alexandrovič, prečože nás tak obchádzate?“ povedala Dolly s úsmevom.

„Mal som veľmi mnoho roboty. Veľmi rád som, že som vás stretol,“ povedal tónom, ktorý jasne hovoril, že ho to mrzí. „Ako sa máte?“

„A čo robí moja milá Anna?“

Alexej Alexandrovič zahundral čosi a chcel odísť. Ale Štefan Arkadevič ho zastavil.

„A vieš, čo spravíme zajtra? Dolly, pozvi ho na

obed! Pozveme aj Koznyševa a Piescova, aby sme ho pohostili moskovskou inteligenciou.“

„Teda, nech sa vám páči, prídte,“ povedala Dolly. „Budeme vás čakať o piatej, o šiestej, ak chcete. Ale ako sa má moja milá Anna? Ako dávno...“

„Zdravá je,“ zašomral Alexej Alexandrovič zachmúrený. „Veľmi ma tešilo!“ a pobral sa k svojim saniam.

„Prídete?“ kričala za ním Dolly.

Alexej Alexandrovič povedal čosi, ale Dolly to nemohla dopočuť v ruchu vozidiel.

„Zajtra zájdem k tebe!“ zakričal za ním Štefan Arkadevič.

Alexej Alexandrovič si sadol do saní a tak sa v nich učupil, aby ani on nikoho a ani jeho nikto nevidel.

„Čudák!“ povedal Štefan Arkadevič žene, potom pozrel na hodinky, kývol si rukou pred nosom, čo značilo milý pozdrav žene a deťom, a junácky odchádzal po chodníku.

„Števo! Števo!“ zakričala Dolly, celá červená.

Obzrel sa.

„Veď musím Griškovi a Tani kúpiť kabát. Daj mi peniaze.“

„To je nič, povedz len, že ja zaplatím!“ a zmizol, len ešte veselo kývol hlavou okoloidúcemu známemu.

VII.

Na druhý deň bola nedeľa. Štefan Arkadevič si zamiel do Veľkého divadla na skúšku baletu a dal Maši Cibisovej, chutnučkej tanečnici, ktorú najnovšie pro-

ťažoval, koraly, ktoré jej včera sľúbil, a za kulisami, v dennej temrave divadla stihol ju bozkať na peknúčkú tváričku, celú rozjasanú radosťou z darčeka. Mal jej nielen doniesť koraly, ale musel sa s ňou aj dohovoriť, kde sa stretnú po baletе. Vysvetlil jej, že nemôže prísť na začiatok baletu, a sľúbil, že príde na posledné dejstvo a odvezie ju na večeru. Z divadla zašiel Štefan Arkadevič do Tržnice, aby vlastnou rukou vybral rybu a špargle na obed a o dvanástej bol už u Dusseta, kde mal navštíviť troch ľudí, ktorí na šťastie všetci bývali v tomto hoteli: Levina, ktorý sa tu stavil po nedávnom návrate z cudziny, svojho nového predstaveného, ktorého nedávno povýšili a vymenovali na toto miesto, a švagra Karenina, aby určite prišiel na obed.

Štefan Arkadevič rád chodil na obedy, ale ešte radšej dával obedy, nevelké, ale vkusné i jedlom a pitím, i výberom hostí. Program dnešného obeda sa mu veľmi páčil: budú čerstvé okúny, špargle a „la pièce de résistance“ — zázračný, ale prostý rostbeaf a partičné vína. Toto z jedenia a pitia. A z hostí bude Kity a Levin, a aby to nebolo okaté, príde ešte sesterica a mladý Ščerbacký a „la pièce de résistance“ z hostí — Sergiej Koznyšov a Alexej Alexandrovič. Sergiej Ivanovič, Moskvan a filozof, Alexej Alexandrovič — Petrohradčan a praktik, potom ešte pozve známeho čudáka-rojka Piescova, liberála, vpravka, hudobníka, historika a najmilšieho päťdesiatročného starého mládenca, ktorý bude omáčkou alebo obložením

ku Koznyševovi a Kareninovi. Bude ich podpichovať a prekárať.

Dostal už od kupca druhú splátku peňazí za les a ešte ich nepotrovil, Dolly bola v poslednom čase veľmi milá a dobrá a myšlienka na tento obed Štefana Arkadeviča veľmi tešila v každom ohľade. Bol teda najlepšej vôle. Len dve okolnosti boli trochu nepríjemné; ale obe sa potopily v mori dobráckej veselosti, ktoré sa vlnilo v duši Štefana Arkadeviča. Boly to nasledujúce okolnosti: prvá, že keď sa včera stretol na ulici s Alexejom Alexandrovičom, zbadal jeho chladnosť a prísnosť a spojil si výraz tváre Alexeja Alexandroviča a to, že neprišiel k nim a ani im neodkázal, že je tu, s klebetami, ktoré počul o Anne a Vronskom. Takto Štefan Arkadevič uhádol, že je čosi nie v poriadku medzi mužom a ženou.

Toto bola prvá nepríjemnosť. Druhá, trochu nepríjemnejšia bola okolnosť, že nový predstavený, ako všetci noví predstavení, mal už chýr strašného človeka, čo vstáva ráno o šiestej, pracuje ako kôň a vyžaduje práve takú robotu aj od podriadených. O tomto novom predstavenom rozchýrily sa ešte aj povesti, že zaobchodí s ľuďmi ako medveď, že je, ako sa povrávalo, celkom opačného presvedčenia, ako bol predošlý predstavený a aké mal doteraz aj Štefan Arkadevič. Včera prišiel Štefan Arkadevič do úradu v úradnom obleku a nový predstavený bol veľmi milý a rozhovoril sa s Oblonským ako so starým známym. Preto si Štefan Arkadevič pokladal za povinnosť ísť ho navštíviť v čiernom kabáte. Teda tou druhou nepríjemnosťou bola

myšlienka, že ho nový predstavený môže prijať nevľúdne. Ale Štefan Arkadevič inštinktívne cítil, že sa všetko „napraví“ veľmi pekne. — Všetci ľudia, všetci mužskí, sú hriešni — prečo sa teda hnevať a škriepiť? — rozmýšľal, keď vchádzal do hostinca.

„Dobrý deň, Vasilij,“ povedal známemu sluhovi, keď prechodil chodbou s klobúkom na uchu. „Dal si si narásť bokombriadky? Levin je v čísle sedem, čo? Oznám ma, prosím ťa. A prezveď sa, či ma prijme gróf Aničkin!“ (To bol nový predstavený.)

„Ako rozkážete!“ s úsmevom odpovedal Vasilij. „Dávno ste už neráčili byť u nás.“

„Včera som bol, lenže som vošiel druhým vchodom. Toto je číslo sedem?“

Levin stál vprostred izby s tverským sedliakom a premeriaval čerstvú medvediu kožu, keď vošiel Štefan Arkadevič.

„Ach, zastrelili ste?“ vykrikol Štefan Arkadevič. „Krásny kus! Medvedica! Zdravstvuj, Archip!“

Stisol ruku sedliakovi a sadol si na stoličku, ale nesňal si kabát a klobúk.

„Veď sa slož, posed' si!“ povedal Levin a chcel mu sobliecť kabát.

„Nie, nemám kedy, zaskočil som len na sekundu,“ odpovedal Štefan Arkadevič. Rozopäl si kabát, ale potom si ho aj sobliekol a presedel celú hodinu v rozhovore s Levinom o poľovačke a o naj dôvernejších veciach. „No, rozpovedz' mi, prosím ťa, čo si robil v cudzine? Kde si bol?“ povedal Štefan Arkadevič, keď sedliak odišiel.

„Nuž bol som v Nemecku, v Prusku, vo Francúzsku, v Anglicku, no nie v hlavných, ale v továrenských mestách, a videl som mnoho nového. Rád som, že som tam bol.“

„Áno, poznám tvoju myšlienku o robotníckej otázke.“

„Veľmi sa mylíš: v Rusku nemôže byť reči o robotníckej otázke. V Rusku je otázka o pomere pracujúceho ľudu k zemi. Tam je to síce tiež — ale tam už len naprávajú, čo pokazili, no u nás...“

Štefan Arkadevič pozorne načúval Levina.

„Hej, hej!“ vravel. „Veľmi ľahko môžeš mať pravdu,“ povedal. „Ale rád som, že si dobrej vôle: že si šiel poľovať na medvede, že aj pracuješ, aj sa rozptyľuješ. Veď mi nedávno Ščerbacký vravel — stretol sa vraj s tebou — že si v akejsi smutnej nálade, že ustavične smrť spomínaš...“

„Nuž a čože? Neprestal som ani teraz rozmýšľať o smrti,“ povedal Levin. „Pravda je, musíme umrieť a toto všetko sú daromnice. Poviem ti pravdu: veľmi si cením svoju myšlienku a prácu, ale v skutočnosti — len o tom trošku porozmýšľaj —, veď celý tento náš svet je len drobuľká pleseň, čo narástla na maličkšej planéte. Ale namýšľame si, že môžeme mať niečo veľkého — myšlienky, skutky! Všetko sú len zrnká piesku.“

„Ale, braček, veď toto je už staré, ani svet!“

„Staré, ale vieš, keď to jasne pochopíš, stáva sa všetko akési bezvýznamné. Keď pochopíš, že dnes-zajtra umrieš a nič po tebe neostane, je všetko také

bezvýznamné! Myslím si o svojej myšlienke, že je veľmi dôležitá, a napokon sa ukáže práve takou bezvýznamnou, aj keby sa dala vykonať tak ľahko, ako obísť túto medvediu kožu. Tak prežívaš život, rozptyľuješ sa poľovačkou, prácou, len aby si nemusel rozmýšľať o smrti.“

Štefan Arkadevič načúval Levina s jemným, láskavým úsmevom.

„Nuž, pravdaže! Vidíš, vyšiel si na moje chodníčky. Pamätáš sa, ako si ma hrešil, že hľadám v živote len pôžitok? Nebuď, ó, moralista, taký prísny!...“

„Nie, predsa len v živote je pekné to...“ Levin sa zmiatol. „Ale, ani neviem. Viem len, že onedlho umrieme.“

„Prečože onedlho?“

„A vieš, v živote je menej radostí, keď myslíš na smrť, ale žiješ si pokojnejšie.“

„Naopak, ku koncu býva najveselšie. No, ale už musím ísť,“ povedal Štefan Arkadevič a vstával už desiaty raz.

„Ale nie! Poseď si!“ vravel Levin a zdržiaval ho. „Kedyže sa zas vidíme? Zajtra už odchádzam.“

„No, ja som dobrý! Veď som len preto prišiel... Určite príď dnes k nám na obed. Príde aj tvoj brat, aj môj švagor Karenin.“

„Či je v Moskve?“ povedal Levin a chcel sa opýtať na Kity. Počul, že začiatkom zimy bola v Petrohrade u sestry, vydatej za diplomata, a nevedel, či sa už vrátila, či nie, ale rozmyslel si a nespýtal sa. — Bude tam, nebude — mne je jedno.

„Teda prídeš?“

„Nuž, pravdaže.“

„Tak o piatej a v tmavom kabáte.“

A Štefan Arkadevič vstal a šiel dolu k novému predstavenému. Inštinkt ho neklamal. Nový, strašný predstavený bol veľmi prívetivý. Štefan Arkadevič sa s ním aj pohostil a tak sa zasedel, že sa len pred štvrtou dostal k Alexejovi Alexandrovičovi.

VIII.

Keď sa Alexej Alexandrovič vrátil z kostola, ostal celé predpoludnie doma. Tohto rána si mal vybaviť dve veci: najprv mal prijať a poučiť delegáciu neruského obyvateľstva, ktorá sa cestou do Petrohradu stavila v Moskve, potom mal napísať sľúbený list advokátovi. Deputácia, čo aj vyslaná na popud Alexeja Alexandroviča, mohla zapríčiniť mnoho ťažkostí, ba mohla byť až nebezpečnou, a Alexej Alexandrovič bol veľmi rád, že ju zastihol v Moskve. Členovia tejto deputácie nemali ani najmenšieho pochopu o svojej úlohe a povinnosti. Boli naivne presvedčení, že majú len vláde predostrieť svoje žiadosti, oznámiť jej skutočný stav vecí a poprosiť ju o pomoc, ale rozhodne nechápali, že niektoré ich zprávy a požiadavky len podporovaly nepriateľskú skupinu a preto všetko kazily. Alexej Alexandrovič sa dlho s nimi trápil, napísal im program, od ktorého sa nesmeli odkloniť, a keď ich prepustil, napísal niekoľko listov do Petrohradu, aby

deputácii upravil cestu. Hlavným pomocníkom mu v tom mala byť grófka Lýdia Ivanovna. Deputácie boli jej špecialitou a nikto nevedel tak zveličovať ich význam a ukázať im taký správny smer, ako ona. Keď bol Alexej Alexandrovič s týmto hotový, napísal aj list advokátovi. Bez najmenšieho váhania dal mu plnú moc v rozhodovaní. Do listu vložil tri listy Vronského Anne, ktoré našiel v odobratej mape.

Od toho času, ako Alexej Alexandrovič odišiel z domu s úmyslom nevrátiť sa k rodine, od toho času, ako bol u advokáta a povedal aspoň tomu jednému človeku o svojom úmysle, ale najmä od toho času, ako premenil tento živý spor na vec úradnú, vždy väčšími a väčšími privykal na svoj zámer a videl teraz jasne, že sa môže uskutočniť.

Práve pečatil obálku advokátovi, keď začul mocné zvuky hlasu Štefana Arkadeviča. Štefan Arkadevič sa škriepil so sluhom Alexeja Alexandroviča a nástojil, aby ho šiel oznámiť.

— Všetko jedno, — pomyslel si Alexej Alexandrovič, — tým lepšie: aspoň mu hneď oznámim, v akom som postavení s jeho sestrou, a vysvetlím, prečo nemôžem prísť k nemu na obed.

„Že prosím!“ povedal nahlas, posbieral listiny a ukladal ich do mapy.

„No, vidíš, cigániš, doma je!“ odpovedal hlas Štefana Arkadeviča sluhovi, ktorý ho nechcel vpustiť. Oblonský vošiel do izby a idúcky si sobliekal kabát. „No, veľmi som rád, že som ťa našiel doma. Dúfam teda . . .“ veselo začal Štefan Arkadevič.

„Nemôžem prísť,“ povedal Alexej Alexandrovič chladno, postojacky a neposadil hosta.

Alexej Alexandrovič zamýšľal hneď zpočiatku byť taký chladný, aký mal byť k bratovi ženy, proti ktorej začínal súd o rozsobáš. Ale nepočítal s morom láskavosti, ktoré sa vylievalo z brehov v duši Štefana Arkadeviča.

Štefan Arkadevič vypleštil ligotavé, jasné oči.

„Prečo nemôžeš? Čo tým chceš povedať?“ povedal v pomykove po francúzsky. „Nie, už si sa sľúbil. A všetci počítame s tebou.“

„Chcem tým povedať, že nemôžem prísť k vám, lebo rodinný pomer, ktorý bol medzi nami, musí prestať.“

„Ako? Akože vlastne? Prečo?“ povedal Štefan Arkadevič s úsmevom.

„Lebo som zažiadal o rozsobáš s vašou sestrou, mojou ženou. Musel som...“

No Alexej Alexandrovič ešte nestihol dokončiť, čo chcel povedať, keď Štefan Arkadevič spravil čosi celkom neočakávaného. Štefan Arkadevič vzdychol a sadol si do kresla.

„Nie, Alexej Alexandrovič, čo to vravíš!“ vykrikol Oblonský a bolesť sa mu zračila v tvári.

„Tak je to.“

„Odpusť, ale nemôžem, nemôžem uveriť...“

Alexej Alexandrovič si sadol, lebo cítil, že jeho slová nepôsobily, ako očakával, že rozhodne bude musieť všetko vysvetliť, a nech je to vysvetlenie akékoľvek, že sa jeho pomer ku švagrovi nijako nezmení.

„Áno, som v takom postavení, že rozhodne musím žiadať rozsobáš,“ povedal.

„Len toľko ti poviem, Alexej Alexandrovič. Poznám ťa, si znamenitý, spravodlivý človek, a poznám Annu — odpusť, ale nemôžem zmeniť o nej mienku — je utešená, skvostná žena, a preto, odpusť, nemôžem to uveriť. To je nedorozumenie,“ povedal.

„Keby to bolo len nedorozumenie . . .“

„Dovoľ, chápem,“ prerušil ho Štefan Arkadevič. „No, pravdaže. Len toto ti poviem: neprenáhli sa. Netreba, netreba sa prenáhliť!“

„Neprenáhlil som sa,“ chladne povedal Alexej Alexandrovič, „ale v takejto veci sa nemožno s nikým radiť. Pevne som sa rozhodol.“

„To je hrozné!“ povedal Štefan Arkadevič s ťažkým vzdychom. „Ja by som, Alexej Alexandrovič, spravil toto. Prosím ťa, veľmi ťa prosím, sprav to!“ povedal. „Ako som vyrozumel, ešte si to nezačal. Prv ako zažiadaš o rozsobáš, síď sa s mojou ženou, poshováraj sa s ňou. Lúbi Annu ako sestru, aj teba má rada a je to znamenitá žena. Preboha, poshováraj sa s ňou! Pre naše priateľstvo ťa prosím!“

Alexej Alexandrovič sa zamyslel a Štefan Arkadevič hľadel na neho ľútostivo, ale neprerušil jeho mlčanie.

„Pôjdeš k nej?“

„Neviem. Preto som neprišiel k vám. Myslím, že sa náš pomer musí zmeniť.“

„Prečo? Nesmýšľam tak. Dovoľ, aby som si myslel, že okrem nášho rodinného pomeru cítiš ku mne aspoň

čiasťočne aj priateľské city, aké som ja vždy cítil k tebe... A skutočnú úctu," povedal Štefan Arkadevič a stískal mu ruku. „Ak by aj tvoje najhoršie domnienky boli oprávnené, nikdy nebudem a nechcem odsudzovať ani jednu ani druhú stranu a neviem, prečo by sa náš rodinný pomer mal zmeniť. Ale teraz to sprav, príď k žene.“

„Nuž máme o veci rôzny názor," chladne povedal Alexej Alexandrovič. „Ale neshovárjame sa už o tom.“

„Nie, pretože by si neprišiel hoci teraz na obed? Žena ťa čaká. Prosím ťa, príď. A najmä — poshovárjaj sa s ňou. Je to znamenitá žena. Preboha, na kolenách ťa prosím!“

„Keď už tak chcete, teda prídem," povedal Alexej Alexandrovič so vzdychom.

Chcel zmeniť rozhovor a spýtal sa — čo ich oboch zaujímalo — na nového predstaveného Štefana Arkadeviča, ešte nie starého človeka, ktorý zrazu dostal také vysoké miesto.

Alexej Alexandrovič nikdy nemal rád grófa Aničkina, vždy boli rozdielnej mienky, ale teraz sa už nemohol zdržať nenávisti, pochopiteľnej v úradníckych kruhoch, nenávisti človeka, ktorý utrpel porážku v úrade, k človeku, ktorý dostal povýšenie.

„No a videl si ho už?" povedal Alexej Alexandrovič s jedovatým úškrnom.

„Akože by nie. Včera bol u nás v úrade. Zdá sa, že sa znamenite vyzná vo všetkom a že je veľmi činný.“

„Áno, ale k čomu smeruje tá činnosť?" povedal Alexej Alexandrovič. „Či chce pracovať proste, aby

niečo robil, a či chce prerábať, čo je už hotové? Nešťastím nášho štátu je tá — papierová administratíva, ktorej dôstojným predstaviteľom je práve on.“

„Naozaj neviem, čo možno na ňom odsudzovať. Nevie, akého je presvedčenia, ale viem — je to skvostný chlap,“ odpovedal Štefan Arkadevič. „Práve idem od neho, a naozaj — je skvostný. Najedli sme sa spolu a naučil som ho robiť pomarančové víno — poznáš ten nápoj — je veľmi osvežujúci. Napodiv, že to nevedel. Veľmi mu pochutilo. Nie, naozaj je to skvostný chlap.“

Štefan Arkadevič pozrel na hodinky.

„Ach, pre pánajána, už skoro päť a ja ešte musím zájsť k Dolgovuščinovi! Teda, prosím ťa, príď na obed. Nemôžeš si ani predstaviť, ako by nás to so ženou mrzelo.“

Alexej Alexandrovič vyprevadil švagra celkom inakšie, ako ho privítal.

„Sľúbil som, teda pridem,“ odpovedal smutne.

„Ver, že si to cením a dúfam, že neoľutuješ,“ odpovedal Štefan Arkadevič s úsmevom.

Idúcky si obliekal kabát a schválne buchol rukou sluhu po hlave. Rozosmial sa a odišiel.

„O piatej a v tmavom kabáte, prosím,“ zakričal, vrátiac sa ešte raz ku dverám.

IX.

Bolo už skoro šesť hodín a niektorí hostia už aj prišli, keď došiel hostiteľ. Prišiel so Sergiejom Koznyšovom a Piescovom, s ktorými sa išiel pri vchode. Toto

boli dvaja hlavní predstavitelia moskovskej inteligencie, ako ich volal Oblonský. Boli to ľudia vážení aj pre povahu, aj pre um. Ctili sa navzájom, ale boli medzi sebou vždy beznádejne rozličnej mienky — nie preto, že by boli prívržencami rozdielnych smerov, ale práve preto, že boli z jedného tábora (nepriatelia ich celkom stotožňovali), a v tomto tábore mal každý z nich svoj zvláštny odtienok. A keďže sa nič nedá tak ťažko vyrovnať ako rôznosť názorov v poloabstraktných veciach, nielen že sa nikdy neshodli v názoroch, ale už dávno privykli nerozčuľovať sa preto a len sa obaja vysmievali z omylov druhého.

Keď vchádzali do dverí, shovárali sa o počasí a práve vtedy ich dohonil Štefan Arkadevič. V salóne už sedeli knieža Alexander Dmitrijevič Ščerbacký, mladý Ščerbacký, Turovcyn, Kity a Karenin.

Štefan Arkadevič hneď videl, že v salóne sa bez neho zle zabávali. Darja Alexandrovna vo sviatočných, sivých hodvábných šatách, zrejme ustaraná aj o deti, ktoré musely obedovať samy v detskej izbe, aj preto, že muž ešte neprišiel, nevedela bez neho dobre premiešať spoločnosť. Všetci sedeli ako popovky na návšteve (ako sa vyjadroval starý knieža), zrejme v pomykove, načo sem prišli, a potili slová, len aby nečušali. Dobrák Turovcyn sa zrejme necítil vo svojej koži a úsmev tučných úst, ktorým privítal Štefana Arkadeviča, vravel ako by slovami: — No, braček, posadil si ma medzi mudrcov! Keby som si tak mohol vypíť Château des fleurs — to by bolo pre mňa! — Starý knieža sedel mlčky a zboku pokukoval

ligotavými očičkami na Karenina a Štefan Arkadevič pochopil, že si už vymyslel akési slovíčko na označenie tohto štátnika, na ktorého pozývajú hostí ako na jesetera. Kity sa dívala na dvere a namáhala sa nabrať sily, aby sa nezačervenala, keď pride Konštantín Levin. Mladý Ščerbacký, ktorého nepredstavili Kareninovi, usiloval sa dokázať, že ho to nijako nemrzí. A Karenin bol vo fraku a bielej kravate podľa petrohradskej obyčaje pri obede s dámami a Štefan Arkadevič pochopil z výrazu jeho tváre, že prišiel len preto, aby splnil slovo a že prítomnosťou v tejto spoločnosti splácal len ťažký dlh. On zavínil chlad, ktorý drvil všetkých hostí do príchodu Štefana Arkadeviča.

Po príchode do salónu sa Štefan Arkadevič ospravedlnil a vysvetlil, že ho zdržal istý knieža, ktorý mu bol baránkom-vykupiteľom vždy, keď sa oneskoril alebo neprišiel, a o chvíľočku už aj všetkých soznámil, usadil Alexeja Alexandroviča so Sergejom Koznyševom, nadhodil im tému o porušení Poľska, ktorej sa hneď chytili spolu s Piescovom. Potľapkal po pleci Turovcyna, pošepkal mu čosi smiešneho a posadil ho k žene a ku kniežaťu. Potom povedal Kity, že je dnes veľmi pekná a predstavil Ščerbackého Kareninovi. Vo chvíľočke tak premiesil toto spoločenské cesto, že celý salón ožil a hlasy veselo zazvučaly. Len Konštantín Levin ešte nedošiel. Ale to bolo len dobre, lebo keď Štefan Arkadevič vošiel do jedálne, s hrôzou zbadal, že vína, portské a xeres, doniesli od Deprého, a nie od Löweho, hneď porobil poriadky a poslal ko-

čiša čo najchytrejšie k Löwemu. Potom sa zas pobral do salónu.

V jedálni ho stretol Konštantín Levin.

„Neprišiel som neskoro?“

„Kedyže ty neprídeš neskoro!“ povedal Štefan Arkadevič a chytil ho popod pazuchu.

„Mnoho ľudí je tu? Kto všetko?“ spýtal sa Levin, nevoľky sa začervenal a striasal si rukavičkou sneh s čiapky.

„Všetko známi. Kity je tu. Poďme, soznámim ťa s Kareninom.“

Štefan Arkadevič bol síce liberál, ale vedel, že známost s Kareninom musí byť každému poctou, a preto ňou hostil najlepších priateľov. Ale Konštantín Levin v tejto chvíli sa nijako nemohol radovať z tejto známosti. Nevidel Kity od onoho pamätného večera, keď sa stretol s Vronským, ak nepočítame krátku chvíľočku, v ktorej ju zazrel vtedy na hradskej. V hĺbke duše vedel, že ju dnes tu uvidí. Ale bol naoko pokojný a usiloval sa presvedčiť, že to nevie. A teraz, keď počul, že je tu, tak sa zaradoval a zároveň zľakol, že mu až zaseklo dych a nemohol vysloviť, čo chcel povedať.

— Aká len bude, aká? Či taká, ako bola predtým, a či taká, ako bola v koči? Čo, ak Darja Alexandrovna vravela pravdu? Prečo by to nemohlo byť pravda? — rozmýšľal Levin.

„Ach, prosím ťa, predstav ma Kareninovi,“ vyslovil s námahou, zúfalo-rozhodným krokom vošiel do salónu a uvidel ju.

Nebola ani taká ako predtým, ani taká ako v koči — bola celkom inakšia.

Bola vystrašená, plachá, zahanbená, a preto ešte pôvabnejšia. Zbadala ho hneď, ako vošiel do izby. Čakala ho. Potešila sa a zároveň sa zmiatla z radosti až natoľko, že chvíľočku, a to vtedy, keď sa blížil k domácej panej a zas pozrel na ňu, zdalo sa i jej, i jemu, i Dolly, ktorá všetko videla, že Kity nevydrží a rozplače sa. Očervenela, zbledla, zas očervenela a strpela, keď ho čakala s chvejúcimi sa perami. Pristúpil k nej, poklonil sa jej a mlčky jej podal ruku. Keby sa jej neboly chvely pery, keby jej neboly zvlhly oči vlahou, ktorá ich ešte väčšmi rozjasala, bola by sa usmievala skoro celkom pokojne, keď povedala:

„Ako dávno sme sa nevideli!“ a so zúfalou rozhodnosťou stisla mu ruku chladnou rukou.

„Vy ste ma nevideli, ale ja som vás videl,“ povedal Levin, rozjasený úsmevom šťastia. „Videl som vás, keď ste sa viezli zo železnice do Jergušova.“

„Kedy?“ spýtala sa prekvapená.

„Viezli ste sa do Jergušova,“ vravel Levin a cítil, že sa dusí šťastím, ktoré mu zalieva dušu. — Ako som sa len opovážil spájať myšlienku na niečo previnilého s týmto dojemným stvorením! A naozaj, zdá sa, že Darja Alexandrovna vravela pravdu, — rozmýšľal.

Štefan Arkadevič ho chytil za ruku a viedol ku Kareninovi.

„Dovoľte mi soznámiť vás.“ Povedal im mená.

„Veľmi ma teší, že vás zas stretávam,“ povedal chladne Alexej Alexandrovič a stisol Levinovi ruku.

„Už sa poznáte?“ spýtal sa prekvapený Štefan Arkadevič.

„Tri hodiny sme spolu strávili vo vozni,“ povedal Levin s úsmevom, „a vyšli sme ako z maškarného plesu, zvedaví na seba — aspoň ja áno.“

„Teda tak! Ale nech sa vám páči,“ povedal Štefan Arkadevič a ukazoval do jedálne.

Páni vyšli do jedálne a pristúpili ku stolu so zákuskami, na ktorom bolo šesť druhov vodky, práve toľko druhov syra so striebornými lopatôčkami aj bez nich, kaviár, rybky, konzervy rôznych druhov a tanieriky s okruškami francúzskeho chleba.

Páni stáli okolo voňavej vodky a zákusiek a v očakávaní obeda tichol rozhovor o porušení Poľska medzi Sergiejom Ivanovičom Koznyševom, Kareninom a Piescovom.

Sergiej Ivanovič, ktorý ako nikto iný vedel podsypať atickej soli na ukončenie aj najabstraktnejšieho a najvážnejšieho rozhovoru a tým zmeniť náladu, spravil to aj teraz.

Alexej Alexandrovič dokazoval, že porušenie Poľska môže nastať použitím vyšších zásad, ktoré má vnášať ruská administrácia.

Piescov tvrdil, že určitý národ si asimiluje iný národ len vtedy, keď ho prevyšuje počtom obyvateľov.

Koznyšev uznával aj jedno aj druhé, ale s výhradami. A keď vychodili zo salónu, povedal Koznyšev s úsmevom, aby zakončil rozhovor:

„Preto na porušenie cudzincov je len jeden prostriedok — mať čo najviac detí. Nuž, my s bratom sa

o to pričiňujeme najhoršie. Ale vy, panstvo, vy ženy, a najmä ty, Štefan Arkadevič, ty sa činíš celkom vlastenecky. Koľkože ich už máš?“ oslovil domáceho pána s láskavým úsmevom a nadstavil mu drobnú skleničku.

Všetci sa zasmiali a najmä veselo sa rozosmial Štefan Arkadevič.

„Veru, to je ozaj najlepší prostriedok!“ povedal, žuval syr a nalieval do nadstavenej skleničky akúsi chýrečnú vodku. A naozaj, týmto žartom sa rozhovor zakončil.

„Tento syr je nie zlý. Bude sa páčiť?“ vravel domáci pán. „A ty sa vari už zas cvičíš,“ oslovil Levina a ľavou rukou mu ohmatával svaly na ruke. Levin sa usmial, napäl ruku a pod prstami Štefana Arkadeviča zdvihol sa zpod tenkej látky kabáta oceľový kopec ako okrúhly syr.

„Ľaľa, toto je už biceps! Samson!“

„Myslím, že treba mať mnoho sily na poľovačku na medvede,“ povedal Alexej Alexandrovič, ktorý mal o poľovačke len veľmi hmlisté pochopy, a pri reči si natieral syr a prelamoval striedku, tenkú ako pavučinka.

Levin sa usmial.

„Vôbec netreba. Naopak, medveďa môže zabiť aj decko,“ povedal a s ľahkou poklonou uhol sa dámam, ktoré sa s domácou paňou blížili ku stolu so zákuskami.

„Vraveli mi, že ste zastrelili medveďa, naozaj?“ povedala Kity a márne sa namáhala zachytiť vidličkou nepoddajný, klzký hríb, natriasajúc čipkami, cez

ktoré sa jej belela ruka. „Či u vás sú medvede?“ doložila, zpola obrátená k nemu utešenou hlavičkou a usmievala sa.

Nebolo vari nič nezvyčajného v jej slovách, ale aký slovami nevyjadriteľný význam nachodil Levin v každom pohybe perí, očí, ruky, v každom zvuku, keď to vravela! Bola tam aj prosba o odpustenie, aj dôvera k nemu, aj prítulnosť, nežná, plachá prítulnosť, aj sľub, aj nádej a láska, v ktorú nemohol uveriť a ktorá ho dusila šťastím.

„Nie. Šli sme na ne do Tverskej gubernie. Keď som sa odtiaľ vracal, stretol som sa vo vozni s vašim švagrom, čiže švagrom vášho švagra,“ povedal Levin s úsmevom. „To bolo smiešne stretnutie.“

A veselo a zábavne vyrozprával, ako nespal celú noc a ráno sa vrátil v krátkom kožuchu do oddelenia Alexeja Alexandroviča.

„Sprievodca vlaku, proti predpisom, chcel ma vyhodiť — posudzoval ma podľa obleku. Ale ja som sa hneď a zaraz začal vyjadrovať veľmi vznešene a . . . aj vy,“ obrátil sa ku Kareninovi, ktorého meno pozabudol a povedal: „aj vy ste ma zpočiatku chceli vyhodiť pre krátky kožuštek, ale potom ste sa ma zastali, za čo som vám veľmi vďačný.“

„Veru práva cestujúcich vybrať si miesto sú ešte veľmi neurčité,“ povedal Alexej Alexandrovič a utieral si šatôčkou končeky prstov.

„Videl som, že ste sa nemohli rozhodnúť, kde ma zaradiť,“ pokračoval Levin s dobráckym úsmevom,

„a poponáhľal som sa načať umný rozhovor, aby som zahladil dojem, ktorý vyvolal môj krátky kožuch.“

Sergiej Ivanovič, ktorý sa shováral s domácou panou, ale jedným uchom načúval brata, zaškúľil na neho. — Čo sa to teraz s ním robí? Je ako víťaz, — pomyslel si. Nevedel, čo Levin cítil, nevedel, že mu narástly krídla. Levin vedel, že Kity počuje jeho slová a že sa jej príjemne načúvajú. A jeho len toto zaujímalo. Nielen v tejto izbe, ale na celom svete pre neho existoval len on, ktorý si získal taký ohromný význam a dôležitosť, a ona. Cítil sa vo výšave, z ktorej sa mu krútila hlava, a tam, kdesi dolu, kdesi ďaleko, boli všetci tí dobrí, báječní Kareninovci, Oblonskovci a celý svet.

Štefan Arkadevič posadil Levina a Kity za stôl vedľa seba, a to celkom nebadane, ani len na nich nepozrel, spravil to tak, ako by už inde nebolo bývalo miesta.

„A ty si sadni hoci aj sem,“ povedal Levinovi.

Obed bol tiež veľmi chutný, ako príbory krásne, v tom bol Štefan Arkadevič majster. Polievka Mária-Lujza sa podarila báječne. Ani drobuľkým pirôžkom, ktoré sa topily v ústach, nemohlo sa nič vyčítať. Dvaja sluhovia a Matej, v bielych kravatách, krútili sa pri podávaní jedál a nápojov nebadane, ticho a obratne. S materiálnej stránky sa obed vydaril. A práve tak sa vydaril i so stránky nemateriálnej. Rozhovor, to spoločný, to skupinový, neutichoval a ku koncu obeda tak ožil, že sa páni neprestali shovárať ani keď vstali od stola, ba ešte aj Alexej Alexandrovič ožil.

X.

Piescov sa rád škriepil až do konca, neuspokojil sa teda slovami Sergieja Ivanoviča, a to tým menej, že cítil nesprávnosť vlastnej mienky.

„Nikdy som nemyslel len na hustotu obyvateľstva,“ povedal Alexejovi Alexandrovičovi po polievke, „ale aj v spojení s osnovami, a nie zásadami.“

„Mne sa zdá,“ odpovedal Alexej Alexandrovič pomaly a mdlo, „že je to jedno. Podľa mojej mienky môže pôsobiť na iný národ len národ, ktorý je na vyššom stupni rozvoja, ktorý...“

„No práve to je otázka,“ basom ho prerušil Piescov, ktorý sa vždy náhlil v reči a vari celú dušu kládol do toho, čo vrazil, „v čom vidieť ten vyšší rozvoj? Angličania, Francúzi, Nemci — kto stojí na vyššom stupni rozvoja? Kto bude nacionalizovať druhého? Vidíme, že sa Rýn pofrancúzštil, ale Nemci nie sú na nižšom stupni!“ kričal. „Tu je iný zákon!“

„Mne sa zdá, že tu prevláda vždy skutočné vzdelanie,“ povedal Alexej Alexandrovič a ľahko zdvihol obrvy.

„Ale v čom treba vidieť príznaky vyššieho vzdelania?“ povedal Piescov.

„Myslím, že tieto príznaky sú známe,“ povedal Alexej Alexandrovič.

„Naozaj celkom známe?“ zamiešal sa Sergiej Ivanovič s jemným úsmevom. „Teraz uznávame, že skutočné vzdelanie môže byť len čisto klasické. Ale vidíme prudké spory jednej i druhej strany a nemôžeme

zapierať, že by protivný tábor nemal mocných dôvodov na svoj prospech.“

„Vy, Sergiej Ivanovič, ste klasik. Bude sa vám páčiť červeného?“ povedal Štefan Arkadevič.

„Nevyslovujem, čo si myslím o tomto a onom vzdelaní,“ povedal Sergiej Ivanovič so zhovievavým úsmevom, ako by sa usmieval na decko, a podával mu pohár, „vravím len, že obe strany majú mocné dôvody,“ pokračoval, obrátený k Alexejovi Alexandrovičovi. „Mám klasické vzdelanie, ale v tejto škriepke nemôžem osobne zaujať stanovisko. Nevidím jasne, prečo dávajú klasickým náukám prednosť pred reálnymi.“

„Prírodné vedy majú práve taký pedagogicko-rozvojový vplyv,“ podchytil Piescov. „Vezmite si len astronomiu, vezmite botaniku, zoológiu s jej systémom všeobecne platných zákonov!“

„S týmto nemôžem úplne súhlasiť,“ odpovedal Alexej Alexandrovič. „Zdá sa mi, musíme pripustiť, že už aj postup učenia cudzích rečí pôsobí neobyčajne dobre na duševný rozvoj. Okrem toho, nemožno zapierať ani vysoko mravný vplyv klasických spisovateľov, kým na nešťastie so štúdiom prírodných vied sa pojí aj to škodlivé a klamné učenie, ktoré tvorí chorobu našich čias.“

Sergiej Ivanovič chcel čosi povedať, ale prerušil ho Piescov hrubým basom. Horlivo začal dokazovať nesprávnosť tejto mienky. Sergiej Ivanovič pokojne vyčkával, kým sa dostane k slovu, a zrejme mal už prichystanú víťaznú námietku.

„No,“ povedal Sergiej Ivanovič s jemným úsmevom,

obrátený ku Kareninovi, „nemožno zapierať, ťažko je zvážiť všetky výhody a nevýhody tej alebo onej náuky a otázka, ktorej z nich dať prednosť, nedala by sa rozriešiť tak ľahko a trvalo, keby klasické vzdelanie nemalo práve prednosť, ktorú ste spomenuli pred chvíľkou: keby nemalo mravného — disons le mot — antinihilického vplyvu.“

„Určite.“

„Keby klasické náuky teda nemaly prednosť antinihilického vplyvu, dlhšie by sme rozmýšľali, zvážili klady oboch strán,“ vravel Sergiej Ivanovič s jemným úsmevom, „a poskytni by sme miesto aj tomu aj onomu smeru. Lenže teraz vieme, že v týchto pilulkách klasického vzdelania je liečivá moc antinihilistická a smelo ich predpisujeme pacientom... Ale čo, ak niet v nich tejto liečivej moci?“ zakončil zas podsypaním atickej soli.

Pri pilulkách Sergieja Ivanoviča sa všetci zasmiali a najmä nahlas a veselo sa rozosmial Turovcyn, lebo sa napokon dočkal toho smiešneho, na ktoré tak dlho čakal, keď načúval rozhovor.

Štefan Arkadevič sa nezmýlil, keď pozval aj Piescova. S Piescovom nemohol umný rozhovor zatíchnuť ani na chvíľku. Len čo Sergiej Ivanovič zakončil rozhovor žartom, Piescov hneď začal nový.

„Ani s tým nemôžeme súhlasiť,“ povedal, „aby vláda mala na zreteli takýto cieľ. Vláda sa iste dá viesť verejnou mienkou a je ľahostajná k vplyvu, ktorý môžu mať prijaté opatrenia. Napríklad otázka

vzdelania žien by mala byť pokladaná za škodlivú, ale vláda otvára ženské kurzy a univerzity.“

A rozhovor hneď preskočil na novú tému vzdelania žien.

Alexej Alexandrovič sa vyjadril, že vzdelanie žien sa obyčajne zamieňa s právami žien a len preto sa môže pokladať za škodlivé.

„A ja zas tvrdím, že obe tieto otázky sú nerozlučne spojené,“ povedal Piescov, „je to ako kruh, z ktorého sa nedostaneš. Ženu zbavuje práv nedostatok vzdelania, ale nedostatok vzdelania je výsledkom nedostatku práv. Nesmieme zabúdať: zotročenie žien je také veľké a staré, že často nechceme chápať priepasť, ktorá ich delí od nás,“ povedal potom.

„Povedali ste pravdu,“ vravel Sergiej Ivanovič, keď vyčkal, kým Piescov prestane hovoriť, „právo zastávať hodnosť porotcu, člena rady, predstaveného úradu, úradníka, člena parlamentu . . .“

„Určite.“

„No ak aj ženy v zriedkavých výnimkách môžu zastávať tieto miesta, predsa sa mi zdá, že ste nesprávne použili výraz „práva“. Správnejšie by sa malo povedať: povinnosti. Každý, nech už má akúkoľvek hodnosť, či už porotcu, radcu, telegrafného úradníka, iste súhlasí, — a my to cítime, — že si koná povinnosť. A preto sa treba správnejšie vyjadriť, že ženy hľadajú povinnosti, a to úplným právom. A možno len súhlasiť s týmto ich želaním pomôcť všeobecnej mužskej lopote.“

„Celkom správne,“ potvrdil Alexej Alexandrovič.

„Vravím len, že je otázka, či sú súce na tieto povinnosti.“

„Určite budú veľmi súce,“ poznamenal Štefan Arkadevič, „keď sa medzi nimi rozšíri vzdelanie. Vidíme to...“

„Ale porekadlo?“ povedal starý knieža, ktorý už dávno načúval rozhovor a drobné očká sa mu ja-galy posmechom, „pred dcérami to smiem povedať: dlhé vlasy...“

„Práve tak rozmýšľali aj o černochoch, kým ich ne-oslobodili!“ povedal Piescov srdito.

„Mne je len čudné, že ženy hľadajú ešte iné povinnosti,“ povedal Sergiej Ivanovič, „kým my na nešťastie vidíme, že mužskí sa ich väčšinou stránia.“

„Povinnosti sú spojené s právami. Moc, peniaze, úcta — to ženy hľadajú,“ povedal Piescov.

„To je práve tak, ako keby som ja požadoval právo byť dojkou a urazil by som sa, že ženám za to platia a mne nechcú,“ povedal starý knieža.

Turovcyn vybuchol hlasitým smiechom a Sergiejovi Ivanovičovi bolo ľúto, že to nepovedal on. Ešte aj Alexej Alexandrovič sa usmial.

„Áno, ale mužský nemôže pridávať,“ povedal Piescov, „a žena...“

„Nie, istý Angličan si sám krmil na lodi dieťaťko,“ povedal starý knieža, ktorý si dovoľil pred dcérami takýto voľný rozhovor.

„Koľko je takých Angličanov, toľko žien bude úradníkmi,“ povedal Sergiej Ivanovič.

„Áno, ale čo si má počať dievča bez rodiny?“ zamie-

šal sa Štefan Arkadevič, rozpomínajúc sa na Čibisovú, ktorú mal pred očami celý čas, čo súhlasil a podporoval Piescova.

„Keď dobre preskúmate osudy takého dievčaťa, dozviete sa, že to dievča opustilo rodinu, alebo sestrinu rodinu, kde by mohlo mať ženskú robotu,“ podráždene povedala Darja Alexandrovna, ktorá sa nečakane zamiešala do rozhovoru, lebo iste uhádla, na ktoré dievčatko myslel Štefan Arkadevič.

„Ale nám ide o zásadu, o ideál!“ zvučným basom odporoval Piescov. „Žena chce mať právo byť nezávislá, vzdelaná. Teraz je utláčaná, zdrvená vedomím, že je to nemožné.“

„A ja som zas zničený, zdrvený tým, že ma neprijmú za dojku do jasiel,“ zas povedal starý knieža na veľkú radosť Turovcyna, ktorý sa tak rozosmial, že pustil špargľu hrubším koncom do omáčky.

XI.

Všetci sa zúčastnili na spoločnom rozhovore, okrem Kity a Levina. Zpočiatku, keď sa shovárali o vplyve národa na iný národ, Levinovi nevoľky prichodilo na um, čo mal povedať o tomto predmete. Ale tieto myšlienky, ktoré mu boli predtým také dôležité, mihaly sa mu v hlave len ako vo sne a neboly mu teraz ani trošku dôležité. Ba zdalo sa mu aj čudné, prečo sa tak namáhali hovoriť o tom, čo nikto vlastne nepotreboval. A Kity malo vari zas zaujímať, čo vraveli

o právach a vzdelaní žien. Koľko ráz o tom rozmýšľala, keď sa rozpomínala na priateľku Várenku, čo žila v cudzine, na jej ťažkú závislosť od cudzích, koľko ráz len rozmýšľala, čo s ňou bude, ak sa nevydá, koľko ráz sa o tom škriepila so sestrou! Ale teraz ju to ani trošku nezaujímal. Shovárala sa len s Levinom a nebol to vlastne ani rozhovor, ale akési tajomné prenášanie myšlienok, ktoré ich vždy bližšie spájalo a vyvolávalo v nich pocit radostného strachu pred neznámom, do ktorého vstupovali.

Na Kitinu otázku, ako ju Levin vlani mohol vidieť v koči, Levin jej rozprával od začiatku, ako sa hradskou vracal s lúk, kde svážali seno, a ako ju stretol.

„Bolo to včasráno, na svitaní. Iste ste sa práve len zobudili. Vaša maman si spala v kútiku. Bolo utušené ráno. Idem a hútam: kto sa to môže viezť na štvorke? Hrdá štvorka s hrkálkami, a na chvíľočku ste sa mi mihli, vidím vás oblokom, sedíte, hľa, takto, a oboma rúčkami držíte stužky čepčka a o čomsi strašne rozmýšľate,“ vravel jej s úsmevom. „Ako by som chcel vedieť, o čom ste vtedy rozmýšľali! O vážnom?“

— Nebola som strapatá? — pomyslela si Kity, ale keď videla oduševnený úsmev, ktorý vyvolaly rozpomienky na tieto podrobnosti, cítila, že naopak, pôsobila vtedy vari na neho veľmi dobrým dojmom. Zčervenala sa a radostne sa zasmiala.

„Naozaj sa nepamätám.“

„Ako sa pekne smeje ten Turovcyn!“ povedal Levin a s pôžitkom sa díval na Turovcynove zvlhnuté oči a roztrasené telo.

„Dávno sa s ním poznáte?“

„Kto by ho nepoznal!“

„A vidím, že si myslíte, že je to zlý človek!“

„Nie zlý, ale neosožný.“

„To je nie pravda! A hneď si to prestaňte myslieť!“ povedala Kity. „Aj ja som o ňom veľmi zle smýšľala, ale je to, je to — veľmi milý a napodiv dobrý človek. Má zlaté srdce.“

„Akože ste mu mohli poznať srdce?“

„Sme s ním veľmi dobrí priatelia. Poznám ho veľmi dobre. Vlani, nedlho po tom... ako ste boli u nás,“ povedala s vinovatým, ale zároveň dôverčivým úsmevom, „všetky Doline deti dostaly šarlach a on ju náhodou prišiel navštíviť. A pomyslíte si,“ vravela šepotom, „tak ju ľutoval, že ostal a pomáhal jej opatrovať deti. Áno, celé tri týždne ostal u nich a opatroval deti ako pestúnka.“

„Rozprávam Konštantínovi Dmitrijevičovi o Turovcynovi pri šarlachu,“ povedala, nachýlená k sestre.

„Áno, bolo to naozaj napodiv utešené!“ povedala Dolly a dívala sa na Turovcyna, ktorý cítil, že je reč o ňom a dobrácky sa usmieval. Levin ešte raz pozrel na Turovcyna a čudoval sa, že predtým nepochopil pôvab tohto človeka.

„Odpusťte, odpusťte, už nikdy nebudem zle smýšľať o ľuďoch!“ veselo povedal Levin a úprimne tým vyslovil, čo práve cítil.

XII.

V začatom rozhovore o právach žien vyskytly sa aj otázky, chúlостivé v prítomnosti dám, a to otázky o nerovnosti práv v manželstve. Piescov sa pri obede niekoľko ráz letmo dotkol týchto otázok, ale Sergiej Ivanovič so Štefanom Arkadevičom ho opatrne od nich odviedli.

Keď potom vstali od stola a dámy odišly, Piescov nešiel za nimi, ale obrátil sa k Alexejovi Alexandrovičovi a začal mu vysvetľovať hlavnú príčinu tejto nerovnosti. Podľa jeho mienky nerovnosť práv v manželstve spočívala v tom, že neveru ženy a neveru muža celkom inakšie tresce aj zákon, aj verejná mienka.

Štefan Arkadevič náhlivo prišiel k Alexejovi Alexandrovičovi a núkal ho, aby si zafajčil.

„Nie, nefajčím,“ pokojne odpovedal Alexej Alexandrovič a ako by schválne bol chcel dokázať, že sa nebojí tohto rozhovoru, obrátil sa s chladným úsmevom k Piescovovi.

„Myslím, že základy takéhoto názoru vyplývajú už z podstaty veci,“ povedal a chcel prejsť do salónu. Ale zrazu nečakane prehovoril Turovcyn, obrátený k Alexejovi Alexandrovičovi.

„Ráčili ste počuť o Priačnikovovi?“ povedal Turovcyn, oživený vypitým šampanským, veď už dávno čakal príležitosť povedať niečo, lebo mlčanie ho už trápilo. „Vasia Priačnikov,“ povedal s dobráckym úsmevom vlhkých a červených perí, najmä najdôležitejšie-

mu hostovi Alexejovi Alexandrovičovi, „dnes mi rozprávali, mal v Tveri súboj s Kvitským a zastrelil ho.“

Ako sa vždy zdá, že šibneš, vari náročky, na najboľavejšie miesto, tak aj v tejto chvíli Štefan Arkadevič cítil, že na nešťastie sa teraz rozhovor stále dotýka boľavého miesta Alexeja Alexandroviča. Zas chcel švagra odvieť, ale Alexej Alexandrovič sa spýtal zvedavo:

„Prečo sa Priačnikov bil?“

„Pre ženu. Vykonal to junácky. Vyzval a zastrelil!“

„Ach!“ ľahostajne povedal Alexej Alexandrovič so zdvihnutými obrvami a odišiel do salónu.

„Aká som rada, že ste prišli,“ povedala mu Dolly s prestrašeným úsmevom, keď sa s ním stretla cestou do salónu. „Musím sa s vami poshovárať. Sadnime si sem.“

Alexej Alexandrovič, ešte vždy s tým výrazom ľahostajnosti, ktorý mu dodávaly zdvihnuté obrvy, sadol si k Darji Alexandrovne a núteno sa usmial.

„Tým lepšie,“ povedal, „lebo som vás práve chcel poprosiť o prepáčenie a hneď sa odporúčať. Zajtra musím odcestovať.“

Darja Alexandrovna bola pevne presvedčená o Aninej nevinnosti a cítila, že bledne a že sa jej pery trasú hnevom na tohto chladného, bezcitného človeka, ktorý tak pokojne zamýšľal zahubiť jej nevinnú priateľku.

„Alexej Alexandrovič,“ povedala a dívala sa mu do očí so zúfalou rozhodnosťou, „spytovala som sa vás na Annu a neodpovedali ste mi. Ako sa má?“

„Zdá sa, že je zdravá, Darja Alexandrovna,“ odpovedal Alexej Alexandrovič, ale neďíval sa na ňu.

„Alexej Alexandrovič, odpusťte mi, nemám práva . . . ale ľúbim Annu ako sestru a ctím si ju. Prosím vás, veľmi vás prosím, povedzte mi, čo je medzi vami? Z čoho ju obviňujete?“

Alexej Alexandrovič sa smrštil, skoro zavrel oči a sklomil hlavu.

„Nazdávam sa, že vám muž povedal, prečo rozhodne zamýšľam zmeniť bývalý pomer k Anne Arkadevne,“ povedal, nehľadiac jej do očí a nepokojne si obzeral Ščerbackého, ktorý prechádzal do salónu.

„Neverím, neverím, nemôžem uveriť!“ povedala Dolly s energickým pohybom a spínala pred sebou kostnaté ruky. Chytro vstala a položila Alexejovi Alexandrovičovi ruku na rukáv. „Tu nás vyrušia. Poďme sem, prosím vás.“

Dollino rozčúlenie prešlo aj na Alexeja Alexandroviča. Vstal a pokorne šiel za ňou do detskej učebne. Sadli si za stôl, obťahnutý voskovaným plátnom, rozrezaným vreckovými nožikmi.

„Neverím to, neverím!“ povedala Dolly a namáhala sa zachytiť jeho vyhýbavý pohľad.

„Nemožno neveriť faktom, Darja Alexandrovna,“ povedal s dôrazom na slove faktom.

„No, čo teda vykonala?“ povedala Darja Alexandrovna. „Čo vlastne vykonala?“

„Pohrdla svojimi povinnosťami a je neverná mužovi. Hľa, toto vykonala,“ povedal.

„Nie, nie, to nemôže byť! Nie, preboha, zmýlili ste

sa,“ vravela Dolly a dotýkala sa rukami slúch a zakrývala si oči.

Alexej Alexandrovič sa chladne usmial len perami a týmto chcel jej aj sebe dokázať pevnosť presvedčenia. Ale táto vrúcna obhajoba, keď ho aj neotriasla v presvedčení, predsa mu len jatrila ranu. A rozvravel sa veľmi živo:

„Veľmi ťažko sa mýliť, keď to vlastná žena oznámi mužovi. Keď mu oznámi, že osem rokov života a syn, že všetko bol omyl, že chce začať nový život,“ povedal zlostne, fučiac nosom.

„Anna, a nepravosť! — Nemôžem to spojovať, nemôžem to uveriť!“

„Darja Alexandrovna!“ povedal Alexej Alexandrovič a teraz jej už hľadel rovno do láskavej, rozčúlenej tváre a cítil, že sa mu jazyk nevoľky rozväzuje. „Dal by som za to neviem čo, keby som ešte mohol pochybovať. Keď som pochyboval, bolo mi ťažko, ale ľahšie ako teraz. Keď som pochyboval, bola ešte nádej, ale teraz už niet nádeje, a jednako ešte vždy pochybujem o všetkom. Tak pochybujem o všetkom, že nenávidím syna a zavše už ani neverím, že mi je synom. Som veľmi nešťastný.“

Nemusel to ani vravieť. Darja Alexandrovna to pochopila, len čo jej pozrel do tváre. Bolo jej ho veľmi ľúto a viera v priateľkinu nevinnosť bola zrazu tiež otrasená.

„Ach, to je strašné, strašné! Ale naozaj je to pravda, že ste sa rozhodli za rozsobáš?“

„Rozhodol som sa na posledný krok. Inšie mi už neostáva.“

„Neostáva, neostáva...“ povedala Dolly so slzami v očiach. „Nie, takto nesmiete hovoriť!“ povedala.

„V takomto žiali je najhroznejšie, že nemožno, ako v každom inom — pri strate, smrti — niesť svoj kríž, ale že tu treba dačo robiť,“ povedal, ako by bol uhádol jej myšlienku. „Treba sa dostať z ponižujúceho postavenia, do ktorého som zabrdol. Nedá sa žiť v trojici.“

„Chápem, veľmi dobre chápem,“ povedala Dolly a sklonila hlavu. Mlčala chvíľku a rozmýšľala o sebe, o svojom rodinnom nešťastí, ale zrazu energickým pohybom zdvihla hlavu a prosebne složila ruky. „Ale počkajte. Ste kresťan. Porozmýšľajte o nej. Čo s ňou bude, keď ju opustíte?“

„Rozmýšľal som, Darja Alexandrovna, a veľmi mnoho rozmýšľal,“ vravel Alexej Alexandrovič. Tvár sa mu pokryla červenými škvrnami a mútné oči hľadely rovno na ňu. Teraz ho už Darja Alexandrovna lutovala z celej duše. „Práve tak som spravil, keď mi sama vyjaviла moju hanbu: nechal som všetko po starom. Dal som jej možnosť nápravy, usiloval som sa ju zachrániť. A čo sa stalo? Nesplnila ani najľahšiu požiadavku — zachovanie slušnosti,“ vravel rozčúlene. „Zachrániť možno človeka, ktorý nechce zahynúť. Ale keď je povaha už natoľko skazená, rozvrátená, že záhuba sa jej zdá záchranou, čo si počať?“

„Všetko, len nie rozsobaš!“ odpovedala Darja Alexandrovna.

„A čo všetko?“

„Nie, toto je hrozné! Nebude ničou ženou, zahynie!“

„Čože si počať?“ povedal Alexej Alexandrovič so zdvihnutými plecami a obrvami. Rozpomienka na ženinino posledné previnenie ho tak podráždila, že bol zas chladný ako na začiatku rozhovoru. „Veľmi pekne vám ďakujem za vašu účasť, ale už musím ísť,“ povedal, vstávajúc.

„Nie, počkajte! Nesmiete ju zničiť! Počkajte, poviem vám o sebe. Vydala som sa a muž ma klamal. V zlosti a žiarlivosti som chcela opustiť všetko, chcela som sama... Ale spamätala som sa. A kto mi pomohol? Anna ma zachránila. A vidíte, žijem. Deti rastú, muž sa vracia k rodine, cíti, že sa nesprával, ako treba, lepší sa, očisťuje, a ja žijem... Odpustila som, aj vy musíte odpustiť!“

Alexej Alexandrovič načúval, ale Dolline slová už nepôsobily na neho. V duši sa mu zas zdvihla všetka zlosť, akú cítil v ten deň, keď sa rozhodol o rozsobáši. Striasol sa a povedal prenikavým, mocným hlasom:

„Odpustiť nemôžem a nechcem, bolo by to nesprávne. Spravil som pre tú ženu, čo som len mohol, ale ona zašliapala všetko do blata, v ktorom sa dobre cíti. Nie som zlý človek, nikdy som nikoho neznenávidel, ale ju nenávidím z celej duše a nemôžem jej odpustiť práve preto, že ju priveľmi nenávidím za všetko zlo, ktoré mi vykonala!“ povedal so slzami zlosti v hlase.

„Milujte tých, ktorí vás nenávidia...“ hanblivo zašepkala Darja Alexandrovna.

Alexej Alexandrovič sa pohrdavo uškrnul. To dávno vedel, ale to sa nemohlo použiť v jeho prípade.

„Milujte tých, ktorí vás nenávidia, ale nemožno milovať tých, ktorých nenávidíme. Odpustte, že som vás rozčúľil. Každý má dosť svojich bolestí!“ A Alexej Alexandrovič sa ovládol, pokojne sa rozlúčil a odišiel.

XIII.

Keď vstali od stola, Levin chcel ísť za Kity do salónu. Ale bál sa, či jej nebude nepríjemné, že jej tak priokate dvorí. Ostal teda v mužskom krúžku a zúčastnil sa na spoločnom rozhovore, ale čo sa aj neďíval na Kity, cítil jej pohyby, pohľady a videl miesto v salóne, na ktorom sedela.

Hneď teraz a bez najmenšieho úsilia plnil sľub, ktorý jej dal: vždy len dobre smýšľať o všetkých ľuďoch a vždy všetkých ľúbiť. Shovárali sa o sedliackom kolektíve, v ktorom Piescov videl akýsi zvláštny prvok, nazvaný sborovým prvkom. Levin nesúhlasil ani s Piescovom ani s bratom, ktorý akosi po svojom aj uznával, aj neuznával význam tohto kolektíva. Ale shováral sa s nimi a usiloval sa smieriť ich a zmäkčiť ich škriepku. Ani trošku ho nezaujímal, čo vravel, tým menej ho zaujímal, čo vraveli oni, želan si len, aby im všetkým spolu bolo dobre a príjemne. Vedel len to, čo teraz bolo dôležité. A to dôležité bolo zpočiatku tam, v salóne, ale potom sa začalo pohybovať a zastalo pri dverách. Neobrátil sa, ale cítil po-

hľad, upretý na seba a úsmev, a nemohol sa neobzrieť. Kity stála vo dverách so Ščerbackým a dívala sa na neho.

„Myslel som, že idete ku klavíru,“ povedal, keď prišiel k nej. „Vidíte, čo mi chýba na dedine: hudba.“

„Nie, prišli sme si len po vás a ďakujem,“ a odmenila ho darom-úsmevom, „že ste prišli k nám. Aký je to pôžitok stále sa škriepiť? Veď sa nikdy vzájomne nepresvedčia.“

„Áno, pravdaže,“ povedal Levin, „najčastejšie sa ohnivo škriepime len preto, lebo nijako nemôžeme pochopiť, čo vlastne chce dokázať protivník.“

Levin často pozoroval pri škriepkach aj medzi najumnejšími ľuďmi, že po ohromnom úsilí, ohromnom množstve logických jemností a slov obaja protivníci si napokon uvedomili, že to, čo sa tak dlho usilovali dokázať druh druhovi, už dávno-dávno, od začiatku škriepky vedeli, ale že každý z nich má rád inšie a len preto nechce povedať, čo má rád, aby sa jeho záľuba nestala predmetom škriepky. Často sa presvedčil, že zavše pri škriepke zrazu pochopíš, čo má rád protivník a zrazu si aj ty obľúbiš práve to a hneď s ním súhlasíš a potom už odpadnú všetky škriepky ako zbytočné. A zavše sa presvedčil o opaku: prezradíš napokon, čo máš rád a čo sa snažíš odôvodniť, a ak to náhodou rozpovieš pekne a úprimne, vtedy zrazu protivník súhlasí s tebou a prestane sa škriepiť. A práve toto chcel povedať.

Kity svraštila čelo a namáhala sa pochopiť. No len čo začal vysvetľovať, už aj pochopila.

„Rozumiem: treba vedieť, o čo sa škriepi, čo má rád, vtedy možno...“

Všetko uhádla a vyslovila jeho zle vyjadrenú myšlienku. Levin sa radostne usmial: tak ho ohromil tento prechod od zamotanej, na slová bohatej škriepky s Piescovom a bratom k tomuto lakonickému a jasnému, skoro bezslovnému vyjadreniu najsložitějších myšlienok.

Ščerbacký odišiel od nich a Kity šla k rozloženému kartárskemu stolu, sadla si, chytila do ruky kriedu a začala ňou kresliť rozbiehajúce sa kružnice na novom zelenom súkne.

Obnovili rozhovor, začatý pri obede, o slobode a zamestnaní žien. Levin súhlasil s mienkou Darje Alexandrovny, že dievča, ktoré sa nevydá, nájde si ženskú robotu v rodine. Podporoval to tým, že ani jedna rodina sa nemôže zaobísť bez pomocnice, že v každej chudobnej a bohatej rodine sú a musia byť pestúanky, či už najaté, alebo z rodiny.

„Nie,“ povedala Kity, celá červená, ale tým smelšie hľadela na neho úprimnými očami, „dievča môže byť v takom postavení, že nemôže prísť do rodiny bez poníženia, ale samo...“

Pochopil, na čo narážala.

„Ach, áno!“ povedal „áno, áno, áno, máte pravdu, máte pravdu!“

A pochopil všetko, čo pri obede dokazoval Piescov o slobode žien, už tým, že videl v Kitinom srdci strach pred životom starej dievky, strach z poníženia, a preto-

že ju ľúbil, pocítil tento strach a poníženie a odrazu sa zriekol svojho tvrdenia.

Nastalo mlčanie, Kity ešte vždy kreslila kriedou na stole. Oči sa jej jagaly tichým ligotom. Levin sa podrobil jej nálade a cítil v celej bytosti stále rastúcu túžbu po šťastí.

„Ach! Celý stôl som pokreslila!“ povedala Kity, položila kriedu a pohla sa, ako by chcela vstať.

— Akože tu ostanem sám, bez nej? — v hrôze si pomyslel Levin a vzal kriedu. „Počkajte,“ povedal a sadol si za stôl. „Dávno som sa vás chcel spýtať niečo.“

Hľadel jej rovno do láskavých, keď aj vyľakaných očí.

„Prosím, spýtajte sa.“

„Pozrite,“ povedal a napísal začiatkové písmená: k, s, m, o: t, n, b, z, t, n, a, v? Tieto písmená značily: Keď ste mi odpovedali: to nemôže byť, značilo to — nikdy alebo vtedy? Nebolo pravdepodobné, že by bola mohla pochopiť túto složitú vetu. No Levin pozrel na ňu s takým výrazom, že videla, že jeho život závisí od toho, či pochopí tieto slová.

Pozrela vážne na neho, potom si podoprela zachmúrené čelo o ruku a začala čítať. Zavše pozrela na neho a spytovala sa ho pohľadom: je to to, čo si myslím?

„Pochopila som,“ povedala a začervenala sa.

„Aké je toto slovo?“ spýtal sa a ukazoval na n, ktoré označovalo slovo nikdy.

„To písmeno značí nikdy,“ povedala, „ale to je nie pravda.“

Chytro sotrel, čo napísal, podal jej kriedu a vstal. Ona napísala: v, s, n, o, i.

Dolly sa potešila v bolesti, ktorú jej spôsobil rozhovor s Alexejom Alexandrovičom, keď uvidela tieto dve postavy: Kity s kriedou v rukách a s plachým a šťastným úsmevom, hľadiacu nahor na Levina, a Levinovu peknú postavu, nahnutú nad stolom, s rozblácnými očami, ktoré upieral raz na stôl, raz na Kity. Zrazu sa celý rozjasal: porozumel. Značilo to: Vtedy som nemohla odpovedať inakšie.

Pozrel na ňu s otázkou, placho.

„Len vtedy?“

„Áno,“ odpovedal mu jej úsmev.

„A t... a teraz?“ spýtal sa.

„No, teda si prečítajte. Poviem vám, čo by som si želala. Veľmi želala!“ Napísala začiatkové písmená: k, s, m, o, a, z, č, b. Značilo to: Keby ste mohli odpustiť a zabudnúť, čo bolo.

Schytí kriedu napätými, roztrasenými prstami, zlomil ju a napísal počiatkové písmená nasledujúcej vety: Nemám čo zabúdať a odpúšťať, neprestal som vás ľúbiť.

Pozrela na neho s dlhým úsmevom.

„Pochopila som,“ povedala šeptom.

Sadol si a napísal dlhú vetu. Všetko rozumela, nespýtovala sa, či je tak, chytila kriedu a hneď mu odpovedala.

Dlho nemohol porozumieť, čo napísala, a často jej nazeral do očí. Všetko naokolo sa mu zatmelo šťastím. Nijako nemohol uhádnuť slová, ktoré myslela, ale

z utešených, šťastím rozjasaných Kitiných očí pochopil všetko, čo potreboval vedieť. A napísal tri písme-
ná. Ale ešte ani neskončil písanie a ona mu už čítala
pod rukou a dokončila aj napísala odpoveď: Áno.

„Hráte sa na sekretára?“ spýtal sa starý knieža, keď
prišiel k nim. „No, ale už musíme ísť, ak chceš prísť
načas do divadla.“

Levin vstal a vyprevadil Kity do dverí.

V rozhovore si povedali všetko, povedali si, že ho
Kity ľúbi a povie otcovi a matke, že k nim príde
zajtra ráno.

XIV.

Keď Kity odišla a Levin osamel, pocítil taký ne-
pokoj bez nej a také netrpezlivé želanie čím skôr, čím
skôr dožiť sa zajtrajšieho dňa, keď ju zas uvidí a na-
vždy sa s ňou spojí, že sa ako smrti preľakol štrnástich
hodín, ktoré mal ešte prežiť bez nej. Čo ako, musel
s niekým byť, s niekým sa shovárať, aby oklamal čas.
Štefan Arkadevič mu bol najpríjemnejším spoloční-
kom, ale odchádzal, ako vravel, kdesi na večierok, no
v skutočnosti do baletu. Levin mu sotva stihol pove-
dať, že je šťastný, že ho má rád a že mu nikdy neza-
budne, čo pre neho spravil. Pohľad a úsmev Štefana
Arkadeviča dokázaly Levinovi, že správne pochopil
Levinove city.

„Čože, už je nie na čase umrieť?“ spýtal sa Štefan
Arkadevič a dojato stískal Levinovi ruku.

„Nieeeee!“ povedal Levin.

Keď sa Darja Alexandrovna lúčila s ním, tiež mu povedala, ako by mu blahoželala: „Aká som rada, že ste sa s Kity zasa stretli, treba si ctiť staré priateľstvo.“ Levinovi boli nepríjemné tieto slová Darje Alexandrovny. Veď Darja Alexandrovna nemohla pochopiť, aké to všetko bolo vznešené a jej nedostupné a nemala si dovoliť pripomínať mu to. Levin sa teda odporúčal, ale aby neostal sám, pripojil sa k bratovi.

„Kde ideš?“

„Na schôdzu.“

„Pôjdem s tebou. Smiem?“

„Prečo by nie, poď,“ povedal Sergiej Ivanovič s úsmevom. „Čo sa dnes robí s tebou?“

„So mnou? So mnou je šťastie!“ povedal Levin a spustil oblok na krytých saniach, v ktorých sa viezli. „Nebude ti fučať? Veľmi je dusno. So mnou je šťastie. Prečo si sa nikdy neoženil?“

Sergiej Ivanovič sa usmial.

„Som veľmi rád, myslím, že je to skvostné diev . . .“ začal Sergiej Ivanovič.

„Nevrav, neprav, neprav!“ vykrikol Levin, schytil ho oboma rukami za golier kožucha a zakrýval mu ním tvár. „Je to skvostné dievča“ boli také prosté, všedné slová, tak nepristaly k jeho citom.

Sergiej Ivanovič sa zasmial veselým smiechom, čo u neho bolo zriedkavé.

„No, vari len smiem povedať, že sa z toho veľmi teším.“

„To môžeš povedať zajtra, zajtra. A teraz už dosť! Dosť, dosť, ticho!“ povedal Levin, ešte raz ho zakryl

kožuchom a doložil: „Mám ťa veľmi rád! Teda čo, môžem ísť s tebou na schôdzu?“

„Pravdaže, môžeš.“

„O čom tam budete rokovať?“ spytoval sa Levin a neprestával sa usmievať.

Prišli na schôdzu. Levin načúval, ako tajomník jachtavo čítal zápisnicu, ktorej zrejme nerozumel. Ale z tajomníkovej tváre videl, aký to bol milý, dobrý a výborný človek. Bolo to vidno z toho, ako sa mýlil a miatol pri čítaní protokola. Potom sa začaly reči. Škriepili sa o akési rozpočty a o vystavenie akýchsi komínov a Sergiej Ivanovič porazil dvoch členov a hovoril čosi víťazne a dlho. Aj iný člen si zapísal čosi na papierik a začal rečniť zpočiatku placho, ale potom mu už odpovedal veľmi jedovato a milo. A potom Sviažský (aj on bol tu) tiež čosi povedal, tak krásne a vznešene. Levin ich načúval a jasne videl, že ani rozpočty, ani komíny mu už neprekážaly, že sa páni ani trošku neškriepili, že boli všetci takí dobrí, znamenití ľudia, že je všetko krásne a že je tak dobre medzi nimi... Nikomu nikto nezavadzal a všetkým bolo príjemne. Levin si najmä všimol, že teraz tak videl do nich, že podľa drobných, predtým nebadaateľných príznakov vnikal do duše každému z nich a jasne videl, akí sú všetci dobrí. A najmä jeho, Levina, mali teraz všetci neobyčajne radi. Bolo to vidno z toho, ako sa s ním shovárali, ako láskavo a milo na neho hľadeli ešte aj všetci neznámi.

„Nuž čo, spokojný si?“ spýtal sa ho Sergiej Ivanovič.

„Veľmi. Nikdy by som nebol myslel, že je to také zaujímavé! Utešené, skvostné!“

Sviažsky prišiel k Levinovi a pozval ho na čaj. Levin nijako nemohol pochopiť a rozpamätať sa, prečo bol nespokojný so Sviažskym, čo od neho čakal. Bol to umný a neobyčajne dobrý človek.

„Veľmi rád pôjdem,“ povedal Levin a spýtal sa na ženu a švagrínú Sviažskeho. A čudnou spojitosťou myšlienok, pretože sa mu v pamäti myšlienka na Sviažskeho švagrínú spájala s myšlienkou na manželstvo, zdalo sa mu, že nikto ho nemôže tak pochopiť ako tieto dve, keď im vyrozpráva o svojom šťastí, a bol veľmi rád, že mohol ísť k nim.

Sviažsky sa ho vypytoval na prácu na dedine, a ako vždy, zas len nevidel možnosť vynájsť niečo nového, čo by už neboli vynašli v Europe. Ale teraz ani toto nebolo Levinovi nepríjemné. Naopak, cítil, že Sviažsky má pravdu, že je to všetko bezvýznamné a videl, ako zázračne mätko a jemne sa Sviažsky vyhýbal vysloviť svoju pravdu. Sviažskeho dámy boli neobyčajne milé. Levinovi sa zdalo, že už všetko vedia a chápu ho, a len z jemnosti o tom nevravia. Presedel u nich hodinu, dve, tri, shováral sa o všeličom, ale chápal len to, čoho mal plnú dušu a nezbadal, že sa im už strašne zunoval, že by už dávno boli chceli ísť spať. Sviažsky ho vyprevadil po dvere, zíval a čudoval sa, v akej podivnej nálade je priateľ. Boly dve hodiny. Levin sa vrátil do hostinca a preľakol sa myšlienky, ako teraz sám so svojou netrpezlivosťou strávi ešte desať hodín čakania. Sluha, ktorý mal nočnú

službu, zažal mu sviečky a chcel odísť, ale Levin ho zdržal. Tento sluha Jegor, ktorého si Levin predtým nevšimol, zdal sa mu teraz veľmi umným a milým, ale najmä dobrým človekom.

„Nuž čo, Jegor, ťažko je nespáť?“

„Čože robiť! Naša služba je už taká. U pánov je pokojnejšie. Zato tu viacej zarobíme.“

Levin sa dozvedel, že Jegor mal rodinu, troch chlapcov a dcéru krajčírku, ktorú chcel vydať za pomocníka v remenárskom obchode.

Pri tejto príležitosti Levin sveril Jegorovi svoje presvedčenie, že v manželstve je hlavná vec láska a že s láskou vždy budeš šťastný, lebo šťastie nebýva nikde inde len v nás.

Jegor ho pozorne vypočul a zrejme celkom pochopil Levinovu myšlienku, ale na potvrdenie vyslovil poznámku, ktorú veru Levin neočakával, že totiž, keď slúžil u dobrých pánov, vždy bol s nimi spokojný, ale že je aj teraz celkom spokojný so svojím pánom, čo je aj Francúz.

— Dobráčisko, — pomyslel si Levin.

„No a ty, Jegor, ľúbil si ženu, keď si sa ženil?“

„Akože by som neľúbil,“ odpovedal Jegor.

A Levin videl, že aj Jegor je v radostnej nálade a že sa strojí vysloviť všetky svoje najvnútornejšie city.

„Aj môj život je veru podivný. Od malička . . .“ začal s rozžiarenými očami, zrejme sa mu chytilo Levinovo oduševnenie, ako sa nám chytá zívania.

Ale práve vtedy sa ozval zvonec. Jegor odišiel a Levin osamel. Pri obede skoro nič nejedol, nechcel ani

čnej, ani večeru u Sviažských, ale nemohol ani len pomyslieť na večeru. Minulej noci nespál, ale nemohol ani len pomyslieť na spánok. V izbe bolo chladno, ale jeho dusila páľa. Otvoril obe obločné krídla a sadol si na stoličku proti obloku. Zpoza strechy, pokrytej snehom, videl vyrezávaný kríž s reťazami a nad ním sa dvíhal trojuholník súhvezdia Pohoniča so žltkavo jasnou Kapellou. Díval sa raz na kríž, raz na hviezdu, vdychoval svieže, mrazivé povetrie, rovnomerne prúdiace do izby, a ako by vo sne stopoval v myšlienkach vznikajúce obrazy a rozpomienky. O štvrtej začul na chodbe kroky a vyzrel zo dverí. Známy hráč Miaskin sa vracal z klubu. Šiel zamračený, naježený a odkašľoval. — Neborák, nešťastník! — pomyslel si Levin a do očí sa mu vtisly slzy lásky a ľútosti k tomuto človeku. Chcel sa s ním poshovárať, potešiť ho. Ale prišlo mu na um, že je len v košeli, rozmyslel si to a zas si sadol k obloku, kúpať sa v chladnom povetrí a dívať sa na mlčanlivý kríž čudného tvaru, na kríž teraz taký významný, a na vznášajúcu sa žltó-žiarivú hviezdu. O siedmej bolo počuť hrmot zametačov, kdesi zazvonili do kostola a Levin pocítil, že mu začína byť chladno. Zatvoril oblok, umyl sa, obliekol a vyšiel na ulicu.

XV.

Na uliciach bolo ešte pusto. Levin šiel k domu Ščerbackých. Hlavný vchod bol ešte zavretý a všetko spalo. Vrátil sa, šiel zas do hostinca a kázal si doniesť

kávu. Doniesol mu ju denný sluha, už nie Jegor. Levin sa chcel s ním dať do reči, ale zacengali na neho a sluha odišiel. Levin skúsil napiť sa kávy a položil si koláč do úst, ale ústa nijako nevedely, čo si počať s koláčom. Levin vypľul koláč, obliekol si kabát a zas šiel von. Bolo desať hodín, keď druhý raz prišiel k vchodu do Ščerbackých domu. V dome práve len čo vstali a kuchár šiel nakúpiť. Musel čakať ešte aspoň dve hodiny.

Celú túto noc a ráno si Levin ani neuvedomoval, či žije, cítil sa celkom povznesený nad hmotné potreby. Celý deň nejedol, dve noci nespal, niekoľko hodín presedel vyzlečený na zime a cítil sa nielen svieži a zdravý, ako ešte nikdy, ale aj celkom nezávislý od tela: pohyboval sa bez námahy svalov a cítil, že môže spraviť všetko. Bol presvedčený, že by mohol lietať alebo zdvihnúť roh domu, keby potreboval. Zvyšok času prechodil po uliciach, neprestajne sa díval na hodinky a obzeral sa dookola.

A čo vtedy videl, už potom nikdy neuvidel. Dojaly ho najmä deti, čo šly do školy, sivo-belasé holuby, čo sletely so strechy na chodník a žemličky, podsýpané múkou, ktoré vyložila neviditeľná ruka. Tieto žemličky, holuby a dvaja chlapci boli nezemské zjavy. A všetko sa stalo naraz: chlapec pribehol k holubovi a s úsmevom pozrel na Levina, holub strepotal krídlami a odletel, jagajúc sa v slnci medzi popraškom snehu, čo sa chvel v povetrí, z oblôčka voňalo čerstvým chlebom a ktosi naň vyložil žemličky. Všetko bolo také neobyčajne krásne, že sa Levin zasmial a zapla-

kal od radosti. Spravil veľkú okľuku cez Novinársku ulicu a Kislovku a zas sa vrátil do hostinca. Vyložil si pred seba hodinky, sedel a čakal dvanástu. V susednej izbe sa shovárali čosi o strojoch a o akomsi klamstve a kašľali raňajším kašľom. Necháпали, že sa ručička už blíži k dvanástke. Ručička ukázala dvanásť. Levin vyšiel pred hostinec. Všetci nájomní kočiši zrejme o všetkom vedeli. So šťastnými tvármi obkolesili Levina, škriepili sa medzi sebou a núkali mu služby. Levin nechcel uraziť niektorého z nich, preto sľúbil všetkým, že si ich postupne nájme, vybral si jedného a kázal mu zaviesť ho do Ščerbackých. Pohonič bol driečny v bielom golieri na košeli, čo mu vykukoval z kabáta, natiahnutý na plnom, červenom, mocnom hrdle. Tento pohonič mal vysoké, obrátne sane, také, na akých sa Levin potom už nikdy neviezol, aj koňa mal pekného a poháňal ho dobre, no predsa sa akosi nehýbal s miesta. Pohonič poznal Ščerbackých dom a keď zastali pred vchodom, z neobyčajnej úcty k Levinovi ohol ruky a povedal: „Príí.“ Ščerbackých vrátnik vedel iste o všetkom. Bolo mu to vidno z úsmevu očí a z toho, ako povedal: „Veru dávno ste u nás neboli, Konštantín Dmitrijevič!“

Nielen že všetko vedel, ale zrejme bol naradovaný a namáhal sa skryť radosť. Keď mu Levin nazrel do milých stareckých očí, pochopil ešte čosi nového vo svojom šťastí.

„Vstali už?“

„Nech sa páči! Ale to nechajte tu,“ povedal s úsme-

vom, keď sa Levin vrátil po klobúk. Toto voľačo značilo.

„Komu rozkážete oznámiť?“ spýtal sa sluha.

Sluha, čo aj mladý, z nových sluhov a švihák, bol predsa len dobrý a šľachetný človek a tiež všetko chápal.

„Kňážnej ... kniežaťu ... mladej kňážnej ...“ povedal Levin.

Prvá osoba, s ktorou sa stretol, bola mademoiselle Linonová. Šla cez dvoranu a kučery a tvár jej svietila. Len čo sa s ňou rozhovoril, keď zrazu bolo počuť za dverami šušťanie šiat a mademoiselle Linonová zmizla Levinovi s očí, a jeho zachvátila radostná hrôza z blízkeho šťastia. Mademoiselle Linonová sa poponáhľala, nechala ho a šla k druhým dverám. Len čo vyšla, ozvaly sa na parketách rýchle-prerýchle, ľahké krôčiky a jeho šťastie, jeho život, on sám, čosi lepšieho ako on, to, čo tak dlho hľadal, čo si tak dlho želať, chytro-chytro blížilo sa k nemu. Ani nešla, len sa akousi neviditeľnou silou vznášala k nemu.

Videl len jej jasné, úprimné oči, vyľakané práve takou radosťou lásky, aká jemu preplňala srdce. Oči svietily bližšie a bližšie, oslepovaly ho svetlom lásky. Zastala až pri ňom a dotýkala sa ho. Ruky sa jej zdvihly a spustily sa mu na plecia.

Spravila všetko, čo mohla: pribehla k nemu a odala sa mu celá, placho a radostne. Objal ju a pritisol jej pery na ústa, ktoré hľadaly jeho bozk.

Ani ona celú noc nespala a od rána ho čakala.

Matka a otec úplne súhlasili a boli šťastní jej šťastím. Čakala ho. Chcela mu prvá oznámiť svoje aj

jeho šťastie. Chystala sa privítať ho sama a tešila sa z tejto myšlienky, aj sa ostýchala, aj hanbila a ani nevedela, čo spraví. Počula jeho kroky a hlas a čakala za dverami, kým odíde mademoiselle Linonová. Mademoiselle Linonová odišla. Kity nerozmýšľala, nespýtovala sa, ako a čo, prišla k nemu a spravila, čo spravila.

„Podme k mame!“ povedala a chytila ho za ruku. Dlho nemohol vysloviť slova, ani nie tak preto, že by sa bál slovom pokaziť vznešenosť svojho citu, ako preto, že vždy, keď chcel niečo povedať, miesto slov cítil, že sa mu tisnú do očí slzy šťastia. Chytil ju za ruku a bozkal jej ju.

„Vari je to naozaj pravda?“ povedal napokon dutým hlasom. „Nemôžem uveriť, že ma ľúbiš!“

Usmiala sa tomu „ty“ a plachosti, s ktorou pozrel na ňu.

„Áno,“ povedala významne a pomaly. „Som taká šťastná.“

Spolu, ruka v ruke, vošli do salónu. Keď ich kňažná videla, prudko sa rozdýchala a hneď sa rozplakala a zároveň sa smiala a takou energickou chôdzou, akú u nej Levin nečakal, pribehla k nim, objala Levinovi hlavu, bozkala ho a zmáčala mu líca slzami.

„Tak sa všetko dobre skončilo! Som rada. Lúb ju. Som rada . . . Kity!“

„Chytro ste sa dohovorili!“ povedal starý knieža a namáhal sa byť ľahostajný. No Levin zbadal, že mal vlahu v očiach, keď sa obrátil k nemu. „Dávno, vždy som si to želal!“ povedal knieža, chytil Levina za ruku

a pritiahol ho k sebe. „Ešte vtedy, keď si toto moto-
vidlo vymyslelo...“

„Otecko!“ vykrikla Kity a zakryla mu ústa rukami.

„No, nebudem!“ povedal. „Som veľmi, veľmi...
rád... Ach, aký som hlúpy...“

Objal Kity, bozkal ju na líce, na ruku, potom zas na
tvár a prežehnal ju.

A Levina sa zmocnil nový cit lásky k tomuto, pred-
tým takému cudziemu starému kniežaťu, keď videl,
ako mu Kity dlho a nežne bozkávala mäsitú ruku.

XVI.

Kňazná mlčky sedela v kresle a usmievala sa. Knie-
ža sedel pri nej. Kity stála pri otcovom kresle a stále
ho držala za ruku. Všetci mlčali.

Kňazná prvá všetko nazvala slovami a preniesla
všetky myšlienky a city do skutočnosti. A všetkým sa
to zdalo v prvej chvíli jednako čudné, až bolestné.

„Teda kedy to bude? Treba mladým požehnať a
oznámiť zasnúbenie. A kedy má byť svadba? Čo mys-
líš, Alexander?“

„To určí on,“ povedal starý knieža a ukazoval na
Levina, „on je tu hlavná osoba.“

„Kedy?“ povedal Levin a začervenal sa. „Zajtra.
Keď sa ma už spytujete, teda myslím, požehnajme nám
teraz a zajtra nech je svadba.“

„Ale, ale, mon cher, to sú hlúposti.“

„Teda o týždeň.“

„Zbláznili ste sa?“

„Nie, prečo?“

„Pane Bože!“ povedala matka a radostne sa usmievala jeho náhlivosti. „A výstroj?“

— Či treba aj výstroj a všetko ostatné? — pomyslel si Levin s hrôzou. — Ale vlastne, či môže výstroj a požehnanie a všetko ostatné — či mi to môže skaliť šťastie? Nič mi ho nemôže skaliť! — Pozrel na Kity a videl, že ju ani trošku, ani trošičku neurazila zmienka o výstroji. — Teda to vari všetko musí byť, — pomyslel si.

„Veď sa ja v tom ani trošku nevyznám, povedal som len svoju žiadosť,“ vravel na ospravedlnenie.

„Teda sa rozhodnime. Teraz môžeme požehnať a oznámiť zasnúbenie. Tak to bude najlepšie.“

Kňazná pristúpila k mužovi, bozkala ho a chcela odísť, ale zadržal ju, objal ju ako mladý zaľúbenec a bozkal ju niekoľko ráz s úsmevom. Starkí boli chvíľočku zrejme v pomykove a nevedeli dobre, či sú zas oni zaľúbení a či dcéra. Keď knieža s kňaznou odišli, prikrečil Levin k verenici a chytil ju za ruku. Už sa ovládol, už mohol hovoriť a mal jej mnoho povedať. Ale povedal čosi celkom inšieho, ako mal povedať.

„Vedel som, že to takto bude. Nikdy som nedúfal, ale v duši som bol vždy presvedčený,“ povedal. „Verím, že nám to bolo súdené.“

„A ja?“ povedala Kity. „Ešte aj vtedy...“ zháčila sa a zas pokračovala, rozhodne hľadiac na neho úprimnými očami, „ešte aj vtedy, keď som pohrdla svojím

šťastím, ľúbila som len vás, ale bola som očarená... Musím vám povedať... Môžete na to zabudnúť?“

„Možno je to takto lepšie. Vy mi musíte mnoho odpustiť. Musím vám povedať...“

Toto bolo prvé, čo sa jej rozhodol povedať. Rozhodol sa, že jej hneď v prvých dňoch povie dve veci: že je nie taký čistý ako ona a potom — že je neverec. Mučilo ho to, ale cítil, že jej musí povedať jedno aj druhé.

„Nie, nie teraz, potom!“ povedal.

„Dobre, teda potom, ale určite mi to povedzte. Ničoho sa nebojím. Musím vedieť všetko. Teraz je už všetko v poriadku.“

Dopovedal:

„Všetko v poriadku a vydáte sa za mňa, nech som akýkoľvek... nezrieknete sa ma? Naozaj?“

„Naozaj, naozaj.“

Rozhovor im pretrhla mademoiselle Linonová, ktorá sa síce nútene, ale predsa len nežne usmievala, keď prišla blahoželať milej chovanici. Ešte nestihla odísť a už prišlo blahoželať služobníctvo. Potom došla rodina a začala sa blažená trma-vrma, z ktorej sa Levin nedostal do druhého dňa po svadbe. Levin sa pritom necítil dobre, nudil sa, ale napätie šťastia len rástlo a rástlo. Stále cítil, že od neho požadujú mnoho, v čom sa nevyzná, ale robil všetko, čo mu povedali a všetko ho robilo šťastným. Myslel, že jeho vera sa v ničom nebude podobáť iným verám, že mu vžitý obyčaj pokazia nezvyčajné šťastie, ale skončilo sa to tým, že

robil všetko, čo robievajú iní a šťastie mu len rástlo a rástlo, a bolo vždy zázračnejšie a zázračnejšie, a nebolo ani predtým, ani teraz na svete podobného šťastia.

„Teraz si zajeme cukrového,“ vravela m-lle Lino-
nová a Levin sa hneď pobral kúpiť cukrové.

„Veľmi sa teším,“ povedal mu Sviažsky. „A radím
vám, kytky kúpte u Fomina.“

„A treba aj kytky?“ A šiel k Fominovi.

Brat mu povedal, že si musí zaopatriť peniaze, lebo
bude mať mnoho výdavkov, musí pokúpiť dary ...

„Aj dary treba?“ A už aj bežal k Fuldovi.

Aj u cukrára, aj u Fomina, aj u Fulda videl, že ho
už čakali, že sa tešia, že prišiel a že oslavujú jeho
šťastie práve tak ako všetci, s ktorými sa stýkal
v týchto dňoch. Len mu bolo nezvyčajné, že ho nielen
všetci ľúbili, ale že všetci predtým nesympatickí,
chladní a ľahostajní ľudia ho obdivovali, vo všetkom
s ním súhlasili, nežne a jemne sa dotýkali jeho citov
a boli práve takí presvedčení ako on, že je najšťast-
nejším človekom na svete, lebo jeho verenica bola
vrcholom dokonalosti. Práve to cítila aj Kity. Keď si
grófká Nordstonová dovolila poznamenať, že by si
bola želala dačo lepšieho, Kity sa tak rozohnila a tak
presvedčivo dokázala, že niet na svete lepšieho člo-
veka, ako je Levin, že to grófká Nordstonová musela
uznať a v Kitinej prítomnosti už nehľadela na Levina
bez oduševneného úsmevu.

Len vysvetlenie, ktoré Levin sľúbil Kity, bolo ťaž-
kou úlohou v tomto čase. Poradil sa so starým knie-
žaťom a s jeho svolením dal Kity denník, v ktorom

bolo napísané všetko, čo ho mučilo. Veď už pri písaní denníka myslel, že ho raz dá prečítať verenici. Dve veci ho mučily: že nebol nevinný, a nevera. Ale priznanie k nevere ostalo nepovšimnuté. Kity bola pobožná, nikdy nepochybovala o náboženských pravdách, ale jeho vonkajšia nevera sa jej nedotkla ani trošku. Láskou mu poznala celú dušu a v duši mu videla, čo vidieť chcela. A bolo jej jedno, či sa takéto duše volajú neveriacimi, či nie. Ale nad druhým priznaním sa horko rozplakala.

Nie bez vnútorného boja dal jej Levin svoj denník. Vedel, že oni dvaja nemôžu a nesmú mať tajnosti, preto sa rozhodol, že jej ho musí dať. Ale nepomyslel, ako to môže pôsobiť na ňu, nevžil sa do jej postavenia. Len keď v ten večer prišiel k nim pred divadlom, vošiel do jej izby a videl smutnú a milú tváričku uplakanú, nešťastnú z nenapraviteľného zármutku, ktorý jej spôsobil, pochopil, aká priepasť oddeľuje jeho hanebnú minulosť a jej holubičiu čistotu, a zhrozil sa, čo vykonal.

„Vezmite, vezmite si tieto hrozné knihy!“ povedala mu a odtískala sošity, čo ležaly pred ňou na stole. „Načo ste mi ich dali!... Nie, jednako je takto lepšie,“ doložila, lebo sa zľutovala nad jeho zúfalým výrazom. „Ale je to strašné, strašné!“

Ovesil hlavu a mlčal. Nemohol nič povedať.

„Neodpustíte mi,“ zašepkal.

„Nie, už som odpustila. Ale je to strašné!“

No jeho šťastie bolo také veľké, že ho toto priznanie nepoškodilo, len mu pridalo nový odtienok. Odpustila

mu. Ale odteraz bol ešte presvedčenejší, že si ju nezaslúži, skláňal sa mravne pred ňou ešte hlbšie a ešte väčšmi si cenil nezaslúžené šťastie.

XVII.

Alexej Alexandrovič sa vracal do pustej izby v hostinci a nevoľky rozoberal dojmy z rozhovorov pri obede a po ňom. Slová Darje Alexandrovny o odpustení vyvolaly v ňom len zlosť. Použiť či nepoužiť vo svojom prípade kresťanské zásady, to bola priťažká otázka, o ktorej sa nedalo vravieť naľahko. A túto otázku si Alexej Alexandrovič zodpovedal už dávno rozhodne záporne. Zo všetkého, čo sa tam povravelo, najväčšmi ho zaujaly slová hlúpeho dobráka Turovcyna: vykonal to junácky, vyzval na súboj a zastrelil. Všetci s tým zrejme súhlasili a len z úcty k nemu to nevyslovili.

— Vec je vlastne skončená, netreba už o nej rozmýšľať, — povedal si Alexej Alexandrovič. A rozmýšľal už len o nastávajúcom odchode a revízii, keď vošiel do svojej izby a spýtal sa vrátnika, ktorý ho sprevádzal, kde mu je sluha. Vrátnik povedal, že práve teraz odišiel. Alexej Alexandrovič si kázal doniesť čaj, sadol si za stôl, vzal si Fruma a začal si zostavovať program cesty.

„Dva telegramy,“ vchodiac do izby povedal sluha, ktorý sa medzitým vrátil. „Odpusťte, Vaša Excelencia, že som na chvíľku odišiel.“

Alexej Alexandrovič vzal telegramy a rozpečatil ich. Prvý telegram oznamoval, že Stremova vymenovali na miesto, ktoré chcel dostať Karenin. Alexej Alexandrovič odhodil telegram, očervenel, vstal a začal chodiť po izbe: „Quos vult perdere dementat,“ povedal a rozumel tým quos osoby, ktoré sa pričínily o toto vymenovanie. Nehneval sa, že on nedostal to miesto, že ho schválne obišli, ale nemohol pochopiť a čudoval sa, že nevideli, že vravko a frázista Stremov bol zo všetkých na toto miesto najnesúcejší. Ako mohli nevidieť, že týmto vymenovaním zničili seba, svoj prestige!

— Aj tu bude iste dačo takého, — povedal si zlostne, keď otváral druhý telegram. Telegram bol od ženy. Najsamprv mu padol do očí jej podpis, napísaný belasou ceruzkou. „Umieram, prosím, úpenlivo prosím, prídte. S odpustením umriem pokojnejšie,“ — prečítal. Usmial sa pohrdavo a odhodil telegram. Bolo to klamstvo a prefíkanosť, o tom, ako sa mu zdalo v prvej chvíli, nemohol pochybovať.

— Niet klamstva, ktorého by sa nechýtila. Mala teraz porodiť. Možno sú to pôrodné bolesti. Ale čo tým zamýšľajú? Uzákoniť decko, kompromitovať ma a prekaziť rozsobáš, — rozmýšľal. — Ale je tam čosi, ako by: „umieram...“ — Prečítal si telegram ešte raz a zrazu ho ohromil priamy smysel jeho slov. — Ale ak je to pravda? — povedal si. — Ak je pravda, že vo chvíľach utrpenia a blízkej smrti sa naozaj úprimne kajú, a ja neprídem, lebo si myslím, že klame? To bude nielen ukrutné a všetci ma odsúdia, ale bude to odo mňa aj hlúpe.

„Peter, zavolaj sane. Idem do Petrohradu,“ povedal sluhovi.

Alexej Alexandrovič sa rozhodol, že pôjde do Petrohradu pozrieť ženu. Ak klamala, že je chorá, bez slova odíde. Ale ak je naozaj na smrť chorá a želá si ho vidieť pred smrťou, odpustí jej, ak ju nájde ešte nažive, a ak už príde neskoro, splatí jej poslednú podlžnosť.

Potom už celou cestou nerozmýšľal, čo má robiť.

S pocitom ustatosti a nečistoty po noci, strávenej v železničnom vozni, viezol sa Alexej Alexandrovič v raňajšej petrohradskej hmle po prázdnom Nevskom prospekte, hľadel vopred a nerozmýšľal, čo ho čakalo. Nemohol o tom rozmýšľať, lebo, keby bol pomyslel, čo bude, nebol by mohol odohnať myšlienku, že jej smrť mu naraz rozuzlí ťažké postavenie. Pekári, zavreté sklepy, nočné nájomné vozy, domovníci, zamestanci ulíc sa mu mihali pred očami a on všetko pozoroval, lebo sa namáhal prehlušiť myšlienku, čo ho čaká a čo si nesmie želať, ale čo si predsa len želá.

Prišiel ku vchodu svojho domu. Pred vchodom stály nájomné sane a sane so spiacim pohoničom. Keď Alexej Alexandrovič vchádzal do chodby, cítil, ako by dostal zo vzdialeného kútika mozgu určité rozhodnutie a vyrovnal sa s ním. To značilo: — Ak ma oklamali, odídem s pokojným pohrdaním. Ak je to pravda, zachovám slušnosť.

Vrátnik otvoril dvere ešte prv, ako Alexej Alexandrovič zacengal. Vrátnik Petrov, inak Kapitonyč, vyzeral čudne v starom kabáte, bez kravaty a v papučiach.

„Čo je s paňou?“

„Včera šťastlivo porodili.“

Alexej Alexandrovič zastal a zbledol. Len teraz jasne pochopil, ako veľmi si želal jej smrť.

„A zdravie?“

So schodov sbehol Kornej v raňajšej zástere.

„Veľmi zle sa majú,“ odpovedal. „Včera sa doktori radili a aj teraz je tu doktor.“

„Odnes veci,“ povedal Alexej Alexandrovič, ktorému trošku odľahlo pri zpráve, že predsa je len nádej na smrť, a vošiel na chodbu.

Na vešiaku bol vojenský kabát. Alexej Alexandrovič ho zbadal a spýtal sa:

„Kto je tu?“

„Doktor, pôrodná babka a gróf Vronský.“

Alexej Alexandrovič šiel do vnútorných izieb.

V salóne nebolo nikoho. Z Aninej izby, na zvuk jeho krokov, vyšla pôrodná babka v čepci s lilavými stužkami.

Prišla až k Alexejovi Alexandrovičovi a s dôvernosťou, vyvolanou blízkosťou smrti, chytila ho za ruku a ťahala ho do spálne.

„Chvalabohu, že ste prišli! — Len o vás, ustavične o vás blúzni,“ povedala.

„Doneste chytro ľadu!“ ozval sa zo spálne rozkazovačný hlas doktorov.

Alexej Alexandrovič vošiel do Aninej izby. Za jej stolom, na nízkej stoličke, bokom k operadlu, sedel Vronský, zakrýval si tvár rukami a plakal. Na doktorov hlas vyskočil, spustil ruky s tváre a zazrel Alexeja

Alexandroviča. Keď zazrel Aninho muža, tak sa zarazil, že si zas sadol a vtiahol hlavu medzi pleciami, ako by bol chcel dakde zmiznúť. Ale ovládol sa, vstal a povedal:

„Umiera. Doktori povedali, že niet nádeje. Som úplne vo vašej moci, ale dovoľte mi ostať tu . . . viem, že som vo vašich rukách . . . ale . . .“

Keď Alexej Alexandrovič videl, že Vronský plače, pocítil zas prílev duševného rozčúlenia, ktoré v ňom vyvolával pohľad na utrpenie iných, a s odvrátenou tvárou, ani ho dobre nedopočúval, pobral sa chytro ku dverám. Zo spálne bolo počuť Anin hlas. Čosi vravela. Hlas mala veselý, oživený, s nezvyčajne jasnými intonáciami. Alexej Alexandrovič vošiel do spálne a pristúpil k posteli. Anna ležala tvárou k nemu. Líca jej blčaly plameňom, oči sa ligotaly, drobné, biele ruky vykúkaly zpod manžetiek nočného kabátika, ihraly sa s rožkom prikrývky a skrúcaly ho. Zdalo sa, že je nielen zdravá a svieža, ale aj v najlepšej nálade. Rozprávala chytro, zvučne, s neobyčajne pravidelnými a precítenými intonáciami.

„Pretože Alexej, vravím o Alexejovi Alexandrovičovi (aký je to čudný, hrozný osud, že sú obaja Alexejovia, však?), Alexej by mi to neodoprel. Ja by som zabudla a on by odpustil . . . Ale prečo už nejde? Je dobrý, ani nevie, aký je dobrý. Ach, Bože môj, aké trápenie! Dajte mi chytro vody! Ale to zaškodí môjmu dievčatku! No, dobre, dajte jej dojku! No, súhlasím, bude aj lepšie. Príde a bude mu trápenie ju vidieť. Odneste ju.“

„Anna Arkadevna, už prišiel. Tu je,“ vravela pôrodná babka a usilovala sa upozorniť ju na Alexeja Alexandroviča.

„Ach, aký nesmysel,“ pokračovala Anna a ešte vždy nevidela muža. „Dajte mi ju, dajte mi dcérku, dajte! On ešte neprišiel. Len preto, že ho nepoznáte, vravíte, že neodpustí. Nikto ho nepozná. Len ja, a aj mne to dalo mnoho námahy. Treba poznať jeho oči, Seriožko má práve také oči, preto ich nemôžem ani vidieť. Dali Seriožkovi obed? Veď viem, že na všetko zabudnú. On by nezabudol. Treba Seriožka preniesť do rohovej izby a poprosiť Marietu, aby s ním spala.“

Zrazu sa schúlila, zatíchla v strachu, ako by očakávala úder a zdvihla ruky ku tvári, ako by sa bránila. Vtedy zazrela muža.

„Nie, nie!“ začala zas. „Nebojím sa ho, bojím sa smrti. Alexej, poď sem. Ponáhľam sa, už nemám mnoho času, ostáva mi málo života, hneď príde horúčka a už nič nepochopím. Teraz chápem, všetko chápem, všetko vidím.“

Vo svraštenej tvári Alexeja Alexandroviča zračilo sa utrpenie. Chytil ju za ruku a chcel čosi povedať, ale nič nemohol vysloviť. Dolná pera sa mu triasla, ale ešte vždy zápasil s rozčúlením a len chvíľkami sa díval na ňu. A vždy, keď na ňu pozrel, videl jej oči, čo hľadely na neho s takou dojemnou a oduševnenou nežnosťou, akej v nich nikdy nevidel.

„Počkaj, nevieš... Počkajte, počkajte...“ zastala, ako by sbierala myšlienky. „Áno,“ začínala, „áno, áno, áno. Toto som chcela povedať. Nečuduj sa mi. Som

stále rovnaká . . . Ale vo mne je druhá žena, bojím sa jej, to ona sa zaľúbila do toho, a ja som ňa chcela nenávidieť, a nemohla som zabudnúť na tú, ktorou som bola predtým. Ona je nie ja. Teraz som to už zas ja, celkom ja. Teraz umieram, viem, že umriem, spýtaj sa ho. Teraz cítim, hľa, tie centy na rukách, na nohách, na prstoch. Prsty — pozri, aké sú ohromné! Ale toto všetko sa čoskoro skončí . . . Už potrebujem len, aby si mi odpustil, celkom odpustil! Som strašná, ale ňaña mi vravievala: svätá mučeníčka — ako sa len volala? — ona bola horšia. Aj ja pôjdem do Ríma, tam sú malé, odľahlé kláštory, tam nebudem nikomu zavaďať, vezmem si len Seriožka a dievčatko . . . Nie, nemôžeš mi odpustiť! Viem, že mi nemožno odpustiť! Nie, nie, odíď, si pridobrá.“ Jednou rozpálenou rukou ho držala za ruku a druhou ho odtískala.

Duševné rozčúlenie Alexeja Alexandroviča sa stále stupňovalo a teraz bolo už také nepremožiteľné, že prestal s ním zápasiť. Zrazu pocítil, že to, čo pokladal za duševné rozčúlenie, bola naopak blaženosť duše, ktorá mu zrazu poskytovala nové, nikdy nepoznané šťastie. Nemyslel teraz na to, že kresťanský zákon, ktorý chcel dodržiavať celý svoj život, mu predpisoval odpustiť a ľúbiť svojich nepriateľov. Veď radostný pocit lásky a odpustenia k nepriateľom mu preplňal dušu. Kľáčal, s hlavou položenou na ohybe jej ruky, ktorá ho pálila ohňom cez nočný kabátik, a plakal nahlas ako decko. Objala mu plešivejúcu hlavu, pritúlila sa k nemu a s vyzývavou hrdosťou zdvihla oči.

„To je on, ja som to vedela! Teraz už sbohom všetci,

sbohom!... Zas už prišli, prečo nechcú odísť? ... Snímteže, snímte so mňa tie kožuuchy!“

Doktor jej odtiahol ruky, opatrne ju uložil na podušku a zakryl ju po plecيا. Poslušne si ľahla horeznačky a dívala sa rovno rozjasneným pohľadom.

„Nezabudni, že som potrebovala len tvoje odpustenie, že už nechcem nič... Ale prečo on nepríde?“ povedala a obrátila sa ku dverám, za Vronským. „Poď sem, poď sem! Podaj mu ruku.“

Vronský si stal konča postele a keď videl Annu, zakryl si tvár rukami.

„Odkry si tvár, pozri na neho. On je svätý,“ povedala. „No, odkry, odkry si tvár!“ povedala srdito. „Alexej Alexandrovič, odkry mu tvár! Chcem ho vidieť.“

Alexej Alexandrovič chytil Vronského za ruky a odtiahol mu ich s tváre, hroznej výrazom utrpenia a hanby, ktorá sa v nej zračila.

„Podaj mu ruku. Odpusť mu.“

Alexej Alexandrovič mu podal ruku. Nezdržiaval slzy, ktoré sa mu lialy z očí.

„Chvalabohu, chvalabohu,“ povedala Anna, „teraz je už všetko v poriadku. Len trošku vystrieť nohy. Áno, tak, tak je to znamenite. Ako nevkusne spravili tieto kvety, ani trošku sa neponášajú na fialky,“ vracela a ukazovala na tapéty. „Bože môj, Bože môj! Kedy sa to skončí? Dajte mi morfium, doktor! Dajteže mi morfium. Ach, Bože môj, Bože môj!“

A začala sa svíjať v posteli.

Doktor a ostatní doktori vraveli, že to bola horúčka omladníc, v ktorej v deväťdesiatich deviatich prípadoch zo sta nastáva smrť. Celý deň trvala horúčka, blúznenie, bezvedomie. Okolo polnoci chorá ležala v mdlobách a bola skoro bez pulzu.

Čochvíľa čakali koniec.

Vronský odišiel domov, ale ráno si prišiel po zprávy a Alexej Alexandrovič povedal, keď ho stretol na chodbe: „Ostaňte, možno sa spýta na vás,“ a sám ho zaviedol do ženej izby. Nad ránom zas nastalo rozčúlenie, živosť, bystrosť myšlienok a reči, a zas sa to skončilo bezvedomím. Na tretí deň bolo práve tak a doktori povedali, že je nádej. Tohto dňa Alexej Alexandrovič prišiel do izby, kde sedel Vronský, zavrel dvere a sadol si naproti nemu.

„Alexej Alexandrovič,“ povedal Vronský, cítiac, že sa blíži vysvetlenie, „nemôžem vravieť, nemôžem chápať. Zľutujte sa nado mnou! Iste vám je strašne ťažko, ale verte, mne je ešte ťažšie.“

Chcel vstať. Ale Alexej Alexandrovič ho chytil za ruku a povedal:

„Prosím vás, vypočujte ma, musíte ma vypočuť. Musím vám objasniť svoje city, city, ktoré ma viedly a ktoré ma povedú, lebo musíte si byť načistom so mnou. Viete, že som sa rozhodol rozsobašiť sa a už som aj podal žiadosť o rozsobaš. Nezatajím vám, že zpočiatku som bol nerozhodný a trápil som sa. Priznam sa vám, že ma prenasledovalo želanie pomstiť sa vám aj jej. Keď som dostal telegram, šiel som sem práve s takými pocitmi, ba poviem viac: želal som si,

aby umrela. Ale..." zatíchol v premýšľaní, či mu odhaliť alebo neodhaliť svoje city. „Ale uvidel som ju a odpustil som jej. A šťastie odpustenia mi zjavilo moju povinnosť. Odpustil som jej úplne. Chcem nadstaviť druhé líce a dať hoci aj košeľu, keď mi berú kabát. Už len prosím Boha, aby mi nevzal šťastie odpustenia!“

Mal slzy v očiach, ale jasný, pokojný pohľad tých očí ohromil Vronského.

„To, hľa, je moje postavenie. Môžete ma zašliapať do blata, vydať na posmech spoločnosti, ju neopustím a vám nepoviem ani slova výčitky,“ pokračoval Alexej Alexandrovič. „Vidím si jasne povinnosť: musím ostať s ňou, a aj ostanem. Ak vás bude chcieť vidieť, odkážem vám, ale teraz, myslím, bude lepšie, keď sa vzdialite.“

Vstal a fikanie mu pretrhlo reč. Vronský sa tiež zdvihol a díval sa na neho zpod obŕv, sklonený, nahnúbený. Nechápal city Alexeja Alexandroviča, ale cítil, že toto bolo čosi vyššieho, čosi nedostupného jeho názorom na život.

XVIII.

Po rozhovore s Alexejom Alexandrovičom vyšiel Vronský na schody pred Kareninovským domom, zastal a s námahou sa rozpomínal, kde je a kde má ísť alebo sa dať zaviezt'. Cítil sa zahanbený, pokorený, vinný a celkom bez možnosti smýť svoje poníženie. Cítil sa vyhodенý z koľaje, ktorou šiel doteraz tak

hrdo a ľahko. Všetky návyky a základy života, ktoré sa mu zdaly také pevné, zrazu sa ukázaly klamnými a nesúcimi. Oklamaného muža, ktorý sa mu doteraz zdal chudáčikom, náhodnou a trochu komickou prekážkou šťastia, zrazu Anna zavolala a povzniesla do výšky, ktorá vzbudzovala úctu, a muž na tejto výške javil sa nie zlým, nie falošným, nie smiešnym, ale dobrým, prostým a vznešeným. Toto nemohol Vronský nepocítiť. Úlohy sa naraz vymenily. Vronský cítil jeho povýšenie a vlastné poníženie, jeho právo a svoje neprávó. Pocítil, že muž bol veľkodušný vo svojom zármutku, len on nízky a malicherný vo svojom klamárstve. Ale toto vedomie vlastnej nízkosti pred človekom, ktorým nespravodlivo pohŕdal, tvorilo len čiastočku jeho žiaľu. Cítil sa teraz nevýslovne nešťastný, lebo jeho nárúživosť k Anne, ktorá, ako sa mu zdalo, chladla v poslednom čase, bola mocnejšia ako kedýkoľvek predtým, teraz, keď vedel, že Annu navždy stratil. V chorobe ju videl celú, poznal jej dušu a zdalo sa mu, že ju doteraz ešte neľúbil. A práve teraz, keď ju celkom poznal, keď ju ľúbil, ako ju musel ľúbiť, bol pred ňou ponížený, stratil ju navždy a zanechal v nej len zahanbujúcu rozpomienku na seba. Najstrašnejšia bola tá výsmešná, zahanbujúca chvíľa, keď mu Alexej Alexandrovič odťahoval ruky od zahanbenej tváre. Stál pred Kareninovským domom ako stratený a nevedel, čo robiť.

„Rozkážete sane?“ spýtal sa ho vrátnik.

„Áno, sane.“

Keď sa Vronský vrátil domov po troch nociach bez

spánku, nesobliekol sa, ľahol si doluznačky na pohovku, složil ruky a položil na ne hlavu. Hlavu mal ťažkú. Najčudnejšie obrazy, rozpomienky a myšlienky prehánali sa mu v nej s nezvyčajnou rýchlosťou: raz to bol liek, ktorý nalieval chorej a preliat pritom lyžičku, raz biela ruka pôrodnej babky, raz čudný obraz Alexeja Alexandroviča na dlážke pred posteľou.

— Zaspal! Zabudnúť! — povedal si so spokojnou istotou zdravého človeka, ktorý hneď zaspí, keď ustal a chce sa mu spať. A naozaj, hneď sa mu začalo v hlave všetko motať a Vronský sa začal prepadávať do priepasti zabudnutia. Vlny mora bezvedomého života sa mu už začínali schádzať nad hlavou, keď zrazu ako by do neho bol strelil najsilnejší elektrický náboj. Tak sa strhol, že podskočil celým telom na perách pohovky a podporený o ruky, preľaknutý si kľakol. Oči mal vypleštené, ako by vôbec nebol spal. Hneď mu zmizla ľarcha z hlavy a ochabnutosť z údov, ktorú cítil pred chvíľkou.

„Môžete ma zašliapať do blata,“ počul slová Alexeja Alexandroviča a videl ho pred sebou a videl aj Aninu tvár s rumienkom horúčky a s ligotavými očami, ktorými sa nežne a láskavo dívala nie na neho, ale na Alexeja Alexandroviča. Videl svoju, ako sa mu zdalo, hlúpu a smiešnu postavu, keď mu Alexej Alexandrovič sňal ruky s tváre. Zas natiahol nohy a hodil sa na pohovku ako predtým a zatvoril oči.

— Zaspal! Zaspal! — opakoval si. Ale so zavretými očami videl Aninu tvár ešte zreteľnejšie, videl ju takú, ako bola v pamätný večer pretekov.

— Niet už toho, čo bolo, a ani nebude, Anna si to želá vytrieť z pamäti. Ale ja bez toho nemôžem žiť. Ako sa len s tým smieriť, ako sa len s tým smieriť? — povedal nahlas a neuvedomil si, že stále opakoval slová. Toto opakovanie slov zadržiavalo vznikanie nových obrazov a rozpomienok, ktoré, ako cítil, kopily sa mu v hlave. Ale opakovanie slov nezadržalo nové obrazy nadtľho. Zas mu začaly prichodiť na um s nezvyčajnou rýchlosťou všetky najkrajšie chvíle a spolu s nimi aj nedávne poníženie. „Sním mu ruky,“ vravel Anin hlas. Odfahuje ruky a cíti v tvári zahanbujúci a hlúpy výraz.

Ešte vždy ležal, namáhal sa zaspáť, čo aj cítil, že nebolo ani len najmenšej nádeje na spánok, a stále si šeptom opakoval náhodné slová z nejakej myšlienky, lebo chcel takto zadržať vznikanie nových obrazov. Započúval sa a — počul čudným, šialeným šepotom opakované slová: „Nevedel oceniť, nevedel využiť, nevedel oceniť, nevedel využiť.“

— Čo je to? Vari strácam rozum? — povedal si. — Možno aj. Od čoho ľudia blaznejú, prečo sa strieľajú? — odpovedal si, otvoril oči a začudoval sa, keď si videl pri hlave vyšívanú podušku, ktorú mu vyšila Varja, bratova žena. Zašklbal strapcom podušky a skúsil sa rozpomenúť na Varju, na to, kedy ju videl posledný raz. Ale bolo mučivé rozmýšľať o niečom bcčnom. — Nie, treba zaspáť! — Pritiahol si podušku, pritisol hlavu na ňu, ale musel sa namáhať, aby udržal oči zavreté. Vyskočil a sadol si. — Toto sa mi teda skončilo, — povedal si. — Treba premyslieť, čo robiť.

Čo mi ešte ostáva? — Myšlienky mu chytró obiehly život mimo lásky k Anne.

— Túžba po sláve? Serpuchovský? Spoločnosť? Dvor? — nič ho už nezaujalo. Toto všetko malo smysel predtým, ale teraz ako by toho už ani nebolo. Vstal s pohovky, vyzliekol si kabát, rozopál opasok a odhalil zarastenú hrud', aby mohol voľnejšie dýchať, a prešiel sa izbou. — Takto ľudia blaznejú, — opakoval, — a takto sa strieľajú... aby sa nemuseli hanbiť, — doložil pomaly.

Šiel ku dverám a zavrel ich. Potom s upreným pohľadom a s tuho zaťatými zubmi šiel k stolu, vzal revolver, prezrel si ho, odistil nabitú hlaveň a zamyslel sa. Niekoľko minút stál takto nehybne s ovesenou hlavou, s výrazom napätého myšlienkového úsilia, s revolverom v rukách, a rozmýšľal. — Pravdaže, — povedal si, ako by ho logický, súvislý a jasný myšlienkový pochod bol doviedol k nepochybnému záveru. No v skutočnosti toto presvedčivé „pravdaže“ bolo len výsledkom opakovania práve takého kruhu myšlienok a obrazov, cez ktorý prešiel už desať ráz v tejto poslednej hodine. Boly to stále rovnaké rozpomienky na šťastie, navždy stratené, stále rovnaké myšlienky na nesmyselnosť všetkého, čo ho ešte čaká v živote, rovnaké vedomie vlastného poníženia. A rovnaký bol aj dôsledok týchto myšlienok a citov.

— Pravdaže, — opakoval si, keď mu myseľ už tretí raz zabehla k tomu istému začarovanému kruhu rozpomienok a myšlienok, a priložil si revolver na ľavý bok pŕs, tuho trhol celou rukou, ako by ju zrazu zatínal

do päste, a potiahol kohútik. Nepočul zvuk výstrelu, len mocný úder do prs ho shodil s nôh. Chcel sa pridržať o kraj stola, pustil revolver, potočil sa, sadol si na zem a prekvapene sa obzeral naokolo. Nepoznával si izbu, keď sa díval zdola na ohnuté nôžky stola, na košíček na papier a na tigriu kožu. Rýchle, vŕzgavé kroky sluhu, kráčajúceho salónom, ho prinútily spamätať sa. S najväčšou námahou si posbieral myšlienky a pochopil, že je na zemi, a keď zbadal krv na tigrej koži a na svojej ruke, pochopil, že sa strelil.

— Hlúpo! Netrafil som sa, — povedal si a šmátral rukami za revolverom. Revolver bol pri ňom — on hľadal ďalej. Neprestával hľadať a ťahal sa na druhú stranu, ale nevládal udržať rovnováhu, spadol a stekal z krvi.

Elegantný sluha s bokombriadkami, čo sa neraz známym ponosoval na slabé nervy, tak sa preľakol, keď uvidel pána ležať na dlážke, že ho nechal stekať z krvi a bežal po pomoc. O hodinu prišla Varja, bratova žena, a s pomocou troch doktorov, po ktorých poslala na všetky strany a ktorí prišli naraz, uložila raneného na posteľ a ostala ho opatrovať.

XIX.

Alexej Alexandrovič schybil, keď sa chystal na stretnutie so ženou a nepomyslel, čo bude, ak ona úprimne oľutuje, on jej odpustí, ale ona neumrie — táto chyba sa mu dva mesiace po návrate z Moskvy

ukázala v celej svojej veľkosti. No neschybil len v tom, že nepomyslel na takúto možnosť, ale schybil aj v tom, že do dňa tohto stretnutia s umierajúcou ženou si nepoznal vlastné srdce. Pri posteli chorej ženy prvý raz v živote oddal sa citu nežnej ľútosti, ktorý v ňom vyvolávalo utrpenie iných a za ktorý sa predtým hanbil ako za škodlivú slabosť. Aj ľútosť s ňou, aj pokánie, že si želal jej smrť, a najmä radosť z odpustenia vykonaly, že zrazu pocítil úľavu nielen vo vlastnej bolesti, ale i duševný pokoj, aký nezažil nikdy predtým. Zrazu pocítil, že práve to, čo bolo žriedlom jeho utrpenia, stalo sa mu žriedlom duševnej radosti. Čo sa mu zdalo neriešiteľné, keď odsudzoval, vyčítal a nenávidel, bolo mu prosté a jasné, keď odpúšťal a ľúbil.

Odpustil žene a ľutoval ju za jej utrpenie a pokánie. Odpustil Vronskému a ľutoval ho, najmä potom, keď mu doniesli chýr o jeho zúfalom čine. Aj syna ľutoval väčšmi ako predtým. A vyčítal si teraz, že sa s ním primálo zaoberal. Ale k novonarodenému dievčatku cítil čosi zvláštneho, — nebola to len ľútosť, ale aj nežnosť. Zprvu sa zaujímal len z ľútosti o slabučké dojčiatko, čo mu nebolo dcérou a ktorého si za matkinej choroby nikto nevšímal a iste by bolo umrelo, keby sa on nebol postaral oň — a ani nezbadal, ako si ho obľúbil. Niekoľko ráz denne chodieval do detskej izby a dlho tam sedával, takže dojka a pestúnka, ktoré sa zpočiatku pred ním okúňaly, privykly na neho. Zavše aj polhodinu hľadel na spiacu, šafranovo-červenú, mäkkú a svraštenú tváričku dieťaťa a

pozoroval, ako sa pohybuje smrštené čielko a okrúhle ručičky so zafatými pästôčkami, ktorými si zpakruky trelo očičká a čielko nad noštek. A najmä v takýchto chvíľach cítil sa Alexej Alexandrovič úplne pokojný a spokojný so sebou a nevidel vo svojom postavení nič nezvyčajného, nič takého, čo by musel zmeniť.

Ale ako čas plynul, videl vždy jasnejšie, že ho ne nechajú dlho v tomto postavení, ktoré sa mu teraz zdalo celkom prirodzené. Cítil, že okrem blaživej duševnej sily, ktorá mu viedla dušu, bola aj iná, hrubá, práve taká mocná alebo ešte mocnejšia sila, ktorá mu viedla život a že táto sila mu nedožičí mierneho pokoja, ktorý si želan. Cítil, že všetci hľadeli na neho s prekvapeným údivom, že ho nechápali, že všetci od neho čosi čakali. Ale najväčšmi cítil nestálosť a neprirodzenosť svojho pomeru k žene.

Keď prešla rozcítenosť, vyvolaná blízkosťou smrti, začal Alexej Alexandrovič pozorovať, že sa ho Anna bála, že jej bol na farchu a že sa mu nemohla dívať rovno do očí. Ako by bola chcela čosi povedať, ale nemohla sa rozhodnúť, ako by tiež bola šípila, že ich pomer nemôže trvať a ako by bola od neho čosi čakala.

Koncom februára prechorela Anina novonarodená dcérka, ktorú tiež volali Annou. Alexej Alexandrovič bol ráno v detskej izbe, kázal poslať po doktora a odišiel do ministerstva. Keď si dokončil robotu, vrátil sa domov okolo štvrtej. Keď vošiel na chodbu, videl tam sluhu-krásavca so zlatými šnůrkami a v med-

vedom kožušku držať biely kožuch z amerického psa.

„Kto prišiel?“ spýtal sa Alexej Alexandrovič.

„Kňazná Jelizaveta Fedorovna Tverská,“ odpovedal sluha a Alexejovi Alexandrovičovi sa zdalo, že sa usmial.

V celom tomto ťažkom čase Alexej Alexandrovič pozoroval, že známi zo spoločnosti, najmä ženy, prejavovali zvláštny záujem o neho a jeho ženu. Na všetkých známych badal akúsi skrytú radosť, práve takú radosť, akú videl v očiach advokátových a teraz v očiach sluhových. Všetci ako by boli vzrušení, ako by chystali svadbu. Keď ho stretávali, spytovali sa ho na ženino zdravie s ťažko utajenou radosťou.

Prítomnosť kňaznej Tverskej bola Alexejovi Alexandrovičovi nepríjemná už aj pre rozpomienky s ňou spojené, aj preto, že ju nikdy nemal rád, preto šiel teraz rovno do detskej izby. V prvej detskej izbe Seriožo, ovalený na stole a s nohami na stoličke, čosi kreslil a veselo pritom rozprával. Angličianka, ktorá za Aninej choroby vymenila Francúzku, sedela pri chlapcovi a háčkovala mignardise, teraz chytro vstala, poklonila sa a drgla Seriožka.

Alexej Alexandrovič pohladkal synovi vlásky, odpovedal vychovávateľke na otázku, ako sa má Anna a spýtal sa, čo povedal doktor o baby.

„Doktor povedal, že je to nie nič nebezpečného a predpísal kúpele, sir.“

„Ale ešte vždy má bolesti,“ povedal Alexej Alexandrovič, počujúc krik dieťaťa v susednej izbe.

„Myslím, že je dojka nie dobrá, sir,“ povedala Angličianka rozhodne.

„Prečo myslíte?“ spýtal sa a zastal.

„Tak bolo aj u grófky Polovej, sir. Dieťaťko liečili a potom zistili, že je decko proste hladné, dojka nemala mlieka, sir.“

Alexej Alexandrovič sa zamyslel, postál chvíľočku a vošiel do druhých dverí. Dievčaťko ležalo nepokojne, vyvracalo hlavičku, krčilo sa na rukách dojkiných a nechcelo chytiť tučný prsník, ktorý mu podávala, nechcelo ani zatíchnuť, čo ho aj čičíkaly aj dojka, aj pestúnka, nahnuté nad ním.

„Ešte vždy je nie lepšie?“ povedal Alexej Alexandrovič.

„Veľmi je nepokojná,“ šeptom odpovedala pestúnka.

„Miss Eduardová vraví, že možno dojka nemá mlieka,“ povedal.

„Aj mne sa tak zdá, Alexej Alexandrovič.“

„Čo teda nepoviete?“

„Komuže povedať? Anna Arkadevna sú ešte vždy chorá,“ povedala ňaña mrzuto.

Ňaña bola starou slúžkou v dome. A v týchto prostých slovách, ktoré povedala Alexejovi Alexandrovičovi, narážala na jeho postavenie.

Dieťaťko kričalo ešte hlasnejšie, zachodilo sa a chripelo. Ňaña hodila rukou a šla k nemu, vzala ho dojke z rúk a začala s ním chodiť a čičíkať ho.

„Treba poprosiť doktora, aby prezrel dojku,“ povedal Alexej Alexandrovič.

Na pohľad zdravá, čistučká dojka, prestrašená, že

ju prepustia, zahundrala si čosi popod nos, zapínala si veľké prsia a pohrdavo sa usmiala, že pochybujú o hojnosti jej mlieka. Aj v tomto úsmeve našiel posmech nad svojím postavením.

„Nebožiatočko!“ povedala ňaña, čičíkala dieťa a stále s ním chodila.

Alexej Alexandrovič si sadol na stoličku a s trpiateľskou, smutnou tvárou díval sa na ňaňu, chodiacu hore-dolu.

Keď napokon dieťa zatíchlo a uložili ho do hlbkej postieľky, keď mu ňaña popravila hlavničku a odišla od neho, Alexej Alexandrovič vstal, a s námahou kráčajúc po prstoch, šiel k dieťaťku. Chvíľočku mlčal a díval sa na dieťa ešte vždy s takou smutnou tvárou. Ale zrazu sa mu na tvári zjavil úsmev, zdvihol mu vlasy a kožu na čele a Alexej Alexandrovič práve tak tíško vyšiel z izby.

V jedálni zacengal a keď prišiel sluha, kázal mu ísť po doktora. Hneval sa na ženu, že sa nestarala o to utešené dieťaťko, a takémuto nahnevanému sa nechcelo ísť k nej, ani sa mu nechcelo stretnúť sa s kňážnou Betsy. Ale žena by sa iste bola čudovala, prečo nezašiel k nej ako obyčajne, preto sa ovládol a vošiel do spálne. Keď sa po mäkkom pokrovci blížil ku dverám, nevoľky začul rozhovor, ktorý nechcel počuť.

„Keby neodchádzal, pochopila by som vaše odmietnutie a aj jeho. Ale váš muž sa musí povzniesť,“ vravela Betsy.

„Nie pre muža, ale pre seba nechcem. Nevravte tak!“ odpovedal Anin rozčúlený hlas.

„Ale veď nemôžete netúžiť rozlúčiť sa s človekom, ktorý sa pre vás postrieľal...“

„Práve preto nechcem.“

Alexej Alexandrovič s preľaknutým a vinovatým výrazom zastal a chcel sa nebadane vrátiť. Ale rozmyslel si, že by to bolo nedôstojné, zas sa obrátil, zakašľal a šiel k spálni. Hlasy zatíchly a on vošiel.

Anna sedela na pohovke v sivom vigane, čierne vlasy, ostrihané nakrátko, trčaly jej ako husté štetky na okrúhlej hlave. Ako vždy, zmizla jej zrazu živosť s tváre, keď zazrela muža, — sklonila hlavu a nepokojne sa obzrela na Betsy. Betsy, oblečená podľa najnovšej módy, v klobúku, čo sa jej vznášal kdesi nad hlavou ako tienidlo nad lampou, v sivobelasých šatách so šikmými, ostrými pásikmi s jednej strany na blúzke a s druhej strany na sukni, sedela pri Anne, so vzpriameným, ploským, vysokým driekom, a úklonom hlavy privítala Alexeja Alexandroviča s posmešným úsmevom.

„Ach!“ povedala, ako by prekvapená. „Som veľmi rada, že ste doma. Nikde sa neukazujete, ani som vás nevidela, odkedy je Anna chorá. Ale viem všetko o — vašich starostiach. Áno, vy ste zázračný muž!“ povedala s významným a láskavým pohľadom, ako by ho vyznačovala radom veľkodušnosti zato, ako sa správal k žene.

Alexej Alexandrovič sa chladne poklonil, žene bozkal ruku a spýtal sa jej, ako sa má.

„Zdá sa mi, že lepšie,“ povedala, vyhýbajúc sa jeho pohľadu.

„Ale v tvári máte farbu, ako by ste mali zimnicu,“ povedal s dôrazom na slove „zimnica“.

„Primneho sme sa shováraly,“ povedala Betsy, „cítim, že je to odo mňa egoizmus a odchádzam.“

Vstala, ale Anna sa zrazu začervenala a chytrou ju chytila za ruku.

„Nie, pobudnite, prosím vás. Musím vám povedať... nie, vám,“ oslovila Alexeja Alexandroviča a rumienok jej zalial šiju a čelo. „Nechcem, nemôžem mať pred vami tajnosti,“ povedala.

Alexej Alexandrovič zapukal prstami a sklonil hlavu.

„Betsy mi vravela, že by sa gróf Vronský rád prišiel k nám rozlúčiť pred odchodom do Taškenta,“ nedívala sa na muža a zrejme sa náhlila povedať všetko, čo ako jej to bolo ťažko. „Povedala som, že ho nemôžem prijať.“

„Povedali ste, milá moja, že to musí rozhodnúť Alexej Alexandrovič,“ opravila ju Betsy.

„Ale nie, nemôžem ho prijať, nemá to už významu...“ Zrazu sa zháčila a s otázkou pozrela na muža, ale on sa nedíval na ňu. „Slovom, nechcem...“

Alexej Alexandrovič sa pohl a chcel ju chytiť za ruku.

Prvým pohybom odtrhla ruku od jeho vlhkej ruky

veľkými, vydutými žilami, ktorá hľadala jej ruku, ale potom sa zrejme ovládla a stisla mu ruku.

„Veľmi vám ďakujem za dôveru, ale...“ povedal a bol v pomykove, ba zlostne cítil, že to, čo ľahko a jasne môže rozhodnúť sám so sebou, nemôže posúdiť v prítomnosti kňažnej Tverskej, ktorá sa mu zdala predstaviteľkou tej hrubej sily, čo mala viesť jeho život v očiach spoločnosti a čo mu prekážala od dávaj sa pocitu lásky a odpustenia. Nedovravel a díval sa na kňažnú Tverskú.

„No, s Bohom buďte, moje zlato,“ povedala Betsy, vstávajúc. Bozkala Annu a odišla. Alexej Alexandrovič ju vyprevádzal.

„Alexej Alexandrovič, poznám vás ako naozaj veľkodušného človeka,“ povedala Betsy, keď zastala v salóniku a nezvyčajne tuho mu ešte raz stískala ruku. „Som vám síce celkom cudzia, ale tak ju ľúbim a tak si vás ctím, že si dovoľím poradiť vám niečo. Prijmite ho, Alexej Vronský je zosobnená česť a odchádza do Taškenta.“

„Ďakujem vám, kňažná, za účasť a rady. Ale otázku, či niekoho môže alebo nemôže prijať, si rozhodne len Anna.“

Keď to povedal, ako obyčajne dôstojne zdvihol obrvy a hneď si aj pomyslel, že môže vravieť, čo len chce, v jeho postavení nemôže byť dôstojnosti. Aj to videl zo zdržiavaného, zlého a posmešného úsmevu, s ktorým Betsy pozrela na neho, keď vyslovil tú vetu.

XX.

Alexej Alexandrovič odporúčal sa Betsy vo dvorane a šiel k žene. Ležala, ale keď začula jeho kroky, chytro si sadla, ako sedela pred chvíľou, a bojazlivo hľadela na neho. Videl, že plakala.

„Veľmi ti ďakujem za dôveru,“ povedal pokorne po rusky vetu, ktorú pred Betsy povedal po francúzsky. Keď sa shovárali po rusky, vždy jej tykal a toto tykanie Annu strašne dráždilo. „Som ti veľmi vďačný za tvoje rozhodnutie. Aj ja si myslím, že gróf Vronský už nemusí k nám chodiť, aj keď zamýšľa odcestovať. Pravda...“

„Veď som už povedala, načo teda ešte opakovať?“ zrazu ho prerušila Anna, taká podráždená, že sa už nemohla ovládnuť. — Nemusí chodiť, — pomyslela si, — nemusí sa prísť rozlúčiť so ženou, ktorú ľúbi, pre ktorú sa chcel zničiť a aj sa zničil a ktorá nemôže žiť bez neho. Nemusí chodiť! — Stisla pery. Sklopila blýskajúce oči na jeho ruky s vydutými žilami, ktoré pomaličky šuchaly ruka ruku. „Už nikdy nehovorme o tomto,“ dodala pokojnejšie.

„Sveril som tebe rozhodnutie a som veľmi rád...“ začal Alexej Alexandrovič.

„Že moje želanie súhlasí s vaším,“ chytro dokončila Anna, podráždená, že tak pomaličky rozpráva, kým ona vopred vie všetko, čo jej povie.

„Áno,“ potvrdil, „a kňazná Tverská sa celkom nemiestne mieša do najchúlostivejších rodinných vecí. A najmä ona...“

„Neverím nič, čo o nej vravia,“ povedala Anna chytro, „viem, že ma má úprimne rada.“

Alexej Alexandrovič vzdychol a nedopovedal. Anna sa nepokojne ihrala so strapcami viganu a chvíľkami pozrela na neho s mučivým pocitom fyzického odporu, ktorý si vyčítala, ale ktorý nemohla premôcť. Teraz si len želala — zbaviť sa jeho protivnej prítomnosti.

„No, práve som poslal po doktora,“ povedal Alexej Alexandrovič.

„Som zdravá, načo mi je doktor?“

„Nie tebe, ale maličká kričí a vravia, že dojka má málo mlieka.“

„Prečo si mi ju nedovolil pridávať, keď som ťa tak prosila? Ale to je jedno (Alexej Alexandrovič pochopil, čo značilo to „to je jedno“), je to dieťaťko a umoria ho.“ Zacengala a kázala si doniesť dieťaťko. „Prosila som, aby som smela pridávať, nedovolili mi a teraz mi vyčítajú.“

„Ja nevyčítam...“

„Nie, vyčítate! Bože môj! Prečo som neumrela!“ A rozplakala sa. „Odpusť mi, som podráždená, som nespravodlivá,“ povedala, keď sa trochu spamätala. „No, choď už...“

— Nie, takto to už nemôže ostať, — rozhodne si povedal Alexej Alexandrovič, keď vyšiel od ženy.

Ešte nikdy nevidel tak jasne ako teraz svoje nemožné postavenie v očiach spoločnosti, ženinu nenávisť k sebe a vôbec moc tej hrubej, tajomnej sily, ktorá proti jeho duševnej nálade ovládala mu život

a vyžadovala vyplnenie svojej vôle a zmenu pomeru k žene. Zreteľne videl, že celá spoločnosť a aj žena požadovaly od neho čosi, ale nemohol pochopiť, čo vlastne. Cítil, že sa mu preto vzmáha v duši pocit hnevu a nivočí mu pokoj a každú zásluhu veľkodušnosti. Bol presvedčený, že pre Annu bolo by lepšie pretrhať všetky styky s Vronským, ale ak všetci myslia, že je to nemožné, bol naklonený znova dovoliť tieto styky, len aby nevydal hanbe deti, aby ich nestratil a aby nemusel meniť postavenie. Aj keď to bolo nepekné, bolo to predsa len lepšie ako rozchod, pri ktorom by sa Anna dostala do zahanbujúceho postavenia bez východiska a on by stratil všetko, čo ľúbi. Ale cítil sa bezmocný. Popredku vedel, že je všetko proti nemu, že mu nedovolia vykonať, čo sa mu teraz zdalo také prirodzené a správne, ale že ho prinúti vykonať čosi škaredého, čo sa im zdá nevyhnutné.

XXI.

Ešte Betsy nestihla vyjsť z dvorany, keď sa s ňou vo dverách stretol Štefan Arkadevič, ktorý prišiel od Jelisiejeva, kde práve dostali čerstvé ustrice.

„Ach, kňazná! To je príjemné stretnutie!“ povedal jej. „Bol som u vás.“

„Stretnutie na minútu, lebo práve odchádzam,“ povedala Betsy s úsmevom a naťahovala si rukavičku.

„Počkajte, kňazná, s rukavičkou, chcem vám bozkať ručičku. Za nič tak neďakujem návratu starej módy

ako za bozkávanie rúk.“ Bozkal Betsy ruku. „Kedy sa uvidíme?“

„Vy o to nestojíte,“ povedala Betsy s úsmevom.

„Nie, veľmi o to stojím, lebo už je zo mňa najväčnejší človek. Dávam do poriadku nielen svoje, ale aj cudzie rodinné veci,“ povedal s významným výrazom v tvári.

„Ach, som veľmi rada!“ odpovedala mu Betsy, lebo hneď pochopila, že to vraví o Anne. Vrátila sa do dvorany a stali si do kúta. „Umorí ju,“ povedala Betsy významným šepotom. „To je nemožné, nemožné...“

„Veľmi ma teší, že takto smýšľate,“ povedal Štefan Arkadevič a pokýval hlavou s vážnym a trpiteľsko-lútostivým výrazom v tvári, „preto som prišiel do Petrohradu.“

„Celé mesto o tom hovorí,“ povedala Betsy. „To je nemožné postavenie. Ona sa tratí a tratí. A on nechápe, že je Anna zo žien, ktoré nemôžu žartovať so svojimi citmi. Treba si vybrať: nech ju alebo odvezie odtiaľto a postupuje energicky, alebo nech sa rozsobáši. Ale toto ju dusí.“

„Áno, áno... doslova...“ vravel Oblonský a vzdychal. „Veď som preto prišiel. Totiž, nie schválne preto... Ale vymenovali ma za komorného pána, nuž, bolo sa mi treba poďakovať. Ale najdôležitejšie je usporiadať toto.“

„No, Pán Boh vám pomáhaj!“ povedala Betsy.

Keď Štefan Arkadevič vyprevadil Betsy na chodbu, keď jej ešte raz bozkal ruku nad rukavičkou, kde bije pulz a keď jej navravel ešte plno neslušností, takže

nevedela, či sa má hnevať a či smiať — šiel k sestre. Našiel ju v plači.

Štefan Arkadevič prišiel v prekypujúco veselej nálade, ale hneď a zaraz prešiel prirodzene do ľútostivého, poeticky vzrušeného tónu, aký pristal k jej nálade. Spýtal sa, ako sa má a ako strávila predpoludnie.

„Veľmi, veľmi zle. Aj deň, aj predpoludnie, aj všetky minulé a budúce dni,“ povedala Anna.

„Zdá sa mi, že sa poddávaš smútku. Treba striasť so seba všetko, treba pozrieť životu rovno do očí. Viem, že je to ťažko, ale...“

„Počula som, že ženy ľúbia ľudí aj pre ich nedostatky,“ zrazu začala Anna, „ale ja ho nenávidím za jeho dobrotu. Nemôžem žiť s ním. Pochop, jeho výzor pôsobí na mňa fyzicky, z kože by som vyskočila. Nemôžem, nemôžem žiť s ním. Čo si počať? Bola som nešťastná a myslela som si, že už nemôžem byť nešťastnejšia, ale nemohla som si ani len predstaviť, že môže byť na svete také úžasné postavenie, v akom žijem. Ver mi, veď viem, že je dobrý, vynikajúci človek, že nestojím ani za jeho nechť, a predsa ho nenávidím. Nenávidím ho za tú veľkodušnosť. Už mi ostáva len...“

Chcela povedať „smrť“, ale Štefan Arkadevič jej nedal dohovoriť.

„Si chorá a dráždivá,“ povedal, „ver mi, strašne prepínaš. Tu niet nič takého strašného.“

A Štefan Arkadevič sa usmial. Nikto iný na jeho mieste by si nebol dovolil usmiať sa pri pohľade na také zúfalstvo (úsmev každého iného by sa bol zdal

hrubý) — ale v jeho úsmeve bolo toľko dobrotivosti a skoro ženskej nežnosti, že jeho úsmev neurážal, naopak, obmäkčoval a upokojoval. Jeho tiché, uspokojivé reči a úsmevy tíšily bolesť a hojily ako mandľový olej. Aj Anna to skoro pocítila.

„Nie, Števo,“ povedala. „Zničila som sa, zničila! Horšie ako zničila. Ešte som nezahynula, ešte nemôžem povedať, že sa všetko skončilo. Naopak, cítim, že je ešte nie koniec. Som ako napätá struna, ktorá musí puknúť. Ale ešte sa všetko neskončilo... a skončí sa strašne.“

„To je nič, struna sa dá povoliť pomaličky. Niet postavenia, z ktorého by nebolo východiska.“

„Premýšľala som a premýšľala. Je len jedno východisko...“

Zas pochopil z jej vystrašenej tváre, že toto východisko, podľa jej mienky, je smrť a zas jej nedal dohovoriť.

„Nie je tak,“ povedal, „dovoľ. Ty nemôžeš vidieť svoje postavenie tak, ako ja. Dovoľ mi otvorene povedať svoju mienku.“ Zas sa opatrne usmial mandľovým úsmevom. „Začnem zo začiatku: vydala si sa za človeka skoro o dvadsať rokov staršieho. Vydala si sa bez lásky, alebo lepšie, nevedela si, čo je láska. Povedzme, že to bola chyba.“

„Strašná chyba!“ povedala Anna.

„Ale opakujem: toto je skutočnosť. Potom, povedzme, stihlo ňu nešťastie, že si sa zaľúbila do iného, nie do muža. To je nešťastie. Ale aj to je skutočnosť. A

muž to uznal a odpustil.“ Zatíchol po každej vete a čakal, že mu niečo odpovie, ale neodpovedala. „To je tak. Teraz je otázka: či môžeš aj naďalej žiť s mužom? Či si to želáš? Či si to on želá?“

„Neviem, nič neviem.“

„Ale veď si teraz povedala, že ho nemôžeš zniesť.“

„Nie, nepovedala som. Odvolávam. Neviem nič a nič nechápem.“

„Dobre, ale dovoľ...“

„Ty to nemôžeš pochopiť. Cítim, že sa dolu hlavou rútim do akejsi priepasti, ale že sa nesmiem zachrániť. A nemôžem.“

„To je nič, my ti dačo podložíme a zachytime ťa. Chápem ťa, chápeš, že sa nemôžeš odhodlať vysloviť svoje želanie, svoje city.“

„Neželám si už nič, nič... len aby sa všetko skončilo.“

„Ale on to vidí a vie. Vari si myslíš, že sa netrápi práve tak, ako ty? Ty sa mučíš, on sa mučí, a s akým výsledkom? Ale rozsobaš môže rozuzliť všetko,“ nie bez námahy vyslovil Štefan Arkadevič najdôležitejšiu myšlienku a významne pozrel na ňu.

Neodpovedala mu a odmietavo pokrútila ostrihanou hlavou. Ale z výrazu tváre, náhle prežiarenej bývalou krásou, Štefan Arkadevič videl, že si to neželala len preto, lebo sa jej to zdalo nemožným šťastím.

„Strašne vás ľutujem! Aký by som bol šťastný, keby som to mohol usporiadať!“ povedal Štefan Arkadevič a usmieval sa už smelšie. „Nevrav, nevrav

nič! Keby len Boh dal vysloviť všetko, čo cítim. Pôjdem k nemu.“

Anna pozrela na neho zádumčivými, žiarivými očami a nepovedala ani slova.

XXII.

Štefan Arkadevič vošiel do pracovne Alexeja Alexandroviča práve s takou, trošku slávnostnou tvárou, s akou si sadal do predsedníckeho kresla v úrade. Alexej Alexandrovič s rukami, založenými za chrbtom, chodil po izbe a rozmýšľal práve o tom, o čom sa Štefan Arkadevič shováral s jeho ženou.

„Nevyrušujem ňu?“ povedal Štefan Arkadevič, ktorý sa pri pohľade na švagra dostal do nezvyčajného pomykova. Aby skryl zmätok, vytiahol si nedávno kúpený cigaretník s novým zátvorom, ovoňal kožu a vybral si cigaretu.

„Nie. Potrebuješ niečo?“ odpovedal Alexej Alexandrovič neochotne.

„Áno, chcel som sa . . . potreboval by som sa po . . . áno, musím sa s tebou poshovárať,“ povedal Štefan Arkadevič a čudoval sa, že je taký neobyčajne nesmelý.

Tento pocit bol veľmi neočakávaný a čudný a Štefan Arkadevič neuveril, že mu hlas svedomia hovoril, že je nedobré, čo zamýšľa spraviť. Štefan Arkadevič sa ovládol a premohol plachosť, ktorá sa ho zmocnila.

„Dúfam, že veríš v moju lásku k sestre a v úprimnú oddanosť a úctu k tebe,“ povedal, červenajúc sa.

Alexej Alexandrovič zastal, neodpovedal, ale Štefana Arkadeviča zarazil výraz pokornej obete v jeho tvári.

„Zamýšľal som, chcel som ti povedať o sestre a o vašom vzájomnom pomere,“ povedal Štefan Arkadevič a ešte vždy zápasil s nezvyčajnou nesmelosťou.

Alexej Alexandrovič sa smutne uškrnul, pozrel na švagra, neodpovedal, len išiel k stolu, vzal s neho načatý list, a podal ho švagrovi.

„Stále rozmýšľam len o tom. A prečítaj si, čo som jej začal písať, lebo sa domnievam, že jej to lepšie poviem písomne a že ju moja prítomnosť dráždi,“ povedal a podával mu list.

Štefan Arkadevič vzal list, so zmäteným údivom pozrel do smutných očí, čo sa stŕpnuto na neho upieraly, a začal čítať.

„Vidím, že Vám je moja prítomnosť na farchu. Veľmi ťažko mi bolo, keď som sa o tom presvedčil, ale vidím, že je to tak a nemôže byť inak. Neobviňujem Vás a Boh mi je svedok, že vtedy, keď som Vás videl v chorobe, rozhodol som sa z celej duše zabudnúť na všetko, čo bolo medzi nami, a začať nový život. Neľutujem a nikdy neoľutujem, čo som spravil. Ale želal som si len Vaše šťastie, šťastie Vašej duše a teraz vidím, že som to nedosiahol. Povedzte teda, čo Vám dá skutočné šťastie a duševný pokoj. Oddávam sa celkom do Vašej vôle a Vášmu citu pre spravodlivosť.“

Štefan Arkadevič vrátil list a ešte vždy v pomykove hľadel na švagra a nevedel, čo povedať. Mlčanie bolo obom také nepríjemné, že Štefanovi Arkadevičovi bo-

lestne trhalo perami, kým takto stál a nespúšťal očí s Karenina.

„Toto som jej teda chcel povedať,“ povedal Alexej Alexandrovič a odvrátil sa.

„Áno, áno,“ povedal Štefan Arkadevič, lebo nemal sil odpovedať, tak ho dusily slzy v hrdle. „Áno, áno, chápem vás,“ vyslovil napokon.

„Rád by som vedel, čo si želá Anna,“ povedal Alexej Alexandrovič.

„Bojím sa, že ani trošku nechápe svoje postavenie. Nemôže to posúdiť,“ opravil sa Štefan Arkadevič. „Je zdrvená, výslovne zdrvená tvojou veľkou dobrotou. Keď si prečíta tento list, nebude môcť nič povedať, len ešte nižšie ovesí hlavu.“

„Áno, ale čo si teda počať? ... Ako vysvetliť ... ako sa dozvedieť, čo si želá?“

„Ak mi dovoľíš vysloviť svoju mienku, myslím, že by si sa ty mal rozhodnúť a priamo jej oznámiť, čo zamýšľaš podujasť, aby sa skončilo toto postavenie.“

„Ty teda myslíš, že ho treba skončiť?“ prerušil ho Alexej Alexandrovič. „Ale ako?“ dodal a nezvyčajne pohlol rukami pred očami: „Nevidím nijakého možného východiska.“

„Z každého postavenia je východisko,“ povedal Štefan Arkadevič a vstal, celý oživený. „Bol čas, keď si chcel pretrhať všetky sväzky ... Keď sa teraz presvedčíš, že spolu nemôžete byť šťastní ...“

„Šťastie možno chápať všelijako. No povedzme, že súhlasím so všetkým, že nič nežiadam. Aké bude potom východisko z nášho postavenia?“

„Ak chceš vedieť moju mienku,“ povedal Štefan Arkadevič zas s tým obmäkčujúcim, mandľovo nežným úsmevom, s ktorým sa shováral s Annou. Lás-kavý úsmev bol taký presvedčivý, že Štefan Arkadevič nevoľky bol ochotný uveriť, čo povie Štefan Arkadevič, lebo cítil vlastnú slabosť, ktorá ho premáhala. „Teda: ona to nikdy nevysloví. Ale jedno je predsa len možné a to si Anna môže želať,“ pokračoval Štefan Arkadevič, „a to, ukončiť tento pomer a zbaviť sa všetkých rozpomienok, spojených s ním. Myslím, že vo vašom postavení musíte si objasniť nový vzájomný pomer. A tento pomer môže sa ozrejmiť, len keď budú obe stránky slobodné.“

„Rozsobáš,“ s odporom ho prerušil Alexej Alexandrovič.

„Áno, myslím, že rozsobáš, áno, rozsobáš,“ povedal Štefan Arkadevič a začervenal sa. „To je v každom ohľade najrozumnejšie východisko pre manželov v postavení, v akom ste vy. Čože robiť, keď sú manželia presvedčení, že nemôžu spoločne žiť. To sa vždy môže stať.“

Alexej Alexandrovič ťažko vzdychol a zavrel oči.

„Tu je už len na uváženie: či chce niektorý z manželov vstúpiť do nového manželstva? Ak nie, tak je to veľmi prosté,“ povedal Štefan Arkadevič a zmätok ho už pomaly opúšťal.

Alexej Alexandrovič, smrštený rozčúlením, zahundral si čosi popod nos a neodpovedal. Všetko, čo sa Štefanovi Arkadevičovi zdalo také prosté, premyslel Alexej Alexandrovič už tisíce a tisíce ráz. A všetko

sa mu zdalo nielen veľmi složité, ale celkom nemožné. Rozsobáš, ktorého podrobné podmienky už vedel, zdal sa mu teraz nemožný, lebo pocit osobnej dôstojnosti a úcta k náboženstvu mu nedovoľovali vziať na seba vinu fiktívneho cudzoložstva, a tým menej dopustiť, aby žena, ktorej odpustil a ktorú ľúbil, bola usvedčená a zahanbená. Rozsobáš sa mu zdal nemožný ešte aj pre iné, vážnejšie príčiny.

Čo bude so synom, ak sa rozsobáši? Matke ho nemohol nechať. Rozsobášená matka bude mať vlastnú, nezákonnú rodinu, v ktorej by život a výchova syna, nepatriaceho do rodiny, boli dozaista zlé. Nechať si syna? Vedel, že by sa tým vlastne pomstil, a to nechcel. A najnemožnejším zdal sa rozsobáš Alexejovi Alexandrovičovi ešte aj preto, lebo už tým, že by s ním súhlasil, zničil by Annu. Hlboko do duše vrylo sa mu slovo Darje Alexandrovny, ktorá mu povedala v Moskve, že ak sa rozhodne pre rozsobáš, myslí len na seba a nemyslí, že tým zahubí Annu nenávratne. Spojil tieto slová so svojím odpustením, so svojou príchylnosťou k deťom, a chápal ich teraz po svojom. Súhlasí s rozsobášom a dať jej slobodu značilo v jeho chápaní zbaviť sa posledného puta k životu, — stratiť deti, ktoré ľúbil, zbaviť Annu poslednej opory na ceste dobra a vrhnúť ju do skazy. Ak bude rozsobášenou ženou, vedel, že bude žiť s Vronským a tento sväzok bude nezákonný a hriešny, lebo podľa cirkevného zákona žena sa nesmie vydať, kým muž žije. „Bude žiť s ním a o rok, o dva ju opustí, alebo ona bude mať nový pomer,“ rozmýšľal Alexej Alexandrovič. „A ak privo-

lím na nezákonný rozsobáš, zaviním jej skazu.“ Premýšľal o tomto všetkom sto ráz a bol presvedčený, že rozsobáš je nielen nie veľmi prostý, ako vravel švager, ale že je celkom nemožný. Neveril ani slova z toho, čo mu povedal Štefan Arkadevič, na každé jeho slovo mal tisíce námietok, ale načúval ho, lebo cítil, že jeho slovami vyjadruje sa tá dravá sila, ktorá mu ovláda život a ktorej sa iste musí podrobiť.

„Otázkou je len, ako a pri akých podmienkach súhlasíš s rozsobášom. Ona nechce nič, neopováži sa poprosiť ňu o niečo, vo všetkom sa spolieha len na tvoju veľkodušnosť.“

— Bože môj! Bože môj! Prečo ma tak tresceš? — pomyslel si Alexej Alexandrovič, keď si pripomenul podrobnosti rozsobáša, pri ktorom muž bral vinu na seba, a zakryl si rukami tvár od hanby práve takým pohybom, akým to urobil Vronský.

„Si rozčúlený, chápem. Ale ak si to premyslíš...“

— Nadstav aj ľavé líce tomu, kto ňu udrel na pravé a daj aj košeľu tomu, kto ti vzal kabát, — pomyslel si Alexej Alexandrovič.

„Áno, áno!“ vykrikoval piskľavým hlasom, „beriem na seba hanbu, aj syna jej nechám, ale... ale nebolo by lepšie nechať všetko, ako je? Napokon, rob, čo chceš...“

A odvrátil sa od švagra, aby mu nevidel do tváre, a sadol si na stoličku pri obloku. Bolo mu trpké, hanbil sa, ale zároveň s trpkosťou a hanbou cítil radosť a dojatie zo vznešenosti svojho rozhodnutia.

Štefan Arkadevič bol dojatý. Mlčal.

„Alexej Alexandrovič, ver mi, ona ocení tvoju veľkodušnosť,“ povedal potom. „Už vidno, bola to vôľa božia,“ doložil a keď to povedal, pochopil, že to bolo hlúpe a len ťažko zdržal úsmev nad svojou hlúposťou.

Alexej Alexandrovič chcel niečo odpovedať, ale pre slzy nemohol.

„Je to osudné nešťastie, to treba uznať. Ja hľadím na toto nešťastie ako na skutočnosť a usilujem sa pomôcť jej i tebe,“ povedal Štefan Arkadevič.

Keď Štefan Arkadevič vyšiel zo švagrovej izby, bol dojatý, ale to mu neprekážalo byť spokojným, že úspešne vykonal, čo mal vykonať, lebo bol pevne presvedčený, že Alexej Alexandrovič slovo neodvolá. K tejto spokojnosti prispelo aj to, že mu prišlo na um, ako sa bude ženy a známych spytovať, keď sa všetko skončí: „Aký je rozdiel medzi mnou a poľným maršalom? — Poľný maršal rozvádza vojsko — a nikomu je nie lepšie, ale ja som rozviedol troch ľudí — a všetkým je už lepšie . . . Alebo: Čo mám spoločného s poľným maršalom? Keď . . . Vlastne, vymyslím to lepšie,“ povedal si s úsmevom.

XXIII.

Rana Vronského bola nebezpečná, čo aj nezasiahla srdce. A niekoľko dní bol Vronský medzi životom a smrťou. Keď prvý raz mohol hovoriť, bola pri ňom v izbe len bratova žena, Varja.

„Varja,“ povedal a prísne hľadel na ňu, „strelil som

sa náhodou. A prosím ťa, nikdy o tom nevrav, a každému povedz len toto. Veď je to strašne hlúpe.“

Varja neodpovedala na jeho slová, nahla sa nad neho a s radostným úsmevom mu hľadela do tváre. Oči mal jasné, nie ako v horúčke, ale mali prísny výraz.

„No, chvalabohu!“ povedala. „Nebolí ťa?“

„Trošku, tuto,“ ukázal na hrud’.

„Teda daj, previažem ti.“

MIčky stisol široké čeľuste a díval sa na ňu, kým ho preväzovala. Keď dokončila, povedal:

„Neblúznim a prosím ťa, postaraj sa, aby sa nepovrávalo, že som sa strelil náročky.“

„Nikto to ani neveraví. Len dúfam, že už nikdy nebudeš náhodou strieľať,“ povedala so skúmvým úsmevom.

„Myslím, že nie, ale bolo by lepšie...“

A zachmúrene sa usmial.

Nehľadiac na tieto slová a úsmevy, ktoré tak ťakaly Varju, keď prešly horúčky a Vronský sa začal zotavovať, cítil, že sa úplne zbavil aspoň čiastky svojej bolesti. Týmto skutkom ako by bol smyl so seba hanbu a poníženie, ktoré cítil predtým. Teraz mohol už pokojne rozmýšľať o Alexejovi Alexandrovičovi. Uznával jeho veľkodušnosť a necítil sa pokorený. A takto zas zapadol do koľaje predošlého života. Videl, že môže ľuďom hľadiť do očí a nemá sa za čo hanbiť, že môže žiť podľa starých zvykov. Len niečo si nemohol vytrhnúť zo srdca, nemohol si vytrhnúť cit, s ktorým ustavične zápasil, a to až zúfalú ľútosť, že navždy

stratil Annu. Pevne sa rozhodol v srdci, že teraz, keď si už pred mužom vykúpil vinu, musí sa Anny zriecť a nikdy sa už nepostaviť medzi ňu, kajúcu, a jej muža. Ale nemohol si vytrhnúť zo srdca ľútosť nad stratou jej lásky, nemohol zničiť rozpomienky na chvíle šťastia, prežité s ňou, ktoré si tak málo cenil vtedy a ktoré ho teraz ustavične prenasledovali svojou krásou.

Serpuchovský vymyslel, aby mu dali miesto v Taškente a Vronský súhlasil s týmto návrhom bez najmenšieho váhania. Ale čím väčší sa blížil čas odchodu, tým ťažšia mu bola obeť, ktorú prinášal tomu, čo si pokladal za povinnosť.

Rana sa zacelela, už chodil aj po meste a chystal sa na cestu do Taškenta.

— Len ešte raz ju uvidieť a potom sa zakopať, umrieť, — myslel si a keď sa chodil odoberať, sveril sa s touto myšlienkou Betsy. S týmto jeho posolstvom šla Betsy k Anne a doniesla mu zápornú odpoveď.

— Tým lepšie, — pomyslel si Vronský, keď dostal zvesť. — Bola to slabosť, ktorá by mi zničila posledné sily.

Na druhý deň Betsy prišla k nemu hneď ráno a oznámila mu, že sa od Oblonského dozvedela spoľahlivú zprávu, že Alexej Alexandrovič súhlasí s rozsobáňom, preto sa Vronský môže stretnúť s Annou.

Vronský sa ani len nenamáhal vyprevadiť Betsy, zabudol na všetky rozhodnutia, nespytoval sa, kedy môže prísť, kde je muž, ale hneď sa rozbehol do Kareninov. Vybehol na schody, nevidel nič a nikoho a

rýchlym krokom, ťažko sa zdržiavajúc behu, vošiel k nej do izby. A nerozmýšľal, nevšimal si, či je dakto v izbe, či nie, objal ju a začal jej bozkami pokrývať tvár, ruky a šiju.

Anna sa chystala na toto stretnutie, rozmýšľala, čo mu povie, ale nič z toho mu nestihla povedať: jeho náruživosť sa zmocnila aj jej. Chcela ho utíšiť, utíšiť seba, ale už bolo neskoro. Jeho cit prešiel aj na ňu. Pery sa jej tak triasly, že dlho nemohla vypovedať slova.

„Áno, premohol si ma, tvoja som,“ povedala napokon a pritískala si na hrud' jeho ruky.

„Tak to malo byť!“ povedal. „Kým žijeme, tak to musí byť. Teraz to už viem.“

„Máš pravdu,“ vravela a bledla vždy väčšmi a väčšmi a vždy tuhšie a tuhšie mu objímala hlavu. „A predsa je čosi hrozného v tomto všetkom, po tom, čo sa stalo.“

„Všetko prejde, všetko prejde, budeme veľmi šťastní! Keby naša láska mohla rásť, rástla by už tým, že je v nej čosi hrozného,“ povedal, dvíhajúc hlavu, a v úsmeve ukazoval mocné zuby.

A ona nemohla neodpovedať úsmevom — nie slovám, ale jeho zaľúbeným očiam. Chytila ho za ruku a hladkala sa ňou po chladných lícach a ostrihaných vlasoch.

„Ani ťa nepoznávam s týmito krátkymi vlasmi. Veľmi si opeknela. Si ako chlapec. Ale aká si bledá!“

„Áno, som veľmi slabá,“ povedala s úsmevom. A zas sa jej zachvely pery.

„Pôjdeme do Talianska, zotavíš sa,“ povedal.

„Vari je naozaj možné, aby sme boli ako muž a žena, len my dvaja spolu, jedna rodina s tebou?“ povedala Anna a zblízka sa mu zahľadela do očí.

„Ja som sa len čudoval, ako to mohlo byť dakedy inakšie.“

„Števo vravel, že on súhlasí so všetkým, ale ja nemôžem prijať jeho veľkodušnosť,“ povedala Anna a záдумčivo hľadela Vronskému ponad tvár. „Nechcem rozsobáš, teraz mi je už jedno. Len neviem ešte, ako sa rozhodne so Seriožkom.“

Vronský nijako nemohol pochopiť, ako mohla v tejto chvíli stretnutia s ním myslieť na syna a rozsobáš. Či to nebolo jedno?

„Nevrav o tomto, nerozmýšľaj,“ povedal a krútil jej ruku vo svojej, lebo jej chcel upútať pozornosť na seba. Ale ešte vždy sa nedívala na neho.

„Ach, prečo som neumrela, bolo by lepšie,“ povedala. Tiché slzy sa jej lialy dolu lícami. Ale namáhala sa usmievať, aby ho neroztrpčila.

Podľa nedávnych názorov Vronského bolo by bývalo nemožné zrieť sa výhodného a zodpovedného miesta v Taškente. Ale teraz nerozmýšľal ani chvíľku a zriekol sa ho. A keď zbadal na vyšších miestach nespokojnosť s týmto zrieknutím, hneď vystúpil z vojska.

O mesiac Alexej Alexandrovič ostal len so synom v petrohradskom byte, Anna s Vronským odcestovala do cudziny, bez rozsobáša, ktorého sa úplne zriekla.

PIATA ČASŤ

I.

Podľa mienky kňaznej Ščerbackej nemohli vystrojiť svadbu do pôstu, — veď do pôstu bolo už len päť týždňov — lebo vraj dovtedy by nestihli dokončiť ani polovicu výstroja. Ale kňazná nemohla nesúhlasiť s Levinom, že po pôste by bolo už prineskoro, lebo stará rodná tetka kniežata Ščerbackého bola veľmi chorá a mohla skoro umrieť a potom by smútok ešte oddialil svadbu. Preto sa rozhodla, že rozdelí výstroj na dvoje, na veľký a malý, a súhlasila, aby bola svadba do pôstu. Rozhodla sa, že teraz prichystá celý malý výstroj a veľký že im pošle po svadbe a veľmi sa hnevala na Levina, že jej akosi nemohol vážne odpovedať, či s tým súhlasí, či nie. Ale napokon sa rozhodla predsa len takto, veď mladí pôjdu hneď po svadbe na dedinu, kde nebudú potrebovať veci z veľkého výstroja.

Levin žil stále v rovnakej radostnej bezhlavosti, stále sa mu zdalo, že on a jeho šťastie sú hlavný a jediný cieľ všetkého na svete, že teraz už nemusí o ničom rozmýšľať, o nič sa starať, že všetko robia a spravia za neho iní. Nemal ani len nijakých plánov a cieľov do budúceho života, dovolil, aby o všetkom rozhodovali iní, lebo vedel, že všetko bude utešené. Brat Sergej Ivanovič, Štefan Arkadevič a kňazná ho po-

účali, čo má robiť. On len úplne súhlasil so všetkým, čo mu navrhli. Brat mu zaopatril peniaze, kňazná mu poradila odísť po svadbe z Moskvy. Štefan Arkadevič mu radil cestovať do cudziny. A Levin súhlasil so všetkým. — Robte, čo chcete, keď vás to teší. Ja som šťastný a moje šťastie sa už nemôže ani zväčšiť, ani zmenšiť, čokoľvek urobíte, — myslel si. Keď povedal Kity, že mu Štefan Arkadevič radí ísť do cudziny, veľmi sa začudoval, že s tým nesúhlasila, že mala v ich budúcom živote akési vlastné a určité požiadavky. Vedela, že Levin má na dedine prácu, ktorú má rád. No Levin videl, že Kity tejto práci nielen že nerozumie, ale ani nechce rozumieť. No to jej neprekážalo, aby nebola presvedčená o dôležitosti jeho práce. A pretože vedela, že ich domov bude na dedine, netúžila ísť do cudziny, kde nebude žiť, ale tá, kde budú mať domov. Tento určite vyslovený úmysel Levina prekvapil. Ale pretože mu to bolo vlastne jedno, hneď poprosil Štefana Arkadeviča, aby zašiel na dedinu a zariadil tam všetko, čo uzná za potrebné, veď má taký dobrý vkus — ako by to bolo bývalo povinnosťou Štefana Arkadeviča.

„Ale počuj,“ povedal raz Štefan Arkadevič Levinovi, keď sa vrátil z dediny, kde už všetko prichystal na príchod mladých. „máš potvrdenie, že si bol pri spovedi?“

„Nie. A čo?“

„Bez toho ťa nesesobášia.“

„Jaj, jaj, jaj!“ vykrikol Levin. „Veď som vari už deväť rokov nebol pri spovedi. Ani som na to nepomyslel.“

„Ty si podarený!“ povedal Štefan Arkadevič v smiechu, „a potom mne nadávaš do nihilistov! Ale takto to nepôjde. Musíš sa vyspovedať.“

„Kedyže? Veď už o štyri dni bude svadba.“

Štefan Arkadevič zariadil aj toto. A Levin sa chystal na spoveď. Levinovi bolo veľmi ťažko zúčastniť sa na cirkevných obradoch a plniť ich, — veď neveril, ale zároveň si ctil vieru iných ľudí. Teraz, keď žil v takejto precitlivenej a roztúženej nálade, ktorá sa prejavovala vo všetkom, bola Levinovi táto nevyhnutná pretváрка nielen ťažká, ale zdala sa mu celkom nemožná. Teraz v čase svojej slávy a rozkvetu bude musieť alebo cigániť, alebo sa rúhať. Cítil, že nemôže vykonať ani jedno, ani druhé. Ale čo ako modlikal Štefana Arkadeviča, či by nejako nemohol dostať potvrdenie aj bez spovede, tvrdil mu Štefan Arkadevič, že je to nemožné.

„Ale veď čo ťa to stojí — dva dni! A kňaz je taký milý, umný starček. Vytrhne ti tento zub, ani nezbadáš ako.“

Pri prvých službách božích pokúsil sa Levin osviežiť si chlapčenské rozpomienky na mocný náboženský cit, ktorý prežíval od šestnásteho do sedemnásteho roku. Ale hneď sa presvedčil, že je to celkom nemožné. Pokúsil sa hľadiť na to, ako na prázdny, bezvýznamný zvyk, podobný obyčaji navštevovať známych. Ale pocítil, že ani toto je nie možné. Levin si práve tak nebol načistom s náboženstvom, ako väčšina jeho vrstovníkov. Veriť nemohol, ale zároveň nebol pevne

presvedčený, že je všetko nepravdivé. A keďže nemohol veriť v dôležitosť toho, čo robil, keďže sa na to nemohol dívať ľahostajne len ako na bezvýznamnú formalitu, ustavične cítil pred spoveďou, aj pri spovedi čosi nepríjemného a hanbil sa, že robí, čo ani nechápe, teda čosi klamlivého a nepekného — ako mu šepkal vnútorný hlas.

Pri službách božích chvílkami načúval modlitby, usiloval sa pripísať im význam, ktorý by sa nerozchádzal s jeho názormi, chvílkami zas cítil, že ich nemôže chápať a musí ich odsúdiť a namáhal sa nenačúvať, zaoberať sa vlastnými myšlienkami, úvahami a rozpomienkami, ktoré sa mu hemžily v hlave nezvyčajne živo pri tomto neosožnom stáť v kostole.

Odstál si raňajšie, večerné a nočné služby božie a na druhý deň vstal včasnšie ako obyčajne, nevypil si čaj a prišiel o ôsmej ráno do kostola na raňajšie služby božie a na spoveď.

V kostole nebolo nikoho okrem žobráka-vojaka, dvoch stareniiek a sluhov božích.

Privítal ho mladý diakon v tenkej kamži, pod ktorou sa ostro označovali obe lopatky dlhého chrbta, a hneď poďišiel k stolíku pri stene a začal čítať spovedné texty. Čím dlhšie čítal, ale najmä pri častom a rýchlom opakovaní rovnakých slov: „Hospodine, zmiluj sa“, ktoré zvučaly ako „Hospodis, Hospodis“, Levin cítil, že má dušu zavretú a zapečatenú a že sa jej nesmie dotknúť, ani ju prebudiť, lebo by vznikol len zmätok, preto len stál za diakonom, nenačúval a nevníkal do čítaného, len rozmýšľal o svojom. —

Má napodiv výraznú ruku, — rozmýšľal, rozpomínajúc sa, ako včera sedeli s Kity za rohovým stolíkom. Nemali sa o čom shovárať, ako skoro vždy v tomto čase, a Kity položila na stôl ruku, otvárala ju a zatvárala a rozosmiala sa, keď sa dívala na tento pohyb. Rozpomínal sa, ako jej bozkal ruku a ako si potom obzeral schodiace sa čiary na ružovej dlani. — Zas „Hospodis“, — pomyslel si Levin, keď sa prežehnával, klaňal a hľadel na rezký pohyb chrbta klaňajúceho sa diakona. — Potom ma chytila za ruku a prezerala si čiary na nej: — Máš utešenú ruku, — povedala. — Pozrel si na ruku a na diakonovu krátku ruku. — Áno, teraz už skoro bude koniec, — myslel si. — Nie, vari zas začína zo začiatku, — pomyslel si, načúvajúc modlitby. — Nie, koniec je. Veď sa už klania po zem. To býva vždy pred koncom.

Diakon nebadane prijal do ruky v plyšovej manžetke trojrubľovú bankovku, povedal, že ho zapíše a šiel k oltáru, smelo klopkajúc novými topánkami na dlaždičkách prázdneho kostola. O chvíľočku vyzrel zpoza oltára a zakýval Levinovi. Doteraz zavretá myseľ sa pohla Levinovi v hlave, ale poponáhľal sa ju utíšiť. — Už akosi len bude, — pomyslel si a šiel k oltár-nemu stupňu. Stal si na schodíky, obzrel sa napravo a zazrel kňaza. Staručký kňaz, s riedkou, šedivkastou bradou, s ustatými, láskavými očami stál pri analoji a obracal stránky v „trebniku“. Lahko sa poklonil Levinovi a hneď začal zbehlým hlasom čítať modlitby. Keď sa domodlil, poklonil sa po zem a obrátil sa tvárou k Levinovi.

„Tu stojí neviditeľný Kristus a prijíma vašu spoveď,“ povedal a ukázal na Ukrižovaného. „Veríte vo všetko, čomu nás učí svätá apoštolská cirkev?“ pokračoval kňaz, s očami, odvrátenými od Levina, a složil ruky pod štólou.

„Pochyboval som a pochybujem o všetkom,“ povedal Levin a vlastný hlas mu znel nepríjemne. Potom zatíchol.

Kňaz vyčkal niekoľko sekúnd, či ešte dačo nepovie, potom zatvoril oči a povedal bystrou vladimírskou rečou, s dôrazom na každom „o“.

„Pochybnosť je vrodená ľudská slabosť, ale musíme sa modliť, aby nás milostivý Hospodin utvrdil vo viere. Aké máte zvláštne hriechy?“ doložil bez najmenej prestávky, ako by sa usiloval nestrácať čas.

„Mojím najväčším hriechom je pochybnosť. Pochybujem o všetkom, a preto skoro nevychádzam z pochybností.“

„Pochybnosť je vrodená ľudská slabosť,“ opakoval kňaz predošlé slová. „A o čom najmä pochybujete?“

„Pochybujem o všetkom. Zavše pochybujem aj o existencii Boha,“ nevoľky povedal Levin a zhrozil sa neslušnosti vlastných slov. Ale na kňaza ako by Levinove slová ani neúčinkovali.

„Akože môžete pochybovať o existencii Boha?“ povedal náhlivo s náznakom úsmevu.

Levin mlčal.

„Akože môžete pochybovať o Stvoriteľovi, keď hľa-

díte na všetko, čo stvoril?“ pokračoval kňaz rýchlo, zbehlou vravou. „Ktože okrášlil hviezdami nebeskú klenbu? Kto obliekol zem do takej krásy? Ako by to bolo možné bez Stvoriteľa?“ povedal a skúmavo pozrel na Levina.

Levin cítil, že by sa nesvedčalo začínať filozofické škriepky s kňazom, a preto odpovedal len to, čo priamo súviselo s otázkou.

„Neviem,“ povedal.

„Neviete? Nuž, akože môžete pochybovať, že Boh všetko stvoril?“ povedal kňaz s veselým údivom.

„Nič nechápem,“ povedal Levin. Začervenal sa a cítil, že odpovedal hlúpo, ale že v takomto postavení nemohol odpovedať inakšie.

„Modlite sa k Pánu Bohu a proste Ho. Aj svätí otcovia pochybovali a prosili Pána Boha, aby ich utvrdil vo viere. Diabol je veľmi mocný, ale nesmieme sa mu poddávať. Modlite sa k Bohu, proste Ho. Modlite sa k Bohu,“ opakoval náhlivo.

Kňaz zatíchol na chvíľku, ako by sa bol zamyslel.

„Ako som počul, chystáte sa vstúpiť do sväzku manželského s dcérou môjho cirkevníka a duchovného syna, kniežata Ščerbackého?“ doložil s úsmevom. „Utešené dievča!“

„Áno,“ povedal Levin a začervenal sa namiesto kňaza. — Načo sa to musí vypytovať pri spovedi? — pomyslel si.

A kňaz mu povedal, ako by odpovedal na jeho myšlienku:

„Chystáte sa vstúpiť do sväzku manželského a Boh

vás možno obdarí potomstvom, nie je tak? Nuž a akože si vychováte drobizg, ak nepremôžete v sebe pokušenie diabla, ktorý vás vlečie k nevere?“ povedal s miernou výčitkou. „Ak si ľúbite dieťa, teda ako dobrý otec budete svojmu decku želať nielen bohatstvo, rozkoš a pocty: budete mu želať aj spasenie, duchovné osvietenie svetlom pravdy. Nie je tak? Čože odpoviete, keď sa vás spýta nevinné dieťaťko: — Otec-ko, kto stvoril všetko, čo sa mi páči na tomto svete — zem, vodu, slnce, kvety, rastliny? — Vari mu len nepoviete: — Nevieť!? — Nemôžete nevedieť, čo vám Boh zjavil vo Svojej veľkej milosti. Alebo sa vás spýta vaše dieťa: — Čo ma čaká v záhrobnom živote? — Čo mu poviete, keď nič neviete? Akože mu odpoviete? Vydáte ho napospas zvodom života a diabla? To je nie pekne!“ povedal a zatíchol, sklonil hlavu nabok a hľadel na Levina láskavými, dobrými očami.

Levin teraz neodpovedal — už nie preto, že sa nechcel škriepiť s kňazom, ale preto, že mu ešte nikto nedával takéto otázky, a kým sa ho vlastné deti budú takto spytovať, ešte si stihne premyslieť, čo im odpovie.

„Vstupujete do životného úseku,“ pokračoval kňaz, „v ktorom si treba vybrať cestu a držať sa jej. Modlite sa k Bohu, aby vám vo Svojej добрote pomohol a zmiloval sa nad vami.“ dokončil. „Hospodin a Boh náš Ježiš Kristus žehnaj ti vo Svojej dobrotivosti a láske k človečenstvu a odpusť ti, dieťa...“ a keď kňaz dokončil modlitbu rozhrešenia, požehnal mu a prepustil ho.

Keď sa Levin vrátil v ten deň domov, bolo mu veselo na duši, že sa táto nepríjemnosť skončila a skončila tak, že nemusel klamať. Okrem toho ostala mu akási neurčitá rozpomienka, že to, čo vracel dobrý a milý starček, ani nebolo také hlúpe, ako si zpočiatku namýšľal, a že je v tom čosi, čo si treba ujasniť.

— Pravdaže, nie teraz, — myslel si Levin, — ale da-
kedy neskôršie. — Teraz väčšmi ako predtým cítil, že má v duši čosi nejasného a nečistého, že v nábožen-
ských veciach je práve v takom pomykove ako iní, hoci to nemal rád u iných a vyčítal to kedysi ešte aj priateľovi Sviažskemu.

Toho večera bol Levin s verenicou u Dolly a bol neobyčajne veselý. Keď vysvetľoval Štefanovi Arka-
devičovi svoju oživenú náladu, povedal, že mu je ve-
selo ako psovi, ktorého učili skákať cez obruč a ktorý napokon pochopil a dokázal, čo od neho vyžadovali a teraz skučí, krúti chvostom a oduševnene vyskakuje na stoly a obloky.

II.

Podľa obyčaje (na zachovávaní všetkých zvykov prísne nástojily kňazná a Darja Alexandrovna) Levin vo svadobný deň nevidel mladuchu a obedoval v hos-
tinci s troma starými mládencami, ktorí sa náhodou sišli u neho. Boli to: Sergiej Ivanovič, Katavasov, spo-
lužiak z univerzity, teraz profesor prírodných vied, ktorého Levin stretol na ulici a vtiahol k sebe, a Čiri-
kov, družba, moskovský okresný sudca, Levinov spo-

ločník na poľovačkách na medvede. Obed bol veľmi veselý. Sergiej Ivanovič bol v najveselšej nálade a zabával sa originalnosťou Katavasova. Katavasov vy cítil, že oceňujú a chápu jeho originalnosť a vystatoval sa ňou. Čirikov veselo a dobrácky podporoval každý rozhovor.

„Veď, Iaľa,“ vravel Katavasov a rozľahoval slová podľa zvyku, ktorý si osvojil na katedre, „aký bol náš priateľ, Konštantín Dmitrič, schopný šuhaj. Vravím o neprítomných, lebo toto je už nie on. Vtedy, po skončení univerzity, ľúbil aj vedu a mal aj ľudské záujmy a teraz je polovica jeho schopností zamestnaná klamaním seba a druhá polovica — ospravedľňovaním tohto klamstva.“

„Nevidel som začatejšieho nepriateľa ženby, ako ste vy,“ povedal Sergiej Ivanovič.

„Nie, nie som nepriateľ ženby. Som — priateľ deľby práce. Ľudia, ktorí nemôžu robiť inšie, musia robiť ľudí, a ostatní — prispievať na ich osvietenie a šťastie. Takto to chápem. Mnoho horlivcov si pletie tieto dve remeslá. Ja som nie z nich.“

„Aký budem šťastný, keď sa dozviem, že ste sa zaľúbili!“ povedal Levin. „Prosím vás, pozvite ma potom na svadbu.“

„Už som zaľúbený.“

„Áno, do sépie obyčajnej. Veď vieš,“ obrátil sa Levin k bratovi, „že Michal Semionyč píše spis o výžive a...“

„No, nepopleťte všetko! To je jedno, o čom píšem. Ale dôležité je, že som sa naozaj zaľúbil do sépie.“

„Ale ona vám nebráni lúbiť ženu.“

„Nie, ona nebráni, ale žena by bránila.“

„A to už prečo?“

„Veď uvidíte. Vy tiež máte radi gazdovstvo, poľovačku. Veď uvidíte!“

„Dnes bol tu Archip a vravel, že v Prudnom je veľmi mnoho losov a dva medvede,“ povedal Čirikov.

„No, tie už dostanete bezo mňa.“

„Tu je pravda,“ povedal Sergiej Ivanovič. — „Veru, teraz sa už rozlúč s poľovačkou na medvede: žena ňa nepustí!“

Levin sa usmial. Myšlienka, že ho žena nepustí, bola mu taká príjemná, že bol ochotný navždy sa zriecť radosti vidieť medveďa.

„Ale jednako škoda, že tie dva medvede dostanú bez vás. Veď sa pamätáte na poľovačku v Chapilove? Bola to veľkolepá poľovačka,“ povedal Čirikov.

Levin ho nechcel sklamať a povedať mu, že nikde nemôže byť nič pekného bez nej, preto radšej nepovedal nič.

„Nie nadarmo sa zachovala obyčaj lúčiť sa s mládeneckým životom,“ povedal Sergiej Ivanovič. „Môžeš byť neviem aký šťastný, predsa len ti je ľúto slobody.“

„Len sa prizajte, že sa cítite ako Gogoľovský mladý zať, ktorý chcel oblokom vyskočiť!“

„Určite sa tak cíti, lenže sa neprizná!“ povedal Kattavasov a nahlas sa rozosmial.

„Čože, oblôčik je otvorený . . . Poďme hneď a zaraz do Tveri! Je tam medvedica, dostaneme sa až k brlo-

hu. Naozaj, poďme na piatu vlakom! A tu nech si robia, čo chcú," povedal Čirikov s úsmevom.

„Nuž ľa, prisámbohu," povedal Levin s úsmevom, „nemôžem si nájsť v duši ľútosti za stratenou slobodou!"

„Vy máte teraz v duši taký chaos, že tam veru nič nenájdete," povedal Katavasov. „Počkajte len, keď sa trochu spamätáte, však to tam nájdete!"

„Nie, cítil by som aspoň trošičku, že okrem svojho citu (nechcel pred ním povedať lásky) ... a šťastia, je tam predsa len aj kvapka ľútosti za stratou slobody ... Ale naopak, teším sa, že stratím slobodu."

„S vami je už zle. Beznádejný prípad!" povedal Katavasov. „No, vypime si na jeho uzdravenie alebo mu zaželajme, aby sa mu splnila aspoň stotina túžob. Aj to už bude šťastie, o akom neslýchať na zemi."

Hneď po obede hostia odišli, aby sa stihli preobliecť na svadbu.

Keď Levin osamel a rozpomínal sa na reči týchto mládencov, ešte raz sa spytoval: či naozaj necíti ľútosť za stratou slobody, o ktorej hovorili? Usmial sa pri tejto otázke. — Sloboda? Načo je sloboda? Šťastie je len v tom, ľubiť ako ona, želať si, čo ona, rozmýšľať jej túžbami, jej myšlienkami, teda bez slobody — hľa, to je šťastie!

— Ale či poznám jej myšlienky, jej túžby a city? — pošepol mu zrazu akýsi hlas. Úsmev mu zmizol s tváre a Levin sa zamyslel. A zrazu sa ho zmocnil čudný pocit. Ovládol ho strach a pochybnosť — pochyboval o všetkom.

— Čo, ak ma neľúbi? Čo, ak sa za mňa vydáva, len aby sa vydala? Čo, ak ani nevie, čo robí? — spytoval sa. — Môže sa spamätať a len keď sa už vydá, pochopí, že ma neľúbi a nemohla ľúbiť. — A prichodily mu na um čudné najhoršie myšlienky o nej. Žiarlil na Vronského ako pred rokom, ako by ten večer, keď ju videl s Vronským, bol býval len včera. Upodozrieval ju, že mu nepovedala všetko.

Chytrý vyskočil. — Nie, takto by to nebolo dobre! — povedal si zúfalo. — Pôjdem k nej, spýtam sa jej, poviem jej posledný raz: ešte sme slobodní, nebolo by lepšie sa rozísť? Všetko je lepšie ako večné nešťastie, hanba a nevera! — Vyšiel z hostinca so zúfalstvom v srdci, v zlosti na všetkých ľuďoch, na seba a na ňu, a šiel k nej.

Našiel ju v zadných izbách. Sedela na truhle, radila sa o čomsi s dievčaťom a triedila hromady šiat rozličnej farby, porozkladaných na operadlách stoličiek a na dlážke.

„Ach!“ vykrikla, keď ho zazrela, a zajasala radosťou. „Akože si, akože ste? (Do posledného dňa pred sobášom mu raz tykala a raz vykala.) Veru som nečakala! Preberám staré dievčenské šaty, ktoré komu dať...“

„Ach, to je veľmi pekné!“ povedal a zachmúreno hľadel na slúžtičku.

„Chod', Duňaša, potom ťa zavolám,“ povedala Kity. „Čo ti je?“ spýtala sa ho s rozhodným „ty“, len čo dievča odišlo. Zbadala mu čudný výraz v rozčúlenej a zamračenej tvári a preľakla sa.

„Kity, trápim sa. Nemôžem sa trápiť sám,“ povedal

so zúfalstvom v hlase, keď zastal pred ňou a prosebne jej hľadel do očí. Videl už z jej milujúcej a úprimnej tváre, že je určite nesmysel, čo jej chce povedať, ale predsa len potreboval, aby ho ona presvedčila. „Prišiel som ti povedať, že je ešte čas. Že ešte môžeme všetko zrušiť a napraviť.“

„Čo? Nič nechápem. Čo je s tebou?“

„To, čo som už tisíc ráz povedal a o čom stále musím rozmýšľať... že si ťa nezaslúžim. Ty si nemohla súhlasiť vydať sa za mňa. Porozmýšľaj. Zmýlila si sa. Len si dobre rozváž. Nemôžeš ma ľúbiť... Ak nemôžeš... radšej povedz,“ vravel jej, ale neďíval sa na ňu. „Budem nešťastný. Nech si vraví, kto chce, čo chce... Všetko je lepšie ako nešťastie... Radšej všetko teraz, kým je čas...“

„Nechápem,“ povedala preľaknutá, „to značí, chceš sa ma zriecť, ... čo kým je čas?“

„Áno, ak ma neľúbiš.“

„Zbláznil si sa!“ vykrikla, celá červená z hnevu. Ale vyzeral tak smutne, že stlmila zlosť, shodila šaty s kresla a presadla si bližšie k nemu. „Čo si myslíš? Povedz mi všetko!“

„Myslím, že ma nemôžeš ľúbiť. Prečo by si ma mohla ľúbiť?“

„Bože môj, čo si len počať?...“ povedala a rozplakala sa.

„Ach, čo som vykonal!“ vykrikol Levin, kľakol si pred ňou a začal jej bozkávať ruky.

Keď o päť minút vošla kňažná do izby, našla ich už celkom smierených, Kity ho nielen presvedčila, že

ho ľúbi, ale mu aj odpovedala na otázku, prečo ho ľúbi a vysvetlila mu, prečo. Povedala mu, že ho ľúbi, lebo ho úplne chápe, lebo vie, čo on musí ľúbiť, a že všetko, všetko, čo on má rád, je dobré. A toto vysvetlenie sa mu zdalo celkom jasné. Keď kňazná prišla k nim, sedeli spolu na truhle, preberali šaty a škriepili sa, lebo Kity chcela dať Duňaši škoricové šaty, v ktorých bola vtedy, keď ju Levin popýtal o ruku, a on nástojil, aby tieto šaty nedávala nikomu, aby Duňaši dala radšej belasé šaty.

„Ty sa v tom nevyznáš. Duňaša je počerná, nepristanú jej... pamätala som na všetko.“

Keď sa kňazná dozvedela, načo Levin prišiel, nahnevala sa polo žartom a polo vážne a poslala ho domov obliekať sa, aby nezavadzal Kity pri česaní, lebo hneď ju príde Charles učesať.

„Aj tak nič neje tieto dni a ošpatnela a ty ju ešte rozčuľuješ takýmito hlúposťami,“ povedala Levinovi. „Choď už, choď, môj milý.“

Levin sa vrátil do hostinca vinovatý a zahanbený, ale spokojný. Tam ho už čakali vyobliekaní: brat, Darja Alexandrovna a Štefan Arkadevič, aby mu požehnali svätým obrazom. Nebolo už veľa času. Darja Alexandrovna mala ešte odbehnúť domov po navoňaného a nabrčkaveného synčeka, ktorý mal viesť obraz s mladuchou. Potom bolo treba poslať sane po družbu a druhé, ktoré odvezú Sergieja Ivanoviča, poslať nazad... Vôbec mali ešte veľmi mnoho všelijakých vážnych starostí. Bolo isté len, že sa musia ponáhľať, lebo bolo už pol siedmej.

Požehnanie obrazom bolo nepodarené. Štefan Arkadevič si stal k žene v smiešne slávnostnej póze, vzal obraz a kázal Levinovi pokloniť sa po zem, potom mu požehnal s dobráckym a posmešným úsmevom a tri razy ho bozkal. Práve tak spravila aj Darja Alexandrovna a hneď sa náhlila s odchodom a zas si pomotala všetko o poradí povozov.

„Teda, takto to spravíme: ty pôjdeš v našich saniach za ním a Sergiej Ivanovič keby bol taký láskavý zaviežť sa a potom poslať sane nazad.“

„Veľmi rád, mne je jedno.“

„A my s ním prideme hneď. Batožinu už odoslali?“ povedal Štefan Arkadevič.

„Odoslali,“ odpovedal Levin a kázal Kuzmovi doniesť šaty.

III.

Zástup ľudí, najmä žien, stál okolo kostola, osvetleného na svadbu. Tí, čo sa už nedostali do kostola, hromadili sa pri oblokoch, socali sa, škriepili a nakúkali cez mriežky.

Vyššie dvadsať saní rozostavili už policajti pozdĺž ulice. Policajný dôstojník nedbal na mráz, stál pri vcho-
de v ligotavej uniforme. Ešte vždy dochádzaly vozy a raz dámy v kvetoch, s nadvihnutými vlečkami, raz páni, snímajúc kabáty a čierne klobúky, vchádzali do kostola. V kostole už horely oba lustre a všetky sviečky pred svätými obrazmi. Zlatá žiara na červenom pozadí ikonostasu, pozlátená rezba ikôn, striebro veľ-

kých aj malých svietnikov, dlaždičky na dlážke, pokrovčeky a zástavy hore na chóroch, schodíky k oltáru a staré, očerneté knihy, rízy a kňazské kamže — všetko bolo zaliate svetlom. Na pravej strane útulného kostola, v množstve frakov a bielych kravát, uniforiem a súkna, zamatu, atlasu, vlasov, kvetov, obnažených pliec a rúk a vysokých rukavičiek, šumela tlmená aj živá vrava, čudne sa ozývajúca pod vysokou kopulou. Vždy, keď sa ozvalo vrznutie otvárajúcich sa dverí, vrava v zástupe zatíchla a všetci sa obzerali v očakávaní, že už uvidia vchádzať mladého zaťa s mladuchou. Ale dvere sa otvorily už vyše desiat ráz a vždy to bol len oneskorený hosť, pán alebo dáma, čo sa pridružila ku skupine pozvaných vpravo, alebo zvedavá diváčka, čo oklamala a či uprosila policajného dôstojníka, aby ju vpustil dnu a čo sa pridružila k zástupu divákov vľavo. Aj rodina aj cudzí prešli už všetkými fázami očakávania.

Zprvu sa nazdávali, že mladý zať s mladuchou prídu čoskoro a nevideli nič významného v krátkom oneskorení. Potom začali častejšie a častejšie pukukovať na dvere a povrávať si, či sa dačo nestalo. Potom bolo oneskorenie už trápne a aj rodina, aj diváci sa namáhali pretvarovať, že už nemyslia na mladého zaťa, že ich už zaujíma len to, o čom sa shovárajú.

Hlavný diakon, ako by pripomínal, aký mu je čas vzácny, netrpezlivo pokašliaval, až sa v oblokokch triaslo sklo. S chóra bolo počuť raz skúšanie hlasov, raz pokašliavanie nudiacich sa spevákov. Kňaz podchvíľou posielal to diačka, to diakona prezvedieť sa,

či ešte neprišiel mladý zať, ba aj on, vo fialovej ríze a vyšívanom opasku, vždy častejšie a častejšie chodil k bočným dverám a vyzeral mladého zaťa. Napokon ktorási dáma pozrela na hodinky a povedala: „Predsa je to už čudné!“ a všetci hostia sa znepokojili a začali nahlas vyjadrovať údiv a nespokojnosť. Ktorýsi družba sa šiel prezvedieť, čo sa stalo. Kity bola vtedy už dávno úplne schystaná v bielych šatách, dlhom závoji, vo venčeku z pomarančových kvetov a stála so starosvatkou a sestrou Lvovou vo dvorane Ščerbackých domu, dívala sa oblokom a márne čakala už vyše polhodinu družbu so správou, že mladý zať už prišiel do kostola.

Medzitým Levin v nohaviciach, ale bez vesty a fraku, chodil sem i ta po izbe v hostinci, podchvíľou vykukoval zo dverí a obzeral si chodbu. Ale na chodbe nebolo toho, koho čakal, vracal sa teda do izby celý zúfalý, rozhadzoval rukami a žaloval sa Štefanovi Arkadevičovi, ktorý pokojne fajčil:

„Bol už voľakto voľakedy v takejto sprostej kaši?“ vravel mu.

„Veru, hlúpo je to,“ potvrdil Štefan Arkadevič a zmiernil slová úsmevom. „Ale upokoj sa, hneď donesú.“

„Nuž, akože!“ vravel Levin so zdržiavanou zúrivosťou. „A tieto sprosté vykrojené vesty! Nemožnosť!“ vravel a díval sa na dokrkvanú prednicu košele. „A čo, ak už batožinu odviezli na stanicu?“ vykrikol zúfalo.

„Potom si oblečieš moju.“

„Už dávno som to mal spraviť.“

„Nie je dobre byť smiešnym... Počkaj, napravi sa to.“

Stalo sa totiž, že Kuzmo, Levinov starý sluha, doniesol pánovi frak, vestu a všetko ostatné, keď ho Levin zavolať, že sa ide obliekať.

„A košeľa?“ vykrikol Levin.

„Košeľu máte oblečenú,“ odpovedal Kuzmo s pokojným úsmevom.

Kuzmo sa nedovtípiť nechať aj čistú košeľu, a keď mu kázali všetko sbaľiť a odviezť do Ščerbackých, odkiaľ mali dnes večer mladí odcestovať, vykonal, ako mu kázali a sbaľil všetko, okrem fraku. Košeľa, ktorú si Levin obliekol ráno, bola pokrčená a nemožná vo vystrihnutej, modernej veste. Poslať do Ščerbackých bolo ďaleko. Poslali kúpiť košeľu. Sluha sa vrátil: všetko zatvorené — nedeľa. Poslali k Štefanovi Arka-devičovi, doniesli košeľu, bola nemožne široká a krátka. Napokon poslali do Ščerbackých rozbaľiť veci. Mladého zaťa čakali v kostole, a on ako zver, zavretý v klietke, chodil po izbe, nazeral na chodbu a v hrôze a úžase sa rozpomínal, čo dnes navravel Kity a čo všetko si ona môže teraz namýšľať.

Napokon vinovatý Kuzmo ako bez ducha vletel do izby s košeľou.

„Len-len že som zastihol. Už nosili batožinu na nákladný voz,“ povedal Kuzmo.

O tri minúty, nepozrúc na hodinky, aby sa väčšmi nerozčuľoval, Levin behom bežal po chodbe.

„Týmto si už nepomôžeš,“ vravel Štefan Arkadevič s úsmevom a pokojne kráčal za ním. „Napraví sa, napraví... vravím ti.“

IV.

„Prišli!“ „To je on!“ „Ktorý?“ „Vari ten mladší?“ „A ona, chůďa, ani živá ani mŕtva!“ bolo počuť v zástupe, keď Levin vošiel do kostola s mladuchou, s ktorou sa stretol pri vchode.

Štefan Arkadevič rozpovedal žene, prečo sa oneskorili, hostia to šuškali hosťom a usmievali sa. Levin nevidel nič a nikoho. Díval sa na mladuchu a nespúšťal s nej očí.

Všetci vraveli, že v týchto posledných dňoch veľmi ošpatnela a vo venci nebola ani zďaleka taká pekná ako obyčajne. Ale Levinovi sa to nezdalo. Díval sa jej na vysoký účes s dlhým, bielym závojom a bielymi kvetmi, na vysoký, stojatý, sberaný golier, ktorý jej nezvyčajne panensky zakrýval zboku a odhaľoval zpredu dlhé hrdlo, díval sa na očividne útly driek a zdalo sa mu, že je krajšia ako inokedy, ani nie preto, že by tieto kvety, závoj a šaty, objednané z Paríža, boli nejako zvýšili jej krásu, ale preto, že aj pri všetkej umelej nádhere šiat bol výraz jej milej tváre, pohľadu a úst stále tým zvyčajným výrazom nevinnnej úprimnosti.

„Už som si myslela, že si mi chcel ujsť,“ povedala a usmiala sa mu.

„Stala sa mi taká hlúposť, až sa hanbím povedať!“

vraavel Levin celý červený a obrátil sa k Sergiejovi Ivanovičovi, ktorý k nim prišiel.

„Pekná história s tou tvojou košeľou!“ povedal Sergiej Ivanovič, kývajúc hlavou, a usmieval sa.

„Hej, hej,“ odpovedal Levin a nechápal, čo mu vracia.

„No, Kosťo,“ povedal Štefan Arkadevič, naoko celý vystrašený, „teraz treba rozhodnúť vážnu otázku. Teraz si iste v takej nálade, že pochopíš, aká je vážna. Spytujú sa ma: zažať sviece obhorené alebo neobhorené? Rozdiel je desať rubľov,“ pridal a stiahol pery do úsmevu. „Už som sa rozhodol, ale bojím sa, že nebudeš súhlasiť.“

Levin pochopil, že to bol žart, ale nemohol sa usmiať.

„Teda akože: obhorené alebo neobhorené? to je otázka.“

„Hej, hej, neobhorené.“

„Ach, aký som rád. Otázka je rozhodnutá!“ povedal Štefan Arkadevič s úsmevom. „A veru, ako ľudia hlúpnu, keď sa ženia,“ povedal Čirikovovi, keď Levin roztržito pozrel na neho a šiel k mladuche.

„Bedli, Kity, aby si prvá stupila na pokrovec,“ povedala Kity kňažná Nordstonová, keď k nej prišla. „Vy ste krásny!“ povedala Levinovi.

„Čo, nie je to strašné?“ povedala Mária Dmitrijevna, stará teta.

„Nie ti je chladno? Si bledá. Počkaj, nahní sa!“ povedala Kity sestra Lvová, zohla plné, utešené ruky a s úsmevom jej opravila venček na hlave.

Dolly prišla k nej, chcela jej čosi povedať, ale nemohla vysloviť slova, rozplakala sa a zasmiala sa neprírodzene.

Kity sa dívala na všetkých práve takými neprítomnými očami ako Levin.

Medzitým sa kňazi obliekli do ríz a starý kňaz s diakonom vyšli k analoju, ktorý stál v ohradenej čiastke chrámu pred oltárom. Kňaz sa obrátil k Levinovi a čosi mu povedal. Levin nenačúval, čo mu kňaz vravel.

„Chyťte mladuchu za ruku a vedte ju,“ povedal Levinovi družba.

Levin dlho nemohol pochopiť, čo od neho chceli. Dlho ho poučali a už ho chceli nechať, — lebo stále chytal všetko druhou rukou alebo za druhú ruku — ale napokon pochopil, že bolo treba s tejto strany pravou rukou chytiť Kity za pravú ruku. Keď napokon chytil mladuchu za ruku, ako bolo treba, kňaz prešiel niekoľko krokov pred nimi a zastal pri analoji. Zástup rodiny a známych, šumiac vravou a šuchotajúc vlečkami, pohol sa za nimi. Ktosi sa zohol a popravil mladuche závoj. V kostole nastalo také ticho, že bolo počuť padať kvapky vosku.

Staručký kňaz v mitre, so striebistými, lesklými, šedivými pradenami vlasov, rozdelených na dve strany za uši, vyslobodil si drobné starecké ruky zpod ťažkej striebornej rízy so zlatým krížom na chrbte a preberal čosi pri analoji.

Štefan Arkadevič prešiel opatrne k nemu, pošepkal mu čosi, žmurkol na Levina a vrátil sa na miesto.

Kňaz zažal dve sviece, okrášlené kvetmi, držal ich sklonené v ľavej ruke, takže s nich pomaličky kvapkal vosk, a obrátil sa tvárou k verencom. Bol to kňaz, ktorý spovedal Levina. Pozrel ustatým a smutným pohľadom na mladého zaťa a mladuchu, vzdychol, vyslobodil si zpod rízy pravú ruku, požehnal ňou mladému zaťovi a práve tak, lenže s odtienkom opatrnej nežnosti, položil složené prsty Kity na sklonenú hlavu. Potom im podal sviece, vzal kadidelnicu a pomaly odišiel od nich.

— Vari je to naozaj pravda? — pomyslel si Levin a obzrel sa na mladuchu. Trošku shora videl jej profil a podľa sotva viditeľného chvenia perí a mihalníc vedel, že cítila jeho pohľad. Neobzrela sa, ale vysoký, sberaný golier sa pohol a nadvihol sa jej k ružovému ušku. Videl, že potlačila vzdych v hrudi, že sa jej zatriasla drobná rúčka v dlhej rukavičke, držiaca sviečku.

Celý shon s košeľou, oneskorenie, rozhovor so známymi, s rodinou, ich nespokojnosť, vlastná smiešnosť — všetko zrazu zmizlo a Levinovi začalo byť radostne a úzko.

Krásny, urastený protodiakon v striebornej kamži, s kučeravými a pokrútenými vlasmi, rozčesanými na dve strany, rezko vystúpil vopred, navyknutým pohybom zdvihol vo dvoch prstoch štólu a zastal naproti kňazovi.

„Po-žeh-naj-vám-Pán!“ ozvaly sa slávnostné zvuky, pomaličky, zvuk za zvukom, a rozkoľembaly vzdušné vlny.

„Blahoslavený je Boh náš vždy, teraz, stále, až na veky vekov,“ pokojne a spevne odpovedal staručký kňaz a ešte vždy preberal čosi na analoji. A zvučný akord neviditeľného sboru naplnil celý kostol od oblokov po klenbu, dvíhal sa harmonicky a široko, zmocnel, zastal na chvíľočku a ticho zamrel.

Modlili sa ako vždy za posmrtný život a spasenie, za cirkev a cára. Modlili sa za práve sobášených služobníkov božích, Konštantína a Katarínu.

„Aby vám soslať ráčil lásku úplnú a pokojnú a pomoc, pomodlime sa Hospodinu,“ ako by celý kostol dýchal hlasom protodiakona.

Levin načúval slová a omráčily ho. — Akože uhádli, že nám práve pomoci, práve pomoci treba? — rozmýšľal a rozpomínal sa na svoje nedávne strachy a pochybnosti. — Čo ja viem? Čo si počnem v tejto strašnej veci bez pomoci? — rozmýšľal. — Najmä, najmä pomoc potrebujem teraz.

Keď diakon dokončil litánie, kňaz sa obrátil k verencom s knihou:

„Bože večný, ktorý si spojil, čo bolo rozdelené,“ čítal pokorným, spevným hlasom, „ktorý si vložil na nich nerozlučný sväzok lásky, ktorý si požehnal Izákovi a Rebeke a učinil si ich dedičmi svojho zaslúbenia: Ty požehnaj aj služobníkom svojim, Konštantínovi a Kataríne, a nauč ich všetkému dobrému. Ako že si milostivý Boh, milujúci ľudstvo, vzdávame chválu Tebe, Otcovi a Synovi a Duchu svätému, teraz a vždy i na veky vekov.“ „Amen,“ zaznel zas v povetrí neviditeľný sbor.

— „Bože večný, ktorý si spojil rozdelených a vložil na nich nerozlučný sväzok lásky,“ — aký hlboký význam majú tieto slová a ako súhlasia s tým, čo cítim v tejto chvíli! — rozmýšľal Levin. — Či aj ona cíti to, čo ja?

Obzrel sa a stretol sa s jej pohľadom.

Výraz tohto pohľadu ho presvedčil, že aj ona cíti, čo on. Ale to nebolo pravda: ona skoro vôbec nechápala slová obradu a nenačúvala ich v tejto chvíli. Nemohla ich načúvať a chápať: taký mocný bol cit, ktorý jej naplňal dušu a ešte vždy rástol a rástol. Bol to cit radosti z vyplnenia toho, pre čo sa rozhodla už pred poldruhým mesiacom a čo ju mučilo a tešilo celých týchto šesť týždňov. V duši sa v ten deň, keď v škoricových šatách prišla k Levinovi v dvorane rodného domu a celá sa mu oddala, — v duši sa v ten deň a v tú hodinu úplne rozhodla rozísť sa s celým minulým životom a začať celkom iný, nový, úplne neznámy život, ktorý však bol v skutočnosti len pokračovaním starého života. Týchto šesť týždňov bolo jej najblazejším a zároveň najmučivejším úsekom života. Celý život, všetky túžby, nádeje sústredily sa jej v jednej osobe, ktorú ešte nechápala, s ktorou ju spájali akýsi ešte nepochopiteľnejší cit — ešte nepochopiteľnejší ako ten človek — cit, ktorý raz sblížoval, raz odpudzoval, ale pritom musela žiť v prostredí bývalého života. Žila starým životom a hrozila sa, že nemôže premôcť úplnú ľahostajnosť k vlastnej minulosti: k veciam, zvykom, ľuďom, čo ju ľúbili a ľúbia, k matke, ktorú trápila táto ľahostajnosť, k milému,

predtým najdrahšiemu na svete, milovanému, nežnému otcovi. Aj sa hrozila tejto ľahostajnosti, aj sa tešila z toho, čo ju robilo ľahostajnou. Nemohla na nič myslieť, po ničom túžiť, čo nepatrilo k životu s týmto človekom. Ale nového života ešte nebolo a ani si ho ešte nemohla jasne predstaviť. Bolo len očakávanie — strach a radosť z nového a neznámeho. A teraz už už sa skončí očakávanie, neistota a ľútosť z odrieknutia sa minulosti a začne sa nový život. Tento nový život ju musel ľakať svojou neznámosťou. Ale, aj keď sa ho bála, rozhodla sa preň už pred šiestimi týždňami, a teraz už len posväcovali, čo mala v duši dávno hotové.

Kňaz sa zas obrátil k analoju, s námahou vzal Kitin malý prstienok, chytil Levina za ruku a navliekol mu prstienok na prvý článok prsta. „Služobník boží Konštantín sa zaslubuje služobnici božej Kataríne.“ Potom navliekol veľký prsteň na drobučký, na poľutovanie slabučký prst Kity a povedal to isté.

Slúbenci sa chceli niekoľko ráz domyslieť, čo treba robiť, ale vždy sa mýlili a kňaz ich tíško opravoval. Keď napokon spravili, čo bolo treba, kňaz ich prežehnal prsteňmi a zas dal Kity veľký a Levinovi malý prsteň. Zas sa poplietli a dva razy si podávali prstene z ruky do ruky, a ani raz sa im nepodarilo, čo bolo treba.

Dolly, Čirikov a Štefan Arkadevič pristúpili k nim a poučali ich. Nastal zmätok, šepot a úsmevy, ale slávnostne-dojemný výraz v tvárach verencov sa nezmenil. Naopak, keď sa im ruky plietly, dívali sa ešte

vážnejšie a slávnostnejšie ako predtým a úsmev, s ktorým im Štefan Arkadevič pošepol, aby si teraz už navliekli svoje prstene, zamrel mu na ústach. Cítil, že ich každú posmešok urazí.

— „Lebo si na počiatku stvoril muža a ženu.“ — čítal kňaz hneď po výmene prsteňov, — „Ty si dal mužovi ženu na pomoc a na zachovanie ľudského rodu. A ako si, Hospodine, Bože náš, soslal pravdu na dedičstvo Tvoje a obetovanie Tvoje, na služobníkov Svojich otcov našich, ktorých si vybral s pokolenia na pokolenie: pozri aj na služobníka svojho Konštantína a na služobnicu svoju Katarínu a utvrď ich manželstvo vo viere, shode, pravde a láske...“

Levin cítil vždy väčšmi a väčšmi, že všetky jeho myšlienky o ženbe, všetko rojčenie, ako si usporiada život, že všetko bolo detskosť, že je to čosi, čo doteraz nepochopil a teraz už ani natoľko nechápe ako prv, i keď sa mu to teraz uskutočňuje. V hrudi sa mu vždy vyššie a vyššie dvíhalo rozochvenie a neposlušné slzy sa mu tisly do očí.

V.

V kostole bola celá Moskva, rodina aj známi. Aj pri sobáši v žiarivom osvetlení kostola, v kruhu slávnostne vyobliekaných žien, dievčienec a mužských v bielych kravatách, vo frakoch, v uniformách, neprestávala tichá, slušná vrava, ktorú začínali najmä mužskí, lebo ženy boli úplne zaujaté pozorovaním každej

podrobnosti svadobného obradu, vždy takého dojemného.

V krúžku, najbližšom mladuche, boli jej dve sestry: Dolly a staršia, pokojná krásavica Lvová, ktorá prišla z cudziny.

„Prečože je Mary v lilavom na svadbe, to je, ako by bola v čiernom,“ vravela Korsunská.

„K farbe jej tváre je to jediná záchrana...“ odpovedala Drubecká. „Čudujem sa, prečo spravili svadbu večer. Ako kupci...“

„Krajšie je to. Aj ja som mala svadbu večer,“ odpovedala Korsunská a vzdychla, keď sa rozpomenula, aká bola v ten deň milá, aký smiešne zaľúbený bol jej muž a ako sa teraz všetko zmenilo.

„Vravia, že kto je družbom vyše desať ráz, už sa neožení. Chcel som byť desiaty raz družbom, aby som sa zabezpečil, ale miesto už bolo obsadené,“ vravel gróf Siňavin peknučkej kňaznej Čárskej, ktorá si na neho myslela.

Čárska mu odpovedala jemným úsmevom. Dívala sa na Kity a rozmýšľala, ako a kedy bude ona stáť s grófom Siňavinom, ako teraz stojí Kity a že mu potom pripomenie terajší žart.

Ščerbacký vravel starej slečne Nikolajevovej, že zamýšľa stoknúť korunu Kity na účes z cudzích vlasov, aby bola šťastná.

„Nebolo treba pridávať cudzie vlasy,“ odpovedala Nikolajevová, dávno rozhodnutá, že ak si ju vezme za ženu starý vdovec, ktorého si chcela chytiť, bude

svadba čo najprostejšia. „Nemám rada takéto fintenie.“

Sergiej Ivanovič sa shováral s Darjou Dmitrijevnu a žartovne ju presviedčal, že obyčaj chodiť na svadobnú cestu sa rozšírila preto, že sa mladí manželia vždy trochu ostýchajú.

„Váš brat môže byť hrdý. Je zázračne milá. Myslím, že mu závidíte?“

„To som už prekonal, Darja Dmitrijevna,“ odpovedal jej a v tvári sa mu neočakávane zjavil smutný a vážny výraz.

Štefan Arkadevič rozprával švagrinej vtip o rozso-
báši.

„Treba jej napraviť venček,“ odpovedala, lebo ho nenačúvala.

„Aká škoda, že tak ošpatnela,“ vravela grófka Nordstonová Lvovej. „A jednako nie je hoden ani jej prsta. Však je pravda?“

„Nie, mne sa Levin veľmi páči. Nie preto, že mi bude beau-frère,“ odpovedala Lvová. „A ako sa pekne správa! Veru je ťažko pekne sa správať v takejto chvíli — a nebyť smiešny. Ale on je nie smiešny, nie je upätý. Vidno, že je dojatý.“

„Zdá sa, že ste to čakali?“

„Skoro. Vždy ho ľúbila.“

„No, uvidíme, kto z nich prvý stupí na pokrovec. Radila som to Kity.“

„To je jedno,“ odpovedala Lvová, „my všetky tri sme pokorné ženy, máme to v rode.“

„A ja som si schválne stala prvá, keď som sa vydávala za Vasilija. A vy, Dolly?“

Dolly stála pri nich, počula ich, ale neodpovedala. Bola dojatá. V očiach mala slzy a nebola by mohla vysloviť slova, aby sa nerozplakala. Tešila sa z Kity a z Levina. V myšlienkach sa vracala k svojej svadbe, pozrela zavše na usmievavého Štefana Arkadeviča, zabudla na skutočnosť a rozpomínala sa len na svoju prvú nevinnú lásku. Rozpomínala sa nielen na seba, ale na všetky ženy, blízke a známe: rozpomínala sa, ako vyzeraly v ten ich jediný slávnostný deň, keď stály ako Kity pod vencom a s láskou, nádejou a strachom v srdci zriekaly sa minulosti a vchádzaly do tajomnej budúcnosti. Medzi všetkými mladuchami, na ktoré myslela, rozpomenula sa aj na drahú Annu a na podrobnosti o nastávajúcom rozsobáši, o ktorom nedávno počula. Aj ona stála práve takáto čistá v pomarančových kvetoch a v závoji. A teraz? „Hrozné, strašné,“ povedala.

Nielen sestry, priateľky a rodina čihaly na všetky podrobnosti pri sobáši: cudzie ženy a diváčky tiež pozorovali všetko s rozčúlením, so zatajeným dychom a bály sa prepásť čo len pohyb, výraz v tvári mladého zaťa a mladuchy a zlostne načúvaly reči ľahostajných mužských a neodpovedaly im, keď žartovali alebo vraveli všedné poznámky.

„Čože je taká uplakaná? Vari sa vydáva z prinútenia?“

„Ešteže čo z prinútenia, za takého junáka! Veď je knieža, alebo čosi podobného.“

„A tá v bielych atlasových šatách je jej sestra? No, počúvaj, ako zhrmí diakon: „A poslúchaj si muža!““

„To sú čudovskí speváci?“

„Synodálni.“

„Spytovala som sa lokaja. Vraviala, že si ju hneď odvezie na dedinu. Je vraj náramne bohatý. Preto ju aj vydali za neho.“

„Jaj, aký je to pekný párik.“

„A vidíte, Mária Vasilievna, škriepili ste sa, že sa sberanie nosí na chrbte. Len pozrite tam tú v plyšových šatách, vraviala, že je to vyslancova žena, ako má nasberané šaty . . . Tak je, veru tak.“

„Aká je milučká tá mladucha, ako milá ovečka! Ale vravte si, čo chcete, každú ľutujem.“

Tak sa vravelo v zástupe diváčok, ktorým sa pošťastilo preklznúť sa kostolnými dverami.

VI.

Keď sa skončil svadobný obrad, kostolník prestrel pred analogom vprostred kostola kúsok ružového hodvábneho tkaniva, sbor zaspieval umelecký a složitý žalm, v ktorom sa prekrikoval bas s tenorom, a kňaz sa obrátil a ukázal mladým verencom na kúsok rozprestretého, ružového tkaniva. Ako často a koľko sa obaja napočúvali o povere, že kto prvý stupí na pokrovček, bude hlavou rodiny, ale ani Levin, ani Kity sa nemohli na to rozpamätať, keď spravili tých niekoľko krokov. Nepočuli ani hlasité poznámky a škriep-

ky — lebo diváci sa rozchádzali v tom, kto prvý stupil na pokrovec, jedni tvrdili, že on, iní — že oba naraz.

Po zvyčajných otázkach, či chcú vstúpiť do stavu manželského, či sa už nesľúbili iným a po ich odpovediach, ktoré ešte aj im znely čudne, začaly sa nové služby božie. Kity načúvala slová modlitby, chcela pochopiť ich smysel, ale nemohla. Slávnostný a jasne radostný cit s postupom sobáša jej preplňal dušu vždy väčšmi a väčšmi a nedovoľoval jej vnímať.

Modlili sa: „Aby ráčil požehnať ich čistote a plodu ich života, aby sa radovali zo synov a dcér.“ Pripomínali, že Boh stvoril ženu z Adamovho rebra a preto že „človek opustí otca a matku a pridrží sa ženy, a budú dvaja jedno telo“ a že „toto tajomstvo je veľké“. Prosili, aby im Boh dal plodnosť a požehnanie ako Izákovi a Rebeke, Jozefovi, Mojžišovi a Zefore a aby videli synov svojich synov. — Všetko je utešené, — rozmýšľala Kity, keď načúvala tieto slová, — a nemôže byť inakšie, — a v rozjasnenej tvári jagal sa jej úsmev radosti, ktorý nevoľky prechádzal na všetkých, čo sa dívali na ňu.

„Položte celkom na hlavu,“ bolo počuť rady, keď im kňaz dával koruny a Ščerbacký trasľavou rukou v rukavičke s troma gombičkami držal Kity korunu vysoko nad hlavou.

„Položte,“ šepala mu s úsmevom.

Levin pozrel na ňu a veľmi ho dojal radostný jas v jej tvári. A nevdojak prešiel tento cit aj na neho. Bolo mu zrazu práve tak ako jej, jasno a veselo.

Veselo načúvali čítanie epištôl a hrmenie hlasu pro-

todiakonovho pri poslednom verši, ktorý tak netrpezlivo čakali cudzí diváci. Veselo pili z plytkej čaše teplé, červené víno s vodou a ešte veselšie im bolo, keď kňaz odhrnul rízu, chytil im obom ruky do svojej ruky a viedol ich pri hrmení basu, vyspevujúceho „Izaiáš, plesaj“, okolo analoja. Ščerbacký s Čirikovom, ktorí držali koruny nad nimi, plietli sa do mladuchinej vlečky a tiež s úsmevom, tiež veselo raz zaostávali, raz stúpali na päty mladým manželom, keď kňaz zastal. Zdalo sa, že iskra radosti, ktorá sa zažala v Kity, preletela na všetkých v kostole. Levinovi sa zdalo, že sa aj kňazovi aj diakonovi chcelo práve tak usmievať ako jemu.

Keď im sňali koruny s hláv, kňaz prečítal poslednú modlitbu a želal mladým mnoho šťastia. Levin pozrel na Kity a ešte nikdy ju nevidel takúto. Bola utešená tým novým, žiarivým šťastím, ktoré sa jej zračilo v tvári. Levin by jej bol rád niečo povedal, ale nevedel, či je už koniec. Kňaz ho vyviedol z pomykova. Usmial sa vlúdnymi ústami a ticho povedal: „Bozkajte si ženu a vy si bozkajte muža,“ a vzal im z rúk sviečky.

Levin ju opatrne bozkal na usmiate ústa, podal jej ruku a vychádzal z kostola, cítiac jej novú, podivnú blízkosť. Neveril, nemohol uveriť, že je to pravda. Len keď sa im stretly začudované a plaché pohľady, uveril, lebo cítil, že už boli jedno.

Po večeri, ešte tej noci, mladí odišli na dedinu.

VII.

Vronský s Annou už tri mesiace cestovali spolu po Europe. Boli už v Benátkach, v Ríme, v Neapoli a práve prišli do neveľkého talianskeho mestečka, kde sa chceli na čas osadiť.

Krásavec hlavný čašník s pútcom v hustých, napomádovaných vlasoch, ktorý sa začínal už pri hrdle, vo fraku, so širokou bielou batistovou prednicou košeľe, so sväzkom prívieskov nad okrúhlym bruškom, s rukami vo vreckách, s pohrdavo prižmúrenými očami, prísne čosi odpovedal pánovi, ktorý ho pristavil. Keď začul s druhej strany vchodu kroky, vchodiace na schodište, hlavný čašník sa obzrel a keď zazrel ruského grófa, ktorý si u nich najal najlepšie izby, úctivo vytiahol ruky z vrecák, poklonil sa mu a oznámil mu, že bol tu posol a odkázal, že mu palác prenájmu. Hlavný správca je ochotný podpísať smluvu.

„Ach! Som veľmi rád,“ povedal Vronský. „A pani je doma, či nie?“

„Vyšli si na prechádzku, ale už sa vrátili,“ odpovedal čašník.

Vronský si sňal s hlavy mäkký klobúk so širokou strieškou a utrel si šatôčkou spotené čelo a do pol uší dlhé začesané vlasy, ktoré mu zakrývaly plešinu. Roztržito pozrel na pána, ktorý ešte vždy stál a díval sa na neho, a chcel odísť.

„Ten pán je Rus a spytoval sa na vás,“ povedal hlavný čašník.

S neurčitým pocitom zlosti, že sa nikde neskryješ

pred známymi a so želaním akéhokoľvek rozptýlenia v tomto stále rovnakom živote, Vronský ešte raz pozrel na obďaleč stojaceho pána a obom naraz zasvietily oči.

„Goleniščev!“

„Vronský!“

Skutočne to bol Goleniščev, druh Vronského z pážacieho sboru. V pážacom sbore sa Goleniščev hlásil k liberálnej strane, vyšiel zo sboru ako civilný úradník, ale nešiel do úradu. Po vystúpení zo sboru sa priatelia celkom rozišli a potom sa už stretli len raz.

Pri tomto stretnutí sa Vronský dozvedel, že si Goleniščev vybral akúsi vysokú a premúdrú liberálnu činnosť a chcel pohrdať činnosťou a zamestnaním Vronského. Preto vtedy pri stretnutí s Goleniščevom prejavil Vronský chladnú a hrdú úpätosť, ktorú vedel ľuďom prejavovať a ktorej smyslom bolo: mne je celkom jedno, či sa vám páči či nepáči, ako som si zariadil život: ale musíte si ma ctiť, ak sa chcete stýkať so mnou. No Goleniščev bol úplne ľahostajný k tónu Vronského. Zdalo sa, že toto stretnutie ich ešte väčšmi odcudzilo. Ale teraz obaja zajasali a vykriekli natešení, keď sa poznali. Vronský vôbec neočakával, že sa tak zaraduje Goleniščevovi, ale vari ani nevedel, ako sa tu nudí. Zabudol na nepríjemný dojem z posledného stretnutia a s výrazom úprimnej radosti v tvári podával ruku bývalému druhovi. Práve taký výraz radosti zamenil predtým nepokojný výraz v tvári Goleniščeva.

„Aký som rád, že som sa stretol s tebou!“ povedal

Vronský a v priateľskom úsmeve ceril mocné, biele zuby.

„A ja počúvam: Vronský, ale ktorý — som nevedel. Veľmi, veľmi sa teším.“

„Podme ďalej. No a čo ty porábaš?“

„Žijem tu už druhý rok. Pracujem.“

„Ach!“ povedal Vronský so záujmom. „Tak nech sa ti páči ďalej.“

A podľa známej ruskej obyčaje, namiesto toho aby povedal práve po rusky to, čo nechcel, aby sluhovia počuli, začal sa s Goleniščevom shovárať po francúzsky.

„Poznáš Kareninovú? Cestujeme spolu. Idem k nej,“ povedal mu po francúzsky a pozorne sa zahľadel Goleniščevovi do tváre.

„Ach! Ani som nevedel“ (hoci to dobre vedel), ľahostajne povedal Goleniščev. „Dávno si prišiel?“ doložil.

„Ja? Pred štyrmi dňami,“ odpovedal Vronský a ešte raz pozorne nazrel druhovi do tváre.

— Áno, je poriadny človek a správne hľadí na veci, — povedal si Vronský, lebo pochopil, čo značí výraz v Goleniščevovej tvári a zmena rozhovoru. — Môžem ho soznámiť s Annou, správne sa na to díva.

V týchto troch mesiacoch, ktoré Vronský prežil s Annou v cudzine, vždy, keď sa stretal s novými ľuďmi, spytoval sa v duchu, ako títo ľudia posúdia jeho pomer k Anne a u mužských vždy nachodil správne pochopenie. Ale keby sa ho bol niekto spýtal, alebo keby sa boli spýtali tých nových známych, ktorí ho správne chápali, z čoho vlastne je to pochopenie, bol by býval aj on, aj oni vo veľkom pomykove. .

V skutočnosti ľudia, ktorí — podľa Vronského mienky — chápali správne, vôbec nič nechápali, ale robili vcelku to, čo robievajú dobre vychovaní ľudia vo všetkých složitých a neriešiteľných okolnostiach, vyskytujúcich sa v živote vždy a všade, správali sa slušne a vyhýbali sa nárazkám a nepríjemným otázkam. Naoko ako by úplne chápali význam a smysel tohto postavenia, ako by ho uznávali, ba aj odobrovali, ale ako by pokladali za nemiestne a zbytočné toto všetko vysvetľovať.

Vronský sa hneď dovtípil, že aj Goleniščev je z takýchto ľudí a tým väčšmi sa tešil zo stretnutia. A naozaj, keď ho Vronský doviedol ku Kareninovej, Goleniščev sa správal k Anne tak, ako si Vronský len mohol želať. Zrejme bez najmenšieho úsilia vyhýbal sa každému rozhovoru, ktorý mohol zabŕdnuť do nepríjemností.

Goleniščev predtým nepoznal Annu, teda veľmi ho prekvapila jej krása a ešte väčšmi prostota, s ktorou prijímala svoje postavenie. Keď Vronský doviedol k nej Goleniščeva, začervenala sa a tento detský rumienok, čo jej zalial úprimnú a krásnu tvár, sa mu nezvyčajne popáčil. Najmä sa mu popáčilo, že Anna, ako by schválne, ako by preto, aby nebolo nedorozumenia pred cudzím človekom, volala Vronského proste Alexejom a povedala, že sa práve chystajú prejsť bývať do nového domu, ktorý si najali a ktorý tu volajú „palazzo“. Toto prosté a priame doznanie ich pomeru sa Goleniščevovi zapáčilo. Keď sa díval na Anine láskavé, veselé a energické spôsoby, Go-

leniščevovi sa zdalo, že ju úplne chápe — veď poznal aj Alexeja Alexandroviča aj Vronského. Zdalo sa mu, že chápe aj to, čo Anna nijako nemohla pochopiť: totiž, ako sa mohla cítiť energicky veselou a šťastnou, keď zapríčinila nešťastie mužovo, opustila aj muža aj syna a stratila dobrú povesť.

„Spomínajú ho aj v sprievodcovi,“ povedal Goleniščev o paláci, ktorý najímal Vronský. „Je tam skvostný Tintoretto. Z jeho poslednej epochy.“

„Viete čo? Čas je utešený, poďme si ešte raz obzrieť palác,“ povedal Vronský, obrátený k Anne.

„Veľmi rada, hneď si idem po klobúk. Vravíte, že je horúce?“ spýtala sa, zastala vo dverách a s otázkou sa dívala na Vronského. A zas jej zalial tvár živý rumienok.

Vronský vyrozumel z jej pohľadu, že si nebola na čistom, či sa chce stýkať s Goleniščevom a že sa obáva, či sa správala, ako si želal.

Pozrel na ňu nežným, dlhým pohľadom.

„Nie, nie je veľmi horúce,“ povedal.

A Anne sa zdalo, že všetko pochopila, ale najmä, že je s ňou spokojný. Usmiala sa mu a rýchlou chôdzou vyšla zo dverí.

Priatelia pozreli na seba a v oboch tvárach zračila sa akási neistota, ako by Goleniščev, ktorému sa Anna zrejme zapáčila, bol chcel dačo povedať o nej, ale nevedel čo, a ako by si Vronský želal práve to, ale akosi sa obával.

„Nuž tak,“ začal Vronský, len aby niečo povedal. „Teda tu si sa osadil? Ešte vždy sa zaoberáš písá-

ním?“ pokračoval, lebo sa rozpomenul, že mu ktosi spomínal, že Goleniščev čosi písal.

„Áno, píšem druhú časť Dvoch zásad,“ povedal Goleniščev a žiaril spokojnosťou pri tejto otázke, „vlastne, aby som bol presný, ešte nepíšem, len sa chystám, sbieram materiál. Kniha bude omnoho obširnejšia a obsiahne skoro všetky otázky. U nás, v Rusku, nechcú pochopiť, že sme dedičmi Byzancie,“ začal dlhé, horlivé vysvetľovanie.

Vronskému bolo zprvu nepríjemne, že nepoznal ani prvú časť Dvoch zásad, o ktorej autor rozprával ako o známej knihe. Ale potom, keď Goleniščev začal vysvetľovať svoje myšlienky a Vronský ho mohol sledovať, načúval ho nie bez záujmu — čo aj nepoznal Dve zásady — lebo Goleniščev rozprával pekne. Ale Vronského prekvapilo a pohoršovalo podráždené rozčúlenie, s ktorým Goleniščev rozprával o zaujímavom predmete. Čím dlhšie vravel, tým väčšmi sa mu rozhorely oči, tým horlivejšie odporoval neskutočným protivníkom a tým nepokojnejšiu a urazenejšiu mal tvár. Keď sa Vronský rozpomenul na Goleniščeva — chudučkého, živého, dobráckeho a šľachetného chlapca, ktorý bol vždy prvým žiakom v pážacom sbore, veru nemohol pochopiť príčinu tohto rozčúlenia a neodobroval ho. Nepáčilo sa mu najmä, že Goleniščev, človek z lepších kruhov, snížil sa na úroveň akýchsi pisárikov, ktorí ho dráždili, a zlostil sa na nich. Vyplatilo sa mu to? Toto sa Vronskému nepáčilo, ale prešiel ponad to a cítiac, že je Goleniščev nešťastný, ľutoval ho. Nešťastie, ba skoro akási pomätenosť zra-

čila sa mu v pohyblivej, dosť peknej tvári, keď neprestával náhlivo a horlivo vyjadrovať svoje myšlienky a ani nezbadal, že sa Anna vrátila.

Keď Anna prišla v klobúku a ľahkom kabátiku, zastala pri Vronskom a rýchlym pohybom krásnej ruky sa ihrala so slnečníkom, Vronskému odľahlo, odtrhol sa od Goleniščevových očí, čo sa neprestajne žalobne upieraly na neho, a s novou láskou pozrel na svoju krásnu družku, plnú radosti a života. Goleniščev sa horko-ťažko spamätal, zpočiatku bol smutný a zamračený, ale Anna, láskavá ku všetkým (takou teraz bývala), čoskoro ho oživila prostými a veselými spôsobmi. Všetliako skúšala nadprieť rozhovor a napokon ho doviedla na maliarstvo, o ktorom Goleniščev hovoril veľmi pekne, a pozorne ho načúvala. Pešo došli do najatého domu a obzreli si ho.

„Veľmi som rada najmä tomu,“ povedala Anna Goleniščevovi už na zpiatočnej ceste, „že Alexej bude mať pekný ateliér. Určite si vezmi tú izbu,“ povedala Vronskému po rusky a tykala mu, lebo už pochopila, že sa Goleniščev sblíži s nimi v ich samote, že sa pred ním nemusí ostýchať.

„Vari maľuješ?“ povedal Goleniščev, chytro oslovujúc Vronského.

„Áno, kedysi som maľoval a teraz som zas trochu začal,“ povedal Vronský a začervenal sa.

„Má veľký talent,“ povedala Anna s radostným úsmevom. „Pravda, ja to nemôžem posúdiť. Ale aj znalci vravia.“

VIII.

V tomto prvom čase oslobodenia a rýchleho vyzdravenia cítila sa Anna až hriešne šťastná a plná životnej radosti. Rozpomienky na mužovo nešťastie jej neotravovali život. Veď, keď sa uváži, tieto rozpomienky boli prihroznú, aby o nich rozmýšľala. A potom nešťastie mužovo dalo jej priveľké šťastie, aby niečo ľutovala. Rozpomienky na všetko, čo sa s ňou stalo po chorobe: smierenie s mužom, rozchod, zvesť o zranení Vronského, jeho príchod, prípravy na rozsobáš, odchod z mužovho domu, rozlúčenie so synom, — všetko sa jej zdalo horúčkovitým snom, z ktorého sa prebudila len s Vronským v cudzine. Rozpomienky na previnenie proti mužovi vzbudzovaly v nej pocit, podobný hnusu, pocit podobný pocitom topiaceho sa človeka, ktorý odsotil od seba človeka, čo sa o neho zachytil. Ten človek sa utopil. Pravda, bolo to škaradé, ale bola to jediná záchrana a lepšie bolo nerozpomínať sa na tieto strašné podrobnosti.

Vtedy, v prvej chvíli rozchodu prišla jej na um aj uspokojivá myšlienka, a keď sa teraz rozpomínala na všetko, čo sa stalo, rozpomenula sa aj na túto myšlienku. — Určite som spravila toho človeka nešťastným, — myslela si, — ale nechcem nadužívať to nešťastie. Aj ja trpím a budem trpieť: veď som stratila všetko, čo mi bolo najdrahšie, — stratila som čestné meno a syna. Bola som zlá, preto sa zriekam šťastia, zriekam rozsobáša a budem trpieť hanbou a rozlúčením so synom. — Ale čo ako úprimne chcela Anna trpieť — netrpela.

Ani hanby necítila. Taktom, ktorého obaja mali nado-
stač, vyhýbali sa v cudzine ruským dámam, nikdy sa
nepretvarovali a všade sa stretali s ľuďmi, ktorí sa
robili, že úplne chápu ich vzájomný pomer a to omno-
ho lepšie, ako ho chápali oni dvaja. Ani len rozchod
so synom, ktorého ľúbila, ju v prvom čase netrápil.
Dievčatko, Vronského dieťa, bolo také milé a tak si
naklonilo Annu odvtedy, ako len ono ostalo s ňou, že
sa Anna len zriedka rozpomínala na syna.

Túžba po živote, ktorú vyzdravenie ešte zväčšovalo,
bola taká mocná a životné podmienky boli také nové
a príjemné, že sa Anna cítila až hriješne šťastná. Čím
lepšie poznávala Vronského, tým väčšmi ho ľúbila.
Ľúbila ho pre neho samého a pre jeho lásku k nej.
Stále ju tešilo vedomie, že ho celkom ovláda. Stále jej
bola príjemná jeho blízkosť. Boly jej nevýslovne milé
všetky črty jeho povahy, ktorú poznávala vždy lepšie
a lepšie. Zmenil sa zovňajškom v civilných šatách a to
ju vábilo ako zaľúbené dievčatko. Vo všetkom, čo robil,
na čo myslel, videla čosi neobyčajne šľachetného a
vznešeného. Často sa až ľakala tohto svojho odušev-
nenia: hľadala, ale nemohla nájsť v ňom nič nepekné-
ho. Neodvážila sa mu prejaviť, že si uvedomuje vlast-
nú bezvýznamnosť. Zdalo sa jej, že by ju skôr mohol
prestáť ľúbiť, keby to vedel. A teraz sa ničoho tak ne-
bála — čo aj na to nemala ani najmensej príčiny —
ako toho, že stratí jeho lásku. Nemohla nebyť mu
vďačná za to, ako s ňou zaobchodil, a nemohla mu ne-
prejaviť, ako si to cení. Vronský, ktorý podľa jej
mienky mal také zrejmé schopnosti na štátnickú čin-

nosť, kde by bol mohol hrať dôležitú úlohu, — ten Vronský pre ňu obetoval ctižiadosť a nikdy neprejavoval ani najmensej ľútosti. Bol teraz zaľúbenejší a úctivejší k nej ako predtým a ani na chvíľočku ho nepúšťala myšlienka, aby Anna nikdy nepocítila chýlostivosť svojho postavenia. On, ináč taký chlapecký, nielen že jej nikdy neodporoval, ale neprejavil nikdy vlastnú vôľu a zdalo sa, že sa staral len a len popredku splniť jej želania. Nemohla to neoceniť, čo jej aj zavše bola na ťarchu práve táto napätá pozornosť, to ovzdušie starostlivosti, ktorým ju zahŕňal.

Ale Vronský nebol úplne šťastný, hoci sa mu celkom uskutočnilo, čo si tak dlho želel. Čoskoro pocítil, že splnené želanie poskytlo mu len pieskové zrnko z toho vrchu šťastia, ktorý očakával. Toto splnenie mu ukázalo večnú chybu, ktorej sa dopúšťajú ľudia, čo si namýšľajú, že šťastie je vlastne uskutočnením ich túžob. V prvom čase spojenia s Annou, keď sa obliekol do civilných šiat, pocítil všetku slasť slobody vôbec, slobody, ktorú predtým nepoznal a slobody lásky, a bol spokojný, ale nie nadtľho. Čoskoro pocítil, že sa mu v duši ozýva túžba túžob — clivota. Nevoľky sa zachytil každého náhodného rozmaru a pokladal ho za želanie a cieľ.

Šestnásť hodín denne bolo sa treba niečím zamestnávať, veď žili v cudzine, úplne sami, mimo kruhu spoločenských povinností, v ktorých sa im míňal čas v Petrohrade. Nedalo sa ani len pomyslieť na zábavy mládeneckého života, v ktorých sa predtým Vronskému míňal čas na cestách po cudzine, lebo takéto pokus

vyvolal v Anne neočakávaný smútok, za ktorý veru nestála večera v kruhu známych. Pri neurčitosti svojho pomeru nemohli sa stýkať ani s miestnou a ruskou spoločnosťou. Obzieranie pamätností — a veď vlastne už všetko videl — nemalo pre neho — Rusa a umného človeka — toho záhadného významu, aký mu pripisujú Angličania.

A ako vyhladované zviera chmatne po každom predmete, ktorý sa mu naskytne, lebo dúfa v ňom nájsť potravu, tak aj Vronský celkom nevedomky vrhal sa hneď na politiku, hneď na nové knihy, hneď zas na obrazy.

Pretože za mladi mal nadanie na maliarstvo a pretože nevedel, na čo troviť peniaze, začal sbierať rytiny, potom sa rozhodol pre maľovanie, začal maľovať a do maľovania vložil nevyužitú zásobu túžob, ktoré vyžadovaly ukojenia.

Vronský mal porozumenie pre umenie a verne a vkusne ho napodobňoval, myslel si teda, že má všetko, čo potrebuje umelec, a po chvíľkovom rozhodovaní, aký druh maľby si vybrať, či náboženský, či historický, či žánrový, či realistický, pribral sa maľovať. Vyznal sa vo všetkých druhoch maľby a mohol sa oduševniť tým alebo iným, ale nemohol si domyslieť, že by bolo možné vôbec nepoznať druhy maliarstva a oduševniť sa bezprostredne tým, čo je v duši a nestarať sa, či to, čo maľuje, bude patriť do nejakého známeho maliarskeho slohu. A pretože to nevedel a neoduševňoval sa bezprostredným životom, ale len životom sprostredkovaným, životom, ktorý už bol zhmot-

nený v maliarstve, — oduševňoval sa veľmi ľahko a chytro, a práve tak chytro a ľahko dosiahol, že to, čo namaľoval, veľmi sa ponášalo na sloh, ktorý chcel napodobniť.

Zo všetkých slohov najlepšie sa mu páčil graciózny a efektný sloh. V tomto slohu začal maľovať Aninu podobizňu v talianskom kroji a podobizňa zdala sa mu, ako každému, kto ju videl, veľmi podarená.

IX.

Starý, zapustený palác s vysokými povalami, ozdobenými sadrovými reliéfmi, s freskami na stenách, s mozaikovými dlážkami, s ťažkými látkovými záclonami na vysokých obľokoch, s väzami na podstavcoch a kozuboch, s vyrezávanými dverami a s tmavými dvoranami s množstvom obrazov na stenách — tento palác, keď sa do neho preniesli, už výzorom podporoval vo Vronskom príjemný klam, že je ani nie tak ruským šľachticom, dôstojníkom bez služby, ako osvieteným milovníkom a mecenášom umenia, a aj — skromným umelcom, čo sa zriekol spoločnosti, stykov a ctibažnosti pre milovanú ženu.

Úloha, ktorú si Vronský vybral, keď sa preniesli do paláca, úplne sa darila. A keď sa prostredníctvom Goleniščeva soznámil s niekoľkými zaujímavými osobnosťami, v prvom čase bol spokojný. Maľoval pod vedením talianskeho profesora štúdie podľa prírody a zaberal sa stredovekým talianskym životom. Stredo-

veký život v Taliansku v poslednom čase tak očaril Vronského, že začal nosiť ešte aj klobúk a plášť, prehodený na pleci, ako nosili v stredoveku, čo mu veľmi svedčalo.

„Žijeme si tu a o ničom nevieme,“ povedal raz Vronský Goleniščevovi, ktorý ich prišiel predpoludním navštíviť. „Videl si obraz Michajlova?“ povedal a podával mu ruské noviny, ktoré len ráno dostal a ukazoval mu článok o ruskom umelcovi, ktorý žil v tomto meste a dokončil obraz, dávno veľmi vychýrený a už vopred kúpený. V článku vyčítali vláde a Akadémii, že významný umelec žil celkom bez podpory a pomoci.

„Videl,“ odpovedal Goleniščev. „Pravda, Michajlov nie je bez nadania, ale má celkom nesprávny smer. Je to stále rovnaký Ivanovsko-Straussovsko-Renanovský názor na Krista a náboženské maliarstvo.“

„Aký námet má obraz?“ spýtala sa Anna.

„Kristus pred Pilátom. Krista namaľoval ako Žida úplne realisticky, podľa novej školy.“

A Goleniščev sa dostal otázkou o námete obrazu k svojej najobľúbenejšej téme a začal vysvetľovať:

„Nechápem, ako sa môžu natoľko mýliť. Kristus je už jasne a pevne stelesnený v umení slávnych, starých majstrov. Pravda, ak nechcú zobrazovať Boha, ale revolucionára alebo mudrca, nech si berú z histórie hoci Sokrata, Franklina, Šarlotu Cordayovú, len nie Krista. Vyberajú si práve osobu, ktorú neslobodno brať do umenia, a potom ...

„A naozaj žije tento Michajlov v takej núdzi?“ spý-

tal na Vronský, lebo si myslel, že ako ruský mecenáš nemie hľadiť, či je obraz dobrý alebo nie, ale musí pomôcť umelcovi.

„Pochybujem. Je znamenitý portrétista. Videli ste jeho portrét Vasiľčikovej? Ale marí sa mi, že už nechce maľovať portréty, a preto je celkom možné, že je v núdzi. Vravím, že ...“

„Nemohol by som ho poprosiť, aby namaľoval portrét Anny Arkadevny?“ povedal Vronský.

„Prečo môj?“ povedala Anna. „Po tvojom portréte už nechcem iný. Radšej nech odmaľuje Ani (tak si volala dcérku). Tamto je,“ doložila, keď pozrela oblokom na krásavicu-dojku, Talianku, ktorá vyniesla dieťa do záhrady, a hneď aj ukradomky pozrela na Vronského. Krásavica-dojka, ktorej hlavu maľoval Vronský na istom obraze, bola jediným tajným zármutkom v Aninom živote. Vronský sa pri maľovaní kochal jej krásou a stredovekosťou a Anna sa neopovážila priznať ani sebe, že sa bojí žiarliť na túto ženu, a preto tým väčšími láskala a rozmaznávala aj ju, aj jej synčeka.

Vronský tiež pozrel do obloka, potom Anne do očí, ale hneď sa obrátil ku Goleniščevovi a povedal:

„A ty poznáš toho Michajlova?“

„Stýkal som sa s ním. Ale je to čudák a úplný nevzdelanec. Viete, je z tých strašných, nových ľudí, akých teraz často stretáme. Viete, z tých slobodných myšlienkárov, ktorí sú d'emblée vychovaní v duchu nevery, popierania a materializmu. Predtým,“ pokračoval Goleniščev a nezbadal alebo nechcel zbadáť, že aj Anna, aj Vronský chceli čosi povedať, „predtým bý-

val slobodným myšlienkárom človek, vychovaný v duchu náboženstva, zákona a mravnosti a len potom borbou a zápasom sa prebojoval k slobodnému myšlienkárstvu. Ale teraz sa zjavuje nový typ samorastlých slobodných myšlienkárov, ktorí vyrástli a ani len nepočuli, že existovali zákony mravnosti, náboženstva, že boli authority, a ktorí priamo vyrastajú v duchu popierania všetkého, teda ako divosi. Takýto je aj Michajlov. Zdá sa mi, že je synom moskovského hlavného lokaja a vôbec sa mu nedostalo vzdelania. Keď vstúpil na Akadémiu a stal sa slávnym, ako človek nehľúpy, chcel sa aj vzdelieť. A obrátil sa k tomu, čo sa mu zdalo žriedlom vzdelanosti — k žurnálom. A chápajte, za starých časov, človek, ktorý sa chcel vzdelieť, povedzme taký Francúz, bol by začal študovať všetkých klasikov: aj náboženských spisovateľov, aj tragikov, aj historikov, aj filozofov, a pochopíte, akú duševnú námahu mal pred sebou. No a u nás teraz taký Michajlov dostal sa rovno k literatúre, čo všetko popiera, osvojil si veľmi chytro celý extrakt popierajúcej náuky a je — hotový. Ale to je ešte nie všetko. Pred dvadsiatimi rokmi by bol našiel v tejto literatúre znaky zápasu s autoritami, s vekovými názormi, a z tohto zápasu by bol pochopil, že kedysi bol aj inšie. Ale teraz zapadne rovno do literatúry, v ktorej staré názory si nezaslúžia ani len aby sa o ne škriepili, kde priamo tvrdia: niet ničoho, évolution, výber, boj o život — a dosť. Vo svojom spise . . .“

„Viete čo?“ povedala Anna, ktorá sa už dávno opatrne dorozumievala očami s Vronským a ktorá vedela,

že Vronského nezaujímal, aké vzdelanie má maliar, len myšlienka pomôcť mu a objednať u neho portrét. „Viete čo?“ rozhodne prerušila rozvraveného Goleniščeva. „Poďme k nemu!“

Goleniščev sa spamätal a ochotne súhlasil. Ale maliar žil vo vzdialenej štvrti a preto sa rozhodli, že sa k nemu zavezú na koči.

O hodinu Anna s Goleniščevom a s Vronským na prednom sedadle koča doviezli sa k novému, nepek-nému domu vo vzdialenej štvrti. Keď sa dozvedeli od domovníkovej ženy, že Michajlov prijíma návštevy v ateliéri, ale teraz že je doma v byte, dva kroky od-tiaľto, poslali ju k nemu s navštívenkami a s prosbou, aby im dovolil obzrieť si jeho obrazy.

X.

Maliar Michajlov pracoval, ako vždy, keď mu do-niesli navštívenky grófa Vronského a Goleniščeva. Ráno pracoval v ateliéri na veľkom obraze. Keď sa vrátil domov, nahneval sa na ženu, lebo sa nemohla dohovoriť s majiteľkou domu, ktorá žiadala peniaze.

„Dvadsať ráz som ti vravel, nepúšťaj sa do vysvetľo-vania. Aj tak si hlupaňa, ale keď jej začneš vysvetľo-vať po taliansky, si trojnásobná hlupaňa,“ povedal jej po dlhej škriepke.

„Teda sa ty lepšie staraj, ja za to nemôžem. Keby som mala peniaze...“

„Daj mi pokoj, preboha!“ skríkol Michajlov so

slzami v hlase, zapchal si uši, odišiel do pracovne za priečkou a zavrel za sebou dvere. — Nemá ani štipky rozumu! — povedal si, sadol si za stôl, otvoril skrinku s maliarskym náčiním a hneď sa dal nezvyčajne horlivo do roboty na začatej kresbe.

Nikdy nepracoval tak horlivo a nikdy sa mu práca tak nedarila, ako keď sa mu zle vodilo a najmä, keď sa povadil so ženou. — Ach! Najradšej by som sa voľakde prepadol! — pomyslel si, pokračujúc v práci. Kreslil náčrtok tváre k postave človeka, rozzúreného hnevom. Už raz nakreslil taký náčrtok, ale boi s ním nespokojný. — Nie, ten bol lepší... Kdeže je? — Šiel k žene, zamračení, ani nepozrel na ňu, len sa spýtal staršej dcéry, kde je papier, ktorý im dal. Papier s načrtnutou kresbou našli, ale bol dokrkvaný a pokvapkaný sviečkou. No predsa si kresbu vzal, položil si ju na stôl, odstúpil trochu a začal sa na ňu dívať prižmúrenými očami. Zrazu sa usmial a radostne zamával rukami.

„Tak, tak!“ povedal a hneď aj chytil ceruzku a začal chytro kresliť. Stearínová škvrna stavala človeka na kresbe do novej polohy.

Michajlov kreslil túto novú polohu a zrazu sa rozpomenul na energickú tvár kupca s vyčnievajúcou bradou, u ktorého kupoval cigary, a nakreslil človeku na kresbe jeho tvár a bradu. Zasmial sa radostne. Mŕtva a vymyslená postava zrazu ožila a to tak, že sa už nemohla zmeniť. Postava žila a bola jasná, nepochybná a určitá. Kresba sa ešte dala opraviť podľa toho, na čo postavu použije, mohol a musel ešte inakšie

rozostaviť nohy, celkom zmeniť polohu ľavej ruky a odhrnúť vlasy. Ale, keď ju takto opravoval, nemenil už vlastnú postavu, len odstraňoval, čo ju zakrývalo. Ako by bol snímal s nej závoje, za ktorými ju nebolo vidno celú. Každá nová črta len zdôrazňovala celú postavu v úplnej energetickej sile tak, ako sa mu zrazu zjavila následkom stearínovej škvrny. Opatrne dokončoval postavu, keď mu doniesli navštívenky.

„Hneď, hneď!“

Šiel k žene.

„No, dosť už, Sáša, nehnevaj sa!“ povedal jej s plachým a nežným úsmevom. „Ty si zvinila. Ja som zvinil. Ale všetko zariadim.“ A keď sa pomeril so ženou, obliekol si olivovo-zelený kabát so zamatovým golierom, vzal si klobúk a šiel do ateliéru. Na podarenú postavu už aj zabudol. Teraz ho tešilo a rozčuľovalo, že si jeho ateliér prišli obzrieť títo významní Rusi, čo sa doviezli na koči.

O svojom obraze, o obraze, čo stál teraz na podstavci v ateliéri, usudzoval v hĺbke duše len toľko — že ešte nikto nikdy nenamaľoval podobný obraz. Nenamýšľal si, že jeho obraz je lepší, ako všetky Rafaelove obrazy, ale vedel, že to, čo on chcel vyjadriť týmto obrazom, ešte nikdy nikto nevyjadril. O tomto bol pevne presvedčený, vedel to už dávno, hneď ako začal maľovať obraz. Ale úsudky ľudí, nech to bol ktokoľvek, mu jednako len boli dôležité a rozčuľovaly ho do hĺbky duše. Každá poznámka, aj najbezvýznamnejšia, ktorá dokazovala, že kritici vidia hoci len nepatrnú čiastočku toho, čo on videl na tomto obraze, rozčuľovala ho

do hĺbky duše. Svojim sudcom pripisoval vždy väčšiu hĺbku pochopenia, ako vlastnému úsudku a vždy očakával od nich čosi, čo on na obraze nevidel. A zdalo sa mu, že často nachádza v posudkoch divákov, čo on nevidí.

Prichádzal bystrou chôdzou ku dverám ateliéru a čo aj bol rozčúlený, prekvapilo ho mäkké osvetlenie Aninej postavy, ktorá stála v tóni pri vchode, počúvala Goleniščeva, ktorý jej horlivo čosi rozprával a ktorá zároveň zrejme si chcela obzrieť blížiaceho sa umelca. Ani nezbadal, že keď sa k nim blížil, zachytil a uložil si do duše tento dojem, práve tak, ako bradu kupca, predávajúceho cigary, a schoval ho kdesi, odkiaľ si ho vyberie, keď bude treba. Hostia, už vopred sklamaní rečami Goleniščeva o maliarovi, boli ešte sklamanejší jeho zovňajškom. Michajlov bol strednej postavy, územčistý, s knísavu chôdzou. Vyvolal nepriaznivý dojem klobúkom škoricovej farby, olivovým kabátom a úzkymi nohavicami, — keď sa už dávno nosily široké — ale najmä všednosťou širokej tváre, v ktorej sa spájal výraz plachosti so snahou zachovať si dôstojnosť.

„Prosím úctivo,“ povedal, usilujúc sa ostať lahostajný, vošiel na chodbu, vytiahol kľúč z vrečka a odomkol dvere.

XI.

Keď vošli do ateliéru, maliar Michajlov si ešte raz obzrel hostí a veľmi dobre si zapamätal ešte aj výraz Vronského tváre, najmä jeho líčne kosti. Čo aj jeho

umelecký cit neprestajne pracoval a sbieral materiál, čo aj bol stále rozčúlenejší a rozčúlenejší, lebo sa blížila chvíľa, v ktorej posúdia jeho robotu, predsa si chytro a jemne, z nepatrných príznakov zostavoval úsudok o týchto osobách. Tamten (Goleniščev) bol tu najší Rus. Michajlov sa nemohol rozpamätať, ako sa volá, ani kde sa s ním stretol a čo sa s ním shováral. Pamätal sa len na jeho tvár, veď si zapamätal každú tvár, ktorú videl. Ale rozpomenul sa aj, že táto tvár patrila medzi tváre, uložené v jeho pamäti v ohromnom oddelení neúprimných, bezvýznamných a výrazove úbohých tvári. Dlhé vlasy a veľmi vysoké čelo dodávaly tvári naoko významný výraz, ale naozaj výrazný v nej bol len nepatrný, detský nepokoj, sústredený v úzkom priestore medzi očami. O Vronskom a Kareninovej si Michajlov namýšľal, že sú asi vznešení a bohatí Rusi, ktorí ani trošku nechápu umenie, ako vôbec všetci títo bohatí Rusi, ale že sa robia milovníkmi a znalcami umenia. — Iste si už poodzerali všetky staré maľby a teraz chodia po ateliéroch moderných umelcov, boli už u šarlatána Nemca a hlupáka prae-rafaelistu Angličana a ku mne prišli len preto, aby nič nevynechali, — rozmýšľal. Veľmi dobre poznal spôsoby diletantov (spôsoby tým horšie, čím vzdelanejší boli), obzerať si štúdiá súčasných umelcov len preto, aby mohli právom povedať, že umenie upadlo a že čím dlhšie hľadiš na nových umelcov, tým lepšie vidiš, ako zaostávajú za veľkými starými majstrami. Toto všetko čakal, toto všetko videl im v tvárach. Videl to v ľahostajnej nedbalosti, s ktorou sa spolu sho-

várali, s ktorou si prezerali postavy a poprsia a nenú-
tene sa shovárali a čakali, kým maliar odkryje veľký
obraz. Ale pri tomto všetkom, keď Michajlov preha-
dzoval svoje štúdie, dvíhal záclony a snímal prikrýv-
ky, cítil mocné rozčúlenie, a to tým väčšie, lebo, hoci
všetci vznešení a bohatí Rusi museli byť, podľa jeho
pochopov, hovädá a hlupáci, predsa sa mu len páčil
Vronský a najmä Anna.

„Teda, nech sa vám páči!“ povedal, vrtkou chôdzou
odstúpil nabok a ukázal na obraz. „To je Výsluch
pred Pilátom, Matúš, kapitola XXVII,“ povedal a cítil,
že sa mu pery začínajú triasť z rozčúlenia. Odstúpil
a stal si za nich.

Tých niekoľko sekúnd, čo hostia bez slova hľadeli
na obraz, aj Michajlov naň hľadel a díval sa ľahostaj-
ným pohľadom cudzinca. V týchto niekoľkých sekun-
dách už vopred veril, že hostia, práve títo hostia, kto-
rými ešte pred minútou tak pohrdal, vyslovia vyšší,
spravodlivý úsudok. Zabudol na všetko, čo si predtým
myslel o svojom obraze, čo si o ňom myslel za tie tri
roky, ako ho maľoval. Zabudol na všetky prednosti
obrazu, o ktorých nepochyboval, — teraz videl obraz
ich ľahostajným, cudzím, novým pohľadom a nevidel
na ňom nič pekného. Videl v popredí nahnevanú tvár
Pilátovu a pokojnú tvár Kristovu a v úzadí postavy
Pilátových prisluhovačov a Jánovu tvár, zahľadenú na
to, čo sa robilo. Každá tvár, ktorá vyrástla v ňom so
svojím zvláštnym charakterom po toľkom hľadaní, po
toľkých chybách a opravách, každá tvár, ktorá mu
spôsobila toľko múk a radostí, a všetky tie tváre, toľ-

ko ráz menené v záujme celkového dojmu, všetky od-
tienky koloritu a tónov, ktoré dosiahol s toľkou náma-
hou, — všetko toto spolu, teraz, keď sa díval na obraz
ich očami, zdalo sa mu všedné, tisíc ráz opakované.
Kristova tvár, ktorú mal najradšej, ktorá tvorila stred
obrazu a tak ho oduševňovala pri maľovaní, všetko,
všetko mu bolo stratené teraz, keď hľadel na obraz ich
očami. Videl dobre namaľované (a možno ani nie dob-
re, — teraz jasne videl hľbu chýb) opakovanie tých
nespočítateľných Kristov Tizianových, Rafaelových,
Rubensových, opakovanie rovnakých vojakov a Pilá-
ta. Všetko bolo všedné, úbohé a staré, ba aj zle nama-
ľované — strakavé a slabé. Hostia celkom oprávnené
vyslovila neúprimné, úctivé frázy v prítomnosti umelca
a poľutujú, vysmejú ho, keď budú sami.

Mlčanie mu bolo už veľmi trápne, hoci netrvalo viac
ako dve minúty. Aby ho prerušil a dokázal, že je nie
rozčúlený, Michajlov sa prinútil osloviť Goleniščeva:

„Marí sa mi, že som už mal šťastie stretnúť sa s va-
mi,“ povedal mu a nepokojne sa obzeral raz na Annu,
raz na Vronského, aby neprepásol ani jednej črty vo
výraze ich tvári.

„Pravdaže! Stretli sme sa u Rossiho, pamätáte sa,
na večierku, keď prednášala tá talianska slečna —
nová Ráchel,“ rozvravel sa Goleniščev nenútene a bez
najmenšej ľútosti odvrátil oči od obrazu a obrátil sa
k maliarovi.

No jednako zbadal, že Michajlov čaká úsudok o ob-
raze, povedal teda:

„Váš obraz veľmi pokročil odvtedy, ako som ho vi-

del posledný raz. A ako vtedy, aj teraz ma neobyčajne zaujala postava Piláta. Tak chápeš tohto človeka, dobráka, chlapa na mieste, ale úradníka až do kosti, ktorý si neuvedomuje, čo vystrája. No zdá sa mi . . .“

Michajlovovi sa zrazu rozjasnila celá pohyblivá tvár, oči sa mu rozhorely. Chcel niečo povedať, ale nemohol vysloviť ani slovičko, taký bol rozčúlený, len sa robil, ako by si odkašľiaval. Čo ako nízko si cenil Goleniščevovu schopnosť chápať umenie, čo aká bezvýznamná bola správna poznámka o vernosti výrazu Pilátovej úradníckej tváre, čo aké urážlivé by sa mu mohlo zdať vyslovenie takejto bezvýznamnej poznámky najprv a zamlčanie mnohých vážnejších, — Michajlov bol oduševnený touto poznámkou. Veď si o Pilátovej postave myslel práve to, čo povedal Goleniščev. To, že tento úsudok bol len z milióna iných úsudkov, ktoré, ako Michajlov vedel, boly by všetky správne, nezmenšilo v jeho očiach význam Goleniščevovej poznámky. Pre túto poznámku začal mať Goleniščeva rád a z clivej nálady prešiel zrazu do oduševnenia. A hneď pred ním ožil obraz v celej nevýslovnej složitosti všetkého živého. Michajlov sa zas namáhal vysloviť, že on tak pochopil Piláta, ale pery sa mu neposlúšne triasly a nemohol vysloviť slova. Vronský a Anna tiež čosi vraveli tým tichým hlasom, ktorým sa obyčajne shovárajú ľudia na výstavách obrazov, čiastočne, aby neurazili maliara a čiastočne, aby nahlas nevyslovili hlúposť, ktorú tak ľahko povieme, keď sa shovárame o umení. Michajlovovi sa zdalo, že obraz aj na nich urobil dojem. Pristúpil k nim.

„Aký podivný výraz má Kristus!“ povedala Anna. Zo všetkého, čo videla, najväčšmi sa jej zapáčil tento výraz a cítila, že je to najdôležitejšie miesto obrazu a že táto pochvala bude maliarovi príjemná. „Vidno, že Kristus ľutuje Piláta.“

Toto zas bol úsudok z milióna úsudkov, ktoré sa mohli povedať o Michajlovovom obraze a o postave Kristovej. Povedala, že Kristus ľutuje Piláta. V Kristovej tvári musel byť aj výraz ľútosti, lebo je v nej aj výraz lásky, nadzemského pokoja, odhodlanosti podstúpiť smrť a vedomie márnosti slov. Pravdaže, v Pilátovej tvári je výraz úradníka a v Kristovej výraz ľútosti, lebo tamten je stelesnením pozemského a tento duchovného života. Všetko toto a ešte všeličo inšie mihlo sa myslou Michajlova. A zas sa mu tvár rozjasala oduševnením.

„Áno, a ako je namaľovaná táto postava, koľko povetria! Možno obísť okolo nej,“ povedal Goleniščev a touto poznámkou zrejme naznačoval, že neschvaľuje obsah a myšlienku postavy.

„Áno, to je zázračné umenie!“ povedal Vronský. „A ako zreteľne vystupujú tieto postavy v úzadí! To je technika.“ povedal, obrátený ku Goleniščevovi a týmto narážal na nedávny rozhovor, že sa Vronský vzdáva nádeje osvojiť si túto techniku.

„Áno, áno, to je na podiv!“ potvrdzovali Goleniščev a Anna.

Hoci bol Michajlov v oduševnenej nálade, predsa ho bolestne pichla do srdca poznámka o technike, preto zlostne pozrel na Vronského a zrazu sa naježil. Často

počul slovo technika a rozhodne nechápal, čo ním rozumeli. Vedel, že týmto slovom vyjadrujú mechanic-
kú schopnosť maľovať a kresliť, teda schopnosť úplne
nezávislú od obsahu. Často pozoroval, ako aj v teraj-
šej pochvale, že techniku stavali proti vnútornej cene
diela, ako by sa dalo dobre nakresliť aj niečo zlého.
Vedel, že bolo treba mnoho pozornosti a opatrnosti, aby
sa odhaľovaním nepoškodilo aj dielo a aby sa dielo
úplne odhalilo. Ale umenia kresliť — techniky v tom
vôbec nebolo. Keby sa malému decku alebo jeho ku-
chárke zjavilo, čo on videl, aj ona by dokázala vy-
jadriť, čo vidí. Ale ani najskúsenejší a najobratnejší
maliar-technik nemohol by namaľovať nič len tech-
nickou zbehlosťou, keby sa mu najprv nezjavil vyme-
dzený smysel diela. A Michajlov videl, — keď už je
reč o technike, — že jeho techniku nikto nemohol chvá-
liť. Vo všetkom, čo maľoval a namaľoval, videl do očí
bijúce nedostatky, vyplývajúce z neopatrnosti, s kto-
rou snímal závoje, a ktoré teraz už nemohol opraviť a
nepokaziť pritom celé dielo. A skoro na všetkých po-
stavách a tvárach Michajlov ešte stále videl zvyšky
nie celkom sňatých závojov, ktoré kazily obraz.

„Keby ste mi dovolili poznámku, dalo by sa povedať
ešte toto . . .“ podotkol Goleniščev.

„Ach, som veľmi rád, len povedzte, prosím vás,“ po-
vedal Michajlov s neúprimným úsmevom.

„A to, že váš Kristus je Človek-Boh a nie Boh-Člo-
vek. Pravda, viem, že ste to tak chceli.“

„Nemohol som maľovať Krista, ktorého nemám
v duši,“ povedal Michajlov nevrlo.

„Áno, ale v takomto prípade, ak mi dovoľíte vysloviť svoju myšlienku... veď váš obraz je taký krásny, že mu moja poznámka neuškodí, a potom, je to moja osobná mienka. U vás je to celkom inšie. Už aj motív je inakší. Ale vezmime napríklad Ivanova. Domnievam sa, že ak má byť Kristus postavený na úroveň historickej osobnosti, bolo by bývalo lepšie, keby si Ivanov bol vybral inú historickú tému, sviežu, ešte nespracovanú.“

„Ale ak je toto najvznešenejšia téma, ktorá sa núka umeniu?“

„Keď pohľadáme, nájdeme aj iné. Ale dôležité je, že umenie nestrpí škriepky a úvahy. A pri Ivanovom obraze či už veriacemu, či neveriacemu natíska sa otázka: Je to Boh, alebo je to nie Boh? — a ruší celkový dojem.“

„Prečo? Mne sa zdá, že pre vzdelaných ľudí už nemôže byť takého sporu,“ povedal Michajlov.

Goleniščev s ním nesúhlasil a pridržajúc sa svojej prvej myšlienky o jednotnosti dojmu, potrebnom v umení, porazil Michajlova.

Michajlov sa rozčuľoval, ale nevedel nič povedať na obranu svojho názoru.

XII.

Anna s Vronským už dávno žmurkali na seba, lebo nemohli vyčkať konca umnej shovorčivosti priateľovej. Napokon Vronský prešiel k inému neveľkému obrazu, ani nevyčkal Michajlova.

„Ach, aká krása, aká krása! Zázrak! Aká krása!“ vykriekli Anna s Vronským naraz.

— Čože sa im tak zapáčilo? — pomyslel si Michajlov. Už bol pozabudol na obraz, ktorý namaľoval pred troma rokmi. Zabudol na utrpenie a oduševnenie, ktoré prežíval, keď ho obraz neodbytné zamestnával dňom a nocou, zabudol naň, ako vždy zabúdala na dokončené obrazy. Ani sa len nedíval rád na tento obraz a vystavil ho len preto, lebo čakal Angličana, ktorý ho chcel kúpiť.

„To je len taká staršia štúdia,“ povedal.

„Aké je to krásne!“ povedal Goleniščev, ktorý tiež zrejme úprimne podľahol podmanivej kráse obrazu.

V tôni vrby lovili dvaja chlapci ryby. Starší chlapec práve hodil udicu, starostlivo vyťahoval poplávok zpoza kríka a bol celkom zahrúžený do tejto roboty. Druhý chlapec, mladší, ležal v tráve, rukami si podopieral strapatú hlavičku s pobelavými kučerami a hľadel na vodu záдумčivými, belasými očami. O čom rozmýšľal?

Obdiv, ktorý v hosťoch vyvolal obraz, prebudil v Michajlovovi dávne rozčúlenie, ale bál sa a nemal rád neplodnú citlivosť k minulosti, preto chcel odvieť hostí k tretiemu obrazu, hoci ho tešily pochvaly.

Ale Vronský sa spýtal, či je obraz na predaj. Michajlovovi, ktorého hostia tak rozrušili, bola teraz neprijemná reč o peniazoch.

„Obraz je vystavený na predaj,“ odpovedal, zachmúrený a naježený.

Keď hostia odišli, sadol si Michajlov naproti obrazu

Piláta a Krista a zopakoval si v duchu, čo o ňom návštevníci vyslovili, alebo možno ani nevyslovili, len naznačili. A čudné: čo mu bolo také dôležité, keď hostia boli tu a keď sa v myšlienkach preniesol na ich stanovisko, zrazu úplne stratilo význam pre neho. Začal sa dívať na svoj obraz vlastným, celým, plným pohľadom umelca a zas bol úplne presvedčený o dokonalosti, a preto aj o význame obrazu, čo potreboval, aby sa ho zas zmocnilo napätie, zbavené všetkých iných záujmov, lebo len v takomto napätí mohol pracovať.

Kristova noha v perspektíve predsa len ešte nebola, ako mala byť. Michajlov chytil paletu a začal pracovať. Pri naprávaní nohy neprestajne pokukoval na Jánovu postavu v úzadí, ktorú si návštevníci ani nevšimli, ale ktorá, ako vedel, bola vrcholom dokonalosti. Keď dokončil nohu, chcel ešte pracovať na Jánovej postave, ale cítil, že je priveľmi rozčúlený na túto prácu. Práve tak nemohol pracovať, keď bol chladný, ako keď bol priveľmi citlivý a videl všetko prepiato. Bol len jeden stupeň na tomto prechode z ľahostajnosti do oduševnenia, len jeden stupeň nálady, na ktorom mohol pracovať. Ale teraz bol priveľmi rozčúlený. Chcel zakryť obraz, ale zastal, držal v rukách plachtu, blažene sa usmieval a dlho sa díval na Jánovu postavu. Napokon, ako by sa len s bolesťou odtrhol od obrazu, spustil plachtu a ustatý, ale šťastný šiel domov.

Cestou domov boli Vronský, Anna a Goleniščev neobyčajne živí a veselí. Shovárali sa o Michajlovovi

a jeho obrazoch. Slovo talent, ktorým rozumeli vrodenu, skoro fyzickú schopnosť, nezávislú od umu a srdca, a ktorým chceli označiť všetko, čo umelec prežíval, ozývalo sa veľmi často v ich rozhovore, lebo sa nemohli zaobísť bez neho, keď chceli nazvať to, o čom nemali ani pochopu, ale o čom chceli hovoriť. Vraveli, že mu nemožno uprieť talent, ale že sa tento talent nemohol rozvíť pre nedostatok vzdelania — spoločného nešťastia našich ruských umelcov. Ale obraz chlapcov sa im vryl do pamäti, nie a nie zabudnúť naň, ustavične sa k nemu vracali. „Aká krásna! Ako sa mu to podarilo a aké je to prosté! On ani nechápe, aké je to krásne! Áno, nesmieme popustiť, musíme obraz kúpiť,“ vravel Vronský.

XIII.

Michajlov predal Vronskému obraz a súhlasil, že namaľuje Aninu podobizeň. V dohovorený deň prišiel a začal pracovať.

Po piatom sedení podobizeň prekvapila všetkých a najväčšmi Vronského, nielen podobou, ale aj neobyčajnou krásou. Čudné bolo, ako mohol Michajlov nájsť tú Aninu zvláštnu krásu. — Bolo ju treba poznať a ľúbiť, ako som ju ja ľúbil, aby sa dal nájsť najlepší výraz jej duše, — myslel si Vronský, hoci len z tohto portrétu poznal práve najlepší výraz jej duše. Ale tento výraz bol taký pravdivý, že sa mu zdalo, práve tak ako aj iným, že ho už dávno poznali.

„Ako dlho sa lopotím, a nič som nedokázal,“ vravel o svojej podobizni, „a on len pozrel na ňu a už aj namaľoval. Hľa, čo dokáže technika.“

„Aj to príde,“ potešoval ho Goleniščev, lebo podľa jeho úsudku Vronský mal talent a najmä vzdelanie, ktoré mu dodávalo vyšší názor na umenie. Goleniščeva nútilo uznávať Vronského talent ešte aj to, že potreboval porozumenie a pochvaly Vronského pre svoje články a myšlienky a preto cítil, že pochvaly a povzbudzovanie musia byť vzájomné.

V cudzom dome a najmä v paláci u Vronského bol Michajlov celkom iným človekom ako doma v ateliéri. Bol nepríjemne uctivý, ako by sa bol bál sblížiť sa s ľuďmi, ktorých si nectil. Oslovoval Vronského „Vaša Jasnosť“, nikdy neostal na obed, hoci ho Anna a Vronský neraz zvali a chodieval k nim len vtedy, keď mal maľovať. Anna bola k nemu ešte láskavejšia ako k iným a bola mu vďačná za portrét. Vronský bol k nemu viac ako úctivý a zrejme ho zaujímal, ako sa umelec vysloví o jeho obraze. Goleniščev nikdy neprepásol príležitosti natískať Michajlovovi správne názory na umenie. Ale Michajlov ostával rovnako chladný ku všetkým. Anna vycítila z jeho pohľadu, že sa rád díva na ňu. Ale vyhýbal sa rozhovorom s ňou. Pri rozhovoroch Vronského o jeho maľbách úporne mlčal a práve tak úporne mlčal, keď mu ukázali Vronského obraz. Rozhovory s Goleniščevom boli mu zrejme na ťarchu, nikdy mu neodporoval.

Vcelku Michajlov takýmto zdržanlivými a nepríjemnými, ako by nepriateľskými spôsobmi veľmi sa

im znepáčil, keď ho poznali bližšie. A boli radi, keď dokončil obraz, a im ostal utešený portrét a Michajlov prestal k nim chodievať.

Goleniščev prvý vyslovil myšlienku, ktorú mali všetci na ume, totiž, že Michajlov proste závidí Vronskému.

„Povedzme, že nezávidí, lebo má talent, ale mrzí ho, že urodzený a bohatý človek a ešte gróf (veď to všetci nenávidia) bez zvláštnej námahy dokáže práve to, možno aj niečo lepšie, ako on, ktorý posvätil umeniu celý život. Najdôležitejšie je vzdelanie, ktorého on nemá.“

Vronský hájil Michajlova, ale v hĺbke duše veril Goleniščevovi, lebo podľa jeho názoru človek z iného, nižšieho sveta musel závidieť.

Anin portrét — teda rovnaký námet, ktorý maľovali podľa prírody aj on aj Michajlov, bol by mal dokázať Vronskému rozdiel medzi ním a Michajlovom. Ale Vronský nevidel tento rozdiel. On len po Michajlovovi prestal maľovať Anin portrét, lebo uznal, že je to teraz zbytočné. Ale maľoval ďalej obraz zo stredovekého života. Aj on, aj Goleniščev, ale najmä Anna boli presvedčení, že je to veľmi pekný obraz, lebo sa omnoho väčšmi ponášal na slávne obrazy, ako obraz Michajlova.

A zas Michajlov, aj keď ho Anin portrét veľmi upútal, bol ešte radšej ako oni, že ho dokončil a že už nemusel počúvať Goleniščevove rečičky o umení a mohol zabudnúť na maľby Vronského. Vedel, že nikto nemohol Vronskému zakázať, aby sa nezabával

maľovaním. Vedel, že Vronský a všetci diletanti mali úplné právo maľovať, čo sa im len páčilo, ale bolo mu to nepríjemné. Veď nemožno zakázať človeku spraviť si veľkú, voskovú bábu a bozkávať ju. Ale keby tento človek s bábou prišiel a sadol si pred zaľúbeného a začal si láskať bábu, ako si zaľúbený láska milú, bolo by to zaľúbenému nepríjemné. Práve tak nepríjemne sa Michajlov cítil pri pohľade na obrazy Vronského: bolo mu to smiešne a zároveň ho to zlostilo, bolelo a urážalo.

Ale Vronského záujem o maľovanie a stredovek netrval dlho. Mal toľko maliarskeho vkusu, že nemohol dokončiť svoj obraz. Obraz ostal nedokončený. Vronský nejasne cítil, že nedostatky, ktoré bolo zpočiatku na obraze sotva badať, budú zrejmé, ak bude v maľovaní pokračovať. Stalo sa mu práve to, čo aj Goleniščevovi, ktorý cítil, že už nemá čo povedať, a neprestajne sa klamal tým, že myšlienka ešte nedozrela, ale že ju zdokonaľuje a chystá si materiál. Ale Goleniščeva to zlostilo a trápilo, a zas Vronský sa nemohol klamať a trápiť a najmä už nie zlostiť. Len so zvyčajnou rozhodnosťou povahy prestal sa zaoberať maľovaním a nikomu nič nevysvetľoval, ani sa nikomu neospravedlňoval.

Ale bez tohto zamestnania život jeho a Anin, ktorá sa čudovala jeho sklamaniu, stal sa taký nudný v tomto talianskom meste, palác sa im zrazu zdal taký ozaj starý a špinavý, také nepríjemné boli škvrny na záclonách, škáry v dlážkach, obtlčené reliéfy na rím-sach a tak sa im zunoval vždy rovnaký a rovnaký Go-

leniščev, taliansky profesor a Nemec-cestovateľ, že bolo treba premeniť život. Rozhodli sa odísť do Ruska, na dedinu. Vronský zamýšľal rozdeliť si v Petrohrade s bratom majetok a Anna stretnúť sa so synom. Leto zamýšľali stráviť na veľkom rodnom majetku Vronského.

XIV.

Levin bol ženatý tretí mesiac. Bol šťastný, ale celkom inakšie, ako očakával. Na každom kroku stretal sa so sklamaním bývalých túžob a nachodil nové neočakávané očarenie. Bol šťastný, ale keď vstúpil do rodinného života, videl na každom kroku, že všetko bolo celkom inakšie, ako si predstavoval. Na každom kroku prežíval, čo by prežíval človek, kochajúci sa plavným, pokojným pohybom člňa na jazere, keby si sadol do člňa. Videl, že nestačilo len pokojne sedieť a neknísať sa — bolo sa treba aj o všeličo starať, nezabúdať ani na chvíľočku na smer plavby, nezabúdať, že je pod nohami voda, že treba veslovať, že pritom bolia nezvyknuté ruky, že sa na to len ľahko díva, ale keď to chceme robiť, je to veľmi ťažké, čo aj radostné.

Keď za slobodna pozoroval manželský život iných ľudí, ich drobné starosti, škriepky, žiarlivosť, Levin sa v duši len pohrdavo usmieval. Bol presvedčený, že v jeho manželskom živote by nielen nemohlo byť nič podobného, ale ani navonok, ako sa mu zdalo, nemal by sa v ničom ponášať na život iných ľudí. A tu zrazu namiesto tohto nielen že sa mu život so ženou neutvá-

ral nijako zvlášťne, ale naopak, tiež sa skladal práve z takých nepatrných maličkostí, ktorými predtým tak pohrďal, ale ktoré teraz, proti jeho vôli, stávaly sa nezvyčajne a nepochybne významnými. A Levin vedel, že veru nebolo tak celkom ľahko zariadiť všetky tieto maličkosti, ako sa mu zdalo predtým. Aj keď si Levin namýšľal, že čo najpresnejšie chápe rodinný život, predsa, ako všetci mužskí, predstavoval si nevdojak rodinný život len ako kochanie sa láskou, ktorej nesmelo nič prekážať, ktorú nesmely rušiť drobné starosti. Chápal to tak, že si mal robiť svoju robotu a oddychovať od nej v šťastí lásky. Žena mala byť len milovaná a dosť. Ale ako všetci mužskí, zabúdala, že aj ona musí pracovať. A čudoval sa, že sa táto poetická, ľúbezna Kity mohla nielen v prvých týždňoch, ale už v prvých dňoch rodinného života starať, rozmýšľať a lopotiť s obrusmi, s náradím, s matracmi pre hostí, s táčňami, s kuchárom, s obedom a tak ďalej. Keď boli vo vere, prekvapila ho jej rozhodnosť, s ktorou sa zriekla cesty do cudziny a rozhodla sa ísť na dedinu, ako keby bola vedela, čo všetko treba vykonať, ako by okrem svojej lásky bola mohla rozmýšľať aj o všedných veciach. Vtedy ho to urazilo a teraz ho zas niekoľko ráz urážaly jej drobné starosti a roboty. Ale videl, že bez toho nemôže žiť. A pretože ju ľúbil, nemohla ho netešiť táto jej starostlivosť, hoci ju nechápal, hoci sa z nej vysmieval. Posmieval sa, ako rozostavovala náradie, dovezené z Moskvy, ako si premiestnila náradie vo svojej a jeho izbe, ako vešala záclony, ako si rozvrhla, kde umiesti budúcich hostí,

kde bude bývať Dolly, ako zariaďovala izbičku novej slúžke, ako rozkazovala, čo má variť starček-kuchár, ako sa škriepila s Agafiou Michalovnou a preberala jej starosti o kuchyňu. Videl, že sa starček-kuchár milo usmieval, keď načúval jej neskúsené, nemožné rozkazy. Videl, že Agafia Michalovna záдумčivo a láskavo krútila hlavou nad novými poriadkami, ktoré mladá pani zaviedla v komore. Videl, že Kity bola nezvyčajne milá, keď mu so smiechom a plačom prišla oznámiť, že ju slúžka Maša ešte vždy volá slečnou, ako bola navyknutá, a preto že ju nikto neposlúcha. Zdalo sa mu to milé, ale čudné a myslel si, že lepšie by bolo bez toho.

Levin nepoznal pocitu zmeny, ktorý Kity cítila. Veď keď sa jej doma zachcelo kapusty s kvasom alebo cukríkov, nedostala obyčajne ani jedno, ani druhé, ale teraz si mohla rozkázať, čo len chcela, mohla si kúpiť hŕby cukríkov, vydať koľko chcela peňazí a dať si upiecť cukrovinky, aké jej len hrdlo ráčilo.

Tešila sa už, keď k nej príde Dolly s deťmi, tešila sa najmä preto, že deťom dá upiecť cukrové, aké má ktoré rado, a že Dolly ocení jej nové poriadky. Ani nevedela začo a prečo, ale domácnosť ju neodolateľne vábila. Inštinktívne vycítila, že toto je jar a vedela, že nastanú aj daždivé dni, preto si stavala hniezdočko, ako vedela, a starala sa zároveň aj zariadiť si ho, aj učiť sa, ako to vlastne treba robiť.

Táto Kitina starostlivosť o drobnosti, ktorá bola v prvom čase pravým opakom Levinovho ideálu vznešeného šťastia, tiež ho sklamala, ale milota starostli-

vosti, ktorej smyslu nechápal, ale ktorá sa mu nemohla nepáčiť, zas ho očarila ako čosi nového.

Druhým sklamaním, ale aj druhým pôvabom boli škriepky. Levin nikdy ani len nepomyslel, že by medzi ním a jeho ženou mohlo byť aj niečo iného okrem nežnosti, úcty a lásky. a tu zrazu hneď v prvých dňoch sa tak poškriepili, že mu Kity povedala, že ju neľúbi, že má rád len seba, rozplakala sa a zalamovala rukami.

Prvý raz sa poškriepili, keď Levin šiel na nový majer a zdržal sa tam polhodinu dlhšie, lebo sa chcel vrátiť kratšou cestou a zabľúdil. Cestou domov myslel len na ňu, na jej lásku, na svoje šťastie a čím väčší sa blížil domovu, tým väčší blčala v ňom nežnosť k nej. Vbehol do izby s takými pocitmi, ba ešte mocnejšími ako vtedy, keď prišiel do Ščerbackých popýtať ju o ruku. A tu ho privítala zachmúreným výrazom, ktorý jej nikdy nevidel v tvári. Chcel ju bozkať, ale odtisla ho.

„Čo ti je?“

„Tebe je veselo . . .“ začala Kity a namáhala sa byť pokojnou, ale štipľavou.

No len čo otvorila ústa, sypaly sa z nich slová výčítiek nesmyselnej žiarlivosti, všetko, čo ju mučilo v tej polhodine, ktorú nehybne presedela pri obloku. A Levin len teraz prvý raz jasne pochopil, čo nechápal, keď si ju po sobáši viedol z kostola. Pochopil, že mu je nie len blízka, ale že teraz už ani nevie, kde sa končí ona a začína on. Pochopil to z mučivého pocitu rozdvojenia, ktoré si uvedomil v tejto chvíli. V prvej chvíli

sa urazil, ale hneď v tej sekunde pochopil, že ho ona nemôže uraziť, lebo ona a on sú jedno. Prežíval čosi takého, čo prežíva človek, ktorého čosi zrazu mocne udrelo od chrbta. Človek sa obráti v zlosti a túži po pomste, chce nájsť vinníka a zrazu pochopí, že sa to nenazdajky o niečo udrel, že sa nemá na koho hnevať, že treba len strpieť a stíšiť bolesť.

Už nikdy to nepocítil tak mocne, ale tento prvý raz sa dlho nemohol spamätať. Prirodzený cit si vyžadoval ospravedlnenia, vyžadoval, aby jej dokázal, že sa previnila. Ale dokázať jej vinu značilo ešte väčšmi ju podráždiť a ešte rozšíriť trhlinu, ktorá bola príčinou celej bolesti. Len cit zvyku ho vábil sňať so seba vinu a preniesť ju na ňu. Iný cit, mocnejší, nútil ho čím skôr, čím najskôr zahladiť všetko a zabrániť trhline, aby sa rozšírila. Ostať s takým nespravodlivým obviňením bolo trápne, ale ospravedlniť sa a raniť ju bolo ešte horšie. Ako človek, ktorého v driemote trápi bolesť, chcel odtrhnúť, odhodiť od seba boľavé miesto, ale keď sa prebral, pocítil, že boľavé miesto — je on sám. Bolo treba sa postarať len pomôcť tomu boľavému miestu: všetko pretrpieť, a Levin sa o to postaral.

Pomerili sa. Kity uznala, že zvinila, ale nevyslovila to, len bola k nemu nežnejšia, a tak prežívali dvojnásobné šťastie lásky. Ale to nezabránilo, aby sa takéto škriepky neopakovali, a to veľmi často a z najneočakávanejších a najbezvýznamnejších príčin. Škriepili sa často aj preto, lebo ešte nevedeli, čo je ktorému z nich dôležité, a aj preto, že v tomto prvom čase často

obaja bývali v zlej nálade. Keď bol jeden z nich veselý a druhý zamyslený, nikdy sa nepohnevali, ale keď boli obaja zlej vôle, povadili sa pre také nepochopiteľné maličkosti, že sa neskôršie nijako nemohli rozpamätať, prečo vlastne sa poškriepili. Pravda, keď obaja boli dobrej vôle, cítili dvojnásobnú radosť zo života. No jednako začiatok spoločného života bol im obom ťažký.

V prvom čase spoločného života najmä živo cítili akési napätie, ako by sa refaz, ktorou boli sviazaní, trhala to na jednu, to na druhú stranu. Vôbec ten medový mesiac, totiž mesiac po svadbe, od ktorého — podľa povestí — čakal Levin tak mnoho, bol nielen nie medový, ale ostal im obom v rozpomienkach ako najťažší a najtrápnejší úsek života. Obaja rovnako sa usilovali v ďalšom živote vytrieť si z pamäti všetky dokaličené, zahanbujúce príhody z tohto nezdravého času, keď obaja len zriedkavo bývali v normálnej nálade a len zriedkavo bývali sami sebou.

Len v treťom mesiaci manželstva, po návrate z Moskvy, kde strávili mesiac, žili už vyrovnanejšie.

XV.

Práve prišli z Moskvy a tešili sa, že sú zas sami. Levin sedel v pracovni za písomným stolom a písal. Kity v tmavolilavých šatách, ktoré nosila v prvých dňoch manželstva a teraz si zas obliekla a ktoré mu boli nezvyčajne pamätné a drahé, sedela na pohovke,

na tej starosvetskej koženej pohovke, čo vždy stála v pracovni aj za Levinovho otca a starého otca, a vyšivala broderie anglaise. Levin rozmýšľal a písal a stále radostne pociťoval jej prítomnosť. Neprestal sa zaoberať gazdovstvom a knihou, ktorá mala vysvetliť základy nového gazdovania. Ale ako sa mu predtým toto zamestnanie a tieto myšlienky zdaly bezvýznamné a nepatrné v porovnaní s mračnom, ktoré mu zahľavovalo celý život, práve také bezvýznamné a nepatrné zdaly sa mu teraz v porovnaní s budúcim životom, zaliatym jasným svetlom šťastia. Pokračoval v práci, ale teraz cítil, že ťažisko pozornosti sa mu potislo na iné miesto a že preto hľadá na veci celkom inakšie a jasnejšie. Predtým mu bola táto práca spásou od ťarchy života. Predtým cítil, že bez tejto roboty bol by mu život pričierny. Ale teraz musel pracovať, aby mu život nebol stále rovnako jasný. Zahrúžil sa zas do svojich papierov, prečítal si, čo napísal, a s uspokojením sa presvedčil, že si práca zaslúži, aby sa ňou zaoberal. Mnohé z predošlých myšlienok zdaly sa mu zbytočné a prehnané, ale zato vyjasnily sa mu mnohé medzery, keď si v pamäti osviežil celé dielo. Teraz písal novú kapitolu — o príčinách nevýhodného postavenia roľníctva v Rusku. Dokazoval, že chudoba Ruska pochádza nielen z nesprávneho rozdelenia pozemkového majetku a z nesprávneho spravovania, ale že k tomu prispel v poslednom čase aj nenormálny rozvoj zahraničnej civilizácie v Rusku, a to najmä dopravné prostriedky, železnice, ktorých výsledkom bola centralizácia v mestách, vzrast prepychu a následkom toho

rozvoj fabrického priemyslu, úveru a jeho stáleho sprievodcu — burzovnej hry, a to všetko na ujmu obrábania zeme. Zdalo sa mu, že pri normálnom rozvoji štátneho bohatstva ukazujú sa všetky tieto zjavy len vtedy, keď sa už vynaložila dostatočná starostlivosť na obrábanie zeme, keď sa obrábanie pôdy dostalo už do správnych, alebo aspoň určitých koľají. Zdalo sa mu, že bohatstvo krajiny musí rásť rovnomerne a najmä tak, aby ostatné žriedla bohatnutia nepredbiehali pôdohospodárstvo. Zdalo sa mu, že dopravné prostriedky musia zodpovedať rozvoju roľníctva a že pri našom nepravidelnom využití zeme železnice, ktoré vznikli z politických, a nie hospodárskych príčin, boli predčasné, a namiesto aby osožili roľníctvu — čo sa od nich očakávalo — predbehli ho, vyvolaly rozvoj priemyslu a peňažníctva a zadržali rozvoj roľníctva. A preto práve tak, ako jednostranný a predčasný vývin jedného orgánu u živočícha prekazil by jeho celkový vzrast, aj všeobecnému rozvoju blahobytu v Rusku len poškodil úver, dopravné prostriedky, vzrast továrenského priemyslu, nepochybne potrebného v Európe, kde je časový, ale v Rusku narobil len škodu, keď odstránil najdôležitejšiu otázku o úprave gazdovania, na ktorej bol práve rad.

Medzitým, čo Levin písal, Kity rozmýšľala, aký neprírodzene pozorný bol jej muž ku kniežaťu Čárskemu, ktorý sa jej veľmi netaktne zaliečal včera večer pred odchodom z Moskvy. — Veď žiarli, — rozmýšľala. — Bože môj! Aký je milý a hlúpy. Žiarli na mňa! Keby vedel, že sú mi všetci práve takí ľahostajní

ako kuchár Peter, — myslela si a dívala sa mu s čudným pocitom vlastníctva na temeno a červenú šiju. — Lúto mi je síce vyrušiť ho z práce (ale veď to ešte stihne!), ale musím mu pozrieť do tváre. Či pocíti, že sa dívam na neho? Chcem, aby sa obzrel... Chcem, no! — a lepšie otvorila oči, lebo chcela zväčšiť pôsobenie pohľadu.

„Áno, vyciciavajú všetku miazgu a dodávajú falošný lesk,“ zahundral Levin, prestal písať a obzrel sa, lebo cítil, že sa Kity díva na neho a usmieva sa.

„Čo je?“ spýtal sa s úsmevom a vstal.

— Obzrel sa, — pomyslela si Kity.

„Nič, len som chcela, aby si sa obzrel,“ povedala, dívala sa na neho a usilovala sa uhádnuť, či sa hnevá alebo nie, že ho vyrušila.

„No vidíš, ako nám je dobre takto spolu! Aspoň mne,“ povedal Levin a šiel k nej, rozjasnený úsmevom šťastia.

„Tak mi je dobre! Už nikde nepôjdem, najmä nie do Moskvy.“

„A o čom si premýšľala?“

„Ja? Premýšľala som... Nie, nie, choď len písať, nerozptyľuj sa,“ povedala a stúlila pery do šošovičky, „a ja musím teraz vystrihnúť tieto dieročky, vidíš?“

Chytila nožničky a začala vystrihovať.

„Nie, povedz mi, o čom si rozmýšľala?“ povedal, sadol si k nej a pozoroval krúženie nožničiek.

„Ach, o čom som rozmýšľala? Rozmýšľala som o Moskve a o tvojej šiji.“

„Čím som si zaslúžil také šťastie? To je neprirodzené. Je mi až pridobre,“ povedal a bozkal jej ruku.

„A mne sa zdá naopak, čím lepšie mi je, tým je to prirodzenejšie.“

„A dnes si strapatá,“ povedal a opatrne jej obracal hlavu. „Strapatá! Vidiš, tuto. Nie, nie, musíme ešte pracovať!“

Ale veru už nepracovali a ako vinníci odskočili od seba, keď im Kuzmo prišiel oznámiť, že je čaj na stole.

„A z mesta už prišli?“ spýtal sa Levin Kuzma.

„Práve prišli, skladajú.“

„Nože sa ponáhľaj,“ povedala Kity Levinovi na odchode z pracovne, „lebo prečítam listy bez teba. A potom si zahráme na štyri ruky.“

Keď Levin osamel, upratol si sošity do novej aktovky, ktorú mu Kity kúpila, umyl si ruky v novom umývadle s novými elegantnými doplnkami, ktoré sa sem dostaly tiež len s Kity, usmieval sa svojim myšlienkam a s nevoľou krútil hlavou nad týmito myšlienkami. Mučil ho cit, podobný pokániu. V jeho terajšom živote bolo čosi zahanbujúceho, precitliveného, kapuánskeho, ako to nazýval. — Nie je pekné takto žiť, — rozmýšľal. — Veď už skoro tri mesiace nič nerobím. Dnes som vlastne prvý raz začal vážne pracovať, a čo som spravil? Len som začal a už som aj nechal. Ešte aj zvyčajné zamestnanie som skoro zanedbal. Ani len po gazdovstve skoro nechodím, nevozím sa. Raz mi je ľúto nechať ju samu, raz vidím, že sa nudí. A myslel som si, že neženatému sa ani nevyplatí žiť, že len keď sa ožením, začne sa skutočný ži-

vot. A hľa, prešly už skoro tri mesiace a nikdy som tak zbytočne a neosožne nemárnil čas. Nie, takto to nemôže ísť ďalej, treba začať. Pravda, ona nemôže zato. Nemôžem jej nič vyčítať. Len ja som mal byť tvrdší, uhájiť si mužskú nezávislosť. Ale takto môžem na to privyknuť a aj ju priučiť... Pravda, ona nemôže zato, — vravel si Levin.

Ale ťažko nespokojnému človeku nezvalovať vinu na iných, ba ešte aj na najbližších, a nevyčítať im, s čím je nespokojný. Aj Levinovi mihla sa hlavou nejasná myšlienka, že aj keď Kity naozaj nemôže za nič (veď sa v ničom nemohla previniť), že tu je na vine jej pripovrchná a trošku frivolná výchova (— ten sprosták Čársky: viem, že ho chcela zaraziť, ale nevedela, ako). Áno, okrem záujmu o domácnosť (ten naozaj má), okrem svojich šiat a broderie anglaise nemá vážnych záujmov. Nezaujíma ju ani práca, ani gazdovstvo, ani sedliaci, ani hudba, do ktorej sa dosť dobre rozumie, ani čítanie. Nič nerobí a je celkom spokojná. — Levin toto v duši odsudzoval a ešte nechápal, že sa Kity chystala na úsek činnosti, ktorý musel nastať, keď bude zároveň mužovi ženou, domácou paňou, keď bude nosiť, dojčiť a vychovávať deti. Nechápal, že to Kity šípila v podvedomí, chystala sa na tú strašnú lopotu a nevyčítala si chvíľky bezstarostnosti a šťastia lásky, ktoré využívala teraz, keď si veselo stavala budúce hniezdo.

XVI.

Keď Levin prišiel do hornej izby, sedela jeho žena za novým strieborným samovarom, pri novom čajovom náčiní. Starú Agafiu Michalovnu posadila za malý stolík s čiaškou čaju a čítala list od Dolly, s ktorou si často a stále písavaly.

„Vidíte, vaša žena ma posadila, kázala, aby som si s ňou posedela,“ povedala Agafia Michalovna a priateľsky sa usmiala na Kity.

Z týchto slov Agafie Michalovny Levin vyčítal rozuzlenie drámy, ktorá sa v poslednom čase odohrávala medzi Agafiou Michalovnou a Kity. Videl, že aj pri všetkej trpkosti, ktorú spôsobila nová pani Agafii Michalovne, keď jej pomaličky odoberala vedenie domácnosti, Kity predsa len zvíťazila a dokázala, že si ju gazdiná musela obľúbiť.

„Vidíš, skoro som prečítala aj tvoj list,“ povedala Kity a podávala mu list, popísaný nevypísanou rukou. „To je vari od tej ženskej, čo je s tvojím bratom...“ povedala. „Neprečítala som ho. A toto je od našich a od Dolly. Pomysli si! Dolly bola s Grišom a Taňou na detskom plese u Sarmatských. Taňa bola markízou.“

Ale Levin ju nepočúval, začervenal sa, vzal list od Márie Nikolajevny, bývalej milenky brata Nikolaja, a začal ho čítať. Toto bol už druhý list od Márie Nikolajevny. V prvom liste písala Mária Nikolajevna, že ju brat vyhnal bez príčiny a s dojemnou naivnosťou doložila, že čo aj teraz žije v biede, nič nechce, o nič

neprosí, len ju nivočí myšlienka, že Nikolaj Dmitrijevič bez nej zahynie, lebo je nezdravý, a prosila brata, aby dozrel na neho. Teraz písala inšie. Našla Nikolaja Levina, zas sa s ním sišla v Moskve a odišla s ním do gubernského mesta, kde Nikolaj Levin dostal úrad. Ale tam sa vraj povadil s predstaveným a vybral sa nazad do Moskvy. No cestou tak ochorel, že už sotva vstane, — písala Mária Nikolajevna. „Stále vás spomínajú a ani peňazí už niet.“

„Prečítaj si, čo Dolly píše o tebe,“ prihovorila sa mu Kity s úsmevom, ale zrazu sa zarazila, keď zbadala zmenený výraz v mužovej tvári. „Čo je s tebou? Čo sa stalo?“

„Píše mi, že brat Nikolaj umiera. Pôjdem k nemu.“

Kitina tvár sa zrazu zmenila. Prestala myslieť na Taňu-markízu, aj na Dolly.

„Kedy pôjdeš?“ spýtala sa.

„Zajtra.“

„Pôjdem s tebou, môžem?“ povedala.

„Kity! No, čože je to?“ povedal jej s výčitkou.

„Ako to myslíš?“ urazila sa, že akosi neochotne a zlostne prijal jej návrh. „Prečože by som nemohla ísť? Nebudem ti zavádzať. Ja...“

„Idem, lebo mi brat umiera,“ povedal Levin. „Načo by si ty ...“

„Načo? Práve na to, načo aj ty.“

— Ešte aj v takejto vážnej chvíli myslí len, že jej bude samej nudno, — pomyslel si Levin. A neústupčivosť v takej vážnej chvíli ho nazlostila.

„To je nemožné,“ povedal prísne.

Keď Agafia Michalovna videla, že sa chýli k škriepke, tíško odložila čiašku a vyšla z izby, Kity ju ani nezbadala. Tón, ktorým muž vyslovil posledné slová, urazil ju najmä tým, že zrejme neveril, čo mu povedala.

„A vravím ti, ak ty pôjdeš, aj ja pôjdem s tebou, určite pôjdem,“ povedala náhlivo a s hnevom. „Prečo by som nemohla? Prečo vravíš, že je to nemožné?“

„Preto, že ísť bohvie kde, potĺkať sa po neviem akých cestách, hostincoch . . . Budeš mi len na oštaru,“ vravel Levin a namáhal sa ostať chladný.

„Vôbec nie. Ja nič nepotrebujem. Kde môžeš byť ty, môžem aj ja . . .“

„No, keď nie pre inšie, už len preto, že je tam tá ženská, s ktorou sa nemôžeš sblížiť.“

„Neviem a nechcem nič vedieť, kto je tam a čo je tam. Viem len, že môjmu mužovi umiera brat a muž ide k nemu a ja idem s mužom, aby som . . .“

„Kity, nenahnevaj sa! Ale pomysli, vec je veľmi vážna a mňa bolí myšlienka, že miešaš do nej pocit slabosti len preto, že tu nechceš ostať sama. No, ak by si sa tu teda nudila, choď do Moskvy.“

„Vidíš, ty mi vždy pripisuješ len zlé a podlé myšlienky,“ povedala mu so slzami urážky a hnevu. „To je nie slabosť u mňa, nie veru . . . Len cítim, že je mojou povinnosťou byť pri mužovi, keď má zármutok, a ty ma chceš náročky raniť, náročky ma nechceš chápať . . .“

„Nie, to je hrozné! Byť akýmsi otrokom!“ vykrikol

Levin, vstal a už nijako nemohol zdržať zlosť. Ale hneď v tej chvíli pocítil, že bije seba.

„Teda načo si sa ženil? Bol by si slobodný. Načo si sa ženil, keď to ľutuješ?“ povedala, vyskočila a odbehla do salónu.

Keď prišiel za ňou, horko plakala.

Rozhovoril sa, túžil nájsť slová, ktoré by ju mohli, keď aj nie presvedčiť, no aspoň upokojiť. Ale ona ho nepočúvala a s ničím nesúhlasila. Nahol sa k nej a chytil jej vzpierajúcu sa ruku. Bozkal jej ju, potom ju bozkal na vlasy a zas jej bozkal ruku — ešte vždy mlčala. Ale keď jej oboma rukami chytil tvár a povedal: „Kity!“ — zrazu sa spamätala, zaplakala a pomerila sa s ním.

Rozhodli sa, že odcestujú zajtra spolu. Levin povedal žene, že verí, že chce ísť s ním len preto, aby bola užitočná, uznal, že prítomnosť Márie Nikolajevny pri bratovi nie je ani trošku neslušná. Ale v hĺbke duše cestoval nespokojný so sebou aj s ňou. S ňou bol nespokojný, lebo nedokázala nechať ho, keď bolo treba (a bolo mu veľmi čudné, keď si pomyslel, že ešte nedávno neosmelil sa uveriť v toľké šťastie, že ho ona môže ľúbiť. a teraz sa cítil nešťastný, že ho priveľmi ľúbi!), a so sebou bol nespokojný, lebo jej ustúpil. Ešte väčšmi odsudzoval v hĺbke duše, že si nič nerobí z tej ženskej, čo žije s bratom, a s hrôzou myslel na všetky nepríjemnosti, ktoré z tohto môžu vzniknúť. Už to, že jeho žena, jeho Kity bude v jednej izbe s takou ženskou, nútilo ho striasť sa odporom a hrôzou.

XVII.

Hostinec v gubernskom meste, kde ležal Nikolaj Levin, bol z tých gubernských hostincov, ktoré zariaďujú podľa nových zdokonalených vzorov, s najlepšími úmyslami o dodržiavaní čistoty, pohodlia, ba aj elegancie, ale ktoré sa pričinením obecnstva, čo ich navštevuje, neobyčajne chytro menia na špinavé krčmy. Nárokujú si byť modernými a práve pre tieto nároky stávajú sa z nich ešte horšie podniky, ako niekdajšie proste špinavé hostince. Tento hostinec tiež už vyzeral takto. Aj vojak v špinavej uniforme, ktorý fajčil cigaretu pri vchode a ktorý mal predstavovať vrátnika, aj železné, tmavé a nepríjemné schodište, kde fúkalo z každého kúta, aj bezočivý sluha v špinavom fraku, aj spoločná dvorana so zaprášenou voskovou kytkou kvetov, čo kráslila stôl, aj špina, prach a neporiadok všade a zároveň akýsi nový, moderný, skoro staničný nepokoj v tomto hostinci vyvolali v Levinovcoch po ich mladomanželskom živote veľmi ťažký pocit najmä tým, že falošný dojem, ktorým hostinec pôsobil, nijako sa nesrovnával s tým, čo ich tu čakalo.

Ako vždy, aj teraz, keď sa ich spýtali, v akej cene si želajú izby, vysvitlo, že nebola voľná ani jedna dobrá izba: jednu dobrú izbu mal najatú železničný revízor, druhú — advokát z Moskvy, tretiu — kňazná Astafievová z dediny. Ostávala už len jedna špinavá izba a sľúbili im, že im podvečer uvoľnia ešte aj susednú izbu. Nazlostený na ženu, lebo sa plnilo všetko,

čo šípil, ale najmä to, že hneď po príchode, keď mu srdce stískalo rozčúlenie z myšlienky, čo je s bratom, musel sa starať o ňu a nemohol hneď bežať k bratovi, Levin zaviedol ženu do pridelenej izby.

„Choď, choď!“ povedala mu, hľadiac na neho plachým, vinovatým pohľadom.

Levin mlčky vyšiel zo dverí a hneď sa stretol s Máriou Nikolajevnou, ktorá sa už dozvedela o ich príchode, ale neosmelila sa vojsť k nemu. Bola práve taká, ako ju videl v Moskve: v tých istých vlnených šatách s holými rukami a hrdlom, s rovnakou dob-
rácko-tupou, len trošku tučnejšou, rapavou tvárou.

„No čo? Ako sa má? Čo je?“

„Veľmi zle. Už nevstanú. Stále vás čakajú. Oni... Prišli ste... s manželkou?“

Levin v prvej chvíli nepochopil, čo ju trápilo, ale ona mu to hneď vysvetlila.

„Odidem, pôjdem do kuchyne,“ povedala. „Buďú radi. Počuli ich a poznajú ich, pamätajú sa na nich z cudziny.“

Levin pochopil, že tým myslela jeho ženu a nevedel, čo odpovedať.

„Poďme, poďme,“ povedal.

No len čo sa pohol, otvorily sa dvere jeho izby a Kity vyzrela z nich. Levin sa začervenal v hanbe a zlosti na ženu, ktorá vystavila seba i jeho takémuto ťažkému postaveniu, ale Mária Nikolajevna sa začervenalala ešte väčšmi. Celá sa shrbila a začervenalala až do slz, schytila oboma rukami končeky šatôčky, skrú-

cala ich červenými prstami a nevedela, čo povedať, čo spraviť.

V prvej chvíli Levin videl výraz dychtivej zvedavosti v pohľade, ktorým Kity hľadela na túto nepochopiteľnú a pre ňu hroznú ženu. Ale toto trvalo len za mih.

„No, ako sa má? Čo je s ním?“ obrátila sa Kity k mužovi a potom k nej.

„Ale veď sa nemôžeme shovárať na chodbe!“ povedal Levin a zlostne zagánil na pána, čo práve vtedy krivkal chodbou, zaujatý vari len svojimi starosťami.

„No, teda vojdite,“ povedala Kity, obracajúc sa k Márii Nikolajevne, ktorá sa medzitým spamätala. Ale zbadala prestrašenú tvár mužovu a povedala „alebo choďte, choďte a pošlite po mňa,“ a vrátila sa do svojej izby. Levin šiel k bratovi.

Vôbec nečakal, čo videl a pocítil u brata. Čakal, že ho nájde v klame, v ktorom — ako počúval — často bývajú suchotinári a ktorý ho tak veľmi prekvapil, keď brat prišiel k nemu v jeseni. Čakal, že nájde zjavnejšie fyzické príznaky blížiacej sa smrti, väčšiu slabosť, vychudnutosť, ale predsa len — skoro rovnaký stav. Čakal, že sa ho zas zmocní práve taký pocit ľútosti nad tratením sa milovaného brata a jeho strachom pred smrťou, aký cítil vtedy, lenže teraz bude tento pocit ešte mocnejší. Na toto sa chystal — ale našiel všetko celkom inakšie.

V maličkaj, špinavej izbe s popľuvanou maľovkou, za tenkou priečkou, cez ktorú bolo počuť vravu, v povetrí, presýtenom dusným zápachom všelijakej nečis-

toty, na posteli, odtiahnutej od steny, ležalo telo, prikruté prikrývkou. Jedna ruka tohto tela ležala na prikrývke a zápästie tejto ruky, ohromné ako hrable, bolo napodiv pripevnené na dlhej kosti, rovnako tenkej, až po lakeť rovnej. Hlava ležala bokom na poduške. Levin videl zapotené, riedke vlasy na sluchách a obtiahnuté, skoro priesračné čelo.

— Toto strašné telo predsa len nemôže byť brat Nikolaj, — pomyslel si Levin. Ale pristúpil bližšie, videl tvár a už nemohol pochybovať. Čo sa aj tvár strašne zmenila, Levinovi stačilo pozrieť do živých očí, ktoré sa zdvihly na príchodzieho, stačilo zbadáť ľahký pohyb úst pod slepenými fúzmi, aby pochopil strašnú pravdu, že toto mŕtve telo je živý brat.

Blyštiace sa oči pozrely na vchádzajúceho brata prísne a vyčítavo. A hneď týmto pohľadom sa začal živý styk medzi živými. Levin hneď pocítil výčitku v pohľade, uprenom na seba, a zároveň sa zahanbil za svoje šťastie.

Keď ho Konštantín chytil za ruku, Nikolaj sa usmial. Úsmev bol slabý, sotva badateľný, a čo sa aj usmieval, prísny výraz v očiach sa mu nezmenil.

„Nečakal si, že ma nájdeš takto,“ vyslovil s námahou.

„Áno... nie,“ vravel Levin a miatol sa v slovách. „A čože si nedal znať o sebe včашšie, totiž, keď som sa ženil? Všade som sa vypytoval na teba.“

Bolo treba hovoriť, aby nemlčal, no Levin nevedel, čo má povedať, a to tým viac, lebo brat mu ani neodpovedal, len sa díval na neho, nespúšťal s neho očí a

zrejme vníkal do významu každého slova. Levin oznámil bratovi, že aj žena prišla s ním. Nikolaj prejavil radosť, ale povedal, že sa obáva naľakať ju svojím výzorom. Nastalo mlčanie. Zrazu sa Nikolaj pohol a začal čosi vraviť. Podľa výrazu jeho tváre čakal Levin čosi neobyčajne významného a vážneho, ale Nikolaj sa rozvravel o svojom zdraví. Obviňoval doktora, ľutoval, že je tu nie chýrečný moskovský doktor a Levin pochopil, že ešte vždy dúfa.

Levin využil prvú chvíľku mlčania, vstal, lebo sa chcel čo len na minútu zbaviť mučivého pocitu, a povedal, že pôjde po ženu.

„No, dobre, a ja rozkážem, aby tu zatiaľ upratali. Je tu špina a smrad, zdá sa mi. Maša, oriadť tu,“ povedal chorý namáhavo. „A keď oriadiš, odíď,“ dodal a skúmanavo hľadel na brata.

Levin neodpovedal. Keď vyšiel na chodbu, zastal. Povedal, že dovedie ženu, ale teraz, keď sa už vyrovnal s pocitom, ktorý ho mučil, rozhodol sa, že naopak, pousiluje sa ju prehovoriť, aby nechodila k chorému. — Načo sa má mučiť, ako ja? — pomyslel si.

„No čo, ako je?“ spýtala sa ho Kity s preľaknutou tvárou.

„Ach, to je už strašné, strašné! Načo si len prišla?“ povedal Levin.

Kity mlčala niekoľko sekúnd a hľadela na muža placho a ľútostivo. Potom pristúpila k nemu a oboma rukami ho chytila za lakeť.

„Kosťo, zaveď ma k nemu, dvom nám bude ľahšie. Ty ma len zaveď, len ma, prosím ťa, zaveď a odíď,“

povedala. „Pochop, že mi je omnoho ťažšie vidieť teba a nevidieť jeho. Tam — možno — môžem byť osožná aj jemu aj tebe. Prosím ťa, dovoľ mi to!“ modlikala muža, ako by jej od toho záviselo životné šťastie.

Levin musel privoliť, a keď sa spamätal, už celkom zabudol na Máriu Nikolajevnu a šiel s Kity k bratovi.

Kity vošla do izby chorého ľahkým krokom, pritom neprestajne pokukovala na muža a ukazovala mu odhodlanú a ľútostivú tvár, potom sa pomaly obrátila a potichu zavrela dvere. Tíško a chytro prešla k lôžku chorého, stala si tak, aby nemusel obracať hlavu a hneď sviežou, mladou rukou chytila kostru jeho ohromnej ruky, stisla ju a s tichým oživením, vrodenným len ženám, s oživením, ktoré neuráža a ľutuje, začala sa s ním shovárať.

„Stretli sme sa už, ale nesoznámili sme sa vtedy v Sodene,“ povedala. „Nemysleli ste si, že vám budem sestra.“

„Teraz by ste ma už nepoznali, však?“ povedal s úsmevom, ktorý mu osvietil tvár pri jej príchode.

„Ako by nie! Poznala by som vás. Ako dobre, že ste nám dali vedieť! Nebolo dňa, aby vás Košto nespomínal a neznepokojoval sa o vás.“

Ale oživenie chorého netrvalo dlho.

Ešte ani nedokončila, čo chcela povedať, a už mu zasa strpol na tvári výraz prísnej a vyčítavej závesti umierajúceho k živým.

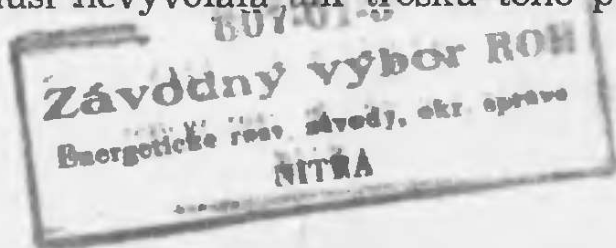
„Bojím sa, že vám je tu nie celkom dobre,“ povedala, odvrátila sa od jeho upreného pohľadu a obze-

rala si izbu. „Budeme musieť popýtať hostinského, aby nám dal inú izbu,“ povedala mužovi, „už aj len preto, aby sme boli bližšie.“

XVIII.

Levin sa nemohol pokojne dívať na brata, nemohol byť prirodzený a pokojný v jeho prítomnosti. Keď prichádzal k chorému, oči a pozornosť sa mu nevdojak zastieraly, nevidel a nerozoznal podrobnosti bratovho stavu. Cítil hrozný zápach, videl špinu, neporiadok, muky, počul stenanie, a myslel, že tomu nemožno odpomôcť. Ani na um mu neprišlo pouvažovať o stave chorého, porozmýšľať, ako tam pod prikrývkou leží toto telo, ako sa zohýnaly, ako ležaly vychudnuté nohy, kríže, chrbát, či by sa nedaly uložiť nejako lepšie, či by sa nedalo spraviť niečo, čo by bolo, keď aj nie lepšie, ale aspoň nie také zlé. Mráz mu prechodil po chrbte, keď začal rozmýšľať o všetkých týchto podrobnostiach. Bol úplne presvedčený, že tu už nemožno nič vykonať, ani na predĺženie života, ani na obľahčenie utrpenia. Ale toto presvedčenie, že je už každá pomoc márna, vycítil aj chorý a rozčúľovalo ho. A preto bolo Levinovi ešte ťažšie. Bolo mu mukou byť v izbe chorého, ale nebyť — bolo ešte horšie. Neprestajne, pod rozličnými zámienkami vychádzal z izby a zas sa vracal, lebo nezniesol samotu.

Ale Kity rozmýšľala, cítila a konala celkom inakšie. Keď uvidela chorého, bolo jej ho ľúto. A ľútosť v jej ženskej duši nevyvolala ani trošku toho pocitu

hrôzy a hnusu, ktoré vyvolala v jej mužovi, len potrebu konať, vyzvedieť sa všetky podrobnosti o jeho stave a pomáhať. A pretože ani najmenej nepochybovala, že mu musí pomáhať, nepochybovala ani, že je to možné a hneď sa chytila do roboty. A práve tie podrobnosti, ktorých sa jej muž hrozil už pri myšlienke na ne, hneď vyvolaly jej pozornosť. Poslala po doktora, poslala do lekárne, rozkázala Márii Nikolajevne a dievčaťu, čo prišlo s ňou, vymiesť izbu, sotrieť prach, aj ona čosi umývala, premývala, čosi podkladala pod plachtu. Na jej rozkaz čosi vnášali a vynášali z izby chorého. Niekoľko ráz šla do svojej izby, a nevšímajúc si pánov, s ktorými sa stretala, vyberala a nosila plachty, obliečky, uteráky, košele.

Čašník, ktorý nosil inžinierom obed do spoločnej jedálne, niekoľko ráz so zlostnou tvárou prišiel, keď ho volala, a nemohol nevyplniť jej rozkazy, lebo rozkázala tak láskavo a neústupne, že jej musel vyhovieť. Levin toto neschvaľoval. Neveril, že by to všetko chorému čo len trošku osožilo. A najväčšmi sa obával, aby sa chorý nenazlostil. Ale chorý, hoci na pohľad ľahostajný ku všetkému, nehneval sa, len sa hanbil a ako by sa predsa len zaujímal o to, čo s ním Kity robila. Keď sa Levin vrátil od doktora, ku ktorému ho poslala Kity, otvoril dvere a zastihol chorého práve, keď mu na Kitin rozkaz vymieňali bielizeň. Dlhá biela kostra chrbta s ohromnými, vyčnievajúcimi lopatkami, trčiacimi rebrami a stavcami bola holá a Mária Nikolajevna so sluhom sa akosi zapantali do rukáva košele a nemohli mu ho natiahnuť na dlhú, ovisnutú ruku.

Kity chytro zavrela dvere za Levinom a neďívala sa v tú stranu. Ale chorý zastenal a ona chytro pošla k nemu.

„Nože chytrejšie,“ povedala.

„Ale, nechodte sem,“ zlostne vyslovil chorý, „ja si...“

„Čo vravíte?“ spýtala sa Mária Nikolajevna.

Ale Kity dobre počula a pochopila, že sa hanbí, že mu je nepríjemne holému pred ňou.

„Nedívam sa, nedívam!“ povedala a naprávala mu ruku. „Mária Nikolajevna, chodteže s tej strany, opravte,“ doložila.

„Prosím ťa, choď do mojej izby, mám tam v kapsičke skleničku,“ obrátila sa k mužovi, „vieš, v bočnom vrecúšku, dones ju, prosím ťa, zatiaľ tu dokončia riadenie.“

Keď sa Levin vrátil so skleničkou, našiel chorého už ležať a všetko okolo neho bolo celkom zmenené. Ťažký zápach vymenila vôňa octu a voňavky, ktorú Kity oduťými perami a s nafúknutými lícami rozstrekovala rozprašovačom. Prachu nikde nebolo vidno, pod posteľou bol pokrovec. Na stole stály usporiadané skleničky, sklenica, poskladaná potrebná bielizeň a Kitina ručná práca broderie anglaise. Na druhom stolíku pri posteli chorého bol nápoj, sviečka a prášky. Chorý, umytý a učesaný, ležal v čistých obliečkach, na vysoko vydvihnutých hlavniciach, v čistej košeli s bielym golierom okolo neprirodzene tenkého hrdla, a s novým výrazom nádeje hľadel na Kity a nespúšťal s nej očí.

Doktor, ktorého Levin našiel v klube a doviedol so sebou, nebol doktor, ktorý liečil Nikolaja Levina a s ktorým bol nespokojný. Nový doktor vytiahol naslúchadlo, prezrel chorého, pokýval hlavou, predpísal liek a najprv neobyčajne podrobne vysvetľoval, ako mu ho majú dávať a potom ich poučil, akú diétu zachovávať. Radil surové, alebo len-len zvarené vajcia a selterskú vodu s prevareným mliekom určitej teploty. Keď doktor odišiel, chorý povedal čosi bratovi, ale Levin rozumel len posledné slová: „Tvoja Káťa“ — no z pohľadu, ktorým pozrel na ňu, Levin pochopil, že ju chváli. Potom zavolať aj Káťu, ako ju volal.

„Už mi je omnoho lepšie,“ povedal. „Veru, s vami by som bol už dávno vyzdravel. Ako mi je dobre!“ Chytil ju za ruku, pritiahol si ju k ústam, ale ako by sa obával, že jej to bude nepríjemné, rozmyslel si to a len jej ju pohladkal a potom pustil. Kity ho oboma rukama chytila za ruku a stisla mu ju.

„Teraz ma preložte na ľavý bok a choďte spať,“ povedal.

Nikto neporozumel, čo povedal, len Kity to pochopila. Chápala ho, lebo neprestajne bedlila v myšlienkach o to, čo potreboval.

„Na druhý bok,“ povedala mužovi, „vždy spáva na tom boku. Prelož ho, je nepríjemné volať na to sluhov. Ja nevládzem. Ani vy nevládzete?“ spýtala sa Márie Nikolajevny.

„Ja sa bojím,“ odpovedala Mária Nikolajevna.

Čo aké strašné bolo Levinovi objať rukami toto hrozné telo, dotknúť sa pod prikrývkou miest, o kto-

rých nechcel vedieť, predsa sa podrobil žene a s rozhodným výrazom v tvári, ktorý jeho žena tak dobre poznala, podložil ruky pod telo, nadvihol ho a čo aj bol veľmi mocný, prekvapila ho čudná ľarcha týchto vyčerpaných údov. Kým ho obracal a cítil, ako mu šiju objíma ohromná, vychudnutá ruka, Kity chytro a tíško prevrátila hlavnicu, našuchorila ju, napravila chorému hlavu a riedke vlasy, čo sa mu zas už prilepily na sluchy.

Chorý zadržal v ruke bratovu ruku. Levin cítil, že mu chce s rukou čosi spraviť, že ju kdesi ťahá. Levin sa mu zamretý poddával. Áno, Nikolaj si pritiahol Levinovu ruku k ústam a bozkal ju. Levina triasol zdržianý plač, nemohol vysloviť ani slova a len vyšiel z izby.

XIX.

„Skryl múdrcom a zjavil deťom a nerozumným,“ rozmýšľal Levin o žene, keď sa s ňou shováral v ten večer.

Levin myslel na výpoveď z Evanjelia nie preto, že by sa počítal za múdreho. Nemyslel si o sebe, že je veľmi múdry, ale nemohol nevedieť, že je múdrejší ako žena a Agafia Michalovna a nemohol nevedieť, že rozmýšľajúc o smrti, rozmýšľal o nej celou silou duše. Vedel aj, že mnohí múdrejší mužskí, ktorých myšlienky o smrti čítal, rozmýšľali o nej a nevedeli ani stotinu toho, čo o nej vedely jeho žena a Agafia Michalovna. Tieto dve ženy boli síce veľmi rozdielne,

ale aj Agafia Michalovna aj Káťa, ako ju volal brat Nikolaj a ako ju teraz aj Levinovi bolo neobyčajne príjemné volať, v tomto sa dokonale ponášaly. Obe celkom určite vedely, čo bol život a čo bola smrť, a čo aj by neboly mohly odpovedať na otázky, ktoré ani trošku nechápaly a ktoré sa natískaly Levinovi, ani jedna z nich nepochybovala o význame tohto zjavu a dívaly sa naň celkom rovnako, a nielen ony dve. ale delily sa o tento názor s miliónmi iných ľudí. Dôkaz o tom, že určite vedely, čo bola smrť, skladal sa z toho, že ani sekundu nepochybovaly a vedely, ako treba zaobchodiť s umierajúcimi a nebály sa ich. A Levin a iní, aj keď mohli mnoho povedať o smrti, zrejme to nevedeli, lebo sa báli smrti a rozhodne nevedeli, čo robiť, keď ľudia umierajú. Keby Levin teraz bol býval sám s bratom Nikolajom, bol by sa s hrôzou díval na neho a ešte s väčšou hrôzou by bol čakal, a nič viac by nebol mohol spraviť.

No nielen to, on ani nevedel, čo povedať, ako sa dívať, ako chodiť. Hovoriť o všedných veciach sa mu zdalo urážlivé, nemožné. Hovoriť o smrti, o smutných veciach — tiež nemohol. Mlčať — tiež nemohol. — Dívať sa na neho — pomyslí si, že ho skúmam, že sa bojím. Nedívať sa — pomyslí si, že rozmýšľam o inom. Chodiť na prstoch — bude nespokojný, chodiť na celej nohe — je nesvedomitosť. — Ale Kity zrejme nepremýšľala a ani nemala kedy myslieť na seba. Rozmýšľala len o ňom, lebo čosi už len vedela, a všetko bolo dobre. Rozprávala mu aj o sebe, aj o svojej svadbe, aj sa usmievala, aj ho ľutovala, aj ho láskala,

aj spomínala prípady vyzdravenia, a všetko bolo dobre. Teda iste čosi vedela. Dôkazom toho, že jej činnosť a činnosť Agafie Michalovny nebola inštinktívna, živočíšna, bolo, že okrem fyzického opatrovania, zmierňovania bolestí, aj Agafia Michalovna, aj Kity vyžadovaly pre umierajúceho ešte čosi inšieho, dôležitejšieho, ako bola fyzická opatera, teda čosi takého, čo nemalo nič spoločného s fyzickými podmienkami. Keď Agafia Michalovna spomínala mŕtveho starčeka, vavela: „Nuž čože, chvalabohu, vyspovedal sa, dostal posledné pomazanie, daj Boh každému tak umrieť.“ Káťa práve tak, okrem všetkých starostí o bielizeň, preležaniny, nápoje, hneď prvý deň dokázala presvedčiť chorého o nevyhnutnosti spovede a posledného pomazania.

Keď sa vrátili od chorého do svojich dvoch izieb na noc, Levin sedel so sklonenou hlavou a nevedel, čo si počať. Nemohol sa ani len shovárať so ženou, nie že by ešte bol pomyslel na večeru alebo sa chystal na noc, alebo rozmýšľal, čo budú robiť: všetko mu bolo trápne. A zas Kity naopak, bola činnejšia ako obyčajne. Ba bola aj živšia ako obyčajne. Kázala doniesť večeru, sama si vybalila veci, pomáhala rozostlať posteľ a nezabudla ich posypať perzským práškom. Bola rozčúlená a tým rástla v nej bystrosť úsudku, čo sa prejavuje u mužských pred bitkou, zápasom, v nebezpečenstve a v rozhodných chvíľach života — v tých chvíľach, keď mužskí navždy dokazujú svoju cenu a to, že celá ich minulosť nebola daromná, ale že bola prípravou na tieto chvíle.

Všetko jej šlo od ruky a ešte nebolo dvanásť, a vše-

tky veci byly pekne, starostlivo poukladané, tak akosi neobyčajne, že sa izba začala ponášať na domov, na jej izby: postele byly rozostlané, kefký, hrebene, zrkadlá vyložené, prikrývočky poprestierané.

Levinovi sa zdalo, že je teraz hanba jesť, spať, ba aj shovárať sa a cítil, že každý jeho pohyb je neslušný. Ale ona rozostavovala kefôčky a všetko robila tak, že v tom nebolo nič urážlivého.

Jesť aj tak nič nemohli a dlho nemohli zaspať, čo si aj veľmi neskoro ľahli.

„Som veľmi rada, že som ho prehovorila, aby sa zajtra vyspovedal,“ vravela Kity, keď sedela v nočnom kabátiku pred skladacím zrkadlom a rozčesávala si hustým hrebeňom mäkké, voňavé vlasy. „Ešte nikdy som pritom nebola, ale viem, mama mi vravela, že sa vtedy modlia aj modlitby za uzdravenie.“

„Vari si myslíš, že ešte môže vyzdravieť?“ spýtal sa Levin a uprene hľadel od chrbta na úzky pútec na jej okrúhlej hlavičke, ktorý sa vždy schovával, keď pohybovala hrebeňom vopred.

„Spytovala som sa doktora: povedal, že nemôže žiť dlhšie ako tri dni. Ale či to doktori môžu vedieť? Predsa som len rada, že som ho prehovorila,“ povedala a škúľila na muža zpopod vlasov. „Všetko sa môže stať,“ dodala s tým zvláštnym, trochu potme-húdsnym výrazom, ktorý sa jej zjavil v tvári vždy, keď vravela o náboženstve.

Po ich rozhovore o náboženstve, keď ešte boli vo vere, ani on, ani ona nikdy nezačínali takéto rozhovory, ale Kity si plnila náboženské povinnosti, chodila do

kostola, modlila sa, vždy s jednakým pokojným vedomím, že tak treba. Hoci on bol presvedčený o opaku, Kity pevne verila, že on je práve taký, ak nie aj lepší kresťan ako ona, a že všetko, čo o náboženstve vravel, je len taký smiešny mužský vtip, ako keď vravel o broderie anglaise: že dobrí ľudia plátajú diery, ale ona že ich schválne vystrihuje, a tak ďalej.

„Áno, veď tá ženská, Mária Nikolajevna, toto všetko nevedela zariadiť,“ povedal Levin, „A... musím sa ti priznať, som veľmi, veľmi rád, že si prišla so mnou. Ty si taká čistá, že...“ Chytil ju za ruku, ale nebozkal jej ju (zdalo sa mu neslušné bozkať jej ruku v takej blízkosti smrti), len jej ju stisol a hľadel jej s vinovatým výrazom do rozjasnených očí.

„Tak by si sa tu mučil bezo mňa,“ povedala, zdvihla vysoko ruky, ktorými si zakrývala líca, červené z uspokojenia, skrútila vrkoče na tyle a pripála si ich. „Nie,“ pokračovala, „ona to nevedela... Našťastie ja som sa mnohému naučila v Sodene.“

„Vari aj tam boli takéto chorí?“

„Ešte horší.“

„Mne je najstrašnejšie, že nemôžem zabudnúť, aký býval za mladi... Neuveríš, aký to bol znamenitý šuhaj, ale vtedy som ho nechápal.“

„Verím, veru ti verím. Ako cítim, že by sme sa s ním boli spriatelili,“ povedala Kity a zľakla sa toho, čo povedala, obzrela sa na muža a slzy jej vstúpily do očí.

„Veru boli,“ povedal Levin smutne. „Vidíš, on je z ľudí, o ktorých vravia, že sú nie pre tento svet.“

„Ale máme pred sebou ešte mnoho ťažkých dní, treba si ľahnúť,“ povedala Kity, keď si pozrela na drobné hodinky.

XX.

Smrť.

Na druhý deň sa chorý vyspovedal a dostal posledné pomazanie. Pri obrade sa Nikolaj Levin vrúcne modlil. Vo veľkých očiach, upretých na svätý obraz, postavený na rozkladacom stolíku, pokrytom kvietkavou prikrývkou, zračila sa taká úpenlivá prosba a nádej, že Levinovi bolo strašne hladieť na to. Levin vedel, že táto vrúcna modlitba a nádej mu iba sťaží rozlúčenie so životom, ktorý tak miloval. Levin poznal brata a postup jeho myšlienok. Vedel, že nie preto neveril, že by sa mu bez viery bolo ľahšie žilo, ale preto neveril, lebo súčasné vedecké vysvetlenia svetských javov krok za krokom vytískaly vieru, a teda vedel, že terajší bratov návrat k viere nebol prirodzený, nebol výsledkom myšlienkovvej cesty, ale bol len chvíľkový, zištný, s nesmyselnou nádejou na uzdravenie. Levin vedel aj to, že Kity v ňom ešte posilnila túto nádej rozprávaním o neobyčajných prípadoch uzdravenia, o ktorých počula. Toto všetko Levin vedel a bolo mu mučivo bolestné hladieť na bratov prosebný pohľad, plný nádeje, na vychudnuté zápästie, ktoré sa namáhavo dvíhalo a žehnalo znamením kríža tuho obtiahnuté čelo, vyčnievajúce plecia a chrčiacu, prázdnu hrud', kde už nemal miesta život, o ktorý chorý prosil. Pri sviatosti Levin robil, čo on,

neveriaci, robil už tisíc ráz. Obracal sa na Boha a vravel: „Bože, ak si naozaj, urob, aby tento človek vyzdravel (veď sa to stalo už mnoho ráz) a spasiš jeho aj mňa.“

Po pomazaní sa chorému zrazu veľmi obľahčilo. Celú hodinu ani raz nezakašľal, usmieval sa, bozkával Kity ruku, so slzami jej ďakoval a vravel, že mu je dobre, že ho nič nebolí, že cíti chuť do jedenia a silu. Aj sa sám zodvihol, keď mu doniesli polievku a pýtal si rezeň. Čo ako beznádejne vyzeral, čo ako zrejme bolo pri pohľade na neho, že nemôže vyzdravieť, Levin a Kity boli za túto hodinu práve tak šťastne a placho rozčúlení, ako by to bolo skutočne pravda.

„Lepšie mu je? — Áno, omnoho. — To je zázračné. — Niet tu nič zázračného. — A predsa mu je lepšie,“ vraveli si šeptom a usmievali sa na seba.

Ale klamlivé zlepšenie netrvalo dlho. Chorý pokojne zaspal, ale asi o polhodinu ho zobudil kašeľ. A zrazu zmizly všetky nádeje aj u tých, čo boli okolo neho, aj v ňom. Skutočné, nepochybné utrpenie zničilo ich v Levinovi, v Kity, ba aj v chorom tak určite, že neostalo v nich ani len rozpomienky na nedávne nádeje.

Chorý sa už nepamätal, čomu veril ešte pred polhodinou, ako by sa hanbil už aj rozpomínať sa na to, a poprosil, aby mu podali skleničku s jódom na vdychovanie, prikrytú papierikom s poprepichovanými dieročkami. Levin mu podal skleničku a chorý uprel teraz na brata práve taký pohľad náruživkej nádeje,

s ktorou sa spovedal, a požadoval, aby mu potvrdil doktorove slová, že vdychovanie jódu robí zázraky.

„Či je tu nie Kity?“ zachripel a obzrel sa, keď mu Levin neochotne potvrdil doktorove slová. „Nie, teda ti môžem povedať... Len aby som jej vyhovel, súhlasil som s tou komédiou. Ona je taká milá, ale my dvaja sa už nesmieme klamať. Tomuto, hľa, verím,“ povedal, stískal skleničku kostnatou rukou a začal vdychovať jód.

O ôsmej večer Levin so ženou pili čaj vo svojej izbe, keď pribehla k nim zadychčaná Mária Nikolajevna. Bola bledá a pery sa jej triasly. — „Umiera!“ zašepkala. „Bojím sa, že hneď umrie.“

Obaja bežali k nemu. Nadvihol sa a sedel na posteli, podopretý o lakeť, so shrbeným dlhým chrbtom a nízko ovisnutou hlavou.

„Ako sa cítiš?“ spýtal sa ho Levin tíško po chvíľke mlčania.

„Cítim, že odchádzam,“ vyslovil Nikolaj s námahou, ale neobyčajne zreteľne, pomaličky, ako by zo seba vytískal každé slovo. Nezdvihol hlavu, len oči uprel dohora, ale nedočiahol pohľadom bratovu tvár. „Káľa, odíď,“ povedal ešte.

Levin skočil a rozkazovačným šepotom ju donútil odísť.

„Už odchádzam,“ povedal zasa.

„Prečo tak myslíš?“ opýtal sa Levin, len aby niečo povedal.

„Pretože odchádzam,“ opakoval chorý, ako by si bol obľúbil tento výraz. „Koniec.“

Mária Nikolajevna sa priblížila k nemu.

„Mali by ste si ľahnúť, bolo by vám ľahšie,“ povedala.

„Skoro budem ležať,“ ticho začal vravieť chorý, „mŕtvy,“ dopovedal posmešne a zlostne. „No, uložte ma, keď chcete.“

Levin uložil brata na chrbát, sadol si k nemu a bez dychu mu hľadel do tváre. Umierajúci ležal so zatvorenými očami, ale na čele sa mu chvíľkami pohly svaly ako človeku, ktorý rozmýšľa hlboko a napäto. Levin nevoľky rozmýšľal s ním o tom, čo sa teraz v ňom dovršuje, ale čo ako sa namáhal rozmýšľať a sledovať ho v myšlienkach, videl z výrazu tejto pokojnej a prísnej tváre a z hry svalu nad obrvami, že umierajúcemu sa ujasňuje, vždy väčšmi ujasňuje to, čo Levinovi ostane zas len rovnako temné.

„Áno, áno, tak,“ vyslovil umierajúci pomaly, s prestávkami. „Počkajte!“ a zas mlčal. „Tak!“ vyslovil zrazu ľahavo a pokojne, ako by sa mu bolo všetko vysvetlilo. „Ach, Hospodine!“ povedal a ťažko vzdychol.

Mária Nikolajevna mu opáčila nohy. „Chladnú,“ zašepkala.

Dlho, veľmi dlho — ako sa zdalo Levinovi — ležal chorý nehybne. Ale ešte vždy žil a zavše vzdychol. Levin už ustal z myšlienkového napätia. Cítil, že čo ako napäto rozmýšľal, nemohol pochopiť, čo bolo tak. Cítil, že už dávno zaostal za umierajúcim. Nemohol už myslieť ani len na smrť, ale nevoľky sa mu natiskaly myšlienky, čo bude musieť teraz urobiť: zatlačiť oči,

obliekať, kupovať truhlu. A čudné, cítil sa celkom chladný a netrápil ho ani žiaľ, ani strata, ba necítil ani len ľútosti s bratom. Ak teraz čosi cítil k bratovi, bola to skôr závisť, že umierajúci už vie všetko, čo on nemôže vedieť.

Ešte dlho sedel takto nad ním a očakával koniec. Ale koniec neprichádzal. Dvere sa otvorily a ukázala sa Kity. Levin vstal, aby ju zadržal. Ale ako vstával, zároveň pocítil, že sa umierajúci pohol.

„Neodchádzaj,“ povedal Nikolaj a natiahol ruku. Levin mu podal ruku a nahnevane pokýval žene, aby odišla.

S rukou umierajúceho v ruke sedel polhodinu, hodinu a ešte hodinu. Teraz už vôbec nerozmýšľal o smrti. Rozmýšľal, čo robí Kity, kto býva v susednej izbe, či má doktor vlastný dom. Zachcelo sa mu jesť a spať. Opatrne si vyslobodil ruku a ohmatal chorému nohy. Nohy byly chladné, ale chorý dýchal. Levin zas chcel odísť na prstoch, ale chorý sa zas pohol a povedal: „Neodchádzaj.“

— — — — —
— — — — —
— — — — —

Svitalo. S chorým bolo stále rovnako. Levin si pomaličky vyslobodil ruku, nepozrel na umierajúceho, odišiel do svojej izby a zaspal. Keď sa zobudil, miesto očakávanej zprávy, že brat umrel, dozvedel sa, že je s ním tak ako predtým. Zas si zavše sadol, kašľal, zas začal jesť, zas začínal a prestával hovoriť o smrti, zas začal vyjadrovať nádej, že vyzdravie a bol ešte po-

pudivší a zachmuřenejší ako predtým. Nikto, ani brat, ani Kity ho nemohli upokojiť. Hneval sa na všetkých a všetkým vravel nepríjemnosti, všetkým vyčítal svoje utrpenie a žiadal, aby mu doviedli slávneho doktora z Moskvy. Na všetky otázky, ako sa cíti, odpovedal stále rovnako s výrazom zlosti a výčitky: „Trpím strašne, neznesiteľne!“

Chorý trpel vždy väčšmi a väčšmi, najmä preležaniny, ktoré sa už nedaly vyliečiť, veľmi ho bolely, a vždy väčšmi a väčšmi sa hneval na všetkých okolo seba, vyčítal im všetko, a najväčšmi, že mu nezavolali doktora z Moskvy. Kity sa namáhala, ako len mohla, pomôcť mu a upokojiť ho, ale všetko bolo daromné a Levin videl, že je už zmučená aj telesne aj duševne, hoci sa k tomu nepriznala. Zmizol pocit smrti, ktorý vo všetkých vyvolalo jeho lúčenie sa so životom v tú noc, keď si zavolať brata. Všetci vedeli, že určite a onedlho umrie, že je už napoly mŕtvy. A všetci si už len želali, aby umrel čím skôr a všetci to tajili, dávali mu lieky zo skleničiek, vyhľadávali lieky, doktorov a klamali jeho, seba a klamali sa všetci vzájomne. Všetko už bolo klamstvo, škaredé, urážlivé a rúhavé klamstvo. A toto klamstvo Levin cítil neobyčajne bolestne, aj preto, že mal takú povahu, aj preto, že najväčšmi zo všetkých miloval umierajúceho brata.

Levin, ktorý sa už dávno zaoberal myšlienkou smierť bratov aspoň pred smrťou, napísal bratovi Sergejovi Ivanovičovi a keď dostal odpoveď, prečítal ju chorému. Sergej Ivanovič písal, že nemôže prísť, ale dojemnými výrazmi prosil, aby mu brat odpustil.

Chorý nepovedal nič.

„Čo mu mám napísať?“ spýtal sa Levin. „Dúfam, že sa nehneváš na neho?“

„Nie, nehnevám,“ zlostne odpovedal Nikolaj na túto otázku. „Napíš mu, aby mi poslal doktora.“

Prešly ešte mučivé tri dni. Chorý sa cítil stále rovnako. Teraz si už každý, kto ho videl, želal len, aby umrel: aj sluhovia v hostinci, aj hostinský, aj všetci hostia, aj doktor, aj Mária Nikolajevna, aj Levin, aj Kity. Len chorý nevyjadroval túžbu po smrti, naopak, hneval sa, že mu nedoviedli doktora, a stále užíval lieky a hovoril o živote. Len v zriedkavých chvíľach, keď mu ópium na chvíľku zmiernili ustavičné bolesti, v driemote zavše vyslovil, čo bolo v jeho duši mocnejšie ako u ostatných: „Ach, keby sa to už skončilo!“ alebo: „Kedy sa to už skončí!“

Bolesti sa rovnomerne stupňovali, robily svoje a hotovily ho na smrť. Nebolo polohy, v ktorej by nebol trpel, nebolo chvíle, v ktorej by nebol cítil bolesti, nemal miesta a údu na tele, ktorý by ho nebolel, nemučil. Už aj rozpomienky, dojmy a myšlienky tohto tela vzbudzovaly v ňom taký odpor, ako aj telo. Pohľad na iných ľudí, ich reči, osobné rozpomienky — všetko ho už len mučilo. Všetci okolo neho to cítili a nevedomky si nedovoľovali pri ňom ani slobodne sa pohnúť, ani sa shovárať, ani vyjadriť, čo chceli. Celý život mu splynul do pocitu utrpenia a túžby zbaviť sa ho.

Zrejme sa v ňom dovršovala premena, ktorá ho mala presvedčiť, aby hľadel na smrť ako na splnenie

túžob, ako na šťastie. Predtým každé jednotlivé želanie, vyvolané utrpením alebo nedostatkom, ako hlad, ustatosť, smäd, upokojovalo sa telesným ukojením, ktoré poskytovalo pôžitok, ale teraz už nedostatok a utrpenie sa nijako nemohly zmierniť a pokus o ich ukojenie vyzýval len nové utrpenie. Preto sa všetky želania slievaly do jedného — do želania zbaviť sa všetkého utrpenia a jeho žriedla, tela. Ale nenachádzal slov na vyjadrenie tohto želania po vyslobodení, preto o ňom nehovoril a podľa zvyku vyžadoval len ukojenie želaní, ktoré sa mu už nemohly splniť. „Preložte ma na druhý bok,“ vravieval, ale hneď nato žiadal, aby ho položili, ako ležal predtým. „Dajte mi bouillon. Odneste bouillon. Rozprávajte niečo, čo mlčíte.“ No len čo začali rozprávať, zatváral oči a prejavoval ustatosť, ľahostajnosť a odpor.

Na desiaty deň po príchode do mesta Kity ochorela. Bolela ju hlava, vracala a celé predpoludnie nemohla vstať s postele.

Doktor vysvetlil, že ochorela z ustatosti, z rozčúlenia, a predpísal jej pokoj.

Po obede Kity predsa len vstala a ako obyčajne šla s robotou k chorému. Keď prišla, pozrel prísne na ňu a pohľadovo sa usmial, keď mu povedala, že bola chorá. V tento deň ustavične chrchlal a žalostne stenal.

„Ako sa cítite?“ spýtala sa ho.

„Horšie,“ povedal namáhavo. „Mám bolesti.“

„Čo vás bolí?“

„Všetko.“

„Teraz už umrie, pozrite,“ povedala Mária Niko-

lajevna síce šeptom, ale tak, že ju chorý, veľmi citlivý na všetko — ako badal Levin — iste počul. Levin ju zahriakol a obzrel sa na chorého. Nikolaj ju počul. Ale jej slová nijako na neho nepôsobily. Díval sa ustavične rovnako vyčítavo a napäto.

„Prečo myslíte?“ spýtal sa Levin Márie Nikolajevny, keď vyšla za ním na chodbu.

„Začal sa ošipovať,“ povedala Mária Nikolajevna.

„Ako ošipovať?“

„Ľaľa, takto,“ povedala a potrhávala si záhyby vlnených šiat. A naozaj Levin zbadal, že sa chorý celý deň chytal po tele, ako by chcel čosi strhnúť so seba.

Predpoveď Márie Nikolajevny bola správna. Keď sa chýlilo k noci, chorý už nevládal zdvihnúť ruky a díval sa rovno, vždy s rovnakým výrazom pozorne sústredeného pohľadu. Díval sa takto aj vtedy, keď sa brat alebo Kity sklonili nad ním, aby ich mohol vidieť. Kity poslala po kňaza, aby čítal modlitby za umierajúcich.

Keď kňaz čítal modlitbu za umierajúcich, umierajúci neprejavil ani znaku života. Oči mal zatvorené. Levin, Kity a Mária Nikolajevna stáli pri posteli. Kňaz ešte nedokončil modlitbu a chorý sa vystrel, vzdychol a otvoril oči. Keď kňaz dokončil modlitbu, priložil na chladné čelo križ, potom ho pomaličky zakrútil do štóly, postál ešte tíško niekoľko minút a dotkol sa chladnúcej, bezkrvnej, ohromnej ruky.

„Umrel,“ povedal kňaz a chcel odísť. Ale zrazu sa pohly slepené fúzy umierajúceho a v tichu ozvaly sa

jasne z hĺbky hrude vychádzajúce zreteľné a ostré slová:

„Nie celkom . . . Ale skoro.“

A o minútu sa tvár vyjasnila, pod fúzmi sa zjavil úsmev a ženy, ktoré sa sbehly, starostlivo začaly obliekať mŕtveho.

Pohľad na brata a blízkosť smrti obnovily v Levi-
novej duši cit hrôzy pred nevyspytateľnosťou a záro-
veň blízkosťou a nevyhnutnosťou smrti, ktorý sa ho
zmocnil v ten jesenný večer, keď brat prišiel k nemu.
Tento cit bol teraz ešte mocnejší ako vtedy. Cítil sa
ešte neschopnejší ako vtedy pochopiť smysel smrti, a
ešte hroznejším sa mu javilo, že pred ňou niet úniku.
Ale teraz, vďaka ženinej prítomnosti, tento cit ho ne-
priviedol do zúfalstva: aj takto blízko smrti cítil, že
musí žiť a ľubiť. Cítil, že ho láska zachránila od zú-
falstva a že táto láska pod hrozbou zúfalstva stala sa
ešte mocnejšou a čistejšou.

Nestihlo sa mu pred očami dovŕšiť ani tajomstvo
smrti, ktoré mu ostalo nepochopiteľné, a už vzniklo iné
tajomstvo, práve také nepochopiteľné, ale vyzývajúce
ľubiť a žiť.

Doktor potvrdil, čo si myslel o Kity. Jej chorobou
bola ľarchavosť.

XXI.

Od tej chvíle, ako Alexej Alexandrovič vyrozumel
z vysvetlenia Betsy a Štefana Arkadeviča, že od neho
vyžadujú len, aby dal žene pokoj a neobťažoval ju

svojou prítomnosťou a že si to aj žena želala — cítil sa taký stratený, že sa nemohol na ničom rozhodnúť, ani nevedel, čo chce a sveril sa do rúk tým, čo sa tak radi zaoberali jeho vecami a súhlasil so všetkým. Len keď Anna už odišla z domu a Angličianka sa ho poslala spýtať, či má obedovať s ním a či osobitne, prvý raz jasne pochopil svoje postavenie a zhrozil sa ho.

Najťažšie v jeho terajšom postavení bolo, že si nijako nemohol spojiť a srovnáť minulosť s tým, čo bolo teraz. Netrápila ho minulosť, v ktorej šťastne žil so ženou. Prechod z tej minulosti k istote o ženinej nevere už mučenícky prežil. Bol to stav ťažký, ale dal sa aspoň pochopiť. Keby žena vtedy, keď sa mu priznala z nevery, bola odišla od neho, bol by býval roztrpčený, nešťastný, ale nebol by býval v takom bezvýchodnom, nepochopiteľnom postavení, v akom sa cítil teraz. Nemohol si teraz nijako srovnáť svoje nedávne odpustenie, svoju dobrotu, svoju lásku k chorej žene a cudziemu dieťaťu s tým, čo bolo teraz, totiž s tým, že odmenou za všetko ostal teraz sám, zahambený, vysmiaty, nikomu nepotrebný a všetkými pohrdaný.

Prvé dva dni po ženinom odchode Alexej Alexandrovič prijímal stránky, riaditeľa kancelárie, chodil do komitétu a obedoval v jedálni ako obyčajne. Nerozmýšľal, prečo to robí, len celú duševnú silu napínal v týchto dvoch dňoch, aby sa zdal pokojný a ľahostajný. Keď odpovedal na otázky, čo spraví s vecami a s izbami Anny Arkadevny, vynaložil najväčšie úsilie, aby vyzeral ako človek, ktorý dávno predvídal,

čo sa stane a že sa vlastne nestalo nič zvláštneho, čo by sa nedalo zaradiť medzi obyčajné príhody, a dosiahol, čo zamýšľal: nikto nemohol na ňom zbadať ani znaku zúfalstva. Ale na druhý deň po Aninom odchode, keď mu Kornej doniesol účet z módného obchodu, ktorý Anna zabudla zaplatiť, a oznámil, že obchodný pomocník čaká, Alexej Alexandrovič kázal zavolať pomocníka.

„Odpusťte, Vaša Excelencia, že sa osmeľujem vás znepokojovať. Ale ak rozkážete obrátiť sa na Jej Jasnosť, ráčte nám láskave povedať jej adresu.“

Alexej Alexandrovič sa zamyslel — aspoň obchodnému pomocníkovi sa tak zdalo — a zrazu sa obrátil a sadol si za stôl. Podoprel si hlavu o ruky a dlho sedel v tejto polohe, niekoľko ráz sa namáhal povedať čosi, ale vždy sa zarazil.

Kornej pochopil, čo pán cíti, a poprosil obchodného pomocníka, aby prišiel inokedy. Keď Alexej Alexandrovič zas osamel, pochopil, že už nevládze hrať úlohu človeka pokojného a pevného. Kázal prepustiť koč, ktorý ho čakal, nikoho neprijímať, a nešiel ani na obed.

Cítil, že už nevydrží stály nával pohrdania a surovosti, ktoré zreteľne videl aj v tvári toho obchodného pomocníka, aj u Korneja, aj u všetkých bez výnimky, s kým sa stretol v týchto dvoch dňoch. Cítil, že nemôže odvrátiť od seba nenávisť ľudí, lebo ho nenávideli nie preto, že by bol býval zlý (vtedy by sa bol mohol usilovať byť lepší), ale preto, že je hanebne a odporne nešťastný. Vedel, že pre to, práve pre to, čo mu srdce trhalo na kusy, budú všetci k nemu neľú-

tostní. Cítil, že ho ľudia zničia, ako psi zaškrčia do-
trhaného psa, zavýjajúceho bolesťou. Vedel, že jediná
záchrana pred ľuďmi je — skryť im svoje rany, a to
sa nevedomky usiloval robiť dva dni, ale teraz cítil,
že už nemá síl pokračovať v tomto nerovnom zápase.

Jeho zúfalstvo ešte zväčšovalo vedomie, že je cel-
kom opustený vo svojej bolesti. Nielen v Petrohrade
nemal človečika, ktorému by sa mohol zdôveriť so
všetkým, čo prežíval, ktorý by ho poľutoval, nie ako
vysokého úradníka, nie ako člena spoločnosti, ale
proste ako trpiaceho človeka, ale ani nikde inde nemal
takého človeka.

Alexej Alexandrovič vyrástol ako sirota. Mal ešte
brata. Na otca sa ani nepamätali, matka umrela, keď
mal Alexej Alexandrovič desať rokov. Imanie mali
maličké. Vychovával ich strýc Karenin, vážený úrad-
ník a niekdajší obľúbenec nebohého cára.

Keď Alexej Alexandrovič dokončil s vyznačeniami
štúdiá gymnaziálne a univerzitné, dostal sa s pomocou
strýcovou hneď na vynikajúcu úradnícku dráhu a od
toho času sa oddal výlučne úradníckej ctibažnosti. Ani
na gymnáziu, ani na univerzite, ani neskôršie v úrade
Alexej Alexandrovič s nikým nenadviazal priateľské
styky. Brat mu bol duševne najbližší, ale bol úrad-
níkom v ministerstve zahraničia, žil vždy v cudzine,
kde aj umrel nedlho potom, ako sa Alexej Alexandro-
vič oženil.

Keď bol Alexej Alexandrovič gubernátorom, sozná-
mila ho, nie už ako najmladšieho, ale mladého guber-
nátora, Anina teta, bohatá pani z gubernie, so svojou

príbuznou a dostala ho do postavenia, že sa alebo musel vysloviť, alebo odísť z mesta. Alexej Alexandrovič dlho váhal. Bolo práve toľko dôvodov za tento krok ako proti nemu, a nebolo rozhodnej príčiny, ktorá by ho bola donútila upustiť od zásady: zdržať sa rozhodnutia v prípade pochybnosti. Ale Anina teta mu prostredníctvom známeho dala na vedomie, že už dievča kompromitoval a že mu povinnosť cti káže popýtať ju o ruku. Teda ju popýtal a preniesol na verenicu a ženu všetky city, ktorých bol schopný.

Náklonnosť, ktorú cítil k Anne, vylúčila mu z duše poslednú potrebu srdečnosti k ľuďom. A teraz medzi toľkými známymi nenašiel nikoho blízkeho. Mal mnoho takzvaných „stykov“, ale neboly to priateľské sväzky. Alexej Alexandrovič mal mnoho známych, ktorých si mohol pozvať na obed, poprosiť, aby sa zúčastnili na veci, čo ho zaujímala, ktorých mohol požiadať o protekciu pre niektorého žiadateľa, s ktorými mohol otvorene posudzovať činnosť iných osôb, ba aj vlády. Ale styky s týmito ľuďmi byly obmedzené na jednu oblasť, pevne ohraničenú obyčajmi a návykmi, z ktorej nebolo možno vybočiť. Mal istého druhu z univerzity, s ktorým sa neskoršie sblížil a s ktorým by sa bol mohol poshovárať o osobnom zármutku. Ale tento priateľ bol dozorcom škôl vo vzdialenom učebnom okrese. Z osôb, žijúcich v Petrohrade, boli mu najbližší riaditeľ kancelárie a doktor, s ktorými by sa mohol poshovárať.

Michal Vasilievič Sľudin, riaditeľ kancelárie, bol prostý, umný, dobrý a slušný človek a Alexej Ale-

xandrovič vycítil, že mu je osobne naklonený. Ale päťročná spoločná úradná činnosť postavila medzi nich prehradu, ktorá im bránila zdôveriť sa s duševnými starosťami.

Keď Alexej Alexandrovič dokončil podpisovanie listín, dlho mlčal, zahľadený na Michala Vasilieviča, niekoľko ráz sa pokúsil, ale nemohol sa rozhovoriť. Už si aj prichystal vetu: „Počuli ste o mojom trápení?“ — ale skončilo sa to tým, že povedal ako obyčajne: — „Tak, toto mi teda prichystajte,“ a s tým ho prepustil.

Druhým človekom bol doktor, ktorý bol Alexejovi Alexandrovičovi tiež priateľsky naklonený. Ale obaja mlčanlivým súhlasom už dávno uznali, že sú zavalení robotou, že sa ustavične musia ponáhľať.

O ženách-priateľkách a o najdôležitejšej z nich, o Lýdii Ivanovne, Alexej Alexandrovič nerozmýšľal. Všetky ženy mu boli strašné a protivily sa mu už tým, že boli ženami.

XXII.

Alexej Alexandrovič zabudol na grófkku Lýdiu Ivanovnu, ale ona nezabudla na neho. Práve v tejto chvíli najťažšieho zúfalstva a osamelosti prišla k nemu a bez oznámenia vošla do pracovne. Našla ho ešte vždy v tej istej polohe: sedel, s hlavou, podopretou o obe ruky.

„J'ai forcé la consigne,“ povedala, vchodiac rýchlou chôdzou a ťažko dýchajúc z rozčúlenia a rýchleho pohybu. „Všetko som počula, Alexej Alexandrovič, priateľ môj!“ pokračovala a tuho mu stískala ruku oboma

rukami a dívala sa mu do očí utešenými, záдумčivými očami.

Zachmúrený Alexej Alexandrovič vstal, vyslobodil si ruku z jej rúk a pritiahol jej stoličku.

„Nebude sa vám páčiť, grófka? Neprijímam návštevy, lebo som chorý, grófka,“ povedal a pery sa mu zachvely.

„Priateľ môj!“ opakovala grófka Lýdia Ivanovna a nespúšťala s neho očí. Zrazu sa jej obrvy zdvihly na vnútorných stranách a vytvorily trojuholník na čele. Nepekná, žltá tvár jej ešte väčšmi ošpatnela. No Alexej Alexandrovič vycítil, že ho ľutuje a že jej je do plaču. Bol dojatý: chytil jej tučnú ruku a začal jej ju bozkávať.

„Priateľ môj!“ povedala grófka hlasom, ktorý sa lámal rozčúlením, „nesmiete sa oddávať zármutku. Máte veľký zármutok, ale musíte nájsť útechu.“

„Som strhaný, zbitý, už som ani nie človek!“ povedal Alexej Alexandrovič, pustil jej ruku, ale neprestajne jej hľadel do očí, zaliatych slzami. „A tým hroznejšie sa cítim, že nikde, ani len v sebe nenachodím nijakej opory.“

„Nájdete oporu, nehľadajte ju vo mne, hoci vás prosím, aby ste verili v moje priateľstvo,“ povedala grófka so vzdychom. „Vám je oporou láska, tá láska, ktorú vám On zvestoval. Bremenó, ktoré On naložil na vás, je ľahké,“ dodala s oduševneným pohľadom, ktorý Alexej Alexandrovič tak dobre poznal. „On vás podporí a pomôže vám.“

Čo aj v týchto slovách bolo cítiť dojatie z vlastných

vznešených citov a čo aj v nich bola tá nová, oduševnená, mystická nálada, v poslednom čase taká rozšírená v Petrohrade, ktorá sa Alexejovi Alexandrovičovi zdala prepíata, predsa len ich teraz rád počul.

„Som slabý. Zničený. Nič som nešípil a teraz nič nechápem.“

„Priateľ môj,“ opakovala Lýdia Ivanovna.

„Neželiem za tým, čo som stratil, to je nie to!“ pokračoval Alexej Alexandrovič. „Za tým neželiem. Ale nemôžem sa nehanbiť ľudí za postavenie, do ktorého som sa dostal. Je to absurdné, ale nemôžem, nemôžem inakšie.“

„Nie vy ste sa dokázali tak povzniesť a odpustiť — čo tak oduševnilo mňa aj ostatných — ale On, ktorý vám prebýva v srdci,“ povedala grófka Lýdia Ivanovna a v nadšení zdvihla oči, „preto sa nemôžete hanbiť za svoj skutok.“

Alexej Alexandrovič sa zachmúril, ohol ruky a zapukal prstami.

„Treba poznať všetky podrobnosti,“ povedal jemným hlasom. „Ľudské sily majú hranice, grófka, a ja som sa dostal na hranice svojich síl. Celý deň som dnes musel robiť poriadky, vyplývajúce (prízvukoval slovo vyplývajúce) z môjho nového postavenia, z mojej opustenosti. Služobníctvo, vychovávateľka, účty... Ten slabý oheň ma spálil, už som to nemohol vydržať. Pri obede... včera, len-len že som neušiel od obeda. Nemohol som zniesť, ako sa syn díval na mňa. Nespýtal sa ma síce, čo to všetko značí, ale zrejme sa ma chcel spýtať, nemohol som vydržať jeho

pohľad. Báľ sa dívať na mňa, ale to je ešte nie všetko...“ Alexej Alexandrovič chcel spomenúť aj účet, ktorý mu doniesli, ale hlas sa mu zatriasol a zarazil sa. Nemohol sa rozpomenúť na tento účet na belasom papieri za klobúk a stužky, aby sa nepoľutoval.

„Chápem vás, priateľ môj!“ povedala grófka Lýdia Ivanovna. „Všetko chápem. Pomoc a útechu nenájdete vo mne, no jednako som prišla, len aby som vám pomohla, ak môžem. Keby som vás mohla oslobodiť od všetkých tých drobných, pokorujúcich starostí... Chápem, že tu treba ženské slovo, ženské rozkazy. Sveríte mi to?“

Alexej Alexandrovič jej mlčky a vďačne stisol ruku.

„Spolu sa postaráme o Seriožka. Nevyznám sa veľmi v praktických veciach. Ale dám sa do toho a budem vám viesť domácnosť. Neďakujte mi. Nerobím to vlastne ja...“

„Nemôžem vám neďakovať.“

„No, priateľ môj, nepoddávajte sa citu, ktorý ste spomínali — nehanbite sa za to, čo je najvyššia kresťanská dokonalosť: kto sa poníža, bude povýšený. A mne ďakovať nemôžete. Treba ďakovať Jemu a prosiť si pomoci od Neho. Len v Ňom nájdeme pokoj, útechu, spasenie a lásku,“ povedala, zdvihla oči k nebu a začala sa modliť, ako Alexej Alexandrovič uhádol z jej mlčania.

Keď ju Alexej Alexandrovič teraz načúval, aj výrazy, ktoré mu predtým boli nielen nepríjemné, ale ktoré sa mu zdaly aj prepiate, teraz mu byly prirodzené a potešujúce. Alexej Alexandrovič nemal rád

toto nové, extatické náboženstvo. Bol síce veriaci, ale náboženstvo ho zaujímalo najviac v politickom smysle a nové učenie, ktoré si dovoľovalo niektoré nové vysvetlenia, bolo mu už zásadne nepríjemné, lebo otváralo dvere sporom a rozborom. Predtým bol chladný, ba až nepriateľský k tomuto novému učeniu a s grófkou Lýdiou Ivanovnou, ktorú toto učenie oduševňovalo, nikdy sa neškriepil, ale jej výzvy obchádzal opatrným mlčaním. A teraz prvý raz načúval jej slová s radosťou a ani v myšlienkach sa im nepriečil.

„Veľmi, veľmi vám ďakujem aj za vaše skutky, aj za slová,“ povedal, keď sa prestala modliť.

Grófka Lýdia Ivanovna ešte raz stisla priateľovi obe ruky.

„Teraz sa pustím do roboty,“ povedala s úsmevom po chvíľke mlčania a sotierala si s tváre posledné slzy. „Idem k Seriožkovi. Na vás sa obrátim, len keď si už vonkoncom neporadím.“ Potom vstala a odišla.

Grófka Lýdia Ivanovna šla do Seriožkových izieb a tam oblievala slzami líca prestrašeného chlapčeka a povedala mu, že má otca svätca a že mu matka umrela.

Grófka Lýdia Ivanovna splnila, čo sľúbila. Naozaj prevzala všetky starosti o domácnosť Alexeja Alexandroviča. Ale nezveličovala, keď vravela, že sa neveľmi vyzná v praktických veciach. Všetky jej rozkazy bolo treba zmeniť, lebo sa nedaly vykonať, a menil ich Kornej, komorník Alexeja Alexandroviča, ktorý začal teraz viesť Kareninovi domácnosť tak, že to nikto nezbadal, a keď pomáhal pánovi obliekať sa, pokojne a opatrne mu oznamoval, čo bolo treba. Ale pomoc Lý-

die Ivanovny bola jednako len osožná v najvyššom stupni: poskytla Alexejovi Alexandrovičovi mravnú oporu tým, že ho presvedčila o svojej láske a úcte, a najmä tým, že ju veľmi tešilo namýšľať si, že ho skoro obrátila na kresťanstvo, totiž, že z ľahostajného a nehorlivého veriaceho spravila horlivého a pevného prívrženca toho nového objasnenia kresťanského učenia, ktoré sa v poslednom čase rozmáhalo v Petrohrade. Alexejovi Alexandrovičovi bolo ľahko uveriť v toto objasnenie. Alexej Alexandrovič, práve tak, ako aj Lýdia Ivanovna a iní, čo boli rovnakého presvedčenia, nemal ani trošku hlbokkej predstavivosti a duševnej schopnosti, vďaka ktorej obrazy, vyvolané predstavivosťou, stanú sa takými skutočnými, že si žiadajú shodu s ostatnými predstavami a so skutočnosťou. Nevidel nič nemožného a neprimeraného v myšlienke, že smrť, ktorá existuje pre neveriacich, neexistuje pre neho, a pretože je preniknutý najdokonalejšou vierou, ktorej veľkosť môže len on posúdiť, že už nemá v duši ani hriechu a že už tu na zemi dostalo sa mu úplného spasenia.

Pravda, Alexej Alexandrovič nejasne cítil povrchnosť a klamlivosť takéhoto presvedčenia o svojej viere a vedel, že vtedy, keď ani nerozmýšľal o tom, že jeho odpustenie je výsledkom pôsobenia vyššej moci, a len sa oddal tomuto bezprostrednému pocitu, že vtedy bol šťastnejší, ako keď — ako aj teraz — podchvíľou rozmýšľal, že mu v duši žije Kristus a že plní Jeho vôľu, keď podpisuje listiny. No Alexej Alexandrovič rozhodne musel takto rozmýšľať, musel sa aj vo svojom

ponížení vznášať, čo aj len na vymyslenej výške, s ktorej on, pohrdaný všetkými, mohol by pohrdať inými a zachytil sa ako spasenia tejto klamlivej spásy.

XXIII.

Grófka Lýdia Ivanovna bola veľmi mladé, zápalisté dievčatko, keď ju vydali za bohatého, urodzeného, dobráckeho a veľmi veselého hýrivca a vtipkára. V druhom mesiaci ju muž nechal a na jej vrúcne prejavy nežnosti odpovedal len posmeškami, ba aj nepriateľstvom, ktoré si nijako nemohli vysvetliť ľudia, čo poznali grófovo dobré srdce a nevideli nijakých nedostatkov v zápalistej Lýdii. Od toho času nežili spolu, hoci sa nerozsobášili, a keď sa muž sišiel so ženou, vždy ju len jedovato posmeškoval a nikto nemohol pochopiť, prečo.

Grófka Lýdia Ivanovna už dávno prestala byť zaľúbená do muža, ale od toho času nikdy neprestala byť zaľúbená do niekoho. Bývala zaľúbená aj do niekoľkých naraz, a to do mužských, aj do ženských. Bola zaľúbená skoro do všetkých ľudí, ktorí v niečom vynikali. Bola zaľúbená do všetkých nových princezien a princov, čo sa dostali do cárskej rodiny, bola zaľúbená do istého metropolita, do istého vikára a do istého kňaza. Bola zaľúbená do žurnalistu, do troch Slovanov, do Komisarova, do istého ministra, istého doktora, do anglického misionára a do Karenina. Všetky tieto lásky, raz slabšie, raz mocnejšie, nepreká-

žaly jej pokračovať v najrozvetvenejších a najsložitejších stykoch s dvorom a so spoločnosťou. Ale odvtedy, ako si po nešťastí, ktoré postihlo Karenina, vzala ho pod zvláštnu ochranu, odvtedy, ako pomáhala v Kareninovej domácnosti a starala sa o jeho blaho, pocítila, že všetky ostatné lásky nie sú opravdivé, že je teraz naozaj zaľúbená len do Karenina. Cit, ktorý teraz cítila k nemu, zdal sa jej mocnejší, ako všetky doterajšie city. Keď si tento cit rozoberala a porovnávala ho s bývalými citmi, jasne videla, že by sa nebola zaľúbila do Komisarova, keby nebol zachránil cárovi život, že by sa nebola zaľúbila do Rističa-Kudžického, keby nebolo slovanskej otázky, ale že sa zaľúbila do Karenina iba pre neho, pre jeho vznešenú, záhadnú dušu, pre jemný zvuk hlasu s ľahavými intonáciami, ktorý jej bol taký milý, pre jeho ustatý pohľad, pre jeho povahu a mäkké, biele ruky s nabehnutými žilami. Nielen že sa tešila zo stretnutia s ním, ale mu aj hľadala v tvári príznaky dojmu, ktorý v ňom vyvolala. Chcela sa mu páčiť nielen rečami, ale celou osobou. Pre neho sa teraz starostlivejšie zaoberala obliekaním ako kedykoľvek predtým. Pristihovala sa v roztúžení, čo by bolo, keby nebola vydatá a keby on bol slobodný. Červenala sa rozčúlením, keď vchádzal do izby. Nemohla zdržať oduševnený úsmev, keď jej povedal niečo príjemného.

Grófka Lýdia Ivanovna žila už niekoľko dní v najväčšom rozčúlení: dozvedela sa, že Anna s Vronským sú v Petrohrade. Treba bolo ochrániť Alexeja Alexandroviča od stretnutia s ňou, treba ho bolo ochrániť aj

od trápnej zprávy, že táto hrozná ženská je v meste, kde aj on a kde ju môže každú chvíľu stretnúť.

Lýdia Ivanovna sa prezvedela prostredníctvom známych, čo zamýšľajú robiť tí odporní ľudia, ako nazývala Annu s Vronským, a usilovala sa viesť v týchto dňoch všetky priateľove kroky, aby sa nemohol s nimi stretnúť. Mladý pobočník, priateľ Vronského, od ktorého Lýdia Ivanovna dostávala zprávy, lebo jej pomocou dúfal dostať koncesiu, povedal jej, že si v Petrohrade už všetko zariadili a že na druhý deň odchádzajú. Lýdia Ivanovna sa už začala upokojovať, keď jej na druhé ráno doniesli list, ktorého písmo s hrôzou poznala. Bolo to písmo Anny Kareninovej. Obálka bola z hrubého, tvrdého papiera. Na podlhovastom, žltom papieri bol ohromný monogram a list utešene voňal.

„Kto to doniesol?“

„Posol z hostinca.“

Grófka Lýdia Ivanovna si dlho nemohla sadnúť a prečítať list. Z rozčúlenia dostala záchvat záduchu, ktorým trpela. Keď sa upokojila, prečítala tento francúzsky list:

„Madame la Comtesse,

kresťanské city, ktorými máte preplnené srdce, dodávajú mi, cítim, neodpuštitelnú smelosť písať Vám. Som nešťastná z rozlúčenia so synom. Prosím Vás, veľmi Vás prosím o dovoľenie vidieť ho raz pred odchodom. Odpušte mi, že sa Vám pripomínam. Obraciam sa na Vás, a nie na Alexeja Alexandroviča len

preto, lebo nechcem, aby tento veľkodušný človek trpel rozpomienkami na mňa. Poznám Vaše priateľstvo k nemu, viem, že ma pochopíte. Pošlete Seriožka ku mne, a či mám prísť k nemu v presne určenú hodinu, alebo mi oznámite, kde a kedy by som ho mohla vidieť mimo domu? Nečakám odmietnutie, lebo poznám veľkodušnosť toho, kto rozhodne o dovolení. Nemôžete si ani pomyslieť, ako ho túžim uvidieť, preto si ani nemôžete pomyslieť, koľko vďačnosti vzbudí vo mne Vaša pomoc.

Anna.“

V tomto liste dráždil grófkou Lýdiu Ivanovnu: aj obsah, aj náražka na veľkodušnosť, ale najmä, ako sa jej zdalo, bezočivý tón.

„Povedz, že neodpoviem,“ povedala grófka Lýdia Ivanovna a hneď aj otvorila mapu a napísala Alexejovi Alexandrovičovi, že dúfa, že sa s ním stretne o jednej na slávnosti pri dvore.

„Musím sa s Vami poshovárať o vážnej a smutnej veci. Tam sa dohodneme — kde sa poshovárime. Najlepšie by bolo u mňa, kde rozkážem prichystať Váš čaj. Je to súrne. On kladie na nás kríž, ale On dáva aj silu niesť ho,“ doložila, aby ho aspoň trochu pripravila.

Grófka Lýdia Ivanovna písala Alexejovi Alexandrovičovi obyčajne dva-tri listy denne. Rada sa s ním takto dorozumievala, bolo to aj elegantné, aj tajomné — a práve to chýbalo v ich osobnom styku.

XXIV.

Slávnosť pri dvore sa skončila. Rozchádzajúca sa spoločnosť sa stretala a shovárala o posledných novinách dňa — o nových vyznačeniach a o preložení dôležitých úradníkov.

„Mali by dať grófke Márii Borisovne ministerstvo vojny a náčelníkom štábu by mali spraviť kňažnú Viatkovskú,“ vravel šedivý starček v uniforme, vyšívanéj zlatom, vysokej krásavici — dvornej dáme, ktorá sa ho spytovala na zmeny v niektorých úradoch.

„A mňa by mali spraviť pobočníkom,“ odpovedala dvorná dáma s úsmevom.

„Vy už máte miesto. Dajú vás do duchovnej správy. A pomocníkom vám bude — Karenin.“

„Vitajte, knieža!“ povedal starček a stisol ruku prichádzajúcemu.

„Čo ste vraveli o Kareninovi?“

„Karenin a Putiatov dostali rad Alexandra Nevského.“

„Myslel som, že ho už má.“

„Nie. Pozrite na neho,“ povedal starček a ukázal vyšívaným klobúkom na Karenina v dvorskej uniforme, s novou červenou stužkou na prsiach, ktorý stál vo dverách do dvorany s istým vplyvným členom štátnej rady. „Je šťastný a spokojný ako medený groš,“ dodal a zastal, aby stisol ruku krásavcovi komornému pánovi s postavou atléta.

„Nie veru, ostarel,“ povedal komorný pán.

„Zo starostí. Píše teraz len a len plány. Už nepre-

pustí nešťastníka, kým mu nevysvetlí všetko s bodu na bod.“

„Akože ostarel? Il fait des passions.* Myslím, že grófka Lýdia Ivanovna žiarli teraz na jeho ženu.“

„Ale čo! Prosím vás, nehovárajte grófku Lýdiu Ivanovnu.“

„Čo je na tom zlého, že je zaľúbená do Karenina?“

„A naozaj je Kareninová tu?“

„Totiž tu, pri dvore je nie, ale v Petrohrade. Včera som ich stretol s Alexejom Vronským bras dessus, bras dessous,** na Morskej.“

„C'est un homme qui n'a pas...“*** začal komorný pán, ale zarazil sa, ustúpil a poklonil sa osobe z cárskej rodiny, ktorá prechádzala okolo nich.

Takto neprestajne hovorili o Alexejovi Alexandrovičovi, odsudzovali ho a posmievali sa mu, zatiaľ čo on pristavil člena štátnej rady, ktorého sa zmocnil, a ani na chvíľočku mu neprestával vysvetľovať s bodu na bod svoj finančný plán, len aby neodišiel od neho.

Skoro v tom čase, keď Alexeja Alexandroviča opustila žena, postihlo ho aj to najtrpkejšie, čo môže postihnúť úradníka: prestal v úrade postupovať. Toto bolo už hotovým faktom a všetci to videli, len Alexej Alexandrovič si ešte neuvedomoval, že sa mu kariéra už skončila. Či to už bola srážka so Stremovom, či nešťastie so ženou, či proste len, že Alexej Alexandrovič

* Vzbudzuje ľúbostné city.

** Popod pazuchy.

*** Ten človek nemá...

došiel k hranici vopred určenej, ale tohto roku bolo už všetkým zrejmé, že ako úradník dohral úlohu. Mal ešte významné miesto, bol členom mnohých komisií a komitétov, ale bol človekom, ktorý už všetko vydal zo seba a od ktorého už nič nečakajú. Mohol vraviť, čo len chcel, navrhovať, čo len chcel, načúvali ho tak, ako by to, čo navrhuje, bolo už dávno známe, ako by to bolo práve to, čo je už nie potrebné. No Alexej Alexandrovič to necítil a naopak, keď ho takto odstránili z priamej účasti v štátnej činnosti, videl nedostatky a chyby v činnosti iných jasnejšie ako predtým a pokladal si za povinnosť poukazovať na prostriedky, ktoré ich mali napraviť. Nedlho po rozchode so ženou začal písať spis o nových súdoch. Bol to prvý spis z nekonečného radu nikomu nepotrebných spisov o všetkých odvetviach verejnej správy, ktoré mu bolo súdené napísať.

Alexej Alexandrovič nielen nechápal svoje beznádejné postavenie v úradnom svete, nielen ho nemrzelo, ale bol spokojnejší so svojou činnosťou ako inokedy.

„Ženatý sa stará o svetské veci a ako vyhovieť žene, neženatý sa stará o veci Pánove a ako vyhovieť Hospodinu,“ povedal apoštol Pavol, a Alexej Alexandrovič, ktorý sa teraz vo všetkom spravoval podľa Písma, často si pripomínal tento text. Zdalo sa mu, že od toho času, ako ostal bez ženy, práve týmito svojimi plánmi lepšie slúžil Hospodinovi ako predtým.

Alexej Alexandrovič nedbal na zrejmú netrpezlivosť člena štátnej rady, ktorý chcel odísť od neho.

Prestal mu vysvetľovať len vtedy, keď štátny radca využil príležitosť a vyklzol sa mu, keď šiel okolo nich člen cárskej rodiny.

Keď Alexej Alexandrovič osamel, ovesil hlavu, sbieral myšlienky, potom sa roztržite obzrel a šiel ku dverám, kde sa dúfal stretnúť s grófkou Lýdiou Ivanovnou.

— Akí sú všetci mocní a fyzicky zdraví, — pomyslel si Alexej Alexandrovič, hľadiac na mohutného komorného pána, s rozčesanými, navoňanými bokom-briadkami, a na červenú šiju kniežata, upätého v uniforme, okolo ktorých musel prejsť. — Správne vravia, že na svete je len zlo, — pomyslel si a ešte raz zaškúľil na komorného pána.

Pomaličky, s nohy na nohu, kráčal Alexej Alexandrovič a s obvyklým výrazom ustatosti a dôstojnosti poklonil sa pánom, čo sa shovárali o ňom, a zahľadený do dverí hľadal očami grófkou Lýdiu Ivanovnu.

„Ale! Alexej Alexandrovič!“ povedal starček, zlo-myseľne zablýskajúc očami, keď Alexej Alexandrovič došiel až k nemu, a chladným pohybom sklonil hlavu. „Ešte som vám neblahoželal,“ povedal starček a ukazoval mu na stužku, ktorú práve dostal.

„Ďakujem vám,“ odpovedal Alexej Alexandrovič. „Aký je dnes utešený deň,“ dodal a podľa zvyku zvlášťne zdôraznil slovo „utešený“.

Vedel, že sa mu posmievajú, veď ani nečakal od nich inšie, ako nepriateľstvo. Na to už privykol.

Keď Alexej Alexandrovič zazrel žlté, šnurovačkou nadvihnuté plecia grófkou Lýdie Ivanovny, ktorá práve

vchádzala do dverí a volala ho k sebe utešenými, zá-
dumčivými očami, usmial sa, odhalil nestarnúce biele
zuby a šiel k nej.

Toaleta dala dnes Lýdii Ivanovne mnoho námahy,
ako vôbec všetky toalety v poslednom čase. Účel jej
toalety bol teraz celkom opačný ako účel, ktorý sle-
dovala pred tridsiatimi rokmi. Vtedy sa jej chcelo pri-
krášliť sa niečím, a to čím väčšmi, tým lepšie. Teraz
naopak, iba z povinnosti bola taká vystrojená nepo-
merne k rokom a postave a starala sa len, aby tento
nepomer skvostnej toalety s jej výzorom nebol pri-
hrozný. A u Alexeja Alexandroviča to úplne dosiahla
a zdala sa mu vábivá. Veď mu bola jediným ostrovom
nielen priateľskej náklonnosti, ale aj lásky vprostred
mora nepriateľstva a posmeškov, ktoré bolo okolo
neho.

Alexej Alexandrovič prechádzal pomedzi rady po-
smešných pohľadov a prirodzene sa ťahal k jej zaľú-
benému pohľadu, ako rastlina k svetlu.

„Blahoželám vám,“ povedala mu a ukazovala očami
na stužku.

Alexej Alexandrovič zdržal spokojný úsmev, po-
krčil plecami a zažmúril oči, ako by vravel, že ho to
nemôže tešiť. Grófka Lýdia Ivanovna dobre vedela,
že toto patrí medzi jeho najväčšie radosti, hoci sa
k tomu nikdy nepriznáva.

„Čo robí náš anjelič?“ povedala grófka Lýdia Iva-
novna a rozumela Seriožka.

„Nemôžem povedať, že by som bol s ním celkom
spokojný,“ povedal Alexej Alexandrovič, zodvihol

obrvy a otvoril oči. „Ani Sitnikov je s ním nie spokojný. (Sitnikov bol pedagóg, ktorému sverili svetskú výchovu Seriožkovu.) Ako som vám už vravel, je akýsi chladný k najhlavnejším otázkam, ktoré musia zaujať dušu každého človeka a každého dieťaťa,“ začal Alexej Alexandrovič vysvetľovať svoje myšlienky o jedinej otázke, ktorá ho zaujímala okrem úradu, o výchove syna.

Keď sa Alexej Alexandrovič s pomocou Lýdie Ivanovny znova vrátil do života a činnosti, pocítil, že je jeho povinnosťou zaoberať sa výchovou syna, ktorý ostal pri ňom. Alexej Alexandrovič nikdy predtým neuvažoval o výchove, ale teraz venoval niečo času na teoretické preskúmanie predmetu. Prečítal niekoľko kníh o antropológii, pedagogike a didaktike a zostavil si plán výchovy, pozval si najlepšieho petrohradského pedagoga na pomoc a pustil sa do roboty. A táto práca ho stále zaujímala.

„Áno, ale srdce? Vidím v ňom srdce otcovo, a dieťa s takým srdcom nemôže byť zlé,“ povedala Lýdia Ivanovna oduševnene.

„Áno, možno... Čo sa mňa týka, konám si povinnosť. To je všetko, čo môžem robiť.“

„Príďte ku mne,“ povedala Lýdia Ivanovna po chvíľke mlčania, „musíme sa poshovárať o veci, trápnej pre vás. Dala by som všetko, aby som vás zbavila niektorých rozpomienok, ale iní tak nesmýšľajú. Dostala som list od nej. Ona je tu — v Petrohrade.“

Alexej Alexandrovič sa strhol pri spomenutí ženy,

ale hneď mu zas v tvári stúpila mŕtva nehybnosť, ktorá vyjadrovala, že si v tejto veci skutočne nevie rady.

„Čakal som to,“ povedal.

Grófka Lýdia pozrela na neho s oduševnením a slzy nadšenia nad veľkosťou jeho duše jej zaplavily oči.

XXV.

Keď Alexej Alexandrovič vošiel do maličkej, útulnej pracovne Lýdie Ivanovny, s množstvom starého porcelánu a portrétov, domáca pani tam ešte nebola.

Preobliekala sa.

Na okrúhlom stole bol prestretý obrus a na ňom stál čínsky príbor a strieborný liehový čajník. Alexander Alexandrovič si roztržito poobzeral nespočetné, známe portréty, okrašťujúce pracovňu, potom si sadol za stôl a otvoril Evanjelium, ktoré ležalo na ňom. Vyrušilo ho šušťanie grófskych hodvábných šiat.

„No teda, teraz si pokojne sadneme,“ povedala grófka Lýdia Ivanovna, keď s rozčúleným úsmevom náhlivo prechádzala medzi stolom a pohovkou, „a poshovárime sa pri čaji.“

Po niekoľkých úvodných slovách grófka Lýdia Ivanovna, zadychčaná a celá červená, podala Alexejovi Alexandrovičovi do ruky list, ktorý dostala.

Alexej Alexandrovič prečítal list a dlho mlčal.

„Nemyslím, že by som mal právo jej nevyhovieť,“ povedal placho a zdvihol oči.

„Priateľ môj, vy v nikom nevidíte nič zlého!“

„Naopak, vidím, že je všetko zlé. Ale či je to správne...“

No v tvári sa mu javila nerozhodnosť a hľadanie rady, podpory a pomoci v tejto nepochopiteľnej veci.

„Nie,“ prerušila ho grófka Lýdia Ivanovna. „Všetko má určité medze. Chápem nemravnosť,“ povedala nie celkom úprimne, lebo nikdy nemohla pochopiť, čo vedie ženy k nemravnosti, „ale nechápem ukrutnosť. A ku komu? K vám! Ako môže bývať v meste, kde ste vy? Nie, sto rokov ži — sto rokov sa uč. Aj ja sa učím chápať vašu výšku a jej nízkosť.“

„Ale kto hodí kameňom?“ povedal Alexej Alexandrovič, zrejme spokojný so svojou úlohou. „Všetko som odpustil, preto jej nemôžem odprieť, čo vyžaduje jej láska — láska k synovi...“

„Nuž či je to láska, priateľ môj? Či je to úprimné? Povedzme, že ste odpustili, odpúšťate... ale či máme právo pôsobiť na dušu toho anjela? Myslí si, že umrela. Modlí sa za ňu a prosí Boha, aby jej odpustil hriechy... Veď je tak lepšie. A čo by si pomyslel teraz?“

„O tom som nerozmýšľal,“ povedal Alexej Alexandrovič, zrejme súhlasil.

Grófka Lýdia Ivanovna si zakryla tvár rukami a mlčala. Modlila sa.

„Ak sa mňa spytujete o radu,“ povedala, keď sa pomodlila a odokryla si tvár, „neradím vám, aby ste to spravili. Či nevidím, ako trpíte, ako vám to znova otvorilo rany? No, povedzme, že — ako vždy — zabúdate na seba. Ale aký to bude mať výsledok? Vám

to zapríčiní nové utrpenie a dieťaťu nové muky. Ak v nej ostalo ešte trošku ľudskosti, nemala by to chcieť. Nie, neváham, keď vám to neradím a ak mi dovoľíte, napíšem jej list.“

A Alexej Alexandrovič súhlasil a grófka Lýdia Ivanovna napísala tento francúzsky list:

„Milostivá pani,
rozpomienka Vášho syna na Vás by v ňom mohla vyvolať otázky, na ktoré nemožno odpovedať a nevštepíť do duše dieťaťa ducha odsúdenia toho, čo mu má ostať sväté, preto, prosím Vás, pochopte odmietnutie Vášho muža v duchu kresťanskej lásky. Prosím Najvyššieho, aby Vám bol milostivý.

Grófka Lýdia.“

List dosiahol tajný účel, ktorý si Lýdia Ivanovna ani nechcela priznať. Urazil Annu do hĺbky duše.

A zas Alexej Alexandrovič, keď sa vrátil domov od Lýdie Ivanovny, nemohol sa v tento deň sústrediť na zvyčajnú robotu a nájsť duševný pokoj veriaceho a spaseného človeka, ktorý cítil predtým.

Rozpomienka na ženu, ktorá sa pred ním tak previnila a pred ktorou bol on taký svätý, ako mu prízvukovala grófka Lýdia Ivanovna, nebola by ho mala trápiť. Ale veru nemal pokoja: nemohol chápať knihu, ktorú čítal, nemohol odohnať mučivé rozpomienky na svoj pomer k nej, na tie chyby, ktoré — ako sa mu zdalo — spáchal voči nej. Rozpomienka na to, ako pri

návrate z pretekov prijal jej priznanie sa k nevere (najmä to, že požadoval od nej len zachovávanie vonkajšej slušnosti a že nevyzval Vronského na súboj), mučila ho ako pokánie. Práve tak ho mučila rozpomienka na list, ktorý jej napísal. Najmä mu hanbou a ľútosťou páliło srdce nikomu nepotrebné odpustenie a starosť o cudzie dieťa.

A práve taký pocit hanby a ľútosti cítil teraz, keď rozoberal celú svoju minulosť s ňou a keď sa rozpomínal na neobratné slová, ktorými ju po dlhom váhaní popýtal o ruku.

— Ale v čom som zvinil? — vravel si. A táto otázka vyzývala v ňom vždy druhú otázku, — otázku, či iní ľudia, či takí Vronskovci, Oblonskovci alebo takí komorní páni s tučnými lýtkami inakšie cítia, inakšie milujú a inakšie sa ženía . . . A videl v duchu celý rad týchto mocných, zdravím kypiacich ľudí, ktorí nikdy neprichádzali do pomykova a ktorí nevoľky vždy a všade vábili jeho zvedavú pozornosť. Odháňal od seba tieto myšlienky, usiloval sa presvedčiť, že nežije pre tento dočasný život, ale pre život večný, a že má v duši mier a lásku. Ale to, že v tomto dočasnom, bezcennom živote sa dopustil, ako sa nazdával, niekoľkých bezvýznamných chýb, mučilo ho tak, ako by ani nebolo toho večného spasenia, v ktoré veril. Ale pokušenie netrvalo dlho. Čoskoro sa Alexejovi Alexandrovičovi rozhostily v duši pokoj a povýšenosť, vďaka ktorým mohol zabúdať na to, čo si nechcel pripomínať.

XXVI.

„Nuž čo, Kapitonyč?“ povedal červený v lícach a veselý Seriožko, keď sa vrátil z prechádzky deň pred svojimi narodeninami a keď podával široký kabát vysokánskemu, starému vrátnikovi, usmievajúcemu sa zo svojej výšky na drobného človečika. „Čo, bol dnes ten zababušený úradník? Prijal ho otecko?“

„Prijali. Len čo odišiel riaditeľ kancelárie, oznámil som ho,“ povedal vrátnik a veselo zažmurkal. „Dovoľte, vyzlečiem vás.“

„Seriožo!“ povedal Rus-vychovávateľ, ktorý zastal medzi dverami do vnútorných izieb. „Sami sa vyzlečte.“

Ale Seriožko, čo aj počul slabý hlas vychovávateľov, nedbal naň. Stál, držal vrátnika za opasok a díval sa mu do tváre.

„A čo, spravil mu otecko, čo chcel?“

Vrátnik prisvedčil prikývnutím.

Zababušený úradník, ktorý tu bol už sedem ráz prosíť o čosi Alexeja Alexandroviča, zaujímal aj Seriožka aj vrátnika. Seriožko ho raz zastihol na chodbe a počul, ako žalostne prosil vrátnika, aby ho oznámil, lebo mu vraj prichodí umrieť aj s deťmi.

Seriožko potom ešte raz stretol úradníka na chodbe a odvtedy sa začal o neho zaujímať.

„A čo, bol veľmi rád?“ spytoval sa.

„Akože by nebol rád! Len-len že neskákal, keď šiel odtiaľto.“

„A doniesli voľačo?“ spýtal sa Seriožko po chvíľke.

„No, mladý pán,“ pošepol mu vrátník a kýval hlavou, „doniesli čosi od grófky.“

Seriožko hneď vedel, že vrátník vravel o dare od grófky Lýdie Ivanovny jemu na narodeniny.

„Čože vravíš? A kde je to?“

„Kornej zanesol k oteckovi. Iste je to pekná hračka!“

„Aká veľká? Asi takáto?“

„Trošku menšia, ale pekná.“

„Knižka?“

„Nie, hračka. Choďte už, choďte, Vasilij Lukič vás volá,“ povedal vrátník, keď počul, že sa blížia kroky vychovávateľove, opatrne odľahoval ručičku v rukavičke, stiahnutej dopoly, ktorou ho Seriožko držal za opasok, a kývol hlavou na Vasilija Lukiča.

„Vasilij Lukič, prídem hneď a zaraz!“ odpovedal Seriožko s veselým a milým úsmevom, ktorý vždy odzbrojil bedlivého Vasilija Lukiča.

Seriožkovi bolo veľmi veselo, bol prišľastný, aby sa nepodelil s priateľom vrátnikom o rodinnú radosť, ktorú sa dozvedel na prechádzke v Letnom sade od príbuznej grófky Lýdie Ivanovny. Táto radosť sa mu zdala nezvyčajne dôležitá teraz, keď sa spojila s radosťou úradníka a s vlastnou radosťou donesených hračiek. Seriožkovi sa zdalo, že dnes musia byť všetci natešení a veselí.

„Vieš, že otecko dostal Alexandra Nevského?“

„Ako by som nevedel! Už im prišli aj blahoželať.“

„A čo, teší sa?“

„Kto by sa netešil z cárskej milosti! Iste si to zaslúžili,“ povedal vrátnik prísne a vážne.

Seriožko sa zamyslel, pozrel vrátnikovi do tváre, ktorú poznal do najmenších podrobností, najmä na bradu, čo visela medzi šedivými bokombriadkami a ktorú nikto nevidel okrem Seriožka, lebo Seriožko sa na ňu vždy díval len zdola.

„No a tvoja dcéra dávno už nebola u teba?“

Vrátnikova dcéra bola tanečnica v balete.

„Akože môže prísť v robotný deň! Aj ony sa musia učiť. Aj vy sa musíte učiť, mladý pán, choďte už.“

Keď Seriožko prišiel do izby, miesto aby si sadol k učeniu, porozprával učiteľovi, že asi šípi, čo mu doniesli, že to iste bude mašina. „Čo myslíte?“ spýtal sa ho.

Ale Vasilij Lukič myslel len na to, že sa treba učiť úlohu z gramatiky, lebo učiteľ príde o druhej.

„Nie, Vasilij Lukič, len mi aspoň povedzte,“ spýtal sa zrazu, keď už sedel pri pracovnom stole a držal knihu v rukách, „ktoré vyznačenie je vyššie ako Alexander Nevský? Viete, že otecko dostal Alexandra Nevského?“

Vasilij Lukič mu odpovedal, že vyššie vyznačenie, ako Alexander Nevský, je Vladimír.

„A ešte vyššie?“

„Najvyššie je Andrej Prvozvaný.“

„A ešte vyššie ako Andrej?“

„Neviem.“

„Ani vy neviete?“ A Seriožko si podoprel hlavu o ruky a zahrúžil sa do myšlienok.

A myšlienky mal veľmi složité a veľmi pestré. Myslel na to, ako jeho otec zrazu dostane aj Vladimíra aj Andreja a že preto bude dnes na hodine omnoho láskavejší, a že on, Seriožko, keď dorastie, dostane všetky vyznačenia, aj to, ktoré ešte len vymyslia a ktoré bude vyššie ako Andrej. Len čo ho vymyslia, hneď si ho zaslúži. Potom vymyslia ešte vyššie vyznačenie a aj to si hneď zaslúži.

V takýchto myšlienkach minul sa čas a keď prišiel učiteľ, veru Seriožko ešte nevedel úlohu o príslovkách miesta, času a spôsobu, a učiteľ bol nielen nespokojný, ale sa aj nahneval. A učiteľov hnev Seriožka mrzel. Necítil sa vinný, že sa nenaučil úlohu. Čo ako by sa bol namáhal, nijako sa úlohu nemohol naučiť. Kým mu ešte učiteľ vysvetľoval, veril, že voľačo rozumie, ale ako učiteľ odišiel, nijako sa nemohol rozpamätať a pochopiť, že krátke a také pochopiteľné slovíčko „zrazu“ je príslovkové určenie spôsobu. Ale predsa len ľutoval, že nahneval učiteľa.

Vybral si chvíľu, keď učiteľ mlčky hľadel do knihy. „Michal Ivanyč, kedy máte meniny?“ spýtal sa zrazu.

„Radšej by ste mali myslieť na robotu, lebo meniny nemajú významu pre rozumného tvora. Je to deň ako iný, aj vtedy treba pracovať.“

Seriožko pozorne pozrel na učiteľa, na jeho riedku briadku, na okuliare, ktoré sa sklízly niže záreza na nose, a zamyslel sa tak, že už nepočul celkom nič z učiteľovho vysvetľovania. Pochopil, že učiteľ nemyslí na to, čo vraví, vycítil to z tónu, ktorým vravel. „Prečo

sa len všetci dohovorili a vravia všetci rovnako, ustavične len nudné a nepotrebné veci? Prečo si ma odpudzuj, prečo ma nemá rád?“ smutne sa spytoval chlapec v duchu a nemohol vymyslieť odpovede.

XXVII.

Po hodine s učiteľom bola hodina s otcom. Kým otec neprišiel, sadol si Seriožko za stôl, hral sa s nožíkom a začal rozmýšľať. Medzi Seriožkove najmilšie zamestnania patrilo hľadať matku na prechádzke. Vôbec neveril v smrť a najmä nie v jej smrť, čo aj mu Lýdia Ivanovna povedala a otec potvrdil, že matka umrela, preto aj potom, keď mu to povedali, na prechádzkach ju vždy hľadal. Každá plná, pôvabná žena s čiernymi vlasmi bola jeho matka. Keď zazrel podobnú ženu, v duši sa mu dvíhal taký cit nežnosti, že sa až zadychčal a slzy sa mu vtisly do očí. A už-už čakal, že príde k nemu a zdvihne závoj. Uvidí jej celú tvár, usmeje sa mu, objíme ho, pocíti jej vôňu, jej nežnú ruku, a rozplače sa šťastím, ako raz večer, keď si jej ľahol k nohám a ona ho štekľila a on sa chichotal a hrýzol jej bielu ruku s prsteňmi. Potom, keď sa náhodou dozvedel od nani, že matka neumrela, a keď mu otec s Lýdiou Ivanovnou vysvetlili, že pre neho je ako mŕtva, lebo je zlá (čomu nijako nemohol uveriť, lebo ju ľúbil), stále ju práve tak hľadal a čakal. V Letnom sade bola dnes istá dáma vo fialovom závoji, ktorú pozoroval so zamretým srdcom, keď sa k nim blížila po chodníčku, lebo čakal, že je to ona. Ale dáma ne-

došla až k nim, kdesi zmizla. Dnes Seriožko väčšmi ako inokedy cítil návaly lásky k matke a teraz, v myšlienkach, kým čakal otca, porezal celý kraj stola nožikom, keď hľadel rozjasnenými očami vopred a myslel na ňu.

„Otecko ide,“ vyrušil ho Vasilij Lukič.

Seriožko vyskočil, šiel k otcovi, bozkal mu ruku, pozrel pozorne na neho a hľadal v ňom príznaky radosti z vyznačenia radom Alexandra Nevského.

„Dobre bolo na prechádzke?“ spýtal sa Alexej Alexandrovič, keď si sadal do svojho kresla, priťahoval knihu Starého zákona a otváral ju. Alexej Alexandrovič síce neraz vravel Seriožkovi, že každý kresťan musí dobre poznať biblické dejiny, ale v Starom zákone si veru často vypomáhal knihou a Seriožko to zbadal.

„Áno, otecko, bolo veľmi veselo,“ povedal Seriožko, sadol si bokom na stoličku a knísal sa na nej, čo bolo zakázané. „Bol som s Nadeňkou. (Nadeňka bola chovanica Lýdie Ivanovny, z rodiny.) Povedala mi, že vám dali novú hviezdu. Radi ste, otecko?“

„Po prvé, prosím ťa, nekníš sa,“ povedal Alexej Alexandrovič. „A po druhé, drahá nám je nie odmena, ale práca. Želal by som si, aby si to pochopil. Ak sa budeš namáhať a učiť len preto, aby si dostal odmenu, bude sa ti práca zdať ťažká. Ale ak budeš pracovať (vravel Alexej Alexandrovič, lebo sa rozpamätal, ako sa povzbudzoval vedomím povinnosti pri ťažkej práci dnešného rána, totiž pri podpisovaní sto osemnástich listín), z lásky k práci, najdeš si v nej aj odmenu.“

Seriožkovi zhasly nežné, ligotavé a veselé očka a sklopily sa pod otcovým pohľadom. Toto bol stále rovnaký, dávno známy tón, ktorým sa otec vždy s ním shováral a ktorému sa Seriožko už naučil podrobovať. Otec sa vždy shováral s ním — tak to cítil Seriožko — ako by oslovoval akéhosi vymysleného chlapca, asi takého, ako bývajú v knižkách, ale ktorý sa ani trošku neponášal na Seriožka. A pred otcom sa Seriožko vždy usiloval robiť sa takým knižným chlapcom.

„Dúfam, že to chápeš!“ povedal otec.

„Áno, otecko,“ pretvaroval sa Seriožko, aby vyzeral ako vymyslený chlapec.

Na úlohu sa mal nazpamäť naučiť niekoľko veršov z Evanjelia a opakovať začiatok Starého zákona. Verše z Evanjelia vedel dobre, lenže práve keď ich odpovedal, zahľad sa na kosť otcovho čela, čo sa tak ostro zahýbala na sluche, poplietol sa a koniec jedného verša pri rovnakom slove pripojil k začiatku nasledujúceho verša. Alexej Alexandrovič jasne videl, že chlapec nerozumie, čo vraví, a to ho podráždilo.

Zachmúril sa a začal vysvetľovať, čo už Seriožko toľko ráz počul, ale nikdy si nemohol zapamätať, lebo pridobre chápал — že to bolo čosi takého, ako že „zrazu“ je príslovkové určenie spôsobu. Seriožko sa díval celý preľaknutý na otca a rozmýšľal len, či ho otec prinúti opakovať, čo odpovedal, lebo sa to zavše stávalo. A táto myšlienka Seriožka tak strašila, že už celkom nič nechápal. Ale otec mu nedal opakovať a prešiel k úlohe zo Starého zákona. Seriožko pekne

vyrozprával vlastný dej, ako keď mal odpovedať na otázky, čo vyjadrujú niektoré udalosti, už zas nič nevedel, hoci ho už raz potrestali pre túto úlohu. Bolo to miesto, kde mal rozprávať o patriarchoch, ktorí žili do potopy sveta, tu nevedel povedať už nič, len sa plietol, rezal stôl a knísal sa na stoličke. Nevedel pomenovať ani jedného z patriarchov, okrem Enocha, ktorý sa dostal za živa do neba. Predtým si pamätal aj iné mená, ale teraz ich celkom zabudol. Enocha si pamätal najmä preto, lebo bol jeho najobľúbenejšou osobou zo Starého zákona a s tým, že sa za živa dostal do neba, spájal sa mu celý dlhý rad myšlienok, ktorým podľahol aj teraz, keď sa uprene díval na retiazku otcových hodínok a na nedopätú gombičku na veste.

V smrť, o ktorej mu tak často hovorili, Seriožko vôbec neveril. Neveril, že ľudia, ktorých má rád, môžu umrieť, a najmä neveril, že aj on umrie. To mu bolo celkom nemožné a nepochopiteľné. Ale vraveli mu, že všetci ľudia umrú. Spytoval sa na to ešte aj ľudí, ktorým veril, a aj tí to potvrdili: aj ňaña to vravela, čo aj neochotne. Ale Enoch neumrel, teda predsa len neumierajú všetci. — A prečo by sa každý nemohol tak zaslúžiť pred Bohom, aby ho vzal za živa do neba? — rozmýšľal Seriožko. Zlí ľudia, totiž tí, ktorých Seriožko nemal rád, tí môžu umrieť, ale dobrí sa všetci môžu dostať do neba ako Enoch.

„No teda, ktoríže patriarchovia boli?“

„Enoch, Enos.“

„Áno, to si už povedal. Zle sa učíš, Seriožo, veľmi zle. Keď sa neusiluješ naučiť, čo je najpotrebnejšie

každému kresťanovi," povedal otec, vstávajúc, „čože ťa môže zaujímať? Som s tebou nespokojný a aj Peter Ignatevič (to bol hlavný učiteľ) je nespokojný . . . Musím ťa potrestať.“

Ani otec, ani učiteľ neboli spokojní so Seriožkom, a naozaj, učil sa veľmi zle. No nemohlo sa veru povedať, že by chlapec nebol nadaný. Naopak, bol omnoho nadanejší ako chlapci, ktorých mu učiteľ dával za príklad. Otec si namýšľal, že sa nechcel učiť, čomu ho učili. A v skutočnosti sa tomu nemohol učiť. Preto nemohol, lebo mal v duši požiadavky, ktoré mu boli potrebnéjšie ako tie, ktoré požadovali otec a učiteľ. Tieto požiadavky si odporovali a chlapec priamo zápasil so svojimi vychovávateľmi.

Mal deväť rokov, bol ešte dieťa. Ale dušu si poznal, bola mu drahá, chránil si ju, ako viečko chráni oko, a bez kľúča lásky nikoho do nej nevpušťať. Vychovávateľia sa ponosovali, že sa nechce učiť, no on mal dušu preplnenú túžbou po poznaní. A učil sa teda u Kapitonyča, u ňani, u Nadeňky, u Vasilija Lukiča, len nie u učiteľov. Voda, ktorú otec a učiteľ čakali na svoj mlyn, už dávno vsiakla a pracovala na inom mieste.

Otec potrestal Seriožka, nepustil ho k Nadeňke, chovanici Lýdie Ivanovny. Ale tento trest vlastne obšťastnil Seriožka. Vasilij Lukič bol dobrej vôle a ukázal mu, ako sa robia veterné mlyny. Celý večer prešiel v robote a v túžbach, ako by sa dal spraviť taký mlyn, aby sa na ňom mohol aj on krútiť: chytiť sa rukami za krídla, alebo sa priviazať o ne a krútiť sa. Na

matku Seriožko nemyslel celý večer, ale keď si ľahol do postele, rozpomenul sa zrazu na ňu a pomodlil sa svojimi slovami, aby sa mu matka, už zajtra, na narodeniny, prestala schovávať a aby prišla k nemu.

„Vasilij Lukič, viete, čo som sa pomodlil okrem obyčajných modlitieb?“

„Aby si sa lepšie učil?“

„Nie.“

„O hračky?“

„Nie. Neuhádnete. Za čosi krásneho, ale to je tajnosť. Ak sa mi splní, poviem vám. Neuhádni ste?“

„Nie. Neuhádnem. Povedzte,“ povedal Vasilij Lukič s úsmevom, čo bolo veľmi zriedkavé. „No, ľahnite si už, zahasím sviečku.“

„A ja bez sviečky lepšie vidím to, čo vidím a za čo som sa modlil. Len-len že som vám už neprezradil tajnosť,“ povedal Seriožko vo veselom smiechu.

Keď odniesli sviečku, Seriožko počul a cítil matku. Stála nad ním a láskala ho milujúcim pohľadom. Ale zjavily sa mlyny, nožík, všetko sa smiešalo — a Seriožko zaspal.

XXVIII.

Keď Vronský s Annou prišli do Petrohradu, ubytovali sa v jednom z najlepších hostincov. Vronský osobitne, v nižšom poschodí, a Anna s dieťaťom, dojčkou a slúžkou hore, vo veľkom byte zo štyroch izieb.

Hneď prvý deň po príchode Vronský šiel k bratovi. Tam našiel matku, ktorá prišla z Moskvy po povin-

nosti. Matka a švagriná ho privítaly ako obyčajne. Spytovaly sa ho na cestu v cudzine, spomínaly spoločných známych, ale ani slovom mu nepripomenuli pomer s Annou. Potom na druhý deň ráno prišiel k Vronskému brat, spýtal sa ho na Annu a Vronský mu rovno povedal, že hľadá na sväzok s Kareninovou ako na manželstvo, že dúfa dosiahnuť rozsobáš a potom že si ju vezme za ženu. Do tých čias že ju pokladá za svoju manželku, práve takú ako iné manželky, a že hc prosí, aby to povedal matke aj žene.

„Ak to spoločnosť neschvaľuje, je mi to jedno,“ povedal Vronský, „ale ak moja rodina chce byť so mnou v rodinných stykoch, musí sa práve tak stýkať aj s mojou ženou!“

Starší brat, ktorý si vždy ctil mienku mladšieho, nevedel, či brat má pravdu, či nie, kým spoločnosť nerozhodne o tejto otázke. On nemal nič proti tomu a šiel s Alexejom k Anne.

Pred bratom Vronský Anne vykal, ako pred všetkými, a shováral sa s ňou ako s dobrou známou. Ale naznačovali, že brat vie o ich pomere a spomínali aj, že Anna ide na majetok Vronského.

Vronský sa síce vyznal v spoločnosti, ale teraz, v novom postavení, do ktorého sa dostal, veru sa v nej strašne zmýlil. Vari by bol mal pochopiť, že mu je s Annou zavretý prístup do spoločnosti. Lenže teraz sa mu v hlave rodily akési nejasné myšlienky, že tak bývalo len za starých čiasov, ale že teraz, pri rýchlom pokroku (ani nezbedať, že bol teraz prívržencom každého pokroku) zmenily sa názory spoločnosti a že

otázka, či ich prijmú do spoločnosti, je ešte nie rozhodnutá. — Pravdaže, — myslel si, — spoločnosť pri dvore ju neprijme, ale ľudia blízki môžu a majú nás chápať, ako treba.

Možno presedieť niekoľko hodín so skrčenými nohami, stále v rovnakej polohe, keď vieš, že ti nikto neprekáža zmeniť polohu. Ale ak vieme, že musíme sedieť takto so skrčenými nohami, dostaneme krče, nohy sa budú trhať a tlačíť na miesto, kde ich chceme vystrieť. Práve toto prežíval aj Vronský k spoločnosti. V hĺbke duše vedel, že majú zavretý prístup do spoločnosti, a predsa len skúmal, či sa teraz spoločnosť nezmenila a či ich neprijmú. Ale veľmi chytré spozoroval, že hoci jemu osobne je spoločnosť otvorená, ostáva zavretá Anne. Ako v hre na mačku a myš, ruky, ktoré sa dvíhajú, aby on mohol prejsť, hneď sa spúšťajú pred Annou.

Medzi prvými petrohradskými dámami, s ktorými sa Vronský stretol, bola sesternica Betsy.

„Konečne!“ privítala ho radostne. „A Anna? Aká som rada? Kde ste sa ubytovali? Môžem si domyslieť, aký vám je strašný Petrohrad po takej utešenej ceste. Myslím, že ste medový mesiac strávili v Ríme. Čo rozsobáš? Všetko je už v poriadku?“

Vronský zbadal, že Betsino oduševnenie sa zmenšilo, keď sa dozvedela, že je Anna ešte nie rozsobášená.

„Viem, že hodia do mňa kameňom,“ povedala, „ale prídem k Anne. Áno, určite prídem. Neostanete tu dlho?“

A naozaj, prišla ešte v ten deň k Anne. Ale nebola k nej už taká úprimná ako predtým. Zrejme sa vystavovala svojou smelosťou a želala si, aby Anna ocenila jej verné priateľstvo. Neostala dlhšie ako desať minút, rozpovedala spoločenské novinky a pri odchode povedala:

„Nepovedali ste mi, kedy bude rozsobáš. Povedzme, že som zahodila čepiec za mlyn, ale ostatné stojaté goliere vás zdrvia chladom, kým sa nesosobášite. A teraz je to také prosté. Ça se fait.* Teda už v piatok odchádzate. Škoda, že sa už neuvidíme.“

Z Betsinho tónu mohol Vronský pochopiť, čo má čakať od spoločnosti. Ale ešte sa pokúsil v rodine. Na matku sa nespoliehal. Vedel, že matka, ktorá bola taká oduševnená Annou pri prvom soznámení, bola k nej teraz neúprosná, lebo Anna vlastne zničila synovi kariéru. Ale s veľkými nádejami sa spoliehal na Varju, bratovu ženu. Zdalo sa mu, že ona nehodí kameňom, ale proste a rozhodne pôjde k Anne a prijme ju u seba.

A na druhý deň po príchode do Petrohradu Vronský sa vybral k nej, našiel ju samu a rovno jej povedal, čo si žiada.

„Vieš, Alexej,“ povedala mu, keď ho vypočula, „ako ťa mám rada a že som ochotná všetko spraviť pre teba. Ale mlčala som, lebo som vedela, že nemôžem pomôcť ani tebe, ani Anne Arkadevne,“ povedala a najmä starostlivo vyslovila „Anne Arkadevne“. „Ne-

* Robí sa to.

mysli si, prosím ťa, že odsudzujem. To nikdy nespravím. Možno, na jej mieste, spravila by som to isté. Nechcem a nemôžem sa šíriť o podrobnostiach," povedala a placho sa mu dívala do zachmúrenej tváre. „Ale treba veci nazvať pravým menom. Chceš, aby som šla k nej, prijímala ju v dome a tým aby som ju rehabilitovala v spoločnosti. Ale pochop, že to nemôžem spraviť. Dcéry mi dorastajú, a pre muža musím žiť v spoločnosti. No, prídem k Anne Arkadevne, ona pochopí, že ju nemôžem pozvať k nám, alebo že to musím zariadiť tak, aby sa u nás nestretla s nikým, kto s tým nesúhlasí, a to ju urazí. Nemôžem ju zdvihnúť..."

„No, nemyslím, že by bola padla hlbšie ako stovky iných žien, ktoré prijímate!" prerušil ju Vronský ešte zachmúrenejšie, potom mlčky vstal, lebo pochopil, že rozhodnutie švagriny je nezmeniteľné.

„Alexej! Nehnevaj sa na mňa. Prosím ťa, pochop, že nemôžem zato," povedala Varja a pozrela na neho s plachým úsmevom.

„Nehnevám sa na teba," povedal práve taký zachmúrený, „ale bolí ma to dvojnásobne. Bolí ma aj, že to trhá naše priateľstvo. Povedzme, keď aj netrhá, ale oslabuje. Chápeš, že ani ja nemôžem inak."

Po týchto slovách odišiel od nej.

Vronský pochopil, že ďalšie pokusy sú márne a že treba stráviť tých niekoľko dní v Petrohrade ako v cudzom meste, vyhnúť sa každému styku s bývalou spoločnosťou a nevystavovať sa nepríjemnostiam a urážkam, ktoré mu boli také trápne. Medzi hlavné

neprijemnosti v Petrohrade patrilo, že sa zdalo, ako by Alexej Alexandrovič a jeho meno bolo všade. Nedalo sa o ničom shovárať, aby sa rozhovor neskrútil na Alexeja Alexandroviča, nedalo sa nikde ísť, aby sa s ním nestretol. Vronskému bolo asi tak, ako človeku s poraneným prstom, ktorému sa zdá, že sa schválne do všetkého drgne práve tým boľavým prstom.

Pobyt v Petrohrade sa zdal Vronskému ešte tým ťažší, že badal celý čas, že je Anna v akejsi neznámej, nepochopiteľnej nálade. Raz bola ako by zaľúbená do neho, inokedy zas bola chladná, podráždená a nepochopiteľná. Čosi ju mučilo, čosi pred ním skrývala, ako by nepozorovala urážky, ktoré mu otravovali život a ktoré jej, veľmi citlivej, iste boli ešte trápnejšie.

XXIX.

Anna aj preto túžila vrátiť sa do Ruska, aby sa sišla so synom. Od toho dňa, ako odcestovali z Talianska, neprestávala ju rozčuľovať myšlienka na toto stretnutie. Čím väčšmi sa blížili k Petrohradu, tým väčšia a väčšia sa jej zdala radosť zo stretnutia a jeho význam. Netrápila sa otázkami, ako sa uskutoční stretnutie. Zdalo sa jej prirodzené proste vidieť syna, keď bude v tom meste, čo aj on. Ale po príchode do Petrohradu zrazu sa jej jasne ukázalo, aké má postavenie v terajšej spoločnosti a pochopila, že bude ťažko zaradiť stretnutie so synom.

Bola už dva dni v Petrohrade. Myšlienka na syna ju neopúšťala ani na chvíľočku, ale ešte vždy ho nevidela. Cítila, že nemá práva ísť rovno do domu, kde by sa mohla stretnúť s Alexejom Alexandrovičom. Mohli ju aj nevpustiť a uraziť. Písať mužovi a nadviazať s ním styky — bolo jej trápne už aj pomyslieť: veď len vtedy mohla byť pokojná, keď nemyslela na muža. Vidieť syna na prechádzke, keby sa vyzvedela, kde chodíeva, bolo jej málo: tak sa chystala na toto stretnutie, musela mu toľko povedať, tak sa jej chcelo objímať ho a bozkávať. Stará ňaña Seriožkova jej mohla pomôcť a poradiť. Ale ňaña už nebola v dome Alexeja Alexandroviča. V tomto váhaní a hľadaní pestúnky prešli dva dni.

Keď sa Anna dozvedela o blízkych stykoch Alexeja Alexandroviča s grófkou Lýdiou Ivanovnou, na tretí deň sa rozhodla, že jej napíše list, ktorý jej dal toľko námahy a v ktorom schválne napísala, že rozhodnutie o stretnutí so synom závisí od mužovej veľkodušnosti. Vedela, ak list ukážu mužovi, že neodmietne jej prosbu, lebo bude chcieť pokračovať v úlohe veľkodušného človeka.

Posol, ktorý niesol list, doniesol jej najsurovšiu a najneočakávanejšiu odpoveď, nijakú odpoveď. Nikdy sa necítila taká pokorená, ako vtedy, keď si zavolala posla a podrobne ho vypočula, ako ho najprv nechali čakať a potom mu povedali: — Povedz, že neodpoviem. — Anna sa cítila ponížená, urazená, ale videla, že podľa svojho presvedčenia má Lýdia Ivanovna pravdu. Bolelo ju to tým väčšmi, že trpela sama. Ne-

mohla a nechcela sa rozdeliť o svoju bolesť s Vronským. Vedela, že jemu, hoci bol hlavnou príčinou jej nešťastia, zdá sa celkom bezvýznamné jej stretnutie so synom. Vedela, že nikdy nepochopí celú hĺbku jej utrpenia. Vedela, že by ho znenávidela za chlad, ktorý by prejavil, keby mu to spomenula. A tohto sa bála najväčšmi na svete, a preto mu tajila všetko, čo sa týkalo syna.

Presedela doma celý deň a vymýšľala, ako by sa mohla stretnúť so synom a rozhodla sa, že napíše rovno mužovi. Už aj začala písať, keď jej doniesli list od Lýdie Ivanovny. S grófkiným mlčaním sa už smierila, hoci ju pokorilo, ale list a všetko, čo prečítala medzi riadkami, tak ju podráždilo, táto zlomyseľnosť sa jej zdala taká urážlivá v porovnaní s jej náruživou, oprávnenou nežnosťou k synovi, že sa vzbúrila proti iným a prestala obviňovať seba.

— Tento chlad — citová pretváрка! — vravela si. — Chcú ma len urážať a mučiť dieťa a ja aby som sa im pokorila! Ani za čo! Ona je horšia ako ja. Ja aspoň neklamem. — A hneď sa aj rozhodla, že zajtra, práve na Seriožkove narodeniny, pôjde rovno do mužovho domu, podplatí ľudí, bude klamať a na každý prípad uvidí syna a poprie to hnusné klamstvo, ktorým obkolesili nešťastné dieťa.

Dala sa zaviezť do hračkárskeho obchodu, nakúpila hračiek a premyslela si plán, ako to uskutoční. Príde ta ráno o ôsmej, keď Alexej Alexandrovič ešte iste leží. Bude mať v rukách peniaze, ktoré dá vrátnikovi a sluhovi, aby ju pustili, nesníme si závoj a povie, že

prišla od Seriožkovho krstného otca blahoželať a že jej kázali postaviť hračky k synovej postieľke. Len si neprichystala, čo povie synovi. Čo koľko o tom rozmýšľala, nemohla vymyslieť, čo mu povie.

Na druhý deň ráno o ôsmej Anna sama sišla s nájomného koča a zacengala pri hlavnom vchode svojho bývalého domu.

„Choď, pozri, čo chcú. Je tam akási pani,“ povedal Kapitonyč, ešte neoblečený, len v kabáte a papučiach, keď oblokom videl dámu, zahalenú v závoji, ktorá stála celkom pri dverách. Len čo jej otvoril dvere vrátnikov pomocník, mladý šuhaj, ktorého Anna nepoznala, už aj vošla do dverí, vytiahla z rukávnik trojrubľovú bankovku a chytro mu ju vtisla do ruky.

„Seriožko... Sergiej Alexejevič,“ povedala a už aj kráčala ďalej. Pomocník pozrel na peniaze a zastavil ju pri druhých sklených dverách.

„Koho hľadáte?“ spýtal sa.

Nepočula jeho slová a neodpovedala mu.

Kapitonyč zbadal zmätok neznámej, vyšiel k nej, prepustil ju dverami a spýtal sa jej, čo si želá.

„Od kniežata Skorodumova Sergiejovi Alexejevičovi,“ povedala.

„Ešte nevstali,“ povedal vrátnik a pozorne sa díval na ňu.

Anna vôbec nečakala, že by známe, nezmenené zariadenie v chodbe domu, kde žila deväť rokov, tak mocne zapôsobilo na ňu. Rozpomienka za rozpomien-

kou, radostná aj trápna, rástla jej v duši a ona na chvíľočku zabudla, načo vlastne prišla.

„Ráčite počkať?“ spýtal sa Kapitonyč, keď jej soblíkol kožuštek.

Pri vyzliekaní jej Kapitonyč nazrel do tváre, poznal ju a mlčky sa jej hlboko poklonil.

„Ráčte, Vaša Jasnosť,“ povedal jej.

Chcela čosi povedať, ale hlas jej odoprel vysloviť čo len zvuk. Pozrela na starčeka vinovato a prosebne a rýchlou, ľahkou chôdzou šla na schodište. Kapitonyč bežal za ňou celý nahrbený a zachytával sa papučami o schody, keď ju chcel predbehnúť.

„Je tam učiteľ, možno ešte neoblečený. Oznámim vás.“

Anna len šla ďalej známym schodištom a nechápala, čo jej vravel starček.

„Tadeto ráčte, naľavo. Odpusťte, je tu neporiadok. Bývajú teraz v bývalom salóne,“ vravel zadychčaný vrátnik. „Dovoľte, pozhovejte, Vaša Jasnosť, pozriem,“ povedal, predbehol ju, otvoril vysoké dvere a zmizol za nimi. Anna zastala a čakala. „Práve sa zobudili,“ povedal vrátnik, keď vyšiel zo dverí.

A vo chvíli, keď to vrátnik vravel, začula Anna zvuk detského zívnutia. Už zo zvuku tohto zívnutia poznala si syna a videla ho pred sebou ako živého.

„Pusť ma, pusť ma, choď!“ povedala a vošla do vysokých dverí. Vpravo odo dverí stála posteľ a na posteli sedel nadvihnutý chlapček, len v rozopätej košielke, a s prehnutým tieľkom sa preťahoval a dokončieval zívnutie. Práve vo chvíli, keď sa mu pery spo-

jily, stúlily sa do blaženého, ospanlivého úsmevu a s týmto úsmevom si chlapček zasa pomaly a sladko líhal.

„Seriožko!“ zašepkala Anna a tíško sa blížila k nemu.

V čase rozlúčenia a v návale lásky, ktorý ustavične cítila v týchto posledných dňoch, mysliela na neho ako na štvorročného chlapčeka, lebo vtedy ho mala najradšej. A teraz nebol ani len taký, ako ho nechala. Bol ešte vzdialenejší od štvorročného chlapčeka, ešte narástol a schudol. Čože je to! Akú má chudú tváričku a aké krátke vlasy! Aké dlhé ruky! Ako sa zmenil odvtedy, ako ho opustila! Ale bol to on, bol to tvar jeho hlavičky, s jeho ústami, s jeho mäkkým hrdielkom a širokými plecami.

„Seriožko,“ opakovala dieťaťu celkom pri uchu.

Zas sa nadvihol, podoprel o lakeť, obrátil strapatú hlavičku na obe strany, ako by čosi hľadal, a otvoril oči. Ticho a skúmavo hľadel niekoľko sekúnd na matku, ktorá pred ním nehybne stála, potom zrazu sa blažene usmial, zas zatvoril slepené očká a hodil sa, ale nie už do postieľky, ale k nej, k jej rukám.

„Seriožko, môj chlapček drahý!“ povedala bez dychu a objala rukami okrúhle tieľko.

„Mama!“ povedal a hýbal sa jej pod rukami, aby sa jej dotýkal rúk rozličnými miestami tieľka.

S ospanlivým úsmevom, ešte vždy so zavretými očami, pustil z okrúhlych ručičiek peľasť posteľe a chytil ju za plecía, pritúlil sa k nej a zahaľoval ju

milou ospanlivou vôňou a teplotou, akú mávajú len deti, a začal sa jej trieť tváričkou o šiju a plecيا.

„Vedel som,“ povedal, keď otvoril oči. „Dnes mám narodeniny. Vedel som, že prídeš. Hneď vstanem.“

A pri týchto slovách zas zaspával.

Anna si ho dychtivo obzerala. Videla, že narástol a zmenil sa v jej neprítomnosti. Poznávala aj nepoznávala jeho holé, teraz už také veľké nohy, ktoré sa vyslobodily zpod prikrývky. Poznávala tie pochudnuté líčka, tie ostrihané, krátke kučeravé vlasy na tyle, kde ho tak často bozkávala. Dotýkala sa tohto všetkého a nemohla vypovedať slova: slzy ju dusily.

„Prečo plačeš, mama?“ spýtal sa, celkom sa zobudiac. „Mama, prečo plačeš?“ vykrikol plačlivým hlasom.

„Nebudem plakať... Plačiem z radosti. Tak dávno som ťa nevidela. Nebudem už, nebudem,“ povedala mu, prehlgajúc slzy, a odvrátila sa. „Ale teraz sa už musíš obliekať,“ dodala po chvíľke ticha, keď sa spamätala. Nepustila mu ruky, sadla si k nemu na stoličku pri postieľke, na ktorej mal prichystané šaty.

„Akože sa obliekaš bezo mňa? Ako...“ chcela začať rozprávať proste a veselo, ale nemohla a zas sa odvrátila.

„Neumývam sa už chladnou vodou: otecko nekázal. A Vasilija Lukiča si nevidela? Príde. A sadla si si mi na šaty!“

Seriožko sa rozosmial. Pozrela na neho a usmiala sa.

„Mama, dušička, holubička!“ vykrikol, zas sa hodil k nej a objímal ju. Ako by len teraz, keď videl jej

úsmev, jasne bol pochopil, čo sa stalo. „Toto nepotrebuješ,“ povedal a snímal jej klobúk. A ako by ju znova videl takto bez klobúka, zas ju začal bozkávať a bozkávať.

„No a myslel si na mňa? Nemyslel si si, že som umrela?“

„Nikdy som ťo neveril.“

„Neveril, milý môj?“

„Vedel som, vedel, že prídeš!“ opakoval najobľúbenejšiu vetu, schytil jej ruku, ktorou mu hladkala vlasy, začal si ju dlaňou pritiskať na ústa a bozkávať.

XXX.

Vasilij Lukič, ktorý zpočiatku nechápal, kto bola táto dáma, a ktorý z rozhovoru vyrozumel, že je to matka, čo opustila muža a ktorú nepoznal, lebo prišiel do domu len potom, bol zatiaľ v pomykove, či má vojsť, či nie, alebo či to má oznámiť Alexejovi Alexandrovičovi. Rozvážil si napokon, že jeho povinnosťou je budiť Seriožka v určitý čas, že preto nemá čo rozmýšľať, kto tam sedí, či matka alebo niekto iný, ale že si musí vykonať povinnosť, obliekol sa teda, šiel ku dverám a otvoril ich.

Ale láskanie matky so synom, zvuk ich hlasov a to, čo sa shovárali — všetko spolu ho prinútilo zmeniť úmysel. Pokýval hlavou, vzdychol a zatvoril dvere. — Počkám ešte desať minút, — povedal si, odkašľal si a utrel si slzy.

Medzitým sa služobníctva v dome zmocnilo veľké rozčúlenie. Všetci sa dozvedeli, že prišla pani a že ju Kapitonyč pustil dnu, že je teraz v detskej izbe a že pán vždy presne o deviatej chodieval do detskej izby, a všetci chápali, že stretnutie s mužom je nemožné, že mu treba zabrániť. Komorník Kornej sišiel do vrátnice a spytoval sa, kto a ako ju vpustil dnu, a keď sa dozvedel, že ju Kapitonyč prijal a zaviedol dnu, dohovárať starčekovi. Vrátnik úporne mlčal, ale keď mu Kornej povedal, že by ho za to mali vyhnať, Kapitonyč priskočil k nemu, zarozháňal sa mu rukami pred nosom a povedal:

„Áno, ty by si ju veru nebol pustil! Desať rokov tu slúžiš a okrem milosti nič si nevidel. Ale teraz by si prišiel a povedal by si jej: ráčte, prosím, von! Ty sa veru vyznáš v politike! Tak veru! Ty by si len na to myslel, ako by si pána okradol, hranostajové kožuchy potiahol!“

„Vojak!“ pohrdavo povedal Kornej a obrátil sa k vchodiacej žene. „Len povážte, Mária Jefimovna: pustil, nikomu nič nepovedal,“ oslovil ju Kornej. „Alexej Alexandrovič hneď vyjdú a pôjdu do detskej.“

„Strach a hrôza!“ povedala pestúnka. „Kornej Vasilievič, mali by ste ich nejako zadržať, myslím pána, a ja pobežím a voľajako ju odvediem. Strach a hrôza!“

Keď ňaña prišla do detskej izby, Seriožko rozprával matke, ako spadli s Nadeňkou, kotúľali sa s vršku a tri razy sa prekopľeli. Anna počula zvuk jeho hlasu, videla mu tvár a premenlivý výraz, dotýkala sa mu ruky, ale nechápala, čo vravel. Už bolo treba odísť, už

bolo treba ho opustiť — len na to myslela, len to cítila. Počula aj kroky Vasilija Lukiča, ktorý sa blížil ku dverám a kašľal, počula aj kroky blížiacej sa ňani, ale sedela ako skamenelá, nemohla ani prehovoriť, ani vstať.

„Pani moja, holubička!“ povedala pestúnka, keď prišla k Anne a bozkávala jej ruky a plecia. „Hľa, Boh dožičil radosť nášmu chlapčekomu na narodeniny. Ani trošku ste sa nezmenili.“

„Ach, ňaña, milá moja, nevedela som, že si v dome,“ povedala Anna, keď sa na chvíľočku spamätala.

„Už tu nebývam, bývam pri dcére, len som prišla blahoželať, Anna Arkadevna, holubička!“

Pestúnka sa zrazu rozplakala a zas jej začala bozkávať ruku.

Seriožko s rozjasnenými očami a žiarivým úsmevom držal jednou rukou matku a druhou ňañu a dupkal po pokrovci okrúhlymi bosými nôžkami. Očarila ho nežnosť milovanej ňani k matke.

„Mama, ona často chodievala ku mne, a keď príde...“ začal, ale zarazil sa, keď zbadal, že ňaña čosi pošepky povedala mame a že sa matke na tvári zjavil strach a čosi, podobné zahanbeniu, čo matke tak nesvedčalo.

Matka pristúpila k nemu.

„Milý môj!“ povedala.

Nemohla mu povedať s Bohom, ale výraz jej tváre mu to povedal a on pochopil. „Milý, milý Drobček!“ nazvala ho menom, ktorým ho volala, keď bol maličký, „nezabudneš na mňa? Ty...“ ale viac nemohla vysloviť.

Koľko si potom navymýšľala slov, ktoré mu mohla povedať! Ale teraz mu nevedela a nemohla povedať nič. No Seriožko pochopil všetko, čo mu chcela povedať. Pochopil, že bola nešťastná a že ho mala rada. Pochopil aj, čo ňaña vravela pošepky. Začul slová: „Vždy o deviatej“, a pochopil, že to vravela o otcovi a že sa matka s otcom nemôže stretnúť. Toto chápal; ale nechápal, prečo sa jej v tvári zjavil strach a hanba? . . . Ona sa neprevinila, ale sa ho bojí a hanbí sa za čosi. Už mal na jazyku otázku, ktorá by mu objasnila tieto pochybnosti, ale neosmelil sa ju vysloviť: videl, že matka trpí a ľutoval ju. Mlčky sa k nej prítúlil a povedal jej tíško:

„Ešte nechod'. Ešte hneď nepríde.“

Matka ho odtisla od seba, aby videla, či aj myslí, čo vraví, a z prestrašeného výrazu v tvári mu vyčítala, že on nielen vravel o otcovi, ale že sa jej aj akosi spytoval, čo si má vôbec myslieť o ňom.

„Seriožko, môj milý,“ povedala, „ľúb si otecka, je lepší a láskavejší ako ja, ja som sa pred ním previnila. Keď dorastieš, porozumieš.“

„Nikto je nie lepší ako ty! . . .“ vykrikol chlapček v zúfalstve a v slzách, schytil ju za plecía a z celej sily ju začal pritíkať k sebe rukami, trasúcimi sa z rozčúlenia.

„Dušička, ty môj maličký!“ povedala Anna a rozplakala sa tiež tak slabo, po detsky, ako plakal on.

V tej chvíli sa dvere otvorily a vošiel Vasilij Lukič. Pri druhých dverách bolo počuť kroky a ňaña pove-

dala vyľakaným šepotom: „Ide“, a podala Anne klobúk.

Serioľko sa hodil na posteľ, horko sa rozplakal a zakryl si tvár rukami. Anna mu odtiahla ruky, ešte raz ho bozkala na mokrú tváričku a rýchlymi krokmi vyšla zo dverí. Alexej Alexandrovič jej šiel naproti. Keď ju zazrel, zastal a sklonil hlavu.

Čo aj len pred chvíľočkou vravela, že je lepšia a láskavejšia ako ona, keď si ho zas obzrela rýchlym pohľadom a videla celú jeho postavu so všetkými podrobnosťami, zmocnily sa jej pocity odporu a hnevu k nemu a pocit závidosti, že má syna. Rýchlym pohybom si spustila závoj, poponáhľala sa a skoro vybehla z izby.

Ani nestihla vyňať a doviezla domov hračky, ktoré vyberala včera v obchode s takou láskou a smútkom.

XXXI.

Čo ako vrúcne si Anna želala stretnúť sa so synom, čo ako dávno o tomto stretnutí premýšľala a chystala sa naň, vôbec neočakávala, že stretnutie zapôsobí na ňu tak mocne. Keď sa vrátila do pustých izieb v hostinci, dlho nemohla pochopiť, načo je tu. — Áno, všetko sa skončilo, zas som len sama, — povedala si, ani si nesňala klobúk, len si sadla do kresla ku kozubu. Uprela nehybné oči na bronzové hodiny, ktoré stály na stole medzi oblokmí, a začala rozmýšľať.

Dievča-Francúzka, ktorú si doviedla z cudziny, prišlo sa spýtať, či sa nechce obliekať. Pozrela naň

prekvapená a povedala: „Neskoršie.“ Sluha núkal kávu. „Neskoršie,“ povedala mu.

Dojka-Talianka obliekla dievčatko, prišla s ním a podala ho Anne. Okrúhle, dobre živené dievčatko, ako vždy, keď uvidelo mamu, obrátilo vystreté, holé ručičky dlaňami nadol, usmialo sa bezzubými ústočkami a začalo trepotiť ručičkami ako ryba plutvami a šuchotalo nimi po natúžených záhyboch vyšívanej sukničky. Nebolo možné neusmiať sa, nebozkať dievčatko. Nebolo možné neotrčiť mu prst, ktorý chytalo s výskaním a poskacovalo celým telkom. Nebolo možno nenastaviť mu ústa, ktoré si miesto bozkania vtiahlo do ústičiek. A Anna všetko toto spravila: aj ju vzala na ruky, aj ju nechala poskackať si, aj jej bozkala svieže líčka a holé laktíky. Ale keď si videla dieťa, bolo jej len jasnejšie, že cit, ktorým ho mala rada, vôbec nebol láskou v porovnaní s citom, ktorý cítila k Seriožkovi. Dievčatko naozaj bolo veľmi milé, ale jeho milota ako by ani nepôsobila na jej srdce. Na prvé dieťa, čo aj bolo od nemilovaného človeka, vynaložila celú silu svojej lásky, ktorej sa nedostalo ukojenia. Dievčatko sa narodilo v najťažších podmienkach a nedostalo ani stú čiastku starostlivosti, ktorú dostalo prvé dieťa. Okrem toho, od dievčatka sa všetko ešte len čakalo a Seriožko bol už skoro človek, a to milovaný človek. V ňom už rástly myšlienky, city, on chápal, on ľúbil, on ju súdil, rozmýšľala Anna, keď sa rozpomenula na jeho slová a pohľady. A ona bola navždy nielen fyzicky, ale aj duchovne oddelená od neho a už sa to nedalo napraviť.

Dala dievčatko dojke, prepustila ju a otvorila medailón, v ktorom bola Seriožkova podobizeň, keď bol asi toľký ako teraz dievčatko. Vstala, složila si klobúk a vzala so stolíka album, v ktorom byly synove fotografie od malička až doteraz. Chcela porovnať obrázky a začala ich vyberať z albumu. Vybrala všetky. Ostal už len jeden, najkrajší obrázok. Seriožko, v bielej košielke, sedel na stoličke ako na koni, s očami zamračenými, ale s usmiateymi ústočkami. To bol jeho najzvláštnjší, najkrajší výraz. Drobnými obratnými rukami, ktoré teraz nezvyčajne rozčúleno pohybovaly bielymi, tenkými prstami, niekoľko ráz zachytila roztek obrázka, ale obrázok sa nadtrhol, nemohla ho vybrať. Nožik na rozrezávanie nebol na stole, vytiahla teda obrázok, ktorý bol pri Seriožkovej podobizni (bola to fotografia Vronského z Ríma, na ktorej bol v okrúhlom klobúku, s dlhými vlasmi) a ním vytisla podobizňu synovu. „Hľa, toto je on!“ povedala, keď pozrela na obrázok Vronského, a zrazu sa rozpomenula, kto bol príčinou jej terajšieho zármutku. Celé ráno ani len raz nepomyslela na neho. Ale keď teraz videla jeho mužnú, šlachetnú a takú známu a milú tvár, pocítila neočakávaný prílev lásky k nemu.

— Kdeže je? Prečo ma necháva samu s mojím trápením? — pomyslela si zrazu s pocitom výčitky a celkom zabudla, že tajila pred ním všetko, čo sa týkalo syna. Poslala k nemu, že prosí, aby hneď k nej prišiel. So zamretým srdcom vymýšľala slová, ktorými mu všetko rozpovie, a myslela na prejavy lásky, ktorými ju poteší. Takto ho čakala. Ale posol sa vrátil

s odpoveďou, že Vronský má hosťa, ale že hneď príde a kázal sa opýtať, či môže prísť aj s kniežaťom Jašvinom, ktorý prišiel do Petrohradu. — Nepríde sám a nevidel ma od včerajšieho obeda, — pomyslela si Anna. — Nepríde tak, aby som mu mohla všetko vyrozprávať, ale príde s Jašvinom. — A zrazu jej prišla na um čudná myšlienka: čo, ak ma už prestal ľubiť?

Začala preberať udalosti posledných dní a zdalo sa jej, že vo všetkom vidí potvrdenie tejto strašnej myšlienky: aj v tom, že včera neobedoval doma, aj že nastojil, aby v Petrohrade nebývali spolu, aj v tom, že ešte ani teraz neprichádzal k nej sám, ako by sa vyhýbal stretnutiu medzi štyrmi očami.

— Ale mal by mi to povedať. Musím to vedieť. Keď sa to dozviem, viem, čo urobím, — vravela si, ale nijako si nemohla predstaviť, čo s ňou bude, ak sa presvedčí o jeho ľahostajnosti. Myslela si, že ju už prestal ľubiť, bola na kraji zúfalstva, a preto strašne rozčúlená. Zacengala na dievča a šla do obliekárne. Pri obliekaní prejavila väčšiu starostlivosť o šaty ako v minulých dňoch, ako by sa bol zas mohol zaľúbiť do nej — ak ju prestal ľubiť — keď bude v šatách a s účesom, ktoré jej najlepšie svedčia.

Počula zvonček ešte prv, ako bola hotová.

Keď prišla do salónu, nestretla sa s jeho pohľadom, ale s pohľadom Jašvinovým. Vronský si prezeral obrázky jej syna, ktoré zabudla na stole, a neponáhľal sa pozrieť na ňu.

„Poznáme sa,“ povedala Anna, keď kládla drobnú ruku do ohromnej ruky zmäteného Jašvina. (Jeho

zmätok bol veľmi čudný pri takej ohromnej postave a hrubej tvári.) „Poznáme sa od vlani z pretekov. Dajte,“ povedala a rýchlym pohybom brala Vronskému synove fotografie, ktoré si prezeral, a pozrela na neho významne sa lesknúcimi očami. „Tohto roku byly pekné preteky? Miesto tunajších dívala som sa tohto roku na preteky na rímskom Korze. Ale vy neradi život v cudzine,“ povedala s láskavým úsmevom. „Poznám vás, poznám všetky vaše záľuby, čo som sa aj zriedka sišla s vami.“

„Veľmi ľutujem, lebo mám čoraz horšie záľuby,“ povedal Jašvin a hrýzol si ľavý fúz.

Poshovárali sa chvíľku, ale potom Jašvin zbadal, že Vronský pozrel na hodinky, spýtal sa Anny, dakedy sa ešte zdrží v Petrohrade, sklonil ohromnú postavu a bral čiapku.

„Vari nie dlho,“ povedala a zmätená pozrela na Vronského.

„Teda sa už neuvidíme?“ povedal Jašvin, vstávajúc, a obrátil sa k Vronskému. „Kde obeduješ?“

„Príďte ku mne na obed,“ povedala Anna rozhodne, ako by sa bola hnevala na seba za svoj zmätok, ale červenala sa ako vždy, keď novému človekovi prezrádzala svoje postavenie. „Obed je tu síce nie najlepší, ale aspoň budete s Alexejom. Alexej nikoho nemá tak rád z priateľov z pluku ako vás.“

„Veľmi rád prídem,“ povedal Jašvin s úsmevom, z ktorého Vronský videl, že Anna sa mu veľmi popáčila.

Jašvin sa poklonil a odišiel. Vronský sa pobral za ním.

„Aj ty ideš?“ spýtala sa ho Anna.

„Už som sa aj tak oneskoril,“ odpovedal jej. „Choď len, dohoním ťa,“ zakričal za Jašvinom.

Chytila ho za ruku, nespúšťala s neho očí, hľadela na neho a rozmýšľala, čo by mu povedala, aby ho zadržala.

„Počkaj, musím ti všeličo povedať,“ chytila mu širokú ruku a pritisla si ju na šiju. „Nehneváš sa, že som ho pozvala na obed?“

„To si veľmi dobre spravila,“ povedal jej s pokojným úsmevom, ukazujúc husté zuby, a bozkal jej ruku.

„Alexej, nezmenil si sa ku mne?“ povedala a oboma rukami mu stískala ruku. „Alexej, umučili ma tu. Kedy odídeme?“

„Skoro, skoro. Neuveríš, aký mi je tu ťažký náš život,“ povedal a odtiahol si ruku.

„No, choď, choď!“ povedala urazená a chytro odišla od neho.

XXXII.

Keď sa Vronský vrátil, Anna ešte nebola doma. Povedali mu, že hneď po jeho odchode prišla k nej akási dáma, že potom odišla s ňou. Že odišla a nepovedala, kde, že sa ešte doteraz nevrátila, ba že ešte aj ráno bola kdesi a nič mu nepovedala — všetko toto spolu s čudne rozčúleným výrazom jej tváre dnes ráno a s rozpomienkou na nepriateľský tón, s ktorým mu

pred Jašvinom skoro vytrhla z rúk synove fotografie, prinútila ho zamyslieť sa. Rozhodol sa, že si musia všetko vysvetliť. Čakal ju v salóne. Ale Anna sa nevrátila sama, doviedla si aj tetu, starú dievku, kňažnú Oblonskú. To bola dáma, čo prišla k nej ráno a s ktorou Anna odišla kupovať. Anna ako by nebola zbadala ustarostený a skúmavý výraz vo Vronského tvári, veselo mu vyrozprávala, čo si dnes ráno kúpila. Videl, že sa s ňou robí čosi zvláštneho: v lesknúcich sa očiach, keď sa letmo uprely na neho, zračila sa napätá pozornosť a v reči a pohyboch mala nervóznú rýchlosť a pôvab, ktoré ho v prvých dňoch sblíženia tak očarili, ale ktoré ho teraz znepokojovaly a ľakaly.

Na obed prikryli pre štyroch. Všetci sa už sišli a chceli práve ísť do malej jedálne, keď prišiel Tuškievič a doniesol Anne odkaz od kňažnej Betsy. Kňažná Betsy prosila, aby odpustili, že sa neprišla rozlúčiť. Necítila sa dobre a prosila Annu, aby prišla k nej medzi pol siedmou a deviatou. Vronský pozrel na Annu pri tomto určení času, ktoré dokazovalo, že sa Betsy tak zariadila, aby sa Anna s nikým u nej nestretla. Ale Anna ako by to ani nezbadala.

„Veľmi ľutujem, že nemôžem prísť práve medzi pol siedmou a deviatou,“ povedala z náznakom úsmevu.

„Kňažnej bude veľmi ľúto.“

„Aj mne.“

„Iste idete počúvať slávnú Patti?“ povedal Tuškievič.

„Patti? ... To je skvostná myšlienka. Veru by som šla, keby som ešte dostala lôž.“

„Môžem vám zaopatriť,“ ponúkol sa Tuškievič.

„Bola by som vám veľmi, veľmi vďačná,“ povedala Anna. „Ale nechceli by ste s nami obedovať?“

Vronský trochu pokrčil plecami. Rozhodne nechápal, čo Anna robila. Načo si doviedla starú kňažnú, prečo pozvala aj Tuškieviča na obed, a najpodivnejšie bolo, prečo ho posielala zaopatriť lôžu? Ako len mohla pomyslieť, aby v terajšom postavení šla na predstavenie s Patti, kde bude celá známa spoločnosť? Pozrel na ňu vážnym pohľadom, ale ona mu odpovedala tým vyzývavým, ani nie veselým, ani nie zúfalým pohľadom, ktorého význam nemohol pochopiť. Pri obede bola Anna napodiv veselá. Ako by bola koketovala s Tuškievičom a s Jašvinom. Keď vstali od stola, Tuškievič šiel po lôžu, Jašvin si chcel zafajčiť a Vronský s ním sišiel dolu. Posedel si chvíľku, ale hneď zas vybehol hore. Anna bola už oblečená do jasných, hodvábnych šiat so zamatom, ktoré si dala ušiť v Paríži, s odhalenou hrudou a s bielou, drahou čipkou na hlave, ktorá jej rámovala tvár a neobyčajne uplatňovala jej žiarivú krásu.

„Naozaj pôjdete do divadla?“ spýtal sa jej a usiloval sa nehladiť na ňu.

„Prečože sa spytujete tak prestrašene?“ povedala, už zas urazená, že nepozrel na ňu. „Prečo by som nešla?“

Vari nechápala význam jeho slov.

„Pravdaže, niet príčiny,“ povedal zachmúrený.

„Aj ja to vravím,“ povedala a schválne nechápala

iróniu v jeho hlase, len si pokojne zapínala dlhú, voňavú rukavičku.

„Anna, preboha! Čo sa s vami robí!“ povedal a vystríhal ju práve tými slovami, ktoré jej kedysi vra-
vieval muž.

„Nechápem, čo sa spytujete.“

„Viete, že nemôžete ísť do divadla.“

„Prečo? Nepôjdem sama. Kňazná Varvara sa šla
obliecť a pôjde so mnou.“

Pokrčil plecami s výrazom nechápavosti a zúfalstva.

„Ale či nevíete . . .“ začal.

„Áno, ja nechcem vedieť!“ skoro vykrikla Anna.
„Nechcem. Vari som oľutovala, čo som spravila? Nie,
nie a nie. A keby som to mala zas spraviť všetko, bolo
by to práve tak. Nám, vám a mne je dôležité iba
jedno: či sa ľúbime. A do ostatného nás nič. Prečo tu
žijeme každý osve a skoro sa nevidáme? Prečo ne-
môžem ísť do divadla? Ľúbim ňu a všetko ostatné mi
je jedno,“ povedala po rusky a pozrela na neho so
zvláštnym, záhadným leskom v očiach, „ak si sa ne-
zmenil. Prečo ani nepozrieš na mňa?“

Pozrel na ňu. Videl celú krásu jej tváre a šiat, ktoré
jej vždy tak svedčaly. Ale teraz ho dráždila práve tá
krása a elegantnosť.

„Viete, že sa môj cit nemôže zmeniť, ale prosím vás,
nechoďte do divadla, veľmi vás prosím,“ povedal
Vronský zas po francúzsky s nežnou prosbou v hlase,
ale s chladným pohľadom.

Anna nepočula slová, videla len chladný pohľad a
odpovedala podráždená:

„Prosím vás, vysvetlite mi, prečo nemôžem ísť.“

„Preto, lebo vám to môže zapríčiniť mnoho . . .“ zarazil sa.

„Nič nechápem. Jašvin n'est pas compromettant* a kňazná Varvara je nie o nič horšia ako iné. A už je aj tu.“

XXXIII.

Vronský prvý raz pocítil hnev na Annu, ba skoro zlosť, že takto schválne nechápala svoje postavenie. Tento cit rástol ešte tým, že jej nemohol povedať príčinu svojho hnevu. Keby jej dorovna povedal, čo si myslí, musel by jej povedať: „Zjaviť sa v divadle v týchto šatách, s kňaznou, ktorú všetci poznajú, — značilo nielen priznať sa k postaveniu skazenej ženy, ale aj hodiť výzvu spoločnosti, totiž navždy sa jej zriecť.“

Toto jej nemohol povedať. — Ale ako toto môže nechápať, čo sa v nej robí? — spytoval sa v duchu. Cítil, že zároveň klesla jeho úcta k nej a rástol obdiv nad jej krásou.

Namrzený vrátil sa do svojej izby, sadol si k Jašvinovi, ktorý natiahol dlhé nohy na stoličku a pil koňak so selterskou vodou, a aj on si kázal doniesť koňaku.

„Spomínaš Lankovského Obra. To je krásny kôň, radím ti, aby si ho kúpil,“ povedal Jašvin, hľadiac priateľovi do zachmúrenej tváre. „Má prehnutý chrbát, ale nohy a hlava — nemôžeš si želať krajších.“

* S Jašvinom ísť ma nekompromituje.

„Myslím, že ho kúpim,“ odpovedal Vronský.

Rozhovor o koňoch ho zaujímal, ale ani na chvíľku nezabúdala na Annu a nevoľky načúval zvuky krokov na chodbe a díval sa na hodiny na kozube.

„Anna Arkadevna kázali oznámiť, že šli do divadla.“

Jašvin nalial ešte skleničku koňaku do šumivej vody, vypil, vstal a pozapínal sa.

„Teda pôjdeme?“ spýtal sa s ľahkým úsmevom pod fúzmi, ktorým naznačoval, že chápe príčinu Vronského mrzutosti, ale že jej nepripisuje významu.

„Nepôjdem,“ povedal zamračený Vronský.

„Ale ja musím, sľúbil som. No, do videnia. Alebo choď na kreslo. Vezmi si kreslo Krasinského,“ dodal Jašvin na odchode.

„Nie, mám robotu.“

— So ženou sú trampoty, bez ženy ešte horšie, — pomyslel si Jašvin, keď vychádzal z hostinca.

Keď Vronský osamel, vstal so stoličky a začal chodiť po izbe.

— Čo teraz len bude? Je to štvrté predplatenie... Jegor so ženou tam bude a iste aj matka. To značí, bude tam celý Petrohrad. Teraz vošla, sňala kožuch a vyšla na svetlo. Tuškievič, Jašvin, kňažná Varvara... — videl ich v duchu. — A čo je so mnou? Vari sa bojím, vari som ju sveril Tuškievičovi do ochrany? Dívaj sa na to akokoľvek, je to hlúpe, hlúpe... Prečo ma len privádza do takéhoto postavenia? — povedal a hodil rukou.

Týmto pohybom zachytil stolík, na ktorom stála

selterská voda a sklenica s koňakom, a skoro ho shodil. Chcel ho zachytiť, vykĺzol sa mu, a v zlosti kopol do stola a zacengal.

„Ak chceš u mňa slúžiť,“ povedal komorníkovi, ktorý prišiel na cenganie, „pamätaj si na robotu. Aby sa to už nestalo. Oriad' to.“

Komorník sa chcel ospravedlniť, lebo bol nevinný, ale keď pozrel na pána, vyčítal mu z tváre, že treba len mlčať. Chytro sa zohol, priklakol na pokrovec a začal sbierať celé aj rozbité skleničky a kališky.

„To je nie tvoja robota, pošli sluhu oriad' to a prichystaj mi frak.“

Vronský prišiel do divadla o pol deviatej. Predstavenie bolo v plnom prúde. Staručký uvádzač mu vyzliekol kožuch, poznal ho, oslovil ho „Vaša Jasnosť“ a navrhol mu, aby si nebral číslo v šatnici, aby len proste zavolať Fedora. V osvetlenej chodbe nebolo nikoho okrem uvádzača a dvoch sluhov s kožuchmi v rukách, ktorí načúvali pri dverách. Zpoza privretých dverí bolo počuť staccato starostlivo sprevádzajúceho orchestra a zvuk ženského hlasu, ktorý zreteľne spieval hudobnú vetu. Dvere sa otvorily, cez ne sa prekĺzol uvádzač a veta, ktorá sa blížila ku koncu, jasne zaznela v ušiach Vronskému. Ale dvere sa hneď zavrely a Vronský už nepočul koniec vety a kadenciu, no z búrlivého potlesku za dverami pochopil, že sa kadencia skončila. Keď vošiel do dvorany, jasne osvetlenej lustrami a bronzovými plynovými svietnikmi, huk ešte nestíchol. Spevážka na scéne, jagajúc sa obnaženými plecami a briliantmi, klaňala sa s úsmevom

a s pomocou tenora, ktorý ju držal za ruku, sbierala kytky, ktoré jej neobratne podávali ponad rampu, a blížila sa k pánovi s pútcom uprostred lesknúcich sa, napomádovaných vlasov, ktorý nafaľhoval ponad rampu dlhé ruky a podával jej čosi — a celé publikum, ako v parteri, tak aj v lôžach, sa hýbalo, tislo vopred, kričalo a tleskalo. Kapelník na vyvýšenom mieste pomáhal podávať veci a naprával si bielu kravatu. Vronský došiel doprostred partera, tu zastal a začal sa obzerať. Dnes si nevšimal tak ako inokedy známe, zvyčajné zariadenie, ani scénu, ani šum, ani celý tento známy, nezaujímavý, pestrý zástup divákov v divadle, nabitom do posledného miesta.

Ako vždy, aj dnes byly v lôžach akési dámy s akými-misi dôstojníkmi v úzadí. Boly to vždy rovnaké, bohévie aké ženy v pestrých šatách, aj uniformy, aj čierne kabáty, stále rovnaký ošumelý zástup na galerii, a v celom tomto zástupe, v lôžach a v prvých radoch mohlo byť hádam štyridsať skutočných pánov a dám. Týchto si Vronský začal hneď všímať, s nimi sa hneď dal do styku.

Dejstvo sa skončilo, keď prišiel, preto ani nešiel do bratovej lôže, ale prešiel k prvému radu, zastal pred rampou pri Serpuchovskom, ktorý so skrčeným kolenom klopkal opäťkom do rampy a zavolať si ho úsmevom, keď ho zďaleka zazrel.

Vronský ešte nevidel Annu, náročky sa nedíval v tú stranu. Ale podľa smeru pohľadov vedel, kde je. Nebadane sa obzeral, no nehľadal ju. Očakával ešte dačo horšieho: hľadal očami Alexeja Alexandroviča. Ale

na šťastie tento večer Alexej Alexandrovič nebol v divadle.

„Ako málo z vojaka ostalo v tebe!“ povedal mu Serpuchovský. „Vyzeráš ako diplomat, umelec alebo čosi takého.“

„Áno, len čo som sa vrátil domov, hneď som si obliekol frak,“ odpovedal Vronský s úsmevom a pomaličky dvíhal ďalekohľad.

„Priznám sa, toto ti závidím. Keď sa vraciam z cudziny a obliekam si toto,“ dotkol sa epolet, „ľúto mi je slobody.“

Serpuchovský už dávno hodil rukou na Vronského úradnú činnosť, ale mal ho ešte vždy rád a najmä dnes bol k nemu veľmi milý.

„Škoda, že si zmeškal prvé dejstvo.“

Vronský ho počúval jedným uchom a obzeral si ďalekohľadom prízemné lôže, aj lôže v poschodiach. Vedľa dámy v turbane a plešivého starčeka, ktorý srdito žmurkal v skle ďalekohľadu, upretého na neho, Vronský zrazu videl Aninu hlavu, hrdú, napodiv krásnu, usmievavú v rámiku čipiek. Bola v piatej prízemnej lôži na dvadsať krokov od neho. Sedela v popredí a ľahko obrátená vravela čosi Jašvinovi. Držanie hlavy na utešených, širokých pleciach a zdržiavané, rozochvené žiarenie očí a celej tváre pripomenuly mu ju takú, ako ju videl na plese v Moskve. Ale teraz celkom inakšie pociťoval jej krásu. V jeho cite k nej nebolo už nič tajomného, preto, i keď ho jej krása vábila mocnejšie ako predtým, teraz ho zároveň aj urážala.

Anna sa nedívala na neho, ale Vronský cítil, že ho už videla.

Keď Vronský zas pozrel ďalekohľadom v tú stranu, zbadal, že kňažná Varvara je nezvyčajne červená, že sa neprirodzene smeje a neprestajne sa obzerá na susednú lôžu. Ale Anna složila vejár a klopkala ním na červený zamat. Dívala sa kamsi, ale nevidela a zrejme nechcela vidieť, čo sa robilo v susednej lôži. V Jašvinovej tvári bol výraz, ktorý v nej býval, keď prehrával v kartách. Naježil sa, pchal si vždy hlbšie a hlbšie do úst ľavý fúz a poškuloval do susednej lôže.

V tej lôži, vľavo od Anny, boli Kartasovovci. Vronský ich poznal a vedel, že sa poznajú s Annou. Kartasovová, chudá, drobná žena, stála vo svojej lôži, chrbtom obrátená k Anne, a obliekala si kabátik, ktorý jej podával muž. Tvár mala bledú a nazlostenú a čosi rozčúlene vravela. Kartasov, tučný, plešivý pán, neprestajne sa obzeral na Annu a namáhal sa upokojiť ženu. Keď žena vyšla z lôže, muž dosť dlho postával, vyhľadával očami Anin pohľad a zrejme sa jej chcel pozdraviť. Ale Anna, iste náročky, nechcela ho zbadáť, obrátila sa mu chrbtom a vravela čosi Jašvinovi, ktorý k nej nahol ostrihanú hlavu. Kartasov vyšiel z lôže bez pozdravu a lôža ostala prázdna.

Vronský nepochopil, čo sa vlastne stalo medzi Kartasovovcami a Annou, ale pochopil, že sa stalo čosi ponížujúceho pre Annu. Pochopil to aj z toho, čo videl, ale najmä to pochopil z Aninej tváre, lebo videl, že Anna sbierala posledné sily, aby vydržala dohrať úlohu, ktorú začala. A táto úloha vonkajšieho pokoja sa

jej úplne darila. Kto nepoznal ju a kruh jej známych, kto nepočul všetky výrazy ľútosti, nespokojnosti a údivu žien, že si dovoľila takto sa ukázať v spoločnosti, a to ešte tak okate v čipkových šatách a celej kráse, ten obdivoval pokoj a krásu tejto ženy a nešípil, že sa cítila ako človek, vystavený pri stĺpe hanby.

Vronský vedel, že sa niečo stalo, ale nevedel, čo vlastne, preto cítil mučivý nepokoj a šiel do bratovej lôže, dúfajúc, že sa niečo dozvie. Náročky si vybral priechod v parteri na opačnej strane Aninej lôže a keď vychádzal, stretol svojho bývalého veliteľa pluku, ktorý sa shováral s dvoma známymi. Vronský počul, že vyslovili meno Kareninovcov a zbadal, že sa veliteľ pluku poponáhľal vysloviť Vronského meno a významne pozrel na shovárajúcich sa.

„Ach, Vronský! Kedyže prídeš do pluku? Nemôžeme ňu prepustiť bez hostiny. Veď si od koreňa náš,“ povedal veliteľ pluku.

„Teraz nestihnem, ľutujem, odložíme to na inokedy,“ povedal Vronský a bežal hore do bratovej lôže.

Stará grófka, matka Vronského, s oceľovými kučerami, bola v bratovej lôži. Varju s kňažnou Sorokinovou stretol v mezanínovej chodbe.

Varja doviedla kňažnú Sorokinovú k matke, podala ruku švagrovi a hneď sa začala s ním shovárať o tom, čo ho zaujímal. Bola taká rozčúlená, ako ju len zriedka vídal.

„Podľa mňa je to nízkosť a surovosť a madame Kartasovová nemala ani najmenšieho práva. Madame Kareninová . . .“ začala.

„Ale čo sa stalo? Ja neviem.“

„Ako, ty si nepočul?“

„Musíš pochopiť, že som posledný, kto sa dozvie o takomto niečom.“

„Niet horšieho tvora, ako táto Kartasovová!“

„Ale čo vykonala?“

„Muž mi rozprával . . . Urazila Kareninová. Jej muž oslovil Kareninová zo susednej lôže a Kartasovová mu spravila scénu. Vrávia, že povedala nahlas čosi urážlivého a odišla.“

„Gróf, mama vás volá,“ povedala kňažná Sorokinová, ktorá vykukla zo dverí lôže.

„A ja ťa stále čakám,“ povedala mu matka s posmešným úsmevom. „Ani ťa nevidno.“

Syn videl, že nemohla zdržať úsmev radosti.

„Zdravstvujte, maman. Šiel som k vám,“ povedal jej chladno.

„Čože nejdeš faire la cour à madame Karénine?“ dodala, keď kňažná Sorokinová odstúpila od nich.

„Elle fait sensation. On oublie la Patti pour elle.“*

„Mama, prosil som vás, aby ste mi o tom nevra-
veli,“ odpovedal zachmúrený.

„Vrávim len, čo vravia všetci.“

Vronský jej neodpovedal, povedal len niekoľko slov kňažnej Sorokinovej a odišiel. Vo dverách sa stretol s bratom.

„Ach, Alexej!“ povedal brat. „Aká ohavnosť! Spros-

* Čože nejdeš dvoriť pani Kareninovej? Spravila senzačný dojem. Zabúdajú pre ňu na Patti.

taňa, nič viac . . . Práve som chcel ísť k nej. Poďme spolu.“

Vronský ho nepočúval. Rýchlou chôdzou šiel dolu. Cítil, že musí niečo spraviť, ale nevedel, čo. Rozčuľovalo a hnevalo ho, že priviedla seba aj jeho do takého chúlостivého postavenia a zároveň ju ľutoval, že tak trpí. Sišiel dolu do parteru a pobral sa rovno k Aninej lóži. Pri lóži stál Stremov a shováral sa s ňou.

„Tenorov už nieto. Le moule en est brisé.“*

Vronský sa jej poklonil a zastal. Pozdravili sa so Stremovom.

„Vy ste vari neskoro prišli a nepočuli ste najkrajšiu áriu,“ povedala Anna Vronskému posmešne, ako sa mu zdalo, a pozrela na neho.

„Som zlý znalec,“ povedal a hľadel na ňu prísne.

„Ako knieža Jašvin,“ povedala s úsmevom, „ktorý si myslí, že Patti spieva prihlasno. Ďakujem vám,“ povedala a vzala drobnou rukou v dlhej rukavičke program, ktorý Vronský zdvihol, a zrazu, práve v tej chvíli, zachvela sa jej krásna tvár. Vstala a šla do úzadia lóže.

Vronský zbadal, že pri nasledujúcom dejstve jej lóža ostala prázdna, vyšiel z partera, vzbudzujúc nespokojnosť obecnstva, ktoré stíchlo pri zvukoch kavatíny, a šiel domov.

Anna už bola doma. Keď Vronský prišiel k nej, bola ešte vždy tak vyobliekaná ako v divadle. Sedela v krajnom kresle pri stene a dívala sa meravo. Po-

* Polámal sa mlyn, kde ich robili.

zrela na neho, ale hneď zas sa vrátila do predošlej polohy.

„Anna,“ povedal jej.

„Ty, ty si všetkému na vine!“ vykrikla so slzami zúfalstva a zlosti v hlase a vstala.

„Prosil, modlikal som ťa, aby si nechodila, vedel som, že ti bude nepríjemne...“

„Nepríjemne?“ vykrikla. „Hrozne! Kým žiť budem, nezabudnem na to. Povedala, že je hanba sedieť pri mne.“

„Slová hlúpej ženskej,“ povedal, „ale netreba riskovať, vyzývať...“

„Nenávidím ten tvoj pokoj. Nemal si ma doviesť až do takéhoto postavenia. Keby si ma ľúbil...“

„Anna! Načo zas otázky o mojej láske...“

„Áno, keby si ma ľúbil, ako ja teba, keby si sa mučil, ako ja...“ povedala a pozrela na neho s výrazom strachu.

Ľutoval ju, ale predsa sa na ňu hneval. Presviedčal ju o svojej láske, lebo videl, že len to ju môže teraz upokojiť, a nič jej nevyčítal slovami, ale v duchu jej veru vyčítal.

A to uisťovanie o jeho láske, ktoré sa jemu zdalo také nechutné, že sa hanbil ho vysloviť, Anna vpíjala do seba a pomaličky sa upokojovala. Na druhý deň, celkom smierení, odišli na dedinu.